

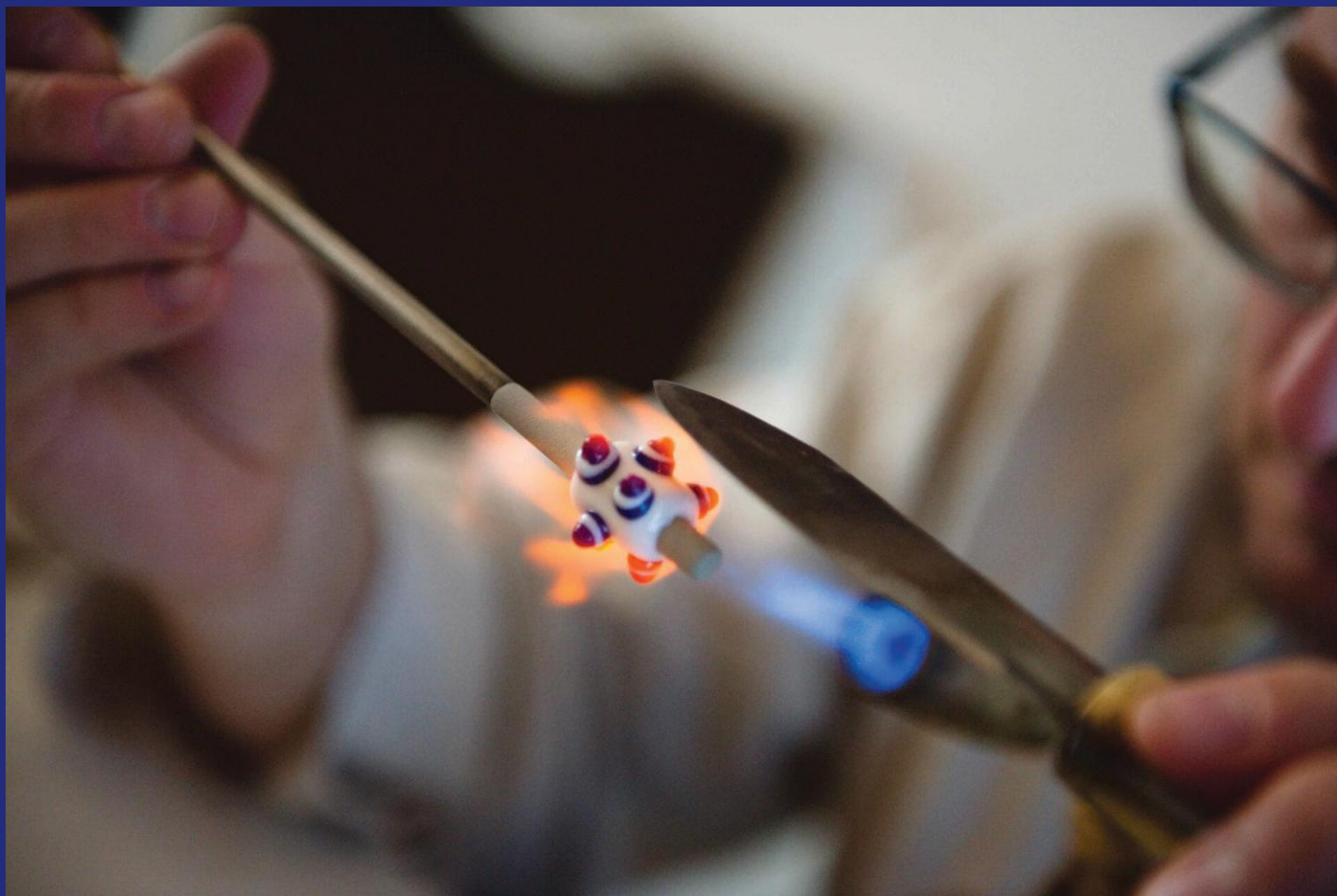
INFORMÁTOR

Revue slovenských archeológov

36. ročník / 2025 / 1 – 2

Nitra

- Zo života spoločnosti • Aktuality • Minulosť a súčasnosť
- Spoločensko-vedecké podujatia • Archeologické výskumy
- Expozície a výstavy • Zo života univerzít • Jubileá
- Spomíname • Nové publikácie • Ocenenia a vyznamenania
- Študentská súťaž • Zmeny v členskej základni • Oznamy výboru

Archeológ Lukáš Krokker pri výrobe repliky skleneného koráliku.

Európske dni archeológie 2025

S Rimanmi na vlnách Dunaja

Ručná sklárska výroba

Archeologický výskum čiernej kuchyne na hrade Likava

Výstava Kaganov jazdec v Gemersko-malohontskom múzeu v Rimavskej Sobote

Informátor XXXVI/2025/1 – 2

Vydáva Slovenská archeologická spoločnosť pri SAV v Nitre
a Archeologický ústav SAV, v. v. i.
(Akademická 2, 949 21 Nitra).

Hlavný redaktor:

Mgr. & Mgr. Martin Neumann, PhD.
(sas.archeologia@gmail.com)

Redakčná rada:

Mgr. Dominika Andreánska

Mgr. Matúš Hudák

PhDr. Ján Chovanec, PhD.

Mgr. Stanislava Oporosková, PhD.

Mgr. Zuzana Poláková, PhD.

Mgr. Jana Mellnerová Šuteková, PhD.

Recenzenti:

PhDr. Vladimír Turčan

Mgr. Jozef Urminský

Layout: Mgr. art. Jakub Dušička

Grafické spracovanie: Peter Červeň

Tlač: REA, Nitra

ISBN 978-80-974149-6-2 (tlač)

ISBN 978-80-974149-7-9 (online)

Na embléme pintadera zo 6. storočia pred n. l.

Návrh a grafické stvárnenie: Jarmila Marettová

Logo – grafické spracovanie: Miroslav Slámka

Autor titulnej fotografie: Michal Veselský

(SĽUK – Centrum pre tradičnú ľudovú kultúru)

Obsah

2 Zo života spoločnosti

- Valné zhromaždenie Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV 2025 v Trnave
- Finančná správa spoločnosti za rok 2024
- Správa revíznej komisie o hospodárení Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV za obdobie 01. 01. 2024 – 31. 12. 2024
- Správa o činnosti Komisie „História skla na Slovensku“ pri SAS pri SAV v roku 2025
- Vedecký seminár SAS pri SAV 2025 v Trnave

11 Aktuality

- Aktuálne dianie v kultúrnej obci v roku 2025
- Ručná sklárska výroba zapísaná do Reprezentatívneho zoznamu nemotného kultúrneho dedičstva Slovenska
- Dve návštevy dr. Cháleda el-Enaního v Bratislave
- Projekt PRISM v boji proti nezákonnému obchodovaniu s kultúrnym dedičstvom

15 Minulosť a súčasnosť

- Doktor Anton Točík a Archeologické oddelenie Slovenského národného múzea. Spomienky Ľudmily Kraskovskej

17 Spoločensko-vedecké podujatia

- Kolokvium Nové interpretácie starých nálezov v SNM-Archeologickom múzeu v Bratislave
- S Rimami na vlnách Dunaja
- 24. medzinárodná konferencia Doba laténska v strednej Európe Kelti/Die Kelten/The Celts 2025
- Ručná sklárska výroba. Sympóziu o historickom skle a súčasnom sklárstve na Slovensku 2025
- 18. ročník medzinárodnej konferencie Castrum Bene
- Európske dni archeológie 2025
- Zasadnutie klastra svetového dedičstva Frontiers of the Roman Empire v Mníchove
- Komorné kolokvium o dejinách archeológie v Martine
- 44. ročník medzinárodnej vedeckej konferencie „Otázky neolitu a eneolitu našich krajín“
- Ultimum Refugium – sympóziu k dejinám Bratislavy
- Historické sklo a jeho výroba
- Festival Rímske hry v Rusovciach
- Konferencia Hont a jeho dejiny
- 29. medzinárodná konferencia Staršia a stredná doba bronzová v strednej Európe
- Konferencia o neinvazívnych archeologických výskumoch v Karpatoch, Krosno 2025
- Hĺbkový ponor k podstatám... (zamyslenie sa nad 2. ročníkom Archeofilm festivalu Bratislava)

40 Archeologické výskumy

- Astronomická orientácia rondelu Svodín 1
- Záchranná dokumentácia urnového pohrebiska z doby bronzovej na Domaši (Kvakovce – Dobrá)
- Nové výskumy v Pompejach
- Rímske kamenné pamiatky z Gerulaty a okolia
- Archeologický výskum čiernej kuchyne na hrade Likava
- Softvér FRUITS a jeho využitie pri rekonštrukcii stravy v archeológii

47 Expozície a výstavy

- Výstava Ženy a ruiny na Americkej akadémii v Ríme
- Výstava Kaganov jazdec v Gemersko-malohontskom múzeu v Rimavskej Sobotě
- Výstava Nuovi recuperi v Múzeu zachráneného umenia v Oktogóne Rímskeho Národného múzea -Diokleciánove kúpele (26. 6. 2025 – 11. 1. 2026)
- Grécky zázrak Vojtecha Zamarovského. Oživený „Grécky zázrak“ v podobe kópií antických sôch

54 Zo života univerzít

- Aktivity Katedry klasickej archeológie Trnavskej univerzity v roku 2025
- Jeden akademický rok na Katedre archeológie FF UKF v Nitre
- Prehľad záverečných prác s archeologickou tematikou v roku 2025

61 Jubileá

71 Spomíname

74 Nové publikácie

80 Ocenenia a vyznamenania

82 Študentská súťaž

83 Zmeny v členskej základni

83 Oznamy výboru

práve držíte v rukách 36. číslo Informátora – Revue slovenských archeológov. Už z letného pohľadu na jeho obsah je jasné, že archeologická obec na Slovensku nepoľavuje vo svojich aktivitách a je aj naďalej veľmi čulá. Trúfame si povedať, že je to v čase rôznych úsporných opatrení dôkazom neutíchajúcej činorodosti a vytrvalosti nás všetkých pokračovať v zmysluplnej práci – a to je dobrým znamením.

Obhliadnutie za rokom 2025 ukazuje, čo všetko sa podarilo za posledné obdobie zrealizovať a dosiahnuť. Značnú pozornosť verejnosti aj naďalej priťahujú popularizačné aktivity, na ktorých sa spolupodieľala aj naša spoločnosť. Za všetky spomeňme aspoň Limes Day 2025 alebo druhý ročník medzinárodného Archeofilm festivalu. Aj o ich priebehu sa v tomto čísle dočítate.

Hoci sa v tomto roku nepodarilo zrealizovať ďalší ročník workshopu s experimentmi so sklom v Hanušovciach nad Topľou, téma skla rezonovala v živote našej Spoločnosti dosť výrazne. V januári sa podarilo zapísať ručnú sklársku výrobu do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska, čo je nutným predstupňom pre zaradenie na zoznam svetového dedičstva UNESCO. Nezmazateľnú zásluhu má na tom naša komisia „História skla na Slovensku“. Na tento úspech nadviazali po celom Slovensku viaceré akcie, o ktorých sa v Informátore taktiež dočítate.

Na záver pripomenieme našu rubriku Minulosť a súčasnosť. Tento rok v nej uverejňujeme prepis memoárového textu doktorky Ľudmily Kraskovskej, ktorý sa podarilo objaviť v archíve Slovenského národného múzea-Archeologického múzea. Ľ. Kraskovská v ňom približuje úlohu Antona Točička pri založení Archeologického oddelenia Slovenského národného múzea a ďalšie podrobnosti o živote archeologickej obce pred vyše polstoročím. Dúfame, že aj takéto texty si nájdú svojich čitateľov.

Inšpiratívne čítanie Vám praje

Martin Neumann
šéfredaktor

Valné zhromaždenie Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV 2025 v Trnave

V roku 2025 sa výročné stretnutie členov Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV uskutočnilo v dňoch 6. a 7. mája 2025 na akademickej pôde Trnavskej univerzity v Trnave v aule Pázmáneum (v budove Fakulty zdravotníctva a sociálnej práce). Stretnutie bolo realizované v spolupráci s Katedrou klasickej archeológie a s podporou dekanátu Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave. Naším spoločným zámerom bolo stretnúť sa v akademickom prostredí bližšie pri študentoch, predstaviť im našu činnosť, plány do ďalšieho obdobia a rovnako ich privítať na vedeckom seminári SAS pri SAV, kde boli prezentované tematické prednášky i aktuality z výskumnej činnosti archeológov v poslednom roku.

Tohtoročný dvojdnový Zjazd slovenských archeológov sme začali 6. mája exkurziou po pamiatkach a archeologických lokalitách centra Trnavy, po ktorých nás sprevádzal doc. Dr. Phil. Erik Hrnčiarik, archeológ a dekan Filozofickej fakulty v Trnave (viac v príspevku Vedecký seminár SAS pri SAV v Trnave). Pred exkurziou sa viaceré kolegyne a kolegovia i členovia výboru SAS pri SAV zúčastnili slávnostného udeľovania čestného doktorátu Trnavskej univerzity nášmu kolegovi a dlhoročnému členovi Spoločnosti doc. PhDr. Michalovi Slivkovi, CSc. Slávnostné chvíle sme zavŕšili spoločným posedením. Po ňom, už pod mestskou vežou v Trnave, predsedníčka SAS pri SAV oficiálne zahájila Zjazd slovenských archeológov 2025.

Valné zhromaždenie SAS pri SAV v roku 2025 otvorila predsedníčka Spoločnosti Mgr. Jana Mellnerová Šuteková, PhD. Prítomných zároveň v mene Archeologického ústavu SAV, v. v. i. privítal PhDr. Karol Pieta, DrSc. a na pôde Trnavskej univerzity aj dekan Filozofickej fakulty a hosťiteľ doc. Dr. Phil. Erik Hrnčiarik. Po zahájení zhromaždenia sme si minútu ticha uctili zosnulých členov Spoločnosti, kolegov a priateľov, ktorí opustili naše rady v posledných mesiacoch (Jaroslav Somr, prof. PhDr. Jozef Vladár, DrSc., Ing. arch. Jana Hlavicová, Marián Klčo, doc. PhDr. Dušan Čaplovič, DrSc., prof. PhDr. Alexander Ruttkay, DrSc.).

Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave v čase Zjazdu slovenských archeológov. Foto: J. Mellnerová Šuteková

Otvorenie Valného zhromaždenia SAS pri SAV v aule Pázmáneum. Foto: Z. Poláková

Následne výbor pristúpil k zisteniu uznášaniaschopnosti Valného zhromaždenia v zmysle § 8, odsek 3 stanov. V pléne bolo prítomných 30 – 40 členov. Keďže sa podľa prezenčnej listiny nenachádzala na Valnom zhromaždení viac než polovica riadnych členov, predsedníčka vyzvala k hlasovaniu o upustení od tejto podmienky. Všetci prítomní hlasovaním súhlasili (proti/zdržal sa: 0/0), čo výbor vzal na vedomie. Tým bolo Valné zhromaždenie uznášaniaschopné. Predsedníčka ďalej informovala o bodoch programu a vyzvala prítomných k pripomienkovaniu. Všetci prítomní hlasovaním s navrhnutým programom súhlasili (proti/zdržal sa: 0/0). V prvom bode programu predsedníčka prezentovala Správu o činnosti SAS pri SAV v roku 2024. Výbor SAS pri SAV zasadal od Zjazdu slovenských archeológov v Žiline šesťkrát, z toho dvakrát online formou. Pracovné rokovania členov výboru boli realizované na pôde Pamiatkového úradu SR, v Západoslovenskom múzeu v Trnave, v Múzeu mesta Bratislavy a Archeologickom ústave SAV, v. v. i. v Nitre. Opätovne ďakujeme kolegyniam a kolegom za možnosť rokovať v ich inštitúciách a za čas a starostlivosť, ktorú nám venovali. Predsedníčka krátko predstavila jednotlivé aktivity v kalendárnom roku 2024, o ktorých sú členovia pravidelne informovaní na webe spoločnosti, na sociálnej sieti, prostredníctvom e-mailu a taktiež na stránkach časopisu Informátor – Revue slovenských archeológov. Predsedníčka predstavila aktuálny počet členov do konca roka 2024 (244 členov, jedna žiadosť o zrušenie členstva) a rovnako predstavila nových členov. Priamo na Valnom zhromaždení bol prijatý jeden nový člen (pozri Zmeny v členskej základni). Hospodárka Mgr. Zuzana Poláková, PhD. detailne oboznámila prítomných s bilanciou hospodárenia za rok 2024. Následne bola Mgr. Janou Mellnerovou Šutekovou, PhD. prezentovaná správa o činnosti a hospodárení Komisie pre podporu multidisciplinárneho výskumu historického skla na Slovensku pri SAS pri SAV za rok 2024, ktorú spracovala PhDr. Danica Staššiková-Štukovská, Ph.D. Po správe PhDr. Margaréta Musilová predstavila Správu revíznej komisie. Predsedníčka vyzvala v mene výboru prítomných k pripomienkam, resp. súhlasu s predloženými správami. Všetci prítomní hlasovaním súhlasili (proti/zdržal sa: 0/0).

Predsedníčka v ďalšom bode predstavila Návrh plánu činnosti a rozpočtu na rok 2025 s tým, že ešte výbor SAS pri SAV nemal k dispozícii informáciu o výške dotácie zo SAV. Boli predstavené jednotlivé plánované akcie (14) s informáciou o výške požadovaného príspevku, ako aj ďalšie akcie (3), na ktoré výbor nepožadoval dotáciu zo SAV. Spolu sa na rok 2025 naplánovalo

17 akcií. Predsedníčka vyzvala v mene výboru členov Valného zhromaždenia na predkladanie návrhov na doplnenie plánu činnosti a rozpočtu spoločnosti na rok 2025 a dala hlasovať o súhlase s predneseným plánom činnosti. Ďalší návrh na doplnenie programu na rok 2025 nebol prednesený a všetci prítomní s ním na základe hlasovania súhlasili (proti/zdržal sa: 0/0).

Následne predsedníčka otvorila všeobecnú diskusiu. V úvodných slovách sumarizovala aktivity členiek a členov výboru SAS pri SAV v súvislosti s aktuálnym dňom v kultúrnej obci v posledných mesiacoch, na ktoré výbor SAS pri SAV reaguje aktívne (otvorený list z augusta 2024, zapojenie sa členiek a členov výboru do štrajkovej pohotovosti kultúrneho sektora – Kultúrny štrajk a verejná podpora celoslovenského protestu Slovenské pamiatky, vyveste čierne vlajky!). Predsedníčka apelovala na možnosť vyjadrenia sa k aktuálnej situácii v sektore kultúry, ktorú každý z nás pociťujeme a ktorú stretnutie slovenských archeológov ponúka. Ako prvý diskutujúci sa do rozpravy zapojil Mgr. Tomáš Kopták, PhD. (KPÚ Žilina), ktorý požiadal plénum o šírenie informácií z diania v kultúrnom sektore, a tým aj zvyšovanie povedomia spoločnosti o tejto téme a najmä o negatívnych dôsledkoch, ktoré spôsobuje a spôsobí pri ich ignorovaní zo strany nielen profesionálov, ale väčšinovej spoločnosti – a tou je avizovaná zmena pamiatkového zákona. V diskusii pokračoval PhDr. Karol Pieta, DrSc. (AÚ SAV, v. v. i.) a potvrdil antisystémové kroky zamýšľané Ministerstvom kultúry SR pri tvorbe nového znenia pamiatkového zákona. Reagoval taktiež PhDr. Ján Rajtár, CSc. (AÚ SAV, v. v. i.) spomienkou na tvorbu aktuálneho znenia zákona v závere roka 2001, ale taktiež objasnil snahy o jeho novelizáciu v roku 2022, keď bola zriadená pracovná skupina počas funkčného obdobia ministerky kultúry Natálie Milanovej (pozn.: zákon sa nenovalizoval, snahy stroskotali). Navrhol apelovať na Archeologickú radu a tiež Pamiatkovú radu pri MK SR, prípadne jednotlivých poslancov NR SR s upozornením na pripravované kroky a ich deštruktívne dôsledky v oblasti pamiatkovej starostlivosti, ako ich poznáme. Doc. Michal Slivka takisto spomínal na prípravu zákona v roku 2001 a navrhol mať pripravené vlastné znenie. Výsledkom podnetnej, i keď ťaživej diskusie, je zo strany Valného zhromaždenia poverenie výboru SAS pri SAV sformulovať otvorený list (stanovisko) SAS pri SAV o aktuálnej situácii a pripravovaných zmenách pamiatkového zákona, ktorý by bol adresovaný MK SR a konkrétnym poslancom NR SR, prípadne vybraným poslancom – členom parlamentného Výboru pre kultúru a médiá. Predsedníčka v mene výboru poďakovala kolegom za diskusiu.

Plénum Valného zhromaždenia 2025. Foto: Z. Poláková

Na záver predsedníčka prečítala jednotlivé body uznesenia a poprosila Valné zhromaždenie o súhlas, ktorý prítomní hlasovaním udelili (proti/zdržal sa: 0/0). Výbor zobral na vedomie rozhodnutie Valného zhromaždenia.

Program Zjazdu slovenských archeológov pokračoval ďalej predstavením výsledkov šiesteho ročníka študentskej súťaže pre stredné školy. Súťaž krátko uviedla Mgr. Dominika Andreánska, ktorá zároveň vyhlásila výsledky. Tento ročník súťaže bol venovaný téme (Ne)viditeľná archeológia. Odborná komisia zložená z členiek a členov výboru rozhodovala o víťazných prácach v kategórii Esej a Prezentácia. V kategórii Esej udelila najvyššiu cenu Alexe Zobolovej (Stredná odborná škola pedagogická, Levoča) a v kategórii Prezentácia Isabelle Šimanskej (Gymnázium Michala Miloslava Hodžu, Liptovský Mikuláš). Študentky si diplom i vecné dary prevzali osobne a plénu venovali poďakovanie a niekoľko slov o svojich záujmoch. Po vyhlásení výsledkov študentskej súťaže bol program venovaný odovzdávaniu výročných cien SAS pri SAV za rok 2024. V kategórii Výskum získal cenu „domáci tím“ v zložení doc. Dr. Phil. Erik Hrnčiarik a Mgr. Tomáš Kolon, PhD. (Katedra klasickej archeológie, Filozofická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave), a to za nález rímskeho akvaduktu v Bratislave-Rusovciach. Ocenení o náleze informovali bližšie na poobedňajšom vedeckom seminári. V kategórii Výstava, expozícia bol ocenený Mgr. Rastislav Hreha, PhD. zo Zemplínskeho múzea v Michalovciach za expozíciu s názvom Archeológia. Kolega výstavu krátko predstavil a poďakoval aj v mene spolupracovníkov v múzeu. V kategórii Publikácia získal výročnú cenu Mgr. Juraj Kucharík, PhD. (SNM-Historické múzeum, Bratislava) za publikáciu Rímania na dotyk, Bratislava 2024. Viac o publikácii a poďakovanie hlavného autora sprostredkovala predsedníčka. Tento rok sa výbor rozhodol udeliť špeciálnu cenu „Počin roka“ za realizáciu výnimočného projektu Archeopark Cífer-Pác trojici v zložení Mgr. art. Daniel Dida (obec Cífer), Doc. PhDr. Matej Ruttkay, CSc. (Archeologický ústav SAV, v. v. i.), prof. PhDr. Vladimír Varsik, CSc. (Katedra klasickej archeológie, Filozofická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave). O založení a programoch v archeoparku informovali počas vedeckého seminára Mgr. art. Daniel Dida a prof. PhDr. Vladimír Varsik, CSc. Oceneným srdečne blahoželáme a želáme veľa úspechov v ďalšej práci.

Záver pracovného programu bol venovaný gratuláciám prítomným jubilantom. Touto radostnou udalosťou bol ukončený dopoludňajší program Zjazdu slovenských archeológov. Poobedňajšia časť pokračovala vedeckým seminárom SAS pri SAV 2025, o ktorom sa dočítate v samostatnom príspevku. Ďakujeme opätovne doc. Mgr. Lucii Novákovej, PhD. a doc. Dr. Phil. Erikovi Hrnčiarikovi za možnosť realizovať Zjazd slovenských archeológov v priestoroch Trnavskej univerzity a za skvelú pomoc pri jeho organizácii.

Jana Mellnerová Šuteková – Dominika Andreánska

Finančná správa spoločnosti za rok 2024

Finančné prostriedky spoločnosti v roku 2024, rovnako ako po minulé roky, pochádzali z dvoch zdrojov. Tvorili ich vlastné príjmy spoločnosti (členské príspevky, 2 (3) % dane, dary, konferenčný poplatok) a príspevok SAV na projekty na základe

Zmluvy o spolupráci na projekte spoločných akcií medzi AÚ SAV, v. v. i. a SAS pri SAV. V rámci zmluvy bolo Radou slovenských vedeckých spoločností a Komisiou SAV pre spoluprácu s VS podporených jedenásť spoločných podujatí celkovou sumou 3600 €. Finančný príspevok bol plne vyčerpaný. Vlastné príjmy spoločnosti za rok 2024 predstavovali 5937,89 €. Najväčšiu časť z nich tvoril príjem z členských príspevkov (1485 €), nezanedbateľný je tiež príjem z poukázania 2 (3) % z daní (502,89 €). Vlastné výdavky spoločnosti za rok 2024 môžeme rozdeliť na niekoľko okruhov. Spolufinancovanie spoločných a vlastných vedeckých a odborných podujatí (4185,91 €); distribúcia spojená s vydávaním časopisu Informátor (88,00 €); služby (ekonomka a notársky poplatok – 435,00 €), režijné výdavky (218,19 €) a materiál (16,20 €). Rozdiel medzi príjmami a výdavkami činí 994,59 €, čím predstavuje náš majetok k 31. 12. 2024 sumu 2575,98€.

Vedecké a odborné podujatia	Príspevok SAV	Príspevok SAS pri SAV
1 Vedecký seminár Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV a zjazd členov SAS pri SAV	687,22 €	509,20 €
2 5. ročník študentskej súťaže pre stredné školy	78,62 €	6,30 €
3 23. medzinárodná konferencia Kelti v Žiline	753,90 €	1 022,49 €
4 Limes Day 2024, Carnuntum – Gerulata – Bratislava	300,00 €	0,00 €
5 7. workshop „Historické sklo“ v archeoparku Hanušovce nad Topľou	450,00 €	0,00 €
6 2. Komorné archeologické kolokvium o dejinách archeológie, Bratislava	103,20 €	0,00 €
7 31. stretnutie východoslovenských archeológov, Poprad	250,00 €	0,00 €
8 26. Medzinárodný mediteránny archeologický veľtrh cestovného ruchu, IT – Paestum – slovenský stánok	0,00 €	0,00 €
9 2. ročník medzinárodného festivalu ARCHEOFILM Bratislava	0,00 €	0,00 €
10 55. medzinárodná konferencia Archaeologia Historica 2024	0,00 €	2 470,00 €
11 5. medzinárodná konferencia „Pipe lost, pipe found“	0,00 €	124,50 €
12 Odborná prednáška prof. Dr. Ivana Marazova (Bulharsko) spojená s diskusiou „Umenie v starovekej Trácii“	0,00 €	53,42 €
Spolu	2 622,94 €	4 185,91 €

Publikačné aktivity spoločnosti	Príspevok SAV	Príspevok SAS pri SAV
1 Informátor – Revue slov. archeológov 34/1-2, Nitra 2023, 100 strán	456,00 €	88,00 €
2 Informátor – Revue slov. archeológov 35/1-2, Nitra 2024, 112 strán	250,00 €	0,00 € ¹
3 Kniha Archeologická záhrada. Rozhovory s pamätníkmi. I. diel.	271,06 €	0,00 €
Spolu	977,06 €	88,00 €

¹ Tlač informátora SAS 2024 spolu s poštovým bola vyplatená až v roku 2025

Iné výdavky spoločnosti	Príspevok SAV	Príspevok SAS pri SAV
1 Réžia SAS	0,00 €	218,19 €
2 Mzdy (web master)	0,00 €	0,00 €
3 Služby (ekonómka + notár/2-3% z dane)	0,00 €	435,00 €
4 Materiál	0,00 €	16,20 €
Spolu	0,00 €	669,39 €

Výdavky a príjmy z príspevkov SAV	Suma
Príjem zo SAV (príspevok SAV) v r. 2024	3 600 €
Výdavky z príspevku SAV v r. 2024	3 600 €

Vlastné príjmy spoločnosti	Suma
Príjmy z členských príspevkov	1 485,00 €
Príjmy v roku 2024 – 2 (3) % dane	502,89 €
Predaj kníh Historické sklo III.	0,00 €
Dary	310,00 €
Konferenčný poplatok	3 640,00 €

Výdavky hradené z iných zdrojov	Suma
Výdavky hradené z iných zdrojov	0,00 €

Majetok	Suma
Majetok z roku 2023	1 581,39 €
Rozdiel príjmov a výdavkov	994,59 €
Majetok k 31. 12. 2024	2 575,98 €

Súhrnná tabuľka príjmov a výdavkov spoločnosti v roku 2024

PRÍJMY	€
Príjmy z rozpočtu zmluvného ústavu (z príspevku SAV na projekt)	3 600,00
Sponzorské príspevky od iných subjektov	0,00
Príjmy z členských príspevkov	1 485,00
Príjmy z konferenčných poplatkov	3 640,00
Ostatné príjmy	812,89
Spolu	9 537,89 €

VÝDAVKY	€
Výdavky hradené z príspevku SAV na projekt	3 600,00
Výdavky hradené z iných zdrojov	4 943,30
Spolu	8 543,30

Zuzana Poláková

Správa revíznej komisie o hospodárení Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV za obdobie 01. 01. 2024 – 31. 12. 2024

Členovia revíznej komisie: PhDr. Margaréta Musilová, Mgr. Dominika Oravkinová, PhD., PhDr. Vladimír Turčan

V rámci dozoru nad hospodárskou činnosťou Spoločnosti v roku 2024 prehliadli členovia revíznej komisie účtovné dokumenty jednoduchého účtovníctva, ktoré zahŕňali peňažný denník v písanej a elektronickej forme, príjmové a výdavkové doklady a výpisy pohybov z bankového účtu. Boli skontrolované ostatné príjmové a výdavkové faktúry a doklady, ktoré korešpondovali so zoznamom schválených a organizovaných podujatí. Okrem dokladov priameho účtovníctva Spoločnosti mala komisia k dispozícii k nahliadnutiu aj kópie účtovných dokladov čerpaných príspevkových financií poskytnutých Slovenskou akadémiou vied, ktoré sú súčasťou účtovníctva Archeologického ústavu SAV, v. v. i.

Spoločnosť bola schopná z dotácie projektov vedeckých spoločností pri SAV poskytnutej Komisiou SAV pre spoluprácu s vedeckými spoločnosťami a z vlastných príjmov podporiť či organizačne zastrešiť väčšinu z plánovaných aktivít s dôležitým spoločensko-vedeckým prínosom. Menovite išlo o Valné zhromaždenie SAS pri SAV a vedecký seminár SAS pri SAV v Žiline (apríl 2024) spojený s exkurziou v Žiline, Bytči a najbližšom okolí, 5. ročník Súťaže pre stredoškóľakov, medzinárodnú konferenciu Kelti v Žiline, Komorné archeologické kolokvium 2024 v Bratislave, Limes Day 2024 – po stopách Rimanov z Gerulaty do Carnunta, 5. medzinárodnú konferenciu Archaeologia Historica 2024 v Nitre, 31. stretnutie východoslovenských archeológov v Poprade, medzinárodnú konferenciu Pipe lost, pipe found v Leviciach a odbornú prednášku profesora Marazova v Bratislave. Bola taktiež kompenzovaná časť nákladov v súvislosti s prípravou publikácie „Archeologická záhrada – rozhovory s pamätníkmi (I. diel)“, tlač a poštovné ďalšieho ročníka Informátora, ako aj náklady štandardnej agendy Spoločnosti.

Spoločnosť finančne podporila náklady na prezentáciu aktivít súvisiacich so šírením informácií o prebiehajúcom zápise prvku ručná sklárska výroba – konkrétne išlo o realizáciu prednášky na podujatí Príbeh skla IV v Kokave nad Rimavicou – a spolupodieľala sa na organizácii už 7. medzinárodného workshopu v Hanašovciach nad Topľou. Spoločnosť v roku 2024 realizovala či sa finančne spolupodieľala na 13 aktivitách a možno konštatovať, že poskytnuté financie boli efektívne a konštruktívne použité.

Pri kontrole súvisiacich dokladov neboli zistené žiadne nedostatky vo vedení účtovníctva a hospodárskej agendy Spoločnosti. Pre potreby vypracovania správy mali členovia komisie k dispozícii všetky potrebné podklady, pričom agenda je vedená dôkladne a prehľadne. Je zrejme, že poverení členovia Výboru sa dôsledne pridržiavali platných zákonov a zásad prehľadného nakladania s finančnými prostriedkami Spoločnosti.

V Nitre, 28. 4. 2025

Margaréta Musilová – Dominika Oravkinová – Vladimír Turčan

Správa o činnosti Komisie „História skla na Slovensku“ pri SAS pri SAV v roku 2025

Komisia pre podporu multidisciplinárneho výskumu historického skla na Slovensku pri Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV (ďalej len Komisia HS) pokračovala v roku 2025 v zložení ako v predchádzajúcom roku: prof. PhDr. Peter Chrastina, CSc., Mgr. Petra Šimončíková-Koóšová, PhD., Mgr. Lukáš Krokker, Mgr. Iveta Kaczarová. Komisiu HS vedie bez prerušenia od začiatku PhDr. Danica Stašíková-Štukovská, Ph.D. V oblasti činnosti zápisu slovenskej ručnej sklárskej výroby do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska a UNESCO sa na tejto činnosti, o ktorú bola činnosť Komisie HS v roku 2024 dočasne rozšírená, podieľajú ešte Mgr. Jana Mellnerová Šuteková, PhD., PhDr. Margaréta Musilová a Mgr. Iveta Kaczarová (viac nižšie).

K základným činnostiam Komisie HS patrí výmena informácií o publikáciách, nových zisteniach k historickému sklu, najmä so vzťahom ku Slovensku, individuálne konzultácie, podujatia doma a najmä v Česku, ale i v Poľsku, Rakúsku a Maďarsku. Zverejňovali sme ich na webe Spoločnosti, ako aj na sociálnych sieťach. Vzhľadom na našu činnosť spojenú so zápisom ručnej sklárskej výroby sme tu pridávali aj správy o činnostiach a podujatiach v oblasti súčasného ručného sklárstva na Slovensku. Ďakujeme výboru SAS pri SAV za celoročnú výbornú spoluprácu.

Individuálne konzultácie

Konzultácie k historickému sklu sa realizovali na základe osobného kontaktu a na vyžiadanie. V tomto sa môžete obracať na nás aj v roku 2026 (danica.stassikova@gmail.com; lukas.krokker@gmail.com). Ponúkame krátke informačné konzultácie napríklad na odporúčaný typ analýzy, cenu, koróziu, konzultáciu v rámci odbornej návštevy, výskumu v prípade podozrenia na objav sklárskeho pyrotechnologického zariadenia a odporúčania na úplnosť jeho odkryvu. Podmienky a rozsah konzultácií je potrebné si dohodnúť dopredu. Pribežne sledujeme pokroky a výsledky výskumov skla, stav zbierok historického skla v múzeách, podporujeme aktívnu účasť na odborných stretnutiach, monitorovanie slovenských výskumov skla a publikovanie výsledkov z výskumov archeologických nálezov historického skla. Nadalej spolupracujeme s Odbornou skupinou pro dějiny skla ČAS (ČR) a Slovenskou sklárskou spoločnosťou.

Experimentálna činnosť

Od roku 2017 sa venujeme aj experimentom, konkrétne v replike sklárskej pece z 9. storočia, ktorú sme v spolupráci s Vlastivedným múzeom v Hanušovciach (dnes pobočka Krajského múzea v Prešove) postavili v archeoparku tohto múzea (na základe pozvania autorky archeoparku M. Kotorovej-Jenčovej) a realizovali každý rok v rámci festivalu venovaného sklu v tomto archeoparku. Vytvorili sme verejnosťou oceňované podujatie s odbornými výsledkami kladne hodnotenými zahraničím (napr. v Rakúsku, Poľsku, Anglicku, Nemecku). Naplánované experimenty, ako aj program taviieb pre verejnosť, sme v roku 2025 nemohli realizovať na základe nezaujmu Krajského múzea v Prešove. Obávame sa, že takáto situácia môže zastaviť realizáciu experimentov a tavby pre verejnosť aj v roku 2026.

Do experimentálnej činnosti zaraďujeme aj našu viacročnú snahu s výrobou replík sklenených korálikov. Prvotný cieľ týchto experimentov bolo a je overiť správnosť interpretácií rôznych stôp po postupoch formovania tvaru archeologických nálezov sklenených korálikov. Pri tomto vznikajú repliky, ktoré sú vhodné na využitie ako suveníry pre návštevníkov múzeí alebo študentov či jubilantov s prínosom pre archeológiu. Samozrejme sú doplnené textom pre vysvetlenie lokality, obdobia, archeologických kultúr atď. Sú určené ako odborníkom, tak i verejnosti. Máme už bohatú zbierku korálikov z obdobia včasného stredoveku, doby laténskej, ako aj z doby bronzovej – všetko zo slovenských lokalít. Profesionálny archeológ môže využívať takéto koráliky k lepšiemu porozumeniu archeologických nálezov tohto typu skiel. Tento rok k nim pribudli aj koráliky z doby rímskej nájdené v Gerulate, ako i poháre a unguentária. Na tomto mieste by sme radi poďakovali kolegyni PhDr. Jaroslave Schmidtovej z Múzea antickej Gerulaty (Múzeum mesta Bratislavy) za umožnenie tohto štúdia a experimentov priamo v Bratislave-Rusovciach. Študovali sme tu technické stopy pri formovaní polyedrických korálikov za tepla a za studena (obr. 1). Venovali sme pozornosť najmä definovaniu a dokumentovaniu rozdielov, ktoré vznikajú za tepla či za studena tohto typu v dobe rímskej, ale aj v mladšom včasnom stredoveku rozšírených korálikov (poznámka autorky: dovoľm si spomenúť bohatú návštevnosť tejto časti odkrytej antickej Gerulaty. Obdivovali sme s kolegom Lukášom Krokkerom – spoluautorom, ktorý tvaruje koráliky – figovníky, ako aj levanduľu, ktorým sa tu veľmi dobre darí, ktoré osobitým spôsobom dotvárajú autentickosť prezentovaného areálu a o ktoré sa s láskou stará kolegyňa Jaroslava Schmidtová so spolupracovníkmi. Asi aj preto je táto lokalita také príjemné miesto s vysokou návštevnosťou).

Obr. 1. Lukáš Krokker pri výrobe replíky koráliku z lokality Gerulata pre výskum a dokumentovanie stôp, ktoré zanecháva formovanie koráliku za horúca. V pozadí ruiny antickej Gerulaty in situ. Foto: D. Stašíková-Štukovská

Organizovanie a účasť na odborných podujatiach venovaných historickému, ako aj ručne vyrábanému sklu

Pre odbornú verejnosť a multidisciplinárne výmeny informácií k výskumu skla na Slovensku sme 5. 6. 2025 zorganizovali celoslovenské multidisciplinárne sympóziu a workshop s názvom *Ručná sklárska výroba. Sympóziu o historickom skle a súčasnom sklárstve na Slovensku 2025*. Interdisciplinárne sympóziu a okrúhly stôl pri príležitosti zápisu prvku Ručná sklárska výroba do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska v januári 2025. Podujatie sa konalo v Bratislave, miestnej časti Rusovce na pôde SLUK-u – Centra pre tradičnú

ľudovú kultúru. Ide o naše pravidelné podujatia, ktoré raz ročne alebo raz za dva roky organizujeme od roku 2000. V roku 2025 sme toto podujatie rozšírili o súčasných, so sklárskou výrobou na Slovensku spojených majstrov a majsterky (viac k rozšíreniu činnosti Komisie HS pozri Informátor 35, 2024, č.1-2, s. 6-8). Zároveň išlo o prvé celoslovenské podujatie určené tiež súčasným sklárom s informáciami o zápise a celoslovenskom zastrešení ručnej sklárskej výroby, ktoré bolo zamerané na výmenu informácií k vývoju krokov k zápisu ručného skla, ako aj zoznámeniu sa s históriou skla na našom území a aktuálnymi výsledkami z výskumu archeologických nálezov skla. Aj keď je sympóziom prioritne určené slovenským odborníkom, ako vždy doteraz, tak sa aj v roku 2025 zúčastnili odborníci z Čiech. Celkovo sa sympózia s okrúhlym stolom zúčastnilo 60 podpísaných účastníkov. Z aktívnych výstupov sme vytvorili knihu abstraktov (28 príspevkov), bolo premietnutých 5 filmov, na 12 paneloch boli prezentované poznatky slovenskej archeológie k histórii skla od prvého výskytu výroby v dobe bronzovej po začiatky sklárni v 13. storočí. Dôležitý bol panel zbierkového a súčasného ľudového skla a živé ukážky týchto nálezov v archeológii. Ďalšie sympóziom pripravujeme aj v roku 2026, opäť v Bratislave.

Popularizácia sklárskej výroby

Popularizáciu s ukázkami a živým vysvetlením histórie archeologických nálezov skla a kvízmi sme podporili tiež Sklárskymi dňami v Dolnej Bzovej (Iveta Kaczarová), Sklársky expres v kraji Banská Bystrica a 2. Medzinárodné študentské sympóziom Novohrad/Malohont konané v dňoch 25. – 30. 8. 2025 v Kokave nad Rimavicou, ako aj Rímske hry v Bratislave (Lukáš Krokker a Danica Staššíková-Štukovská, Jana Mellnerová Šuteková).

Ako každý rok, aj v roku 2025 sme sa na pozvanie Odbornej skupiny pro dějiny skla ČAS aktívne zúčastnili 51. kolokvia, ktoré bolo zorganizované v dňoch 8. – 9. 10. 2025 v Prahe. Informovali sme tu o našej činnosti v oblasti historického skla a ručnej sklárskej výroby na Slovensku. V tomto kontexte chcem poďakovať Ivete Kaczarovej a Margaréte Musilovej, že ma plne v Prahe zastúpili. Od roku 2001 som sa prvýkrát v Prahe nemohla sama zúčastniť. Ďalšími s referátmi zo Slovenska prispeli Július Vavák a Lenka Choma Soročinová z Malokarpatského múzea v Pezinku (obr. 2) a doc. PhDr. Gertrúda Březinová, CSc. (AÚ SAV, v. v. i. v Nitre) s Mgr. Radoslavom Čambalom (SNM-AM).

Obr. 2. Július Vavák a Lenka Choma Soročinová na 51. stretnutí Českej odbornej skupiny pre sklo v Prahe, kde nové objavy v historickom skle na Slovensku veľmi dobre reprezentovali. Foto: archív D. Staššíkovej-Štukovskej

Ručná sklárska výroba

Vyššie sme už niekoľkokrát spomenuli ručnú sklársku výrobu v súčasnosti v podobe nehmotného kultúrneho dedičstva, o ktoré sme rozšírili činnosť a záujem Komisie HS pri SAS pri SAV. Ide o aktivitu spojenú s dosiahnutím zápisu do reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska a následne zoznamu svetového dedičstva UNESCO. Informácie o aktivitách, ktoré sme realizovali, a dosiahnutých výsledkoch, vo zvýšenej miere zaujímajú aj súčasných sklárov. Ukázalo sa, že Komisia HS pri SAS pri SAV je jediná, ktorá má celoslovenské pôsobenie, ako aj prehľad o ručnom sklárstve na Slovensku a sme jediní, čo môžeme celoslovensky a multidisciplinárne o historickej, ako aj súčasnej ručnej sklárskej výrobe aj informovať.

Návrh na zápis ručnej sklárskej výroby oficiálne zastrešuje Slovenská archeologická spoločnosť pri SAV, menovite predsedníčka Komisie HS PhDr. Danica Staššíková-Štukovská, Ph.D., bývalá predsedníčka SAS pri SAV PhDr. Margaréta Musilová, terajšia predsedníčka SAS pri SAV Mgr. Jana Mellnerová Šuteková, PhD. a bývalá riaditeľka múzea v Lučenci a predsedníčka Zväzu múzeí na Slovensku Mgr. Iveta Kaczarová. Prvok „Ručná sklárska výroba“ bol zapísaný do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska v januári 2025. Zápis je potvrdený získaním zarámovaného osvedčenia, ktoré prevzali zástupkyne SAS pri SAV na slávnostnom odovzdaní 7. mája 2025 v Bratislave.

Informovanosť odbornej sklárskej verejnosti

O aktivitách, ktoré sú spojené s ručnou sklárskou výrobou, informujeme tak, aby správy a informácie mohli zdieľať aj slovenskí sklári spolu s archeológmi a členmi SAS pri SAV. Okrem toho sme vytvorili pre každý kraj jedného nášho zástupcu, ktorý mapuje domáce aktivity, komunikuje so sklármi a informácie sprostredkuje výboru Komisie HS. Vytvárame tak silnú skupinu odborníkov so spoločným záujmom o „sklo“, ktorá bude ľahšie presadzovať svoje záujmy a získavať podporu domácu a zahraničnú pre historické i súčasné ručne vyrábané sklo na Slovensku.

Štafeta

Termínom „štafeta“ sme označili aktivitu, ktorou sa snažíme zlepšiť informovanosť a osobné kontakty sklárov. Originál osvedčenia o zápise dostala Slovenská archeologická spoločnosť pri SAV, ktorá bola predkladateľom žiadosti o zápis. V súčasnosti pôsobia na Slovensku desiatky sklárov, ktorí patria medzi ručných sklárov, a sú aj podporovateľmi zápisu. Autorka tohto príspevku navrhla, aby sa originál osvedčenia požičiaval na približne dobu 6 týždňov tým sklárskym dielňam a fabrikám, ktoré majú o to záujem a tiež vhodné priestory na prezentovanie osvedčenia odborníkom, ale i návštevníkom. Nápad členky a členovia výboru SAS pri SAV vrelo podporili a ako ukázal čas, tak si ho obľúbili aj sklári. Svedčí o tom aj fakt, že doteraz desať sklárskych majiteľov požiadalo o zmenšené kópie osvedčenia, ktoré sme získali vďaka spolupráci so SLUK-om – Centrom pre tradičnú ľudovú kultúru, a ktoré im už zostali natrvalo. Ako prví prevzali „štafetu“ už v júni počas sympózia v Bratislave zástupcovia Spojenej školy v Poltári, pán riaditeľ Mgr. Peter Jokl a pedagógovia Ing. Mária Pribilincová a Ing. Karok Pribilinec. Štafeta teda začala v kraji Banská Bystrica a postupne ju hostili rodinná firma SONNE Crystal v Poltári, obec Utekáč (zaniknutá skláraň), verejná, pravidelná a viacročná úspešná akcia v Dolnej Bzovej s názvom Bzovské sklárske dni. Osvedčenie vždy odovzdávala dovtedy hostujúca skláraň za prítomnosti predstaviteľa SAS pri SAV,

predsedu predstavenstva obce či mesta, niekedy tiež aj zástupcovia SLUK-CTLK, a prijímali majitelia aktuálne hostujúceho podniku, predseda samosprávy obce, pozvaní sklári a zástupcovia médií. Je snaha vytvárať komornú atmosféru s možnosťou neformálnej diskusie a v neposlednom rade aj osobného zoznámenia sa sklárov. Toto podujatie nebolo prístupné verejnosti. Súčasťou bol aj kratší oficiálny program, v ktorom boli formou prezentácií ukázané informácie o sklároch na Slovensku, zápise ručnej sklárskej výroby, histórii sklárstva na Slovensku od doby bronzovej do súčasnosti. V kraji Banská Bystrica organizačne zastrešila putovanie pani Iveta Kaczarová, ktorej patrí veľká vďaka. Tiež chceme poďakovať pánu P. Hlodákovi, pánu J. Samašovi z OZ Skálnik, pánu Trčanovi a ďalším, ktorí sa o štafetu v Banskej Bystrici zaslúžili.

Obr. 3. Originál štafety osvedčenia na stene sklárskej dielne pána Dolinaja, Valaská Belá. Zľava (bez titulov): P. Dolinaj (Sklársky skanzen – sklený sen), J. Samaš (Bzovské sklárske dni), K. Záhumenská (riaditeľka SLUK-Centra pre tradičnú ľudovú kultúru), S. Tichá (odborná pracovníčka SLUK-CTLK), J. Mellnerová Šuteková (predsedníčka SAS pri SAV). Foto: D. Staššiková-Štukovská

Z kraja Banská Bystrica prešla štafeta do Valaskej Belej (Trenčiansky kraj), kde ju dôstojne prijali v Sklárskom skanzene – Sklenom sne pána Petra Dolinaja (obr. 3) za účasti predsedu miestnej samosprávy a miestnych pozvaných sklárov, napríklad pána Kodaja z Crystal Kam. Z Valaskej Belej sa osvedčenie presunulo do podniku RONA, a. s. v Lednických Rovniach a následne do Strednej odbornej školy priemyselných technológií v Púchove, kde ho z rúk zástupcu spoločnosti RONA Ing. Petra Vrábela a za účasti predstaviteľov viacerých obcí prevzala riaditeľka školy Ing. Lenka Jancíková (obr. 4, 5). Všetkým zúčastneným v spomínaných mestách, dielnach a fabrikách kraja Trenčín srdečne ďakujeme. Milo nás prekvapilo, ako si toto morálne ocenenie všetci s vážnosťou prevzali a hostovali. Štafeta bude pokračovať aj v roku 2026. Nakoľko je „štafeta“ novým podujatím, tak sa zrejme všetci záujemcovia zo sklárskej výroby nemali možnosť prihlásiť. Preto dávame možnosť ďalším, aby sa v prípade záujmu prihlásili u autorky tohto príspevku alebo na mailovej adrese Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV.

Činnosti v prospech ručnej výroby skla

K našim aktivitám súvisiacim s ručnou sklárskou výrobou na Slovensku sa otvorila aj možnosť pomôcť v oblasti záchrany profesionálne doteraz neošetrených dokumentov a nálezov alebo pomôcť pri podpore výskumu skla. Tu sme otvorili viacero činností, z ktorých uvediem vybrané.

Obr. 4. Osoby odovzdávajúce, prijímajúce a sprevádzajúce originál Osvedčenia o zápise slovenskej ručnej sklárskej výroby v Reprezentatívnom zozname nehmotného kultúrneho dedičstva v SOŠPT v Púchove. Zľava (bez titulov): M. Horečný (starosta obce Lednické Rovne), P. Vrábek (výrobno-technický riaditeľ sklárne RONA, a. s.), L. Jancíková (riaditeľka SOŠPT Púchov), K. Heneková (primátorka Púchova), A. Crkoňová (garantka sklárskych odborov SOŠPT Púchov), D. Staššiková-Štukovská a J. Mellnerová Šuteková (SAS pri SAV). Foto: archív D. Staššikovej-Štukovskej

Obr. 5. Originál osvedčenia o zápise slovenskej ručnej sklárskej výroby do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska vo foyer školských ateliérov SOŠPT v Púchove. Foto: D. Staššiková-Štukovská

Ide o videá a filmy. V súvislosti s ručnou sklárskou výrobou vznikli na Slovensku viaceré videá a krátke filmy o ručnej sklárskej výrobe a zvlášť cenné sú tie, ktoré boli natočené v dnes už zaniknutých sklárňach a u sklárskych výrobcov. Zatiaľ nemáme centrálnu evidenciu týchto so sklom spojených filmov, väčšinou sú v súkromných rukách. Preto k prvým našim aktivitám patrilo nájsť na Slovensku profesionálne múzeum či ústav, ktorý by takéto centrum mohol vytvoriť a mal zároveň aj prístroje na ich udržiavanie, metodiku zapožičiavania pre štúdium, depozitné priestory a ochranu. Toto sa nám podarilo a momentálne sme v poslednej fáze rokovania o tomto úložisku. Po dohode budeme o celej veci odbornú verejnosť informovať.

Prezentácia skla je v archeológii na veľmi slabej úrovni. Všimli sme si, že nálezy skla sú v expozíciách či výstavách na Slovensku veľmi zriedkavé, pričom v depozitároch tvorí sklo veľkú časť uložených a nespracovaných nálezov. Ako sme minulý rok už

informovali, tak sme vytvorili pilotný projekt ku sklám z hradov, ktorým chceme upozorniť na prínos skla k histórii hradov na Slovensku a získať pre spracovanie aj podporu. Ako pilotný projekt k tejto aktivite pripravujeme spracovanie vybraných nálezov skla z Trenčianskeho hradu, ktoré má vyvrcholiť výstavou spolu s katalógom a odborným textom o postavení skla v histórii hradu Trenčín a stredného Považia. V roku 2026 sa Trenčín stal Európskym hlavným mestom kultúry. Spracované sklo je malou časťou nálezov práve z hradu Trenčín a rok 2026 vhodnou príležitosťou k prezentovaniu týchto výsledkov formou výstavy. Dúfajme, že sa nám podarí pre túto výstavu nájsť podporu. Chceme tak podporiť záujem o spracovávanie a vystavovanie historického skla na slovenských hradoch, kde doteraz sklo v expozíciách chýba.

Na Slovensku sa potešiteľne rozvíja verejnoprospešné správanie ručnou výrobou skla, a to buď aktivitami vo fabrike alebo dielni, napríklad v Sonne Crystal v Poltári, v RONA, a. s. v Lednických Rovniach či v sklárni Katarínska huta. Pravidelne raz ročne sú pre verejnosť organizované Bzovské sklárske dni v Dolnej Bzovej, Príbehy skla v Kokave nad Rimavicou, Sklársky expres, ktorý vychádza zo Zvolena a putuje so zastávkami v miestach bývalých alebo činných sklární. Absolútne raritnou realizáciou, ktorá upozorňuje na zaniknutú ručnú sklársku výrobu a sklárne, je využitie bývalého fabrického vysokého komína zaniknutej sklárne v Utekáči ako lezeckej steny, ktorá v správach obehla celé Slovensko.

K aktivitám, ktoré treba v súvislosti s propagáciou ručnej sklárskej výroby spomenúť, sú sympóziá výtvarných umelcov pracujúcich so sklom, ktoré zorganizovala RONA a. s., ako aj Kokava nad Rimavicou. Posledná hostovala aj zahraničných študentov sklárskej výroby, ktorí boli zo štátov, ktoré zápis ručnej sklárskej výroby už v Reprezentatívnom zozname nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva UNESCO dosiahli. Tieto akcie súvisia s plnením predpísaných aktivít vyššie uvedeného zápisu. Škoda, že neboli viac navštívené slovenskými výtvarnými umelcami. Nemôžeme nespomenúť celoročne činnú skláraň, ktorá sa venuje sprístupňovaniu ručnej sklárskej výroby pre verejnosť, a to je dielňa Sklársky skanzen – sklársky sen Petra Dolinaja vo Valaskej Belej.

Z publikácií, ktoré uviedli aj vlastnými experimentami pána Hlodáka z firmy Keramat Kalinovo overené dôležité zistenie, ku ktorému napomohli aj tavby v Hanušovciach nad Topľou v roku 2024, treba spomenúť monografiu „Staré techniky a technológie výroby skla na Slovensku“, rok vydania 2025. Škoda, že kniha nemá recenzentov, čo by jej kvalitu určite pozdvihlo. Ide o príklad aktivity milovníkov sklárstva na Slovensku bez profesionálneho historického zamerania, ktorú vidíme najmä v bývalom Stredoslovenskom kraji (dnes kraj Banská Bystrica), kde bolo v minulosti publikovaných viacero monografií o sklárstve na Slovensku.

Príprava zápisu do zoznamu UNESCO

O zápis do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva UNESCO je možné požiadať až po získaní osvedčenia o zápise v národnom reprezentatívnom zozname, čo sme dosiahli, a bol nám odovzdaný v roku 2025. Nakoľko medzi šiestimi štátmi (Francúzsko, Česká republika, Fínsko, Nemecko, Maďarsko, Španielsko), ktoré tento zápis dostali, tvorilo v minulosti Slovensko s Maďarskom a Českom spoločný štát a minimálne s Nemeckom ho spája blízka sklárska história, organicky medzi týmito štátmi chýbame. Preto ani

nikto z odborníkov voči nášmu priskočeniu nič nenamietal. Preto sme sa snažili čo najskôr požiadať o možnosť podať žiadosť „na UNESCO“ o toto dodatočné „priskočenie“ k už zapísaným štátom. Ubehli mesiace, kým nám bolo oznámené, že našu žiadosť odsunuli na ďalší rok s podmienkou, aby sme vytvorili skupinu s ďalšími štátmi, ktoré o tento zápis a pridanie sa k existujúcim majú tiež záujem. Zo strany UNESCO ide o racionálne rozhodnutie, nakoľko proces posudzovania žiadosti o zápis nie je jednoduchý, a preto je lepšie, ak sa realizuje skupinovo a nie jednotlivo. Preto prosíme odbornú verejnosť, aby ste nás vo fáze organizovania Vašich budúcich sklárskych aktivít informovali a prediskutovali s nami, či podporujete aj zápis ručnej sklárskej výroby Slovenska alebo iných štátov.

Plán činnosti v roku 2026

K stálym aktivitám Komisie HS dlhodobu patrí vytvorenie celoslovenského centra pre podporu a prezentovanie dejín skla a jeho technológií na Slovensku, ako aj podporu ručnej sklárskej výroby. Za nevyhnutné považujeme zahrnúť tu archeologické nálezy, najmä konzervovanie a správne uloženie v depozitároch, ako aj podporu a informácie o takzvanom ľudovom skle. K tomu patrí dôležitá akvizíčná činnosť zameraná prioritne na výkup vzácných sklenených výrobkov zo zaniknutých sklární v prípade, že im hrozí opustenie Slovenska predajom do iného štátu, či strata spôsobená napríklad nezáujmom dedičov.

V roku 2026 by sme chceli tiež uskutočniť výstavu z výsledkov spracovania skla z hradu Trenčín, ako aj experimenty s tavbou skla v archeoparku v Hanušovciach nad Topľou spojenú so stretnutím sklárov z kraja Prešov a Košice.

Upozorňujeme tiež, že približne v máji plánujeme uskutočniť 15. sympóziu a okrúhly stôl historického a ručne robeného skla s informáciou pre súčasných sklárov, ktorí podporujú zápis do Reprezentatívneho zoznamu.

Budeme tiež aktuálne a podľa záujmu pokračovať v činnostiach, ktoré sme robili aj v roku 2025, konkrétne ide o „štafetu“ s osvedčením, ktorá bude pokračovať podľa doterajšieho scenára, prípadne sa rozšíri na základe ďalšieho záujmu. Podnety na aktivity, ktoré by ste ešte odporúčali do našej činnosti a nie sú tu vymenované, s vďakou od Vás prijme.

Záverom by som chcela poďakovať členom výboru Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV, členom Komisie HS, Slovenskej sklárskej spoločnosti, Slovenskému ľudovomeleckému kolektívu – Centru pre tradičnú ľudovú kultúru, sklárom z Novohradu, združeniu AZGA a ďalším cca šesťdesiatim inštitúciám a jednotlivcom, ktorí našu činnosť v roku 2025 podporili.

Danica Stašíšková-Štukovská

Odporúčania na webové stránky a literatúru k téme:

www.ludovakultura.sk (tu nájdete linky na zoznamy, výzvy, fondy, kurzy, materiály atď.)

www.fondtlik.sk

www.msb-jablonec.cz/rucn-vyroba-skla-nominace-unesco (tu môžete dohľadať informácie k projektu nominácie)

Jak nakladať se zápisem do Reprezentatívního seznamu nemateriálního kulturního dědictví lidstva UNESCO. Metodická doporučení pro české skláře. Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou v spolupráci s Národným ústavom ľudovej kultúry a Ministerstvom kultúry. Február 2024, 1. vydanie.

P. Nový: Ruční výroba skla. Zápis do Reprezentativního seznamu materiálního kulturního dědictví lidstva UNESCO. Pamiatky a múzea. Revue pre kultúrne dedičstvo, č. 1, 2024, 27-31.

Vedecký seminár SAS pri SAV 2025 v Trnave

V dňoch 6. a 7. mája 2025 sa uskutočnil každoročný Vedecký seminár SAS pri SAV. Tento rok sa konal v Trnave, a to v úzkej spolupráci s Trnavskou univerzitou. Netradične sa tento rok Zjazd slovenských archeológov, ako aj seminár začal exkurziami. Ako prvú sme mohli navštíviť trnavskú mestskú vežu, v ktorej sídli i Turistické informačné centrum. Expozícia v nej priblížila stavebný vývoj a výsledky výskumu tejto jedinečnej stavby zo 16. storočia a jej okolia. Okrem toho nám umožnila vidieť mesto z vtáčej perspektívy.

Po stretnutí na Univerzitnom námestí nasledovala spoločná komentovaná prehliadka pamiatok a archeologických lokalít Trnavy, ktorou nás sprevádzal doc. Dr. Phil. Erik Hrnčiarik. Táto začala pri Katedrále sv. Jána Krstiteľa, pokračovala univerzitnou budovou Albertína a pokračovala priblížením výsledkov archeologického výskumu Katedry klasickej archeológie Trnavskej Univerzity v Trnave na nádvorí Arcibiskupského gymnázia biskupa Pavla Jantauscha a Strednej odbornej školy pedagogickej blahoslavennej Laury. Spolu sme prešli archeologické lokality skúmané v historickom centre mesta. Nesmierne zaujímavý náhľad do minulosti Trnavy predstavovala návšteva osária pri Bazilike sv. Mikuláša, prehliadka hradieb a dolnej mestskej brány pri Námestí SNP, kde archeologický výskum taktiež realizovala Katedra klasickej archeológie. Deň sa ukončil spoločnou večerou a posedením v meste.

Exkurzia v centre Trnavy. Foto: J. Mellnerová Šuteková

V stredu 7. mája sa program seminára začal po valnom zhromaždení SAS pri SAV a obede, a to v poobedných hodinách v priestoroch Auly Pázmáneum Trnavskej univerzity. Vedecký seminár otvorila predsedníčka SAS pri SAV Mgr. Jana

Mellnerová Šuteková, PhD. a prítomných krátko na pôde univerzity opätovne privítala vedúca Katedry klasickej archeológie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave doc. Mgr. Lucia Nováková, PhD. Mimoriadnu váhu mala úvodná prednáška, ktorú pri príležitosti udelenia čestného doktorátu Trnavskej univerzity v Trnave predniesol doc. PhDr. Michal Slivka, CSc. Slávnostné udelenie čestného akademického titulu sa uskutočnilo v utorok 6. mája a zúčastnili sa ho viacerí členovia Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV. Témou slávnostnej prednášky boli novoveké devocionálie na území Slovenska. Po prednáške nasledovala zaujímavá diskusia.

Časť členov exkurzie pred budovou Trnavskej univerzity v Trnave s aulou Pázmáneum. Foto: archív SAS pri SAV

Ďalšiu prednášku s názvom Dejiny klasickej archeológie na Slovensku venovala prítomným doc. Mgr. Lucia Nováková, PhD. Priblížila v nej zaujímavé fakty o počiatkoch tejto vednej disciplíny, jej vývoji a osobnostiach, ktorým vďačíme za jej súčasnú podobu. Spomienku sme spoločne venovali aj prof. PhDr. Kláre Kuzmovej, CSc., bývalej vedúcej Katedry klasickej archeológie v Trnave, ktorá by v tomto roku oslávila 70 rokov.

Prednáška doc. Lucie Novákovovej počas vedeckého seminára SAS pri SAV. Foto: J. Mellnerová Šuteková

Nasledovala prednáška doc. PhDr. Gertrúdy Březinovej, CSc. z Archeologického ústavu SAV, v. v. i., v ktorej spomínala na pôsobenie a aktivity v Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV v minulých dekádach, na založenie časopisu Informátor,

predsedníčku PhDr. Darinku Bialekovú, DrSc. a ďalších významných členov Spoločnosti, ako aj na blízku kolegyňu a priateľku profesorku Kláru Kuzmovú.

Téma druhého bloku prednášok bola Živá archeológia a archeoparky na Slovensku. Otvorila ho Mgr. Ľubica Demianová Kupcová z Krajského pamiatkového úradu Žilina prednáškou o archeoparku Mokry kút vo Vyšnom Kubíne. Ten založilo o. z. Ipea s cieľom priblížiť verejnosti hnutelné i nehnuteľné rekonštrukcie archeologických nálezov a objektov v autentickom prostredí v blízkosti pravekého sídliska.

Do doby rímskej nás previedla prednáška prof. PhDr. Vladimíra Varsíka, CSc. z Trnavskej univerzity v Trnave a Archeologického ústavu SAV, v. v. i., a Mgr. art. Daniela Didu z Archeoparku Cífer-Pác, v ktorej sa venovali neskororímskému dvorcu v Cíferi-Páci a vzniku Archeoparku Cífer-Pác. Otvorili ho minulý rok a tunajšia expozícia nás prevedie od doby kamennej cez dobu rímsku až do včasného stredoveku.

Po stopách Ludmily Kraskovskej sme sa vydali s pomocou Mgr. Jakuba Tamaškoviča, PhD. z Archeologického ústavu AV ČR, Brno a Mgr. art. Daniela Javorka z Archeologickej agentúry, s. r. o. Priblížili nám jej prácu vo svetle nových výskumov na včasnostredovekých lokalitách Kopčany-Kačenáreň a Bernolákovo-Šakoň.

Netradičný archeologický výskum zostrelého lietadla z 2. svetovej vojny v okrese Trnava, ktorý realizoval Krajský pamiatkový úrad Trnava v spolupráci so Západoslovenským múzeom v Trnave nám odprezentoval Mgr. Andrej Sabov (spoluautorom príspevku bol Mgr. Matúš Sládok, PhD.).

Na záver odznela prednáška doc. Dr. Phil. Erika Hrnčiarika a Mgr. Tomáša Kolona, PhD. o výskume Katedry klasickej archeológie v Trnave v antickej Gerulate. Priblížili nám najvýznamnejšie objavy aktuálneho archeologického výskumu, okrem iného i nález jedinečného rímskeho akvaduktu.

Program ukončila záverečná diskusia k príspevkom a poďakovanie spoluorganizátorom a všetkým prítomným. Veľká vďaka patrí Trnavskej Univerzite v Trnave, ktorá poskytla nielen priestory, ale aj všestrannú pomoc s organizáciou. Tešíme sa na najbližšie stretnutie v roku 2026.

Stanislava Oporosková

Aktuality

Aktuálne dianie v kultúrnej obci v roku 2025

V roku 2025 sme na webovej stránke www.sas.sav.sk zdieľali dôležité stanoviská, ktoré reagovali na situáciu v oblasti pamiatkovej ochrany a s ktorými sa ako Výbor SAS pri SAV stotožňujeme. Zverejňujeme ich preto aj na stránkach Informátora – Revue slovenských archeológov.

Stanovisko národného komitétu ICOMOS Slovensko k súčasnej nepriaznivej situácii v oblasti pamiatkovej ochrany na Slovensku zo dňa 11. apríla 2025 (dostupné na: <http://www.icomos.sk/stanovisko-narodneho-komitetu-icomos-slovensko-k-sucasnej-nepriaznivej-situacii-v-oblasti-pamiatkovej-ochrany-na-slovensku/>; navštívené dňa 30. 9. 2025):

S polutovaním konštatujeme, že sa, žiaľ, potvrdili naše obavy týkajúce sa nekompetentného pôsobenia súčasného vedenia Pamiatkového úradu SR, najdôležitejšej odbornej inštitúcie zabezpečujúcej ochranu a obnovu rozsiahleho a veľmi bohatého pamiatkového fondu na Slovensku, vrátane lokalít Svetového dedičstva UNESCO a Európskeho dedičstva. Prezentácia výsledkov ochrany slovenského pamiatkového fondu je aj v zahraničí doposiaľ vysoko oceňovaná.

Veľmi negatívne v tomto kontexte vnímame začiatok procesu odvolávania riaditeľov/riaditeľiek krajských pamiatkových úradov, realizovaný bez akéhokoľvek odborného zdôvodnenia, ale so značnou mierou dobovo aktuálnej rustikálnosti. Je verejným tajomstvom, že ide o účelové zmeny, ktoré majú do budúcnosti zabezpečiť „poslušnosť“ v rozhodovaní krajských pamiatkových úradov na úkor doterajšej profesionálnej ochrany pamiatkových hodnôt.

Rovnako nepochopiteľné je v tomto kontexte aj zistenie, že súčasné vedenie Pamiatkového úradu SR je uzatvorené do seba a izolované a so svojimi krajskými pamiatkovými úradmi v odbornej rovine v podstate vôbec nekomunikuje. Priam zarážajúca je aj neschopnosť vedenia inštitúcie pripraviť a efektívne koordinovať procesy v súvislosti s aktuálnou novelou stavebného zákona, ktorá nadobudla účinnosť 1. apríla 2025. V tejto veľmi citlivej situácii, ktorá má priamy dosah na pamiatkový fond, zostali jednotliví pracovníci odkázaní len sami na seba, čo je neakceptovateľné. Opakovane upozorňujeme, že rovnako, žiaľ, chýba ochota odborne diskutovať o tejto problematike aj zo strany zriaďovateľa Pamiatkového úradu SR, ktorým je Ministerstvo kultúry SR. Národný komitét ICOMOS Slovensko – združenia členov Medzinárodnej rady pre pamiatky a sídla – ICOMOS v Paríži, ktorí sú občanmi Slovenskej republiky, preto pozorne sleduje súčasnú situáciu, ktorú považuje za veľmi znepokojujúcu. Ochrana pamiatkového fondu, ako súčasť kultúrneho dedičstva, je deklarovaným verejným záujmom v Ústave SR, rovnako tak vo viacerých ratifikovaných dohovoroch Slovenskou republikou.

prezident Radoslav Ragač a Národný komitét ICOMOS Slovensko

Otvorený list zamestnanectva Pamiatkového úradu SR vo veci odvolania riaditeľov krajských pamiatkových úradov, adresovaný ministerke kultúry SR a generálnemu riaditeľovi Pamiatkového úradu SR, v Bratislave dňa 16. apríla 2025 (dostupné na: <https://sas.sav.sk/zdielame-stanoviska-k-sucasnej-nepriaznivej-situacii-v-oblasti-pamiatkovej-ochrany-na-slovensku/>; navštívené dňa 30. 9. 2025):

Vážená pani ministerka, vážený pán generálny riaditeľ, v mene zamestnancov Pamiatkového úradu Slovenskej republiky a krajských pamiatkových úradov, ktorí zdieľajú spoločný postoj k aktuálnemu daniu, vyjadrujeme touto cestou zásadné výhrady voči nedávnym odvolaniam riaditeľiek a riaditeľov krajských pamiatkových úradov v Banskej Bystrici, Nitre, Trenčíne a v Žiline.

S hlbokým znepokojením a nesúhlasom vnímame nielen samotné odvolania, ale aj spôsob, akým boli realizované – náhle, zjavne z politických dôvodov, bez identifikovateľného odborného opodstatnenia, či preukázania pochybení pri plnení zverených úloh. Takýto postup považujeme za vážne narušenie odborných a etických štandardov, na ktorých má spočívať činnosť Pamiatkového úradu Slovenskej republiky.

Odvolaní riaditelia a riaditeľky vykonávali svoje funkcie s vysokou mierou odbornosti, zodpovednosti a v súlade s platnou legislatívou v oblasti ochrany pamiatkového fondu. Do riadiacich funkcií boli

menovaní na základe riadneho výberového procesu a počas svojho pôsobenia si získali rešpekt odbornej obce, ako aj dôveru svojich kolegov a podriadených. Ich náhle a bromaďné odvolanie vnímame ako zásah, ktorý vážne ohrozuje stabilitu výkonu štátnej správy v oblasti pamiatkovej ochrany, podkopáva odbornú integritu Pamiatkového úradu Slovenskej republiky a negatívne ovplyvňuje dôveru verejnosti v jeho neustrannosť a profesionalitu.

Sme si vedomí svojej povinnosti zachovávať politickú neutralitu pri výkone štátnej správy, no zároveň máme ako zamestnanci pôsobiaci vo verejnej a štátnej službe právo i povinnosť vyjadriť sa k rozhodnutiam, ktoré môžu mať zásadný vplyv na kvalitu a zákonnosť ochrany pamiatkového fondu. Spoločne s prírodou patria naše kultúrne pamiatky, pamiatkové územia, archeologické nálezy a náleziská k najvzácnejším hodnotám, ktoré na Slovensku máme. Ide o nenahraditeľné spoločné bohatstvo, ktoré si vyžaduje citlivý, odborne podložený prístup a ochranu pred neinformovanými a netransparentnými zásahmi. Pripomíname, že ochrana nášho kultúrneho a prírodného dedičstva je verejným záujmom, ktorý deklaruje a ku ktorému každého občana tejto krajiny zaväzuje aj Ústava Slovenskej republiky.

V tejto súvislosti Vás, pani ministerka, i Vás, pán generálny riaditeľ, vyzývame na prehodnotenie personálnej politiky úradu, zastavenie neodôvodneného odvolávania a prepúšťania jeho zamestnancov, a na dodržiavanie zásad transparentnosti, odbornosti a odbornej kontinuity, ktoré sú nevyhnutné pre dôveryhodný a profesionálny výkon verejnej služby.

S pozdravom
kolektívny zamestnancov krajských pamiatkových úradov a Pamiatkového úradu Slovenskej republiky, ktoré sa prihlásili k obsahu tohto listu.

Otvorený list Archeologickej rady Ministerstva kultúry SR zo dňa 6. 6. 2025 adresovaný ministerke kultúry SR (dostupné na: <https://sas.sav.sk/zdielame-otvoreny-list-archeologickej-rady-mk-sr/>; navštívené dňa 30. 9. 2025):

Vážená pani ministerka,
dovoľte nám, členom Archeologickej rady Ministerstva kultúry SR, vyjadriť sa k Vašmu menovaniu členov pracovnej skupiny k príprave zákona, ktorým sa bude meniť a dopĺňať zákon č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov (ďalej len „pamiatkový zákon“).

S hlbokým znepokojením sme prijali skutočnosť, že ste pri menovaní členov vyššie uvedenej pracovnej skupiny celkom odignorovali personálne nominácie odborníkov z radov Archeologickej rady Ministerstva kultúry SR.

Napriek našej vedomosti, že personálne zastúpenie vyššie menovaného orgánu v pracovnej skupine k príprave zákona nie je právne nárokovateľné, sme presvedčení, že Archeologická rada Ministerstva kultúry SR ako odborný poradný orgán ministerstva pre archeologické výskumy, archeologické nálezy a archeologické náleziská podľa § 7 ods. 1 pamiatkového zákona, je vecne príslušná, odborne kompetentná a z hľadiska účelu pamiatkového zákona aj nevyhnutná expertná súčasť akejkoľvek zásadnej legislatívnej zmeny alebo doplnenia príslušných právnych predpisov na úseku ochrany pamiatkových hodnôt. Plne to platí aj pre prípravu aktuálnej novely pamiatkového zákona.

Veríme, že demokraticky navrhnutí nominanti Archeologickej rady Ministerstva kultúry SR, zastupujúci štátne pamiatkové,

univerzitné, akademické aj múzejné inštitúcie, mohli účinne prispieť k zvýšeniu profesionálnej kvality pripravovaného znenia návrhu zákona – spolu s garanciou najvyššej odbornosti Vášho poradného orgánu z hľadiska ochrany archeologického kultúrneho dedičstva. Pripomíname, že Archeologická rada Ministerstva kultúry SR má pripravený podrobný návrh zmien a doplnkov pamiatkového zákona – už v paragrafovom znení.

Preto protestujeme proti spôsobu menovania členov pracovnej skupiny, pri ktorom ste vopred odmietli konštruktívny dialóg medzi renomovanými odborníkmi v tak závažnej úlohe ako je príprava novely pamiatkového zákona.

Napriek nášmu sklamaniu, členovia Archeologickej rady Ministerstva kultúry sú stále pripravení sa do procesu prípravy zákona aktívne zapojiť.

Nitra – Bratislava

6. 6. 2025

PhDr. Karol Pieta, Dr.Sc.

predseda

a členovia Archeologickej rady Ministerstva kultúry SR

Ručná sklárska výroba zapísaná do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska

Aj na stránkach časopisu Informátor – Revue slovenských archeológov vás rady informujeme, že v januári 2025 bol prvok „Ručná sklárska výroba“ zapísaný do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska. V nadväznosti na rokovania odbornej komisie a v zmysle Štatútu rozhodlo MK SR zapísať prvok „Ručná sklárska výroba“ od predkladateľa „Slovenská archeologická spoločnosť pri SAV“ (návrh s ev. č. CTLK RZNKD 2024/005) do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska.

Ručná sklárska výroba bola v roku 2025 zapísaná do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska. Zdroj: <https://www.ludovakultura.sk/zoznam-nkd/rucna-sklarska-vyroba/>

Íšlo o výsledok niekoľkomesačnej spolupráce nás, SAS pri SAV a našej Komisie pre podporu interdisciplinárneho výskumu a spracovávaní fondov a archeologických nálezov historického skla na Slovensku, so zástupcami sklárov, kurátorov, historikov umenia, pedagógov, historikov, archeológov, riaditeľiek a riaditeľov niekoľkých múzeí a galérie. Nevyhnutným krokom bolo podanie nominačného spisu prostredníctvom elektronického formulára Centra pre tradičnú ľudovú kultúru pri SLUK-u, ktoré je aktuálne koordinátorom týchto zápisov a venuje sa aj šíreniu znalostí o UNESCO Dohovore o ochrane nehmotného kultúrneho dedičstva z roku 2003. Nominačný spis pozostáva z obsiahleho textového dokumentu, obrazovej dokumentácie

a najmä písomných vyjadrení a súhlasov sklárov, odborníkov a zástupcov inštitúcií, ktorí zápis podporujú. Spis prechádza recenzným konaním. Ručná sklárska výroba ako naše nehmotné kultúrne dedičstvo prešla týmto náročným procesom, a tým získala významné ocenenie.

Ručnú výrobu skla je možné na Slovensku doložiť už v 9. storočí, od 13. storočia nadobudla kontinuálnu formu. Tak bolo v 18. storočí na území Slovenska v rôznych sklárskych oblastiach činných vyše sto sklární. Sklo sa masívne vyvážalo a dodnes vyváža do zahraničia. V 20. storočí sa začali budovať odborné sklárske školy a moderné sklárske fabriky a dielne. Neskôr sa na VŠVU v Bratislave v polovici 60. rokov etabloval sklársky ateliér, ktorý dodnes vychováva pre sklársku komunitu vysokoškolsky vzdelaných dizajnérov a výtvarníkov. Praktickú časť v komunite ručnej sklárskej výroby vytvárajú technologovia, sklárski majstri a sklárski umelci ovládajúci techniky a zručnosti ručnej sklárskej výroby za tepla alebo zušľachtovanie za studena. Ide napríklad o prípravu sklárskeho kmeňa, tavbu skla, fúkanie a tvarovanie pri sklárskej peci alebo sklárskom kahane. Za studena k ručným sklárskym zručnostiam patrí zdobenie či zušľachtovanie skla brúsením, rytím, leptaním a maľovaním. Do ručnej sklárskej výroby počítame aj výrobu vianočných ozdôb. Sklárska výroba, ako integrálna súčasť kultúrnych tradícií, na Slovensku prechádzala rôznymi fázami. Vstrebávala nielen zahraničné podnety, ale prichádzala aj s vlastnými inováciami: tvary úžitkového predmetu, špecifické látkové zloženie sklárskych výrobkov, odolné sklo určené na výrobu pre sklo netypických predmetov, inovácie s irizáciou dutého skla, vlastná terminológia a podobne. Rozvíjanie tradícií ručnej sklárskej výroby dnes realizujú najmä majstri pracujúci v dielňach a sklárskych fabrikách, ako i sklárski dizajnéri vlastnou tvorbou v ateliéroch. Teoretickú časť fungovania komunity zastrešujú historici, historici umenia, archeológovia, vedci zaoberajúci sa sklom, pedagógovia a ďalší. V širšom ponímaní do komunity sklárov patria aj výrobcovia a dodávatelia technického vybavenia pre ručnú výrobu skla (napr. sklárske pece, sklárske píšťaly a nástroje). Ide o kompaktné spoločenstvo ľudí, ktorí sa často navzájom osobne poznajú, spolupracujú, inšpirujú a ovplyvňujú. K aktivitám, ktoré pomáhajú zachovávať, odovzdávať a popularizovať ručnú sklársku výrobu, patria aj sezónne podujatia s tavbami v tradičných sklárskych peciach a náučným programom, ako aj trvalé prezentácie s tematickým zámerom či popularizácia pre verejnosť priamo v dielňach. Sklárska komunita na Slovensku je početná a aktívna a výsledky svojej práce úspešne predáva

do zahraničia, prezentuje na zahraničných trhoch, výstavách, zúčastňuje sa medzinárodných sympózií, workshopov a podobne (podľa D. Staššiková-Štukovská 2025, 22-23).

Ďakujeme všetkým spolupracujúcim inštitúciám, odborníkom a odborníkom za podporu vyjadrenú zápisu tohto dôležitého prvku do reprezentatívneho zoznamu a najmä všetkým, ktorí stoja za uchovávaním a ďalším rozvojom tohto dôležitého prvku nášho kultúrneho dedičstva.

*J. Mellnerová Šuteková – D. Staššiková-Štukovská –
I. Kaczarová – M. Musilová*

Literatúra a iné zdroje

Ručná sklárska výroba. Handmade Glass Production (autorka textu D. Staššiková-Štukovská). In: Hamar, J. – Hanák, M. – Tichá, S. a kol. (zost.), Voľanská, L. (ed.): Reprezentatívny zoznam nehmotného kultúrneho dedičstva. Bratislava: SLUK, 2025.

Staššiková-Štukovská, D.: Správa o činnosti Komisie „História skla na Slovensku“ pri SAS pri SAV v roku 2024. In: Informátor – Revue slovenských archeológov 35, 1-2, 2024, s. 6-8.

Staššiková-Štukovská, D.: Správa o činnosti Komisie „História skla na Slovensku“ pri SAS pri SAV v roku 2025. In: Informátor – Revue slovenských archeológov 2025, aktuálne číslo.

<https://www.ludovakultura.sk/zoznam-nkd/rucna-sklarska-vyroba/> (navštívené dňa 1. 12. 2025)

<https://www.ludovakultura.sk/putovanie-osvedceni-o-zapise-rucna-sklarska-vyroba/> (navštívené dňa 1. 12. 2025)

Dve návštevy dr. Cháleda el-Enaního v Bratislave

Egyptský veľvyslanec v Bratislave, pán Ajman Kámel pozval v máji 2025 na návštevu Slovenska egyptského kandidáta na generálneho riaditeľa Organizácie Spojených národov pre výchovu, vedu a kultúru (UNESCO), egyptológa Cháleda el-Enaního.

Cháled Ahmed el-Enaní Alí Ezz (*1971) je popredná osobnosť, ktorá sa venuje výučbe, vedeckému výskumu, kultúre, cestovnému ruchu, manažmentu, verejnej službe a medzinárodným vzťahom. Bol egyptským ministrom cestovného ruchu a pamiatok a zastáva aj pozíciu profesora egyptológie na Heluánskej univerzite, kde pôsobí viac ako 30 rokov. Jeho akademická dráha je zameraná na civilizáciu, archeológiu a epigrafiku starovekého Egypta. Vyučuje nielen v Egypte, ale aj na prestížnych medzinárodných inštitúciách. Zúčastnil sa konferencií a vedeckých pobytov v dvadsiatich krajinách, pričom zároveň podporoval aj medzikultúrny dialóg. Neznámy nie je ani v strednej Európe, v roku 2020 bol ocenený Radom za zásluhy Poľskej republiky. V novembri 2024 ho OSN vybrala za špeciálneho veľvyslancu pre kultúrny cestovný ruch a je tiež patrónom Afrického fondu svetového dedičstva.

Nadácia Gedíd Aigyptos, s láskavou záštitou a pomocou Slovenskej komisie pre UNESCO a v spolupráci s Univerzitnou knižnicou v Bratislave, Slovenskou archeologickou spoločnosťou pri SAV, Slovenským komitétom Medzinárodnej asociácie múzeí (ICOM), Slovenským komitétom Modrého štítu, zorganizovala 14. mája 2025 prezentáciu dr. el-Enaního. Uskutočnila sa v Seminárnej sále Univerzitetnej knižnice v Bratislave na Klariskej ulici, pod názvom „Egyptian Archaeology and Museums“.

Cháled el-Enaní prezentoval najnovší vývoj v egyptológii viac ako dve storočia po tom, čo Jean-François Champollion

Osvedčenie zápisu slávnostne prevzali na pôde SLUK-u 7. mája 2025 (zľava) I. Kaczarová, D. Staššiková-Štukovská a M. Musilová. Foto: archív SAS pri SAV

Dr. Cháled el-Enaní s egyptológom Jozefom Hudecom. Foto: archív Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR

roku 1822 oznámil rozlúštenie písma na Rosettskej doske, čím umožnil čítanie staroegyptských textov v chrámoch, hrobkách aj na papyroch. Kandidát na generálneho tajomníka zdôraznil kľúčovú úlohu múzeí ako inkluzívnych kultúrnych inštitúcií, ktoré podporujú ochranu dedičstva, medzikultúrny dialóg a univerzálny prístup k vedomostiam. Informoval tiež o projektoch, ktoré realizoval ako egyptský minister pre pamiatky – vrátane pokračovania príprav otvorenia Veľkého egyptského múzea (Grand Egyptian Museum/GEM) a otvorenia Múzea egyptskej civilizácie v káhirskom Fustáte, kam boli z Egyptského múzea na námestí Tahrír slávnostne prevezené múmie egyptských faraónov (s výnimkou Tutanchamóna). Taktiež zdôraznil priority svojho funkčného obdobia, pokiaľ by bol zvolený za generálneho tajomníka UNESCO. Zameral sa na spájanie rôznych disciplín – od archeológie cez vzdelávanie, vedu, kultúru až po komunikáciu. Zamyslel sa nad úlohou medzinárodných inštitúcií, vrátane OSN pri ochrane svetového dedičstva a nad tým, čo sa ešte dá urobiť pre to, aby sa dedičstvo ľudstva ochránilo pre budúce generácie pri rastúcej globálnej nestabilite a konfliktoch.

Na prezentácii sa okrem iných za spoluorganizátorov zúčastnila Ľubica Erdelská (riaditeľka odboru OSN a medzinárodných organizácií MZVEZ SR a v súčasnosti stála predstaviteľka SR pri UNESCO v Paríži), členovia SK pre UNESCO, Jana Mellnerová Šuteková (predsedníčka výboru Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV), Margaréta Musilová (predsedníčka SK ICOM) či Jasna Paličková a Martina Orosová (z výkonnej rady SK Modrý štít).

Súčasťou ďalšieho programu Cháleda el-Enaního bola návšteva Kabinetu rukopisov, starých a vzácných tlačí UKB a prehliadka originálov Bašagičovej zbierky arabských, tureckých a perzských rukopisov, ktorá je zapísaná v medzinárodnom registri Pamäť sveta UNESCO. Hostá počas neprítomnosti generálnej riaditeľky UKB Silvie Stasselovej sprevádzala vedúca kabinetu Klára Mészárosová. Následne sa uskutočnilo aj prijatie kandidáta na generálneho riaditeľa UNESCO u ministerky kultúry Slovenskej republiky, pani Martiny Šimkovičovej.

Cháled el-Enaní bol zvolený za generálneho riaditeľa UNESCO 6. novembra 2025 na Generálnej konferencii UNESCO v Samarkande. Do funkcie oficiálne nastúpil 15. novembra 2025 ako historicky prvý generálny riaditeľ z arabského regiónu. Organizácie, ktoré sa podieľali na príprave jeho májovej prezentácie v Bratislave, mu (spravidla na facebooku) zablahoželi k zvoleniu a popriali mu úspešné pôsobenie v náročnej funkcii.

Pre Slovensko je tiež pozoruhodné, že úplne prvá zahraničná bilaterálna návšteva Cháleda el-Enaního, po prevzatí mandátu

Dr. Cháled el-Enaní počas prednášky na pôde Univerzitetnej knižnice v Bratislave. Foto: archív Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR

generálneho riaditeľa UNESCO, viedla do Bratislavy. Minister zahraničných vecí a európskych záležitostí SR Juraj Blanár, ktorý je zároveň predsedom Slovenskej komisie pre UNESCO, ho prijal 24. novembra 2025. Rokovania potvrdili spoločný záujem pokračovať v spolupráci, pričom slovenským záujmom je spravodlivejšie geografické zastúpenie členských štátov v štruktúrach Sekretariátu UNESCO. Minister ocenil víziu nového generálneho riaditeľa UNESCO, rámcovanú mottom „UNESCO pre ľudí“, v dobe, keď je medzinárodný systém vystavený rastúcim geopolitickým a finančným tlakom. Minister, sprevádzaný generálnou tajomníčkou Slovenskej komisie pre UNESCO Denisou Koterec Frelichovou, predstavil v Palugyaovom paláci generálnemu riaditeľovi členov komisie a tiež niektoré slovenské ukážky z Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva UNESCO: fujaru a jej hudbu a sokoliarstvo – živé dedičstvo ľudstva, ku ktorého medzinárodnej nominácii sa Slovensko pripojilo v roku 2021.

Veríme, že pri budúcej návšteve Slovenska budeme môcť generálnemu riaditeľovi UNESCO prezentovať aj archeologické pamiatky a múzea, ktoré by ho mohli zaujímať aj ako egyptológa.

Jozef Hudec

Projekt PRISM v boji proti nezákonnému obchodovaniu s kultúrnym dedičstvom

Obr. 1. Logo projektu PRISM.

Zdroj: archív autorky

Koncom novembra 2025 Slovenský komitét ICOM vydal tlačovú správu o svojej účasti v projekte PRISM, zameranom na boj proti nezákonnému obchodovaniu s kultúrnym dedičstvom. PRISM je skratka anglických kľúčových slov prevencia (Prevention), výskum (Research), vyšetrovanie (Investigation) a bezpečnosť (Security) v múzeách. Práve na tieto oblasti sa v rokoch 2025 – 2027 zameria projekt iniciovaný oddelením ochrany kultúrneho dedičstva Medzinárodnej rady múzeí a galérií (ICOM) v Paríži. Logo projektu má evokovať priezračnosť a transparentnosť skla, kým farebné spektrum reprezentuje bohatú rôznorodosť kultúrnej krajiny Európy.

Projekt je financovaný Generálnym riaditeľstvom Európskej komisie pre vzdelávanie, mládež, šport a kultúru (Directorate-General for Education and Culture European Commission) a združuje národné komitety ICOM v Estónsku, Litve, Lotyšsku, Maďarsku, Slovensku a Ukrajine, ako aj Národné historické múzeum Rumunska v Bukurešti (Muzeul Național de Istorie a României). Jeho cieľom je vyvinúť operačné nástroje, ktoré umožnia lepšie pochopiť fenomén nezákonného obchodovania s kultúrnymi statkami v Európe a prispieť k jeho prevencii. Prvé stretnutie riešiteľov sa konalo 21. februára 2025. Sophie Deleperre, vedúca oddelenia pre ochranu kultúrneho dedičstva na medzinárodnom sekretariáte ICOM v Paríži a hlavná koordinátorka projektu, predstavila projekt aj na 27. Generálnej konferencii ICOM v Dubaji. Práve tam bola podpísaná dohoda medzi organizáciami ICOM a INTERPOL o spolupráci. Slovenský komitét ICOM bude do novembra 2026 viesť a koordinovať niekoľko aktivít na Slovensku, v spolupráci so Slovenským komitétom Modrého štítu a Slovenskou archeologickou spoločnosťou pri Slovenskej akadémii vied. Do spolupráce budú zapojení odborníci z múzeí, galérií, pamiatkových úradov, hasičského a záchranného zboru, krízového manažmentu a ďalších inštitúcií. Výstupom projektu bude webová platforma, ktorá by mala pomôcť vytvoriť „manuál“ o tom, ako chrániť zbierkové predmety pred krádežou, ako s nimi správne zaobchádzať a manipulovať v prípade prírodnej katastrofy, vojny alebo ozbrojeného konfliktu. Prinesie aj audiovizuálny obsah, ktorý formou animovaných videí a rozhovorov s odborníkmi sprostredkuje zrozumiteľné odporúčania ako vhodne postupovať pri záchrane kultúrneho dedičstva. Na webovej platforme budú sústredené platné právne normy a zákony týkajúce sa ochrany pamiatok, ako aj príklady dobrej praxe. Informácie o spustení projektu boli súčasťou prednášky M. Musilovej, predsedníčky Slovenského komitétu ICOM na Valnom zhromaždení občianskeho združenia Modrý štít Slovensko, ktoré sa uskutočnilo 9. decembra 2025 v priestoroch SNM-Historického múzea na Bratislavskom hrade. Doplnila ich prednáška P. Bistáka, riaditeľa odboru archeológie, a E. Makarovej z referátu svetového kultúrneho dedičstva Pamiatkového úradu Slovenskej republiky (PÚ SR) o návrate odcudzenej bronzovej šálky typu Jenišovice-Kirkendrup z Rakúska na Slovensko. Slovenský komitét ICOM potvrdzuje zapojením do projektu PRISM svoj záväzok chrániť kultúrne dedičstvo a zvyšovať povedomie slovenskej verejnosti o dôležitosti ochrany kultúrnych statkov pred nezákonným obchodovaním.

Margaréta Musilová

Minulosť a súčasnosť

Doktor Anton Točík a Archeologické oddelenie Slovenského národného múzea. Spomienky Ľudmily Kraskovskej

Text, ktorý nižšie predkladáme, pochádza z pozostalosti Ľudmily Kraskovskej a zachytáva jej spomienky na Antona Točíka, ktorý bol jednou z kľúčových osobností slovenskej archeológie v druhej

polovici 20. storočia. Dokument približuje najmä zásluhy Antona Točíka na budovaní Archeologického ústavu SAV a jeho spoluprácu so Slovenským národným múzeom. Predstavuje zároveň cenné svedectvo o formovaní slovenskej archeológie v povojnovom období. Text má memoárový charakter, no súčasne prináša množstvo konkrétnych informácií o každodennej realite, inštitucionálnych vzťahoch a okrajovo aj o osobnostiach tej doby. Jeho publikovanie umožňuje nahliadnúť do zákulisia dejín odboru z pohľadu jednej z jeho priamych aktérov. Hoci dokument nie je datovaný, je možné predpokladať, že vznikol v období po roku 1970. Originál textu je v súčasnosti uložený v Slovenskom národnom múzeu-Archeologickom múzeu.

Doktora Antona Točíka som poznala od roku 1939 ako poslucháča univerzity v Bratislave, kde on študoval archeológiu u profesora Jana Eisnera. V štyridsiatych rokoch A. Točík bol na študijnom pobyte v Nemecku, kde sa zúčastnil archeologických výskumov. Pri cestách do Nemecka A. Točík vždy sa zastavil v Slovenskom múzeu a potom v Prahe u profesora J. Eisnera, teda udržiaval spojenie medzi múzeom a pánom profesorom. A. Točík pripravoval dizertačnú prácu na základe nálezov získaných počas výskumov v Nemecku, ale táto práca zhorela počas bombardovania Drážďan. Po dohode s profesorom J. Eisnerom, A. Točík napísal prácu o keramike zo staršej a strednej doby hradištnej na Slovensku, pričom použil materiál z výskumu slovansko-avarského pohrebiska v Devínskej Novej Vsi.

Po získaní doktora filozofie A. Točík krátky čas vyučoval na strednej škole a potom nastúpil ako odborný pracovník na Povereníctve školstva v Bratislave. V rokoch 1945 – 1946 Povereníctvo školstva organizovalo veľkú akciu – záchranu historických pamiatok z opustených hradov, kaštieľov a kláštorov. Túto akciu mal na starosti A. Točík a za Slovenské múzeum sa zúčastnil laborant Ján Nettich. Obidvaja obetavo a za ťažkých podmienok zachraňovali rozličné pamiatky a archívy. Sami nosili ťažké kusy nábytku, spolu so šoférom nákladného auta a vozili ich do budovy Slovenského múzea v Bratislave. Ako príklad možno uviesť dovoz veľkej bronzovej sochy rímskeho cisára Augusta z kaštieľa v Suchej nad Parnou, ktorú oni traja naložili a vyložili z auta. Neskôr pri premiestňovaní sochy v múzeu, objednávali špeciálnu "ťažkú partu". Budova Slovenského múzea po bombardovaní v roku 1944 bola v rekonštrukcii. Dovozené pamiatky A. Točík a J. Nettich vykladali v bývalej kaviarni. Potom som (ja) a dve pracovníčky múzea ich tam ukladali, vzácnejšie pamiatky dávali na prízemie múzea do miestnosti t. zv. zimnej zábrady. Bolo to množstvo materiálu: nábytok, obrazy, keramika, knihy a archívne písomnosti. Pretože pri bombardovaní Slovenského múzea zničili sa všetky predmety uložené v depozitároch na 4. poschodí budovy, Povereníctvo školstva slúbilo, že dovezené pamiatky prídu do múzea, aby nahradili zničený materiál. Avšak časť pamiatok bola vrátená majiteľom a z rozkazu Povereníctva školstva najkrajšie kusy nábytku a väčšinu strieborných predmetov odviezli do kaštieľa v Budmericiach, ktorý pridelili Sväzu slovenských spisovateľov. Zvyšky konfiškátov boli uložené na hrade Červený Kameň. Teda z množstva materiálu, zachráneného A. Točíkom a J. Nettichom, múzeum dostalo len jednotlivé kusy nábytku, niektoré hodiny a pár strieborných predmetov.

V roku 1948 A. Točík nastúpil do Štátneho archeologického ústavu v Turčianskom sv. Martine, kde riaditeľom bol profesor Vojtech Budinský-Krička. Archeologický ústav mal v budove Slovenského národného múzea iba jednu pracovňu v suteréne, kde celé zariadenie patrilo múzeu. V roku 1949 Archeologický ústav získal na Bystricike pri Martine kaštieľ, ktorý pôvodne patrilo prezidentovi T. G. Masarykovi, bolo to jeho súkromné letné sídlo. O získanie kaštieľa sa postaral

A. Točík, ktorý vyše roka bojoval o jeho pridelenie. V kaštieli bolo 8 miestností a garáž. On zbáňal zariadenie pre pracovne a laboratória a zadovážil peniaze na archeologické výskumy. A. Točík robil vtedy výskumy sídlisk vo Veselom, v Nitrianskom Hrádku a v Ivanovciach. Nálezy z veľkého výskumu sídliska z doby bronzovej vo Veselom Archeologický ústav uložil v Slovenskom múzeu. Na Bystricike prijali do ústavu ďalších pracovníkov: prvá ako kancelárska sila prišla Mária Hromová (Rejholcová), ďalej doktor Juraj Bárta a laborant Ondrej Rajnič. A. Točík chcel presťahovať Štátny archeologický ústav do Bratislavy do budovy Slovenského múzea, kde už boli opravené niektoré miestnosti, ale profesor V. Budinský-Krička s tým rozhodne nesúhlasil.

Riaditeľom Archeologického ústavu v rokoch 1951 – 1953 bol Dr. Ján Dekan. Od roku 1953 až do roku 1970 riaditeľom ústavu bol A. Točík. V päťdesiatych rokoch na Slovensku sa začali rozsiahle výskumy, ktoré súviseli s veľkými stavbami, napríklad HUKO pri Košiciach. Pre nedostatok slovenských odborníkov na týchto výskumoch pracovali aj českí archeológovia. Poslucháči archeológie z Karlovej univerzity v Prahe zúčastnili sa archeologických prieskumov na Slovensku.

Vďaka stálej námahe A. Točíka podarilo sa presťahovať Archeologický ústav z Martina do Nitry. Zo začiatku ústav bol umiestnený v škole pod hradom, kde dostal niekoľko miestností. V roku 1954 Archeologický ústav sa nastahoval do hradu v Nitre, kde bolo sídlo biskupa. Archeologický ústav umiestnili na hornom poschodí, kde povalu rozdelili na menšie pracovne. Pre zasadnutia a konferencie archeológov biskup požičiaval ústavu svoju veľkú jedáleň. Postupne ústav získaval ďalšie budovy v areáli hradu a pod hradom, súčasne sa zväčšoval aj počet zamestnancov ústavu. V roku 1953, po vzniku Slovenskej akadémie vied, Archeologický ústav bol začlenený do Akadémie ako samostatné pracovisko. Od roku 1953 začal vychádzať časopis Archeologického ústavu „Slovenská archeológia“. A. Točík ťažko presadil vydávanie tohto časopisu. Akademik Jaroslav Böhm dlho nesúhlasil s vydaním nového archeologického časopisu. On usudzoval, že pri malom počte archeológov v Československu nebude dost článkov pre „Památky archeologicke“ a „Slovenskú archeológiu“. Od roku 1949 profesor Jan Filip už vydával „Archeologické rozhledy“. Ale „Slovenská archeológia“ sa udržala a vychádza dodnes.

Slovenské múzeum nemalo peniaze na archeologické výskumy. Väčšina prieskumov a temer všetky výskumy múzea počas riaditeľstva A. Točíka sa robili z finančnej podpory Archeologického ústavu SAV. Posledný veľký výskum múzea z rozpočtu Archeologického ústavu robila som v rokoch 1965 – 1969 v Rusovciach – bolo to rímske pohrebisko I. V päťdesiatych rokoch Archeologický ústav poskytoval svoje auto na prieskumy Archeologického oddelenia múzea. Na týchto prieskumoch, okrem mňa, sa zúčastňoval laborant J. Nettich, často tiež správca školy Viktor Šemmer a neskoršie M. Pichlerová.

V tomto období v Archeologickom ústave bolo ešte pomerne málo archeológov, preto A. Točík občas volal mňa pomáhať na výskumoch. Tak som bola niekoľko dní na výskume sídliska v Nitrianskom Hrádku, kde som zamieravala a kreslila zásobnicové jamy. Keď Pavol Čaplovič v roku 1951 začal robiť výskum slovanského pohrebiska v Nitre pod Zoborom, A. Točík zavolať mňa na pár dní usmerniť práce na výskume a ukázať ako sa robí dokumentácia hrobov. A. Točík zapojil do práce aj laboranta múzea J. Netticha. V roku 1953 J. Nettich viedol kurz pre laborantov vo Veľkom Grobe, v tom istom roku on mal prednášku o konzervácii na výskume u Dr. B. Novotného v Sarovciach.

A. Točík stále udržiaval kontakty s Archeologickým oddelením múzea. Keď prišiel z Nitry do Bratislavy obyčajne sa zastavil

v múzeu a prezrel nové nálezy, sledoval prieskumy múzea. Skutočne poznal celý archeologický materiál v oddelení. Uvediem príklady ako A. Točík sledoval nálezy v múzeu. V Malých Dvorníkoch našli sa v hrobách len dva džbány. Keď prišiel do oddelenia A. Točík spolu s Dr. J. Poultkom bola veľká debata, do ktorej doby zaradiť túto keramiku. Napokon my sme sa správne rozhodli, že sú to hroby z doby stábovania národov. Pri výskume keltských pecí na Gottwaldovom námestí v Bratislave našlo sa množstvo črepov z väčších nádob, ktoré lepili J. Nettich a A. Kováčová. A. Točík sa hneval, že oni zlepili málo črepov. Vsadil sa s J. Nettichom, že on rýchlo nájde príslušné črepy. Párkrát keď prišiel do múzea, A. Točík sa snažil vyhladať potrebné črepy, ale nič nenašiel a prebral sázku. Treba pripomenúť, že nálezy z veľkých spoločných výskumov na hrade v Devíne a v Rusovciach na Bergli Archeologický ústav SAV uložil v Slovenskom múzeu. Pred rokom 1970 A. Točík odovzdal do Slovenského národného múzea v Bratislave rozsiahly materiál z výskumov Archeologického ústavu SAV, napríklad: neolitickú keramiku z Domice, nálezy z rozličných období z Povedima, pamiatky z doby rímskej z Očkova a Kostolnej, slovanské nálezy z hrobov v Dvoroch nad Žitavou. Napokon múzeum dostalo zlaté predmety z rozličných období praveku a včasnej doby dejinnej.

A. Točík sa zúčastňoval príprav expozície Archeologického oddelenia múzea. Poskytol potrebné nálezy pre expozíciu v roku 1950 a 1956 a tiež na bratislavskom hrade. Ohotne požičiaval materiál na výstavu. V roku 1966 v múzeu bola spoločná výstava, na ktorej inštalovali neolitické nádoby z jaskyne Domica z majetku Archeologického ústavu a halštatské pamiatky z mohýl v Nových Košariskách z výskumu múzea M. Pichlerovej. Na výstavu Veľká Morava v Nitre v roku 1964 Archeologické oddelenie požičalo predmety zo svojich výskumov.

A. Točík chodil na komisie na archeologických výskumoch múzea, napríklad: hroby šnúrovej keramiky v Ivanke pri Dunaji, halštatské mohyly v Nových Košariskách, výskum keltských pecí v Bratislave, slovanské pohrebisko v Devíne-Staré vinohrady, slovanské hradisko v Svätom Juri. Taktiež na väčšinu komisií na výskumoch Archeologického ústavu SAV volali mňa, ako zástupcu múzea, a neskoršie M. Pichlerovú alebo J. Paulíka. Teda aj múzejníci poznali nové nálezy v Archeologickom ústave.

O záujme A. Točíka o spoluprácu so Slovenským múzeom svedčila skutočnosť, že ako pracovník múzea som bola v rokoch 1953 – 1964 členom Vedeckej rady Archeologického ústavu SAV, v rokoch 1965 – 1966 členom Ústavnej rady, a neskoršie Odborovej komisie. Súčasne bola som v Redakčnej rade časopisu „Slovenská archeológia“. Teda poznala som celú činnosť Archeologického ústavu. Stálu spoluprácu Archeologického ústavu a múzea potvrdzovalo to, že som sa zúčastnila všetkých odborných podujatí usporiadaných ústavom, napríklad: školenia archeológov v Nitrianskom Hrádku v rokoch 1950 a 1952, seminára o nových výskumoch v roku 1962 v Nitre, seminárov v rokoch 1966 a 1967 v Malých Vozokanoch a ďalších. Od roku 1956 na týchto seminároch brala účasť M. Pichlerová, neskoršie aj J. Paulík.

Ďalej som sa zúčastnila na archeologických zjazdoch, ktoré usporiadali Archeologický ústav ČSAV a Archeologický ústav SAV. Prvý taký zjazd na Slovensku organizoval A. Točík v roku 1949 v Trenčianskych Tepliciach a Piešťanoch, druhý bol v roku 1952 v Bojniciach a ďalší v roku 1953 v Košiciach. V rokoch 1955 – 1969 Archeologický ústav ČSAV každý rok robil pracovnú konferenciu v Libliciach, kde boli referáty o nových výskumoch a nálezoch. Vždy som sa zúčastnila týchto konferencií, na niektoré z nich prišla M. Pichlerová a J. Nettich. Na týchto pracovných konferenciách brali

účasť všetci činní archeológovia v Československu, aj niektorí historici. Spoločné stretnutia veľmi prispeli k vzájomnému poznaniu a spolupráci medzi českými a slovenskými archeológmi. Keď v roku 1955 Archeologický ústav SAV organizoval zájazd svojich pracovníkov do Maďarska (Budapešť, Ostrihom), A. Točík pozval mňa a J. Netti-cha na túto cestu. Bolo to vôbec prvýkrát, že slovenskí archeológovia dostali sa do zahraničia.

A. Točík umožňoval a podporoval uverejnenie článkov mojich a potom M. Pichlerovej v odborných časopisoch ústavu: „Slovenská archeológia“ a „Študijné zvesti“. Koncom roku 1960 (15. XII.) A. Točík a ja sme mali v jeden deň obhajobu kandidátskych prác v Archeologickom ústave ČSAV v Prahe. Potom sme spoločne urobili v ústave pohostenie, A. Točík doviezol z domu víno a zabíjačku. Aj na konferencii v Libliciach A. Točík obvykle doviezol víno a vo svojej izbe ponúkal archeológom rôzne dobroty.

A. Točík hovoril mne o svojich ťažkostiach, ktoré mal v Archeologickom ústave, napríklad o vydávaní „Slovenskej archeológie“ alebo o pracovníkoch ústavu. Skrátka, bola to dlhoročná, stála a tesná spolupráca Archeologického ústavu SAV v osobe A. Točíka a Archeologického oddelenia Slovenského národného múzea v Bratislave. Vždy som obdivovala obrovskú energiu A. Točíka, jeho vytrvalosť s akou presadzoval svoje zámery a snahu zveladiť slovenskú archeológiu a vybojovať pre ňu patričné miesto v európskej archeológii.

Ludmila Kraskovská

Spoločensko-vedecké podujatia

Kolokvium Nové interpretácie starých nálezov v SNM-Archeologickom múzeu v Bratislave

Seriál tradičných kolokvií konaných s dvojročnou periodicitou, organizovaných k špecifickým otázkam archeologického bádania, pokračoval 9. apríla 2025 stretnutím na tému „Nové interpretácie starých nálezov“. Pravidelným organizátorom a hosťiteľom toho seriálu je SNM-Archeologické múzeum v Bratislave. Cieľom posledného kolokvia bolo otvoriť niektoré otázky súvisiace s interpretáciou nálezov alebo ich nálezových okolností, resp. umožniť kolegiálnu prezentáciu novo získaných poznatkov z terénnych výskumov, ktoré prispeli k doplneniu známych informácií, resp. k spresneniu či korigovaniu starších koncepcií.

Na kolokviu odznelo spolu šesť prednášok z ôsmich prihlásených: Tomáš Dragun (Ponitrianske múzeum v Nitre): Rímsky visací zámok z fondu Ponitrianskeho múzea; Tadeáš Macko (Slovenské banské múzeum v Banskej Štiavnici): Amforovité nákončie rímskeho opasku v zbierkach Slovenského banského múzea v Banskej Štiavnici; Radoslav Čambal (SNM-Archeologické múzeum Bratislava) – Robert Móc (súkromný bádateľ): Nová interpretácia značky na čepeli rímskeho meča zo Zohora; András Csuthy (Archeologický ústav SAV Nitra): Možnosti relatívneho datovania na základe vybraných kovaní konského postroja z obdobia Avarskeho kaganátu; Simona Sliacka (Liptovské múzeum v Ružomberku): Bolko von Richthofen a Július Kürti. Stretnutia v Ružomberku; Vladimír Turčan (Bratislava): Veľkomoravské pohrebisko na Bratislavskom hrade.

Kolokvium vyznelo ako tvorivá platforma umožňujúca prezentovať účastníkom nielen nové informácie v konfrontácii so staršími poznatkami, ale aj výsledky archívneho bádania na vlastných pracoviskách, resp. v iných pamäťových inštitúciách. Často išlo o podnetné odborné príspevky a zaujímavé sondy do minulosti či súčasnosti našej disciplíny.

Vladimír Turčan

S Rimanmi na vlnách Dunaja

Veľkolepý Interreg projekt Living Danube Limes (2020 – 2022) spájajúci osem podunajských krajín skončil v roku 2022. Jedným z výstupov bola stavba a plavba repliky rímskej veslice typu „lursoria“ Danuvina Alacris zo 4. storočia. O jej plavbe slovenským úsekom Dunaja v roku 2022 a opätovnom príchode v roku 2024 sme už písali v predchádzajúcich číslach Informátora. Súčasťou udržateľnosti projektu pod názvom Re-Connecting cruise bolo hostovanie lode na Slovensku aj po skončení projektu. Loď prezimovala v rokoch 2024 – 2025 v studených vodách Dunaja pri Danubiana Meulensteen Art Museum v Čunove. Do konca júna 2025 kotvila v areáli Danubiany, kde bola voľne prístupná verejnosti ako exponát. Návštevníci si ju mohli pozrieť zblízka, prečítať si o jej stavbe, význame a ceste po Dunaji – z Nemecka až do Čierneho mora. Danubiana hostila aj organizované skupiny – školy a firmy, ktoré si Danuvinu Alacris užili v rámci teambuildingu. Balíček pre organizovanú skupinu zahŕňal plavbu veslicou pod dohľadom skúseného kapitána a prehliadku pôsobivého múzea moderného umenia Danubiana Meulensteen Art Museum. Súčasťou kotvenia bol aj Yachter klub pri Vodnom diele Čunovo, kde verejnosť nastupovala na loď. Mestský ústav ochrany pamiatok v Bratislave v spolupráci so Slovenským technickým múzeom–Múzeom dopravy a Danubianou zorganizoval celý rad podujatí od apríla do konca júna 2025. Zúčastnilo sa ich okolo 600 ľudí (viac pozri tu: <https://euractiv.sk/section/ekonomika-a-euro/video/rimska-veslica-spaja-desat-krajin-na-dunaji-a-upozornuje-na-ohrozenie-pamiatok/>). Väčšími udalosťami bol Medzinárodný deň múzeí a galérií (18. máj) a Európske dni archeológie a Limes Day (obe sa konali 14. – 15. júna). Veľká vďaka patrí riaditeľovi Danubiany Vincentovi Polakovičovi a Ľubošovi Kačirkovi, riaditeľovi STM–Múzea dopravy. Obaja páni boli od začiatku k celému projektu veľmi ústretoví. Všetky podujatia sme organizovali pod záštitou Slovenskej komisie UNESCO.

Rímsky zážitok na Dunaji

Loď Danuvina Alacris je autentická replika rímskej veslice z obdobia antiky. Postavená bola v Nemecku pod vedením prof. Borisa Dreyera z univerzity FAU Erlangen. Zmestí sa do nej 26 veslárov vrátane kapitána a kormidelníka. Na Slovensku sme zapojili do plavieb pre verejnosť osvedčených kapitánov z Dunajplavby, a to kapitána Ladislava Cigáneka a Pavla Karu. Vždy asistoval tím veslárov z radov dobrovoľníkov. Veľkou pomocou nám bol spriatelnený kapitán z blízkeho Mosonmagyaróváru Zoltán Válint, ktorý vždy veľmi rád prišiel na pomoc, keď bolo treba posily na veslovanie. Takto sme spoločne od apríla do konca júna 2025 organizovali krátke plavby pre verejnosť – zábavné, ale aj fyzicky náročné. Účastníci si mohli sadnúť za veslo, nasadiť rytmus a precítiť, aké bolo veslovať ako rímsky vojak brániaci Limes Romanus – vodnú hranicu antickej ríše. Bola to nielen zábava,

Rímska veslica Danuvina Alacris na vlnách Dunaja. Foto: M. Musilová

ale aj veľmi silný zážitok. Veslica sa tešila obrovskému ohlasu. Cez zážitok s dlhými a ťažkými veslami si účastníci lepšie vedeli predstaviť manérovacie schopnosti posádky na lodi. Na začiatku polhodinovej plavby to vždy vyzeralo veľmi chaoticky, dlhé veslá ľudia nevedeli správne uchopiť a ovládať, ale našťastie sa loď vždy vrátila s posádkou, ktorá mala spokojné úsmevy na tvárach. Medzi účastníkmi boli ľudia rôznych národností – Maďari, Ukrajinci,

M. Musilová s oboma kapitánmi Danuviny Alacris. Foto: archív M. Musilovej

Briti, ale dokonca aj Nigérijčania z ďalekej Afriky a nechýbali ani zvieratká – pes aj mačka s exotickým menom Nefrit.

Oživená história na palube

Neoddeliteľnou súčasťou atmosféry bola aj historická skupina SCEAR pod vedením archeológa Borisa Stoklasa, ktorá vystupovala priamo na mieste. V historických kostýmoch, s výkladom

Členovia skupiny historického šermu Teokrates v Rusovciach–Gerulate. Foto: M. Musilová

bežný deň vojakov na hraniciach ríše. Plavby prebiehali vždy v nedeľu, boli úplne bezplatné a otvorené pre všetky vekové kategórie – deti aj dospelí si odniesli nielen zábavu, ale aj kúsok poznania o živote na Dunaji pred takmer 2000 rokmi.

Limes Day 2025

Aj tento rok sme si počas Európskych dní archeológie s radosťou pripomenuli bohatstvo rímskeho kultúrneho dedičstva, ktoré je neoddeliteľnou súčasťou histórie nášho regiónu. Oslava antického odkazu sa niesla v znamení podujatia Limes Day, ktoré už tradične ponúka jedinečný zážitok z kontaktu s minulosťou. Súčasťou aktivít s Danuvinou bol v sobotu 14. júna aj Limes day, medzinárodný deň rímskych pamiatok na Dunaji, počas ktorého sme zorganizovali už XI. ročník podujatia medzi Gerulatou na Slovensku a Carnuntom v Rakúsku. V rámci tohto dňa vystúpila v Rusovciach-Gerulate a aj v Danubiane v Čunove skupina historického šermu Teokrates pod vedením Martina Róberta Hudeca. Vojsko-historické zoskupenie z Bratislavy re-evokuje rímske obdobie zo 4. storočia, čiže ich vojaci výborne ladili s Danuvinou. Skupina si získala okamžite všetkých divákov, pretože svoje vystúpenia robia veľmi edukatívne, zapájajúc aj tých najmenších. Predviedli premyslené rímske rekonštrukcie – dôkladne spracované kostýmy, detailne vyhotovenú výzbroj a výstroj, výklady, ktoré pútavo oslovili odborníkov aj laikov, deti aj dospelých. Ich vystúpenie na súši i na vode bolo zážitkom, na ktorý sa bude dlho spomínať. Sobota patrila prezentácii dvoch ikonických lokalít – rímskej Gerulaty v Rusovciach a rakúskeho Carnunta, ktoré sa predviedli v plnej sile. Sme hrdí, že práve tieto miesta – kedysi súčasť rímskeho pohraničného systému Limes Romanus – dokážu aj dnes zaujať návštevníkov všetkých generácií. Vďaka výbornej spolupráci s Múzeom mesta Bratislavy, Römerstadt Carnuntum, Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV a AÚ SAV, v. v. i. sa podarilo pripraviť tri rôzne podujatia – Archeobus, CykloLimes a Danubelimes. Múzeum mesta Bratislavy nám ponúko spoluprácu vo forme zľavnených vstupeniek. Archeológ MMB Ludovít Mathédesz sprevádzal účastníkov po Múzeu antiky v Gerulate. Archeologický park Carnuntum v Rakúsku poskytol zľavnené vstupenky, voľné vstupenky pre cyklistov a dvoch slovensky hovoriacich sprievodcov. Počas bicyklovania a jazdy v archeobuse mali účastníci tiež odborného sprievodcu, ktorými bol Vladimír Turčan, Miroslav a Maximilián Musil. CykloLimes dlhý vyše 68 km na trase Bratislava – Most Lanfranconi – Bad Deutsch-Altenburg – Petronell Carnuntum – Kittsee – Rusovce-Gerulata je veľmi obľúbený. Každý cyklista a cyklistka získal tričko s potlačou Limes Day, ktoré im zaručovalo vstup zdarma do Archeologického parku a Múzea Carnuntinum v Bad Deutsch-Altenburgu.

Splav Danubelimes z Bad Deutsch-Altenburgu do Karlovej vsi sme zabezpečovali na raftoch prostredníctvom Vodáckeho centra v Karlovej Vsi.

V sobotu 28. júna sme ukončili pobyt Danuvinu Alacris na Dunaji. V spolupráci s maďarskými projektovými partnermi KÖME sme veslicu odovzdali podľa preberacieho protokolu a odprevadili aktívnym veslovaním našej slovenskej posádky v starom koryte Dunaja až po Gabčíkovo. STM-Múzeum dopravy pomohlo pri vybavovaní povolenia na preplavbu cez čunovskú plavebnú komoru a maďarský partner Zoltán Válint z Mosonmagyaróvári Csónakház cez plavebnú komoru v Dunakiliti. Po prvýkrát vôbec sa preplavila rímska veslica cez obe komory. Bol to zážitok sedieť vo veslici a vnímať dvíhanie a klesanie obrovského množstva dunajskej vody. Podarilo sa to, čo nám v roku 2022 nebolo umožnené.

Veslica v plavebnej komore v Čunove. Foto: M. Musilová

Zaveslovala som si aj ja a musím povedať, že to bol krásny pocit plaviť sa v pôvodnom koryte Dunaja, pozorovať vtáctvo lužných lesov, vyhýbať sa plytčinám a užívať si synchronný pohyb všetkých vesiel, klžuc po hladine rieky. Krásny pocit plynul hlavne z toho, že je jeden veľký projekt experimentálnej archeológie úspešne za nami. Vďaka nemu sme pocítili spolupatričnosť s mnohými nadšencami, ktorí sa nezištne zapojili k myšlienke, ktorej cieľom bolo zažiť dávnu históriu. Projekt ukázal, že spoznávať kultúrne dedičstvo sa dá aj zážitkovo, fyzicky a so štipkou adrenalínu, netradične a atraktívne.

Organizátori a partneri

Podujatia organizoval Mestský ústav ochrany pamiatok v Bratislave v spolupráci s:

Bratislavskou organizáciou cestovného ruchu, Hlavným mestom SR Bratislava, FAU Erlangen (Nemecko), Múzeom mesta Bratislavy, Römerstadt Carnuntum, Slovenskou komisiou UNESCO, Slovenskou archeologickou spoločnosťou pri SAV, Archeologickým ústavom SAV, v. v. i. Nitra, Múzeom dopravy Bratislava – pobočkou STM Košice, Danubiana Meulensteen Art Múzeom, skupinami SCEAR a TEOKRATOS, Mosonmagyaróvári Csónakház, Korvetou a Yachter Klubom. Podujatia boli čiastočne realizované s finančnou podporou Ministerstva cestovného ruchu a športu Slovenskej republiky.

Margaréta Musilová

24. medzinárodná konferencia Doba laténska v strednej Európe Kelti/ Die Kelten/The Celts 2025

V dňoch 20. – 23. 05. 2025 sa v sále B (budova 15) Baťovho inštitútu v Zlíne na Morave uskutočnilo už 24. stretnutie odborníkov na mladšiu dobu železnú v Európe. Záštitu nad konferenciou prevzal Mgr. Tomáš Chmela, námestník hejtmana pre strategický rozvoj a dotácie. Hlavnými organizátormi boli Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i. spolu s Moravským zemským múzeom, Ústavom archeológie a muzeológie FF MU, Múzeom juhovýchodnej Moravy v Zlíne a Česko-slovenská skupina pre dobu železnú v zastúpení archeológov: Ivan Čizmář, Hana Čizmářová, Petra Goláňová a Jana Langová.

Zabávanie konferencie a privítanie účastníkov hlavnými organizátormi podujatia. Foto: G. Březinová

Prednášky odznali v anglickom jazyku, výnimočne v nemčine. Program bol rozdelený na tri dni prednášok a jeden deň bol zameraný na exkurziu do okolia Zlína a spoločenský večer. Hlavný zámer konferencie bol oboznámenie sa s novými informáciami k problematike doby laténskej v strednej Európe, ktoré sa podarilo získať tak záchraným, ako aj systematickým výskumom. V minulosti prvé stretnutia mali skôr charakter „priateľských stretnutí“ odborníkov na dobu laténsku v bývalom Československu. Postupne sa pridávali špecialisti z Poľska, Rakúska a Nemecka. Dnes sú tu zastúpení i odborníci zo Slovinska, Maďarska, Chorvátska, Rumunska a Francúzska. Počas tohto ročníka sa stretlo až 72 účastníkov.

Po úvodných vstupoch a privítaní účastníkov hlavnými organizátormi odznal prvý referát Jany Langovej: Prehistoric and early medieval settlement of the Zlín region, zameraný na osídlenie regiónu Zlína, kde sú sídliská z tohto obdobia s dokladmi spracovania železa a jantáru. V neskoršej dobe laténskej je v kopcovitej oblasti východnej Moravy potvrdené osídlenie ľuďmi púchovskej kultúry. Existencia ich hradísk s početnými nálezmi depotov železných predmetov patrí na Zlínsku k najväčším objavom posledného desaťročia. Referáty sa v priebehu troch dní prezentovali v tematických blokoch.

Každý účastník mal k dispozícii zviazaný program s abstraktami k jednotlivým prednáškam a posterom. Podujatie bolo priebežne dokumentované pánom Radimom Ševčíkom. Jeho fotografie sú dostupné na webovej stránke <https://eu.zonera-ma.com/Radim512>. V rámci večerných hodín bolo umožnené účastníkom konferencie navštíviť unikátnu výstavu venovanú zakladateľovi súčasného Zlína „Bata Principle“ (Building 15), kde je zmapovaný nielen vývoj mesta, ale predovšetkým rozvoj obuvníckej firmy podnikateľa Tomáša Baťu. Po roku 1926 sa Zlín stal moderným mestským centrom. Tomáš Baťa pozval do Zlína mnoho renomovaných architektov (napríklad Le Corbusiera), a tak sa mesto zmenilo na aglomeráciu plnú funkcionalistickej architektúry. Rástli kolónie typických „baťovských“ stavieb – rodinných domov, ale aj výškových domov. Najznámejšou stavbou z tej doby je 77,5 m vysoký „Baťův mrakodrap“ (mrakodrap „Dvadsaťjednotka“) – vtedajšie sídlo riaditeľstva firmy Baťa. Táto budova bola postavená v rokoch 1937 – 1938 podľa projektu Vladimíra Karfíka a okrem mnohých pokrokových technických riešení je známa hlavne „pojazdnou“ riaditeľskou kanceláriou v jednom z výťahov (s telefónom a tečúcou vodou). V čase vzniku to bola druhá najvyššia necirkevná stavba v Európe. Zlín tridsiatych rokov je dodnes považovaný za „architektonický zázrak“

a živú učebnicu funkcionalizmu. Konferencia bola organizovaná s inštitucionálnou podporou dlhodobého koncepčného rozvoja výskumných inštitúcií poskytovanou Ministerstvom kultúry ČR (ref. MK000094862).

Prednášky boli tematicky rozdelené do blokov, kde odznali nasledujúce referáty:

Blok I. – Burial practises and cemeteries: P. Ramsel: Local phenomena in the La Tène Period Upper Traisen valley, Lower Austria; L. Kohl: Between Norm and Exception: Burial Practices of Children and Young Adults in Walpersdorf (1997/98), Traisen Valley; P. Urban: Selected graves from the Late Iron Age cemetery in Gemeinlebar, Traisental, Niederösterreich and their regional and supraregional connections; A. Horváth: New archaeological finds from the Celtic cemetery on Csepel Island; B. Laharnar – M. Mlinar: Podbela in the Nadiža valley (NW Slovenia): Iron Age cult place and burials; K. Pieta: Neue Frühlatène-Funde aus der Slowakei.

Blok II. – Analyses: V. Čiřtáková – Z. Zlámalová Cílová – G. Březinová – R. Čambal – H. Čiřmářová – M. Karwowski: Archaeometric Research of the La Tène Period Enamels from central Europe; M. Hajnalová: Plant Foods Revisited: New evaluation of (old) archaeobotanical data from La Tène period in Czecho-Slovakia; P. Trebsche – K. Saliari – A. G. Heiss – S. Wiesinger: Cattle and crops. An update to Late Iron Age agriculture in Northeastern Austria; J. E. Markiewicz – D. Sych – B. Miazga: Insights into the production and wear of small copper alloy items from Nowa Cerekwia, Głubczyce district, Poland; M. Kmošek: Trash or Treasure? Archaeometallurgical Investigation of Production Waste from Central Agglomeration Site Němčice nad Hanou (CZ); M. Kotýnek: Tracing the provenance of iron artefacts in La Tène hoards through osmium isotope analysis.

Pohľad do zaplnenej rokovacej konferenčnej sály. Foto: G. Březinová

Blok III. – Oppida: D. Bursák – K. Kothieringer – T. Sonnemann – J. Volf: Závist rediscovered: the 2021 – 2024 research project into the Iron Age central site in Bohemia; Á. Garczik: Bába – Öreghegy: a cultural and economic centre in the Late La Tène Transdanubia; F. Z. Sörös: Tihany-Óvár. Oppidum on the shore of Lake Balaton, Transdanubia (HU).

Blok IV. – Connections and contacts: A. Rustoiu – S. Berceki: From Transylvania to the Eastern Carpathians and back again. Cultural connections between the La Tène cultural area and the Poieniști-Lucașeuca culture at the end of the 3rd century and in the 2nd century BC; T. Smělý: Two staters of the Nike type found near Chlumec nad Cidlinou (Central Bohemia); K.

Tankó – G. V. Szabó – M. Barcsi – G. Bakos: What Happened in the East? Archaeological Evidence of Military Activities in the Zemplén Region on the Eastern Periphery of the La Tène Culture; J. Kysela: Beach Swords. The Barratti bay weapon clumps and the La Tène culture in Tuscan; A. Dragan: Painted pottery of pre-Roman Dacia between import and local creativity. A reassessment of the extra-Carpathian group; M. Egri – A. Rustoiu: Shifting trends in ceramic production during the last phase of the Late Iron Age in Transylvania; Z. Beneš: The end of the La Tène Period in Bohemia from the perspective of the Roman Period.

Blok V. – Artifacts and central agglomerations: J. Matznerová – A. Bergerová – T. Polišenský – R. Kirchnerová: A Phoenician Head-Shaped Glass Pendant from Radotín (Prague): A Preliminary Report; M. Kerschner: Stabwürfel der späten Eisenzeit und römischen Kaiserzeit; P. Dułęba: Nowa Cerekwia 1925-2025. Conclusions, reflections and new perspectives; T. Mangel – J. Militký – M. Holas – D. Stolz: A landscape without centres? To the new central settlement in eastern Bohemia.

Po celý čas programu konferencie boli k dispozícii posterové prezentácie, pri ktorých sa živo diskutovalo v rámci kávových prestávok: T. Bek – D. Malyková: Workshops for the production of sapropelite objects (k. ú. Slaný); R. Čambal: Latènezeitliche Siedlung in Tvrdošovce (Vorbericht); P. Dułęba – A. Pyzik – J. Soida: From La Tène B2 to La Tène C2. Two pit-houses from Samborowice; K. Elschek: Die latènezeitliche Besiedlung von der Mikroregion von Zohor und ausgewählte Siedlungsobjekte aus der mittleren Latènezeit von Zohor-Piesky; M. Furman – J. Zachar: Nové opevnenia doby železnej na Liptove/New Iron Age fortified settlements in Liptov region; P. Goláňová – P. Dresler: Who was riding here? New find of rein guide ring from Southern Moravia; I. Cheben: The first season of research on the La Tène burial ground in the cadastral area of Želiezovce; T. Jošková: Fashion trend from the west in Eastern Bohemia?; N. Karaš: Human Remains in Settlement Context from the La Tène Period in the Central Danube Region; M. Kerschner: Stabwürfel der späten Eisenzeit und römischen Kaiserzeit; K. Pieta – B. Kovár: What's new with the hillfort in Trenčianske Bohuslavice?; M. Psohlavcová: Die frühlatènezeitliche Siedlung von Nupaky (Bez. Prag-Ost); J. Puhar: Reconstruction of a Celtic war chariot in the Posavje Museum Brežice (Slovenia); A. M. Rekemová: Exploring Inner Similarities: Analysis of La Tène Lowland Settlements; D. Repka – M. Hajnalová – N. Karaš – M. Styk – M. Hudáková – M. Hudák – M. Kučerová: Archaeological excavation of the Púchov culture hillfort in Jánovce-Machalovce in the season 2024; K. Říha – T. Záruba: Wealth in danger. New rich female graves from Ledčice and Slatina in central Bohemia; M. Styk: Localization of burial grounds and burial contexts from the La Tène period in the territory of Slovakia.

Vo štvrtok 22. 8. sa účastníci konferencie presunuli na exkurziu za históriou Valašska. Vizovické vrchy sú oblasťou s potvrdným pravekým osídlením, predovšetkým v dobe bronzovej. Nezabudnuteľným zážitkom bola návšteva novej expozície a aj celého priestoru pamätníka na Ploštině. Je to miesto, kde až do roku 1945 stála osada, kde žilo niekoľko desiatok ľudí. Dňa 19. apríla 1945 bola osada za podporu partizánov vypálená nacistami, pričom vyvraždili 23 mužov a jednu ženu. Súčasný komplex pamätníka je od roku 2023 zaradený medzi NKP, pričom okrem expozícií ponúka aj rôzne edukačné programy a priestor na konferencie. Po obedovej prestávke sme navštívili menšie, avšak svojím významom dôležité Mestské muzeum

Spoločná fotografia účastníkov konferencie v Ploštině pod Vizovickými vrchmi. Foto: G. Březinová

v Slavičine. Zamerané je predovšetkým na jednu kľúčovú udalosť, a to leteckú bitku nad Bielymi Karpatmi, ktorá sa odohrala 29. 8. 1944. Pre účastníkov konferencie bola veľmi zaujímavá expozícia, ktorá mapovala archeologické nálezy z okolia Slavičína. Predovšetkým tie, ktoré pochádzali z lokalít datovaných do obdobia púchovskej kultúry. Pracovníci múzea pre nás pripravili aj malé občerstvenie s ochutnávkou vizovickej pálenky. Exkurziu sme ukončili návštevou dominantného hradu Brumov. V minulosti to bol strážny hrad s obrannou a sídelnou funkciou pri vstupe do Vlárského priesmyku. Bol prirodzenou spojnicou medzi Považím a Pomoravím. Niekoľkoročný archeologický výskum tu realizoval PhDr. Jiří Kohoutek, CSc., ktorý má veľkú zásluhu na jeho obnove a sprístupnení verejnosti, ako aj na zistení jednotlivých stavebných fáz a objasnení jeho histórie. Bol jedným z najstarších kráľovských hradov na Morave. Počasie nám prialo a po návrate do Zlína sme sa stretli na spoločnom večeri v Hoteli Baltáci.

24. ročník konferencie venovanej problematike mladšej doby laténskej v Európe bol veľmi vydarený. Odrazilo sa to aj v bohatej diskusii po prednáškach, ako aj v kuloároch. Organizátori nás pozvali do kraja, kde sme mali možnosť vidieť veľa zaujímavého nielen po stránke archeologickej, ale pripomenuli sme si aj menej slávne udalosti z našej spoločnej nedávnej histórie, za čo im patrí veľké poďakovanie. Záštitu nad ďalšou konferenciou v roku 2026 prevzali kolegovia z Čiech.

Gertrúda Březinová

Ručná sklárska výroba. Sympóziu o historickom skle a súčasnom sklárstve na Slovensku 2025

V súvislosti s úspešnou aktivitou SAS pri SAV a jej komisie História skla, ktorou sme pre Slovensko dosiahli zápis prvku Ručná sklárska výroba do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska (január 2025), sme 5. júna realizovali interdisciplinárne sympóziu venované sklu v jeho rôznorodých podobách. Zároveň išlo o ďalší ročník medzinárodného sympózia História skla, ktoré Komisia HS organizuje od roku 2001.

Celodenné odborné stretnutie sa uskutočnilo 5. júna 2025 v Bratislave-Rusovciach v priestoroch SLUK-u a Centra

Úvodná prezentácia riaditeľky CTK (zľava: D. Staššiková-Štukovská, J. Mellnerová Šuteková, E. Záhumenská). Foto: archív CTK

pre tradičnú ľudovú kultúru (ďalej CTK), ktoré sa od tohto roku stalo naším dôležitým a milým partnerom pri organizácii niekoľkých podujatí súvisiacich s prezentáciou ručnej sklárskej výroby. Sympóziu bolo rozdelené na prednáškovú a posterovú časť a taktiež diskusný okrúhly stôl. Ten bol využitý najmä archeológmi na prezentáciu nálezov zo skla, výrobcami, ako i inými širitelmi slovenského ručného sklárstva na ukážky svojich výrobkov a zviditeľnenie svojej činnosti. Dôležitou súčasťou stretnutia bolo aj premietanie filmov so sklárskou tematikou na Slovensku v kinosále SLUK-u. Organizátormi boli okrem SAS pri SAV, našej Komisie HS a SLUK-CTK aj Slovenská sklárska spoločnosť. Partnermi sympózia boli ICOM Slovensko, Slovenský komitét Modrého štítu a Mestský ústav ochrany pamiatok v Bratislave.

Naším cieľom bolo ponúknuť priestor na prezentáciu všetkým, ktorí s ručnou výrobou skla prichádzajú do kontaktu, a podporiť záujem odbornej verejnosti o spracovanie historického skla a ručnú výrobu. Naše pozvanie prijali nielen výskumníci (archeológovia, historici, kurátori a špecialisti z oblasti prírodných vied), ale aj umelci, výrobcovia skla (remeselníci, zošľachtovatelia skla za studena a i.) a zástupcovia sklárskych spoločností. Významnou hostkou sympózia a prednášajúcou bola PhDr. Eva Černá, špecialistka na archeologické sklo a zaniknuté sklárne v Čechách a zakladajúca členka odbornej skupiny pre dejiny skla pri ČAS.

Podujatie otvoril prof. J. Hamar, riaditeľ SLUK-u a dr. J. Mellnerová Šuteková (SAS pri SAV). Prvá časť programu bola venovaná informáciám o našich aktivitách, zápise prvku (D. Staššiková-Štukovská, J. Mellnerová Šuteková, I. Kaczarová, M. Musilová), reprezentatívnom zozname nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska a rovnako RZMKD ľudstva UNESCO (E. Záhumenská, riaditeľka CTK) a plánom do budúcnosti. K nim patrí aj myšlienka štafety, resp. dočasného zapožičania osvedčenia „Ručná sklárska výroba“, ktoré prevzali zástupkyňa SAS pri SAV na slávnostnom vyhlásení Zápisov prvkov do RZMKDS v máji tohto roku. Na sympóziu sa odohral začiatkový krok tejto významnej aktivity, a to odovzdanie zarámovaného originálu osvedčenia na dočasné hostovanie zástupcom Spojenej školy v Poltári, kde sa študuje aj sklársky odbor. Táto štafeta pokračovala po celý rok 2025, keď osvedčenie postupne putovalo z Banskobystrického samosprávneho kraja do Trenčianskeho samosprávneho kraja a v štafete sa pokračuje aj v roku 2026 (viac informácií v tomto čísle v Správe Komisie HS).

Program pokračoval prednáškovou časťou, ktorá sa venovala odbornej skupine pre dejiny skla pri ČAS (E. Černá, Ústav archeologické pamiatkové péče SZ Čech, Most), unikátnej akvizícii Múzea mesta Bratislavy (Z. Francová), novým archeologickým nálezom Malokarpatského múzea v Pezinku a objavu stredovekej sklárne vo Svätom Jure (J. Vavák), sklárskemu hnutiu – Glassmovement (L. Ferko) a aktuálnym výrobkom sklárskej spoločnosti RONA, a. s. (P. Greguška). V priestoroch divadelnej sály sme mali možnosť vidieť aj niekoľko filmov so sklárskou tematikou, ktoré dokumentovali výrobu už niekoľkých zaniknutých sklární (L. Ferko a P. Hlodák).

Popoludňajšia posterová časť a okrúhly stôl poskytli priestor na prezentáciu nálezov zo skla, ako i činnosti na poli výrobnom, umeleckom, pedagogickom či vedeckom, s cieľom získať prehľad o archeologických artefaktoch, reštaurovaní nálezov historického skla, aktivitách ručných sklárov a aktuálnej situácii na Slovensku v tomto odbore. V úvode popoludňajšieho bloku bola archeologickou Múzea mesta Bratislavy J. Schmidtovou predstavená aj lokalita Gerulata, rímsky kastel, v blízkosti ktorého sme sa nachádzali, ako aj informácie o nálezoch rímskeho skla, doplnené projekciou filmu o dobe rímskej na Slovensku a o Gerulate. Taktiež hlavná organizátorka sympózia, archeologička a špecialistka na archeologické sklo D. Staššiková-Štukovská predstavila prítomným panelovú prezentáciu o histórii výskumu skla od praveku až po ľudové sklo, ktorá vznikla v jej autorstve (To naj- z histórie archeologických nálezov skla na území Slovenska). Počas celého dňa, s krátkymi prestávkami, boli vo foyer divadla prezentované živé ukážky sklárskych technológií a výroby drobného skla (výroba sklenených korálikov – L. Krokker – a techniky vitráží – L. Dianová, DiDiArt) a v popoludňajších hodinách sa pridala aj výzdoba vianočných sklenených gúľ v zastúpení Gemerského umeleckého inštitútu v Štítniku.

Prvé zapožičanie originálu osvedčenia zápisu ručnej sklárskej výroby Spojenej školy v Poltári (zľava: M. Musilová, I. Kaczarová, M. Pribilincová a J. Mellnerová Šuteková). Foto: archív CTK

Postery, ako aj vybrané archeologické nálezy alebo historické sklo prezentovali: J. Pařez, P. Bisták, M. Neumann (Nálezy zo zaniknutej sklárne v Skýcove, výskum Pamiatkového úradu SR), J. Pařez z Archeologického ústavu AV ČR, Praha, v. v. i. (Nálezy zo zaniknutých sklární v Českej republike), z Múzea mesta Bratislavy J. Schmidtová, L. Mathédesz (Sklo z doby rímskej v Gerulate) a P. Barta, J. Mellnerová Šuteková et al. (Najnovšie nálezy skla z NKP Hrad Devín), ďalej M. Bielich (Nálezy

Prezentácie vo foyer divadla SLUK-u. Foto: archív CTLK

sklenených predmetov z Lietavského hradu a zaniknuté novoveké sklárne na Turzovskom panstve), M. Musilová (Helenistické sklo z Bratislavského hradu a nález zriedkavého typu veľkého korálik z Bratislavy, Uršulínska ulica, z výskumov Mestského ústavu pamiatok v Bratislave), J. Kautmann (Prezentácia ľudového skla z vlastných zbierok), J. Vavák (Nálezy zo stredovekej sklárne vo Svätom Jure) a L. Soročinová z Malokarpatského múzea v Pezinku (Výroba s pomocou pol formy – mezza stampatura, 17. storočie a nálezy z Pezinka), M. Škodová a M. Katreniak (Novohradské múzeum a galéria v Lučenci, pamäťová inštitúcia so špecializáciou na dokumentáciu výroby skla a sklárskeho priemyslu) a K. Lenartová (Kučeráková) z Kremnice (Mince a sklo v Múzeu mincí a medailí v Kremnici). Z oblasti inovácií s ukázkami prototypov bola prezentácia kolektívu (M. Janek, L. Bača, M. Benköová) z Fakulty chemickej a potravinárskej technológie Slovenskej technickej univerzity v Bratislave o možnostiach využitia 3D tlače sklenených objektov z recyklovaného skla.

Cieľom sympózia bolo pritiahnúť aj sklárov, remeselníkov a výtvarníkov. Mnohí naše pozvanie prijali a prezentovali svoju prácu a výrobky práve v rámci okrúhleho stola: P. Dolinaj (Sklenný sen – Valaská Belá), P. Greguška (Skláreň a múzeum RONA, a. s., Lednické Rovne), P. Hlodák (Kermat Kalinovo), M. Štěpán (GemArt – Gemerský umelecký inštitút o. z., Štítnik), J. Sýs (Galéria Vesna, Bratislava) a výtvarník L. Ferko (ASGA, Bratislava) s prezentáciou výtvarných diel.

Ďakujeme všetkým, ktorí sa sympózia zúčastnili, za skvelú atmosféru a našim partnerom zo SĽUK-Centra pre tradičnú

Diskusia a okrúhly stôl počas sympózia (zľava: Z. Francová, J. Kautmann, E. Černá, M. Musilová). Foto: archív CTLK

ľudovú kultúru za podporu a významnú pomoc pri jeho organizácii. Ide o jedinečnú príležitosť pre výskumníkov stretnúť sa so zástupcami sklárni, remeselníkmi, tvorcami sklenených výrobkov a zároveň o naše vzájomné obohatenie. Dovidenia v roku 2026 na ďalšom sklárskom sympóziu, ktoré plánujeme organizovať v mesiaci máj opäť v Bratislave-Rusovciach.

Jana Mellnerová Šuteková

Ďalšie informácie, program, knihu abstraktov a zdroj fotografií nájdete na webe:

<https://sas.sav.sk/sympozium-rucna-sklarska-vyroba-v-bratislave-rusovciach/> (navštívené dňa 20. 12. 2025)

<https://www.ludovakultura.sk/fotoreport-sympozium-o-historickom-skle-a-sucasnom-sklarstve-na-slovensku-2025/?highlight=ymp%3%B3zium%20o%20historickom%20skle%20a%20s%3BA%4-%8Dasnom%20skl%3%A1rstve> (navštívené dňa 20. 12. 2025)

<https://www.bratislavskenoviny.sk/aktuality/rusovce/84742-fascinuje-vas-sklarstvo-v-rusovciach-sa-kona-sympozium-o-historickom-skle-a-sucasnom-sklarstve> (navštívené dňa 20. 12. 2025)

18. ročník medzinárodnej konferencie Castrum Bene

V dňoch 12. až 14. júna 2025 sa uskutočnil už 18. ročník konferencie Castrum Bene, ktorá sa koná každé dva roky. Tohtoročná téma bola „Castles under construction. From archaeological excavations to renovations“ (Hrady vo výstavbe – od archeologického výskumu po renováciu). Konala sa v rumunskom Temešvári pod záštitou National Museum of Banat (Národné múzeum Banátu), v priestoroch zrekonštruovaného Bastiónu Márie Terézie z prvej polovice 18. storočia.

Prvý a druhý deň patrili prednáškam tridsiatich odborníkov, ktoré umožnili nahliadnúť do výskumu, rekonštrukcií a reštaurovania hradov v rôznom štádiu zachovania naprieč strednou a východnou Európou. Posledný deň bol venovaný exkurzii sústredenej najmä na rumunské hrady vystavané popri ľavom brehu Dunaja.

Dňa 12. júna 2025 otvoril prvý blok prednášok Patrick Schicht s témou „20 Jahre Burgenrestaurierung in Niederösterreich“.

Miesto konania konferencie – Bastión Márie Terézie v meste Temešvár. Foto: S. Oporosková

Následne vystúpil Josef Hložek s príspevkom na tému nedostavaných hradov v Čechách ako špecifického archeologického prameňa. Novými príkladmi rekonštrukcie a prezentácie od ruín po úplnú rekonštrukciu v Dolnom Sliezsku zaujala profesorka architektúry Małgorzata Chorowska. Na konci každého bloku nasledovala diskusia k jednotlivým príspevkom.

Druhý blok otvorila problematika datovania najstarších opevnených kláštorov v Moldavsku od Adriana Andreia Rusuho. Nové výsledky archeologických výskumov na hradoch v Dolnom Rakúsku predniesol následne archeológ a pamiatkar Martin Krenn. Zamerail sa najmä na ich prínos ako základ pre projekty reštaurovania a stavebno-historických výskumov. Blok uzavrela Janka Mazáčková s historicko-archeologickým pohľadom na hrady Rokštejn a Brtnice – od kolonizácie po konzerváciu.

Po výdatnom obede priamo pri prednáškovej sále pokračoval program konferencie prednáškou jedného zo zakladajúcich členov konferencie – Istvána Felda o hrade Ozora v Maďarsku od jeho komplexného archeologického výskumu po postmoderné reštaurovanie. Prvá prednáška zo Slovenska sa venovala hradom Vinné a Krásna Hôrka – výskumom a rekonštrukciám od autorského tímu Petra Bednára a Dominiky Hulkovej Ferencikovej (obaja z Archeologického ústavu SAV) a Michala Šimkovica (nezávislý bádateľ). Po nej nasledovala opäť prednáška z rakúskeho prostredia od Charlotte Franz o ruine hradu Rehberg pri meste Krems an der Donau, jeho histórii, výskume a citlivej záchrane.

Posledný blok prednášok bol zameraný na využitie digitálnych technológií na vizualizáciu a 3D modely. Rôzne prístupy k tejto problematike predstavili tímy z Poľska a Slovinska.

Prvý konferenčný deň uzavrela večerná recepcia, kde bolo možné pokračovať v diskusii o pozitívnych aj negatívnych skúsenostiach z výskumov a rekonštrukcií na hradoch Európy.

Druhý deň konferencie otvoril príspevok slovenského tímu k trom hradom severného Slovenska (Oravskému, Lietavskému a Liptovskému) ako príkladom rôzneho prístupu k obnove a reštaurovaníu hradných objektov v rámci jednej oblasti. Autorský tím pozostával z Martina Chmelíka (Oravské múzeum), Stanislavy Oporoskej (Krajský pamiatkový úrad Žilina) a Michala Šimkovica (nezávislý bádateľ).

Nasledujúci príspevok od archeologičky Heleny Rismondo predstavil jedinečný prístup k analýze komunikačných koridorov v rámci hradu Predjama v Slovinsku. Blok uzavrel príspevok Szabolcsa Balázsa Nagya o nerealizovanej monumentálnej rekonštrukcii neskorogotickej ložie hradu Várpalota v Maďarsku.

Rumunským hradom bol venovaný samostatný blok. Ako prvý bol prezentovaný vodný hrad Székelytámadt, ktorý vznikol prestavbou stredovekého dominikánskeho kláštora. Jeho výskum a obnovu predstavil András Sófalvi. Príspevok Petra Leventy Szócsa o predstihovom výskume pred rekonštrukciou Lónayovského zámku v Bodrogolaszi podčiarkol význam archeológie pri príprave projektu záchran hradných objektov. Pri nížinných hradoch zostal i Florin Mărginean s pevnosťou v meste Ineu, ktorej vznik možno hľadať pod vrstvami novovekých prestavieb už v 14. storočí a v súčasnosti sa plánuje jej rekonštrukcia.

Pred výborným obedom nám hosťujúce Banátske múzeum umožnilo návštevu veľkolepej dočasnej expozície zameranej na výsledky archeologického výskumu cisterciánskeho kláštora v rumunskom meste Igrış (Egres).

Posledný príspevok zo Slovenska patrilo Milošovi Čiernemu a Jánovi Beljakovi z Archeologického ústavu SAV, v. v. i. Predstavili dlhoročný archeologický výskum, obnovu a prezentáciu

Pustého hradu. Kúsok za južnú hranicu Slovenska nás previedol Viktor Gál s hradom Szádvár, ktorého výstavba sa spája s rodom Bebekovcov. Autor nám priblížil historický a rozsiahly archeologický výskum prebiehajúci paralelne so záchrannými prácami.

Expozícia Národného múzea Banátu o dejinách a archeologickom výskume cisterciánskeho kláštora v rumunskom meste Igrış (Egres). Foto: S. Oporosková

Jediný príspevok k neobvyklej hradnej architektúre Chorvátska sa venoval goticko-renesančnému hradu Sokolac v meste Brinje. Bližšie informácie o archeologickom výskume a obnove predniesol Andrej Janeš. Archeologický výskum a rekonštrukciu hornosliezkeho hradu Chudów, ktorý dnes slúži ako malé archeologické múzeum, predstavil Przemysław Nocuń. Predniesol tak skúsenosti s odstupom 20 rokov od jeho obnovy a taktiež so systémom jeho prevádzky. Záverečná prednáška patrila Gáborovi Andrásovi Szörényimu a ruine hradu Cserépvár.

Po ukončení prednáškovej časti využili prítomní jedinečnú príležitosť navštíviť priestory obnovovaného Hunyadyho zámku – hlavnej budovy Banátskeho múzea. Súčasťou prípravy obnovy bol aj archeologický výskum na nádvorí, kde sa odkryli staršie stavebné fázy tehlového opevnenia. Večer si slovenskí účastníci konferencie prešli historické centrum mesta Temešvár, na ktorom výraznú stopu zanechal rok 2023, keď bolo Európskym hlavným mestom kultúry.

Posledný deň konferencie sa uskutočnila exkurzia. Začala presunom k prvej rímskej kamennej pevnosti Drobeta v meste Turnu Severin. Okrem samotnej pevnosti sa tu zachoval aj rímsky amfiteáter, praetorium, nemocnica, kúpele, horreum a masívny mostný pilier rímskeho mosta cez Dunaj. V stredoveku stál v areáli pevnosti menší kamenný hrad, ktorého súčasťou bol kostol s pravouhlou loďou a tromi polkruhovými apsidami (trikoncha). Nasledovala prehliadka mladšieho stredovekého hradu Severin, ktorý nedávno prešiel radikálnou rekonštrukciou.

Exkurzia pokračovala proti prúdu Dunaja oblasťou Železných vrát s predstavením základných opevnených bodov, ktoré chránili hranice Uhorska v 15. storočí proti Osmanskej ríši (Drankó, Tricule). Zaujímavou skúsenosťou bola návšteva Štefanovho hradu nad mestečkom Coronini, ktorý leží na náprotivnom brehu Dunaja ako srbský hrad Golubac. Jeho kontroverzná, nákladná a extenzívna rekonštrukcia bola ukončená len nedávno a pridala hradu neprehliadnutelnú novú stavebnú etapu.

V rámci exkurzie bol dostatočný priestor aj na diskusiu o úskaliach sanácie hradných ruín a dôležitosti rešpektu

k pamiatkam a ich prirodzenému prostrediu. Všetci zúčastnení sa už tešia na zborník z tohto ročníka konferencie Castrum Bene a aj na nasledujúcu konferenciu, ktorá by sa mala uskutočniť v Maďarsku v roku 2027.

Stanislava Oporosková

Európske dni archeológie 2025

V dňoch 13. až 15. júna 2025 sa uskutočnili Európske dni archeológie, ktorých cieľom je priblížiť archeologické dedičstvo a prácu archeológov širokej verejnosti. Tento rok sa podujatie konalo až v 30 európskych krajinách, pričom na Slovensku ho opäť koordinoval Pamiatkový úrad Slovenskej republiky. O zaujímavý a pestrý program sa postarali archeológovia, pamiatkari a múzejníci z celého Slovenska. Malí aj veľkí záujemcovia o archeológiu tak mohli navštíviť múzeá, archeoparky a archeologické lokality, kde boli pre nich pripravené komentované prehliadky, prednášky, zážitkové atrakcie, workshopy aj tvorivé dielne. Na internete bola sprístupnená prezentácia a interaktívne 3D modely archeologických nálezísk.

Počas všetkých troch dní sa uskutočnili viaceré komentované prehliadky a prechádzky po archeologických lokalitách v sprievode archeológov. V piatok v rámci Archeologického sprievodu po Čadci archeológ T. Kopták z Krajského pamiatkového úradu Žilina previedol záujemcov historickým centrom mesta a na vybraných príkladoch priblížil jeho vývoj. V Bojniciach sa konala komentovaná prechádzka Neandertálske chodníčky, ktorú pripravilo OZ Časovrat s OZ Múzeum praveku. V sprievode archeologičky D. Andreánskej návštevníci spoznali miesta, po ktorých sa pred desiatkami

tisíc rokov pohybovali neandertálski lovci, a videli predmety, ktoré používali. Na sobotu Pamiatkový úrad SR v spolupráci s Krajským pamiatkovým úradom Nitra a Katedrou archeológie FF UKF v Nitre pripravil archeologickú túru Potulky Kostolianskou kotlinou. V rámci podujatia bol ráno otvorený predrománsky Kostol sv. Juraja v Kostolčanoch pod Tribečom, kde T. Danieličová a Z. Holičková porozprávali o jeho stavebnom vývoji, pamiatkových výskumoch, reštaurovaní nástenných malieb a jeho obnove. Potom nasledovala samotná túra, počas ktorej archeológovia P. Bisták a P. Kmeťová informovali o archeologických pamiatkach, diaľkovom prieskume zeme a najnovších výsledkoch archeologických výskumov v pohorí Tribeč. V cieľi – na hradisku z neskej doby bronzovej na Veľkom Tribeči – sa konala komentovaná prehliadka a po nej nasledoval zostup dole.

Simulovaný archeologický výskum pre deti. Foto: archív Hornonitrianskeho múzea v Prievidzi

Program pre deti v Dubnickom múzeu v Dubnici nad Váhom. Foto: archív Dubnického múzea v Dubnici nad Váhom

V sobotu sa v rámci Európskych dní archeológie uskutočnil už jedenásty ročník LIMES DAY, ktorý zorganizoval Mestský ústav ochrany pamiatok v Bratislave v spolupráci s ďalšími partnermi. Dve rímske lokality zapísané do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO, a to slovenskú Gerulatu a rakúske Carnuntum, navštívili záujemcovia o dobu rímsku dvoma dopravnými prostriedkami. Archeobusom sa prepravili do Múzea mesta Bratislavy – Antickej Gerulaty v Rusovciach, kde ich čakalo vystúpenie skupiny Teokratos a prehliadka Gerulaty. Následne sa presunuli do Danubiany Meulenstein Art Museum na prehliadku rímskej veslice Danuvina Alacris, potom cez Kittsee do Petronell-Carnunta, kde bola zabezpečená prehliadka so slovenskou sprievodkyňou, a výlet zakončili v Museum Carnuntinum. Vášniví cyklisti sa vydali na výlet po rímskych pamiatkach v cyklistickej skupine Cyklolimes. Vyrážali spod mosta Lanfranconi na petržalskej strane a ich prvou zastávkou

bol Archeologický park Carnuntum. Nasledovalo múzeum v Bad Deutsch Altenburgu, odkiaľ sa vydali opäť na slovenskú stranu Dunaja – do Gerulaty v Rusovciach. Okrem toho MÚOP na nedeľu pripravil aj zážitkové veslovanie na replike rímskej veslice Danuvina Alacris v Čunove v sprievode profesionálnych veslárov. Vďaka vystaveným informačným panelom sa návštevníci dozvedeli zaujímavé informácie o lodi Danuvina Alacris a o Dunaji ako hranici Rímskej ríše a čakal ich aj sprievodný program, ktorý pripravila skupina oživenej histórie S.C.E.A.R.

Zážitkové veslovanie na replike rímskej veslice Danuvina Alacris. Foto: Mestský ústav ochrany pamiatok v Bratislave

V nedeľu sa uskutočnila prechádzka Archeopotulky Rimavskou Sobotou s archeológom A. Botošom z Gemersko-malohontského múzea po širšom historickom jadre mesta, počas ktorej účastníkov zoznámil nielen s najvýznamnejšími archeologickými nálezmi a miestami ich objavenia, ale porozprával im aj o rôznych zaujímavostiach z histórie Rimavskej Soboty. V nedeľu sa konali aj Potulky po dávnovekých mohylách v sprievode archeológa R. Hrehu zo Zemplínskeho múzea v Michalovciach, ktorý o týchto mohylách zo záveru neskorej doby kamennej, nachádzajúcich sa v lese nad obcou Lesné, porozprával mnoho pozoruhodných informácií.

Archeologické parky ožili v sobotu. V Archeoparku Cífer-Pác si návštevníci vyskúšali prácu archeológa – od vykopávkov až po dokumentovanie nálezov, objavili tajomstvá germánskeho dvorca, spoznali príbeh nálezu Viliama Kráľoviča a prvých objavených rímskych tehál s tajným kolkom OFARN a dokonca si mohli vyrobiť vlastnú kolkovanú tehlu a stať sa tak súčasťou kolektívnej výstavy rímskej stavby. V Archeoparku Mokry kút vo Vyšnom Kubíne sa návštevníci posunuli ešte viac v čase vďaka podujatiu Kovolejári z doby bronzovej a železnej na Orave. Hlavným bodom programu bola ukážka dobového odlievania bronzu a prezentácia replík nálezov z archeologických lokalít na Orave so sprievodnou prednáškou. Okrem toho sa mohli aktívne zapojiť do procesu prípravy foriem a odlievania. Remeslá bronzového veku čakali nadšencov praveku aj v Archeoskanzene Nižná Myšľa, a to vďaka ukážkam pravekých remesiel a ochutnávke jedál pripravených podľa starovekých receptov. Program doplnila aj historická skupina Mercenarii Carpathiae, ktorá priblížila život vo včasnom stredoveku.

Počas všetkých troch dní si prišli na svoje aj záujemcovia o hrady. Vďaka Ateliéru archeológie s. r. o. a Združeniu na záchranu Zborovského hradu zažili Archeológiu na hrade Zborov – oboznámili sa s históriou hradu Zborov a výsledkami výskumu na ňom. Navyše

sa mohli zúčastniť na archeologickom výskume a vyskúšať si, aké to je byť archeológom na hrade.

Viacere zaujímavé prednášky si mohli prísť vypočuť záujemcovia o archeológiu v piatok. Na Obecnom úrade v Hronseku sa uskutočnila prednáška archeologičky M. Fratričovej z Krajského pamiatkového úradu Banská Bystrica Hronsek – predchodca barokového kaštieľa o prekvapivom náleze, ktorý vrhá nové svetlo na stavebný vývoj tejto národnej kultúrnej pamiatky. V Západoslovenskom múzeu v Trnave to bola prednáška s názvom Tí, ktorí zhršli. Archeológia popravísk a Holíčska šibenica vo svetle interdisciplinárneho výskumu. O archeológii popravísk, rôznych typoch šibeníc a výsledkoch archeologického výskumu šibenice v Holíči rozprávali S. Bönde Gogová a D. Bešina z Katedry archeológie FF UKF v Nitre. V kinosále Domu kultúry Železiarní Podbrezová sa konala prednáška Čo hovoria dejiny jednej parcely o dejinách Horehronia. Archeológ M. Miňo z Krajského pamiatkového úradu Banská Bystrica rozprával o archeologickej nálezovej situácii v Podbrezovej – Lopeji, ktorá v horskom prostredí predstavuje výnimočne zachovanú hmotnú kroniku každodenného života na Horehroní. Súčasťou prednášky bola aj prezentácia originálnych archeologických nálezov nielen z Lopeja.

V piatok sa realizoval aj Reštaurátorský workshop, ktorý pripravil archeológ R. Čambal spolu s konzervátormi B. Ritterovou a L. Poznanom v Slovenskom národnom múzeu – Archeologickom múzeu v Bratislave. Jeho účastníci sa najskôr dozvedeli, aké nálezy prichádzajú do múzea a aká je práca konzervátorov. Následne si ju vyskúšali a výsledky svojej práce si odniesli domov. V nedeľu sa v Archeologickom múzeu uskutočnilo aj Hradné putovanie v sprievode archeologičky A. Bajanovej. Začalo sa prehliadkou výstavy Život na hradoch a hrádkoch v budove múzea, po ktorej nasledoval presun po nábřeží cez niekdajší Zuckermandel a Vydricu až na Bratislavský hrad, kde sa účastníci dozvedeli o histórii a archeológii podhradia aj hradu.

Prehliadka Keltská cesta na Bratislavskom hrade. Foto: archív SNM – Historické múzeum

V sobotu sa konala komentovaná prehliadka s archeológom v Kammerhofe o vývoji tejto významnej banskej budovy, patriacej medzi najväčšie historické stavebné komplexy v Banskej Štiavnici, ktorú zorganizovalo Slovenské banské múzeum v Banskej Štiavnici. A v sobotu sa bezpochyby oplatilo prísť aj na Bratislavský hrad, pretože Slovenské národné múzeum – Historické múzeum pripravilo program zameraný na jeho archeologický výskum a na staršie dejiny Slovenska. Okrem aktuálnych výstav a expozícií návštevníkov čakali i komentované prehliadky, a to prehliadka expozície Dejiny

Slovenska na Bratislavskom hrade v sprievode archeologičky K. Harmadyovej a Keltská cesta v sprievode J. Kucharíka, počas ktorej mali záujemcovia možnosť navštíviť aj dvetisíc rokov staré stavby dochované in situ pod palácom a v areáli hradu. V Podunajskom múzeu v Komárne – Rímskom lapidáriu (Bašta VI) sa v sobotu konal Deň archeológie s bohatým programom. Boli pripravené prednášky Jemná krása skla (M. Gereová z KPÚ Nitra a J. Rajtár z AÚ SAV v Nitre) a Po stopách rímskych kamenných pamiatok (P. Paterka z Podunajského múzea v Komárne), tvorivé dielne (krása rímskych šperkov a výroba olejovej lampy), rímske hry, ako aj otvorenie výstavy Piroška – môj život s archeológiou venovanej celoživotnej práci archeologičky Prisky Ratimorskej.

Každoročne sa špeciálny program pripravuje pre detských návštevníkov a tento rok nebol výnimkou. Viaceré múzea pripravili na piatok bohatý program pre školské skupiny aj rodiny s deťmi, ktorý bol nielen zábavný, ale aj poučný. V Slovenskom múzeu ochrany prírody a jaskyniarstva v Liptovskom Mikuláši sa deti základných škôl zúčastnili na podujatí Jaskynní umelci – zahrali sa na jaskynných umelcov z doby kamennej a dozvedeli sa, ako títo ľudia vyzerali, čo, ako a prečo maľovali. Archeológ J. Malec z Podjavorinského múzea v Novom Meste nad Váhom pripravil pre žiakov 5. a 6. ročníka ZŠ prednášku Zoznámte sa s archeológiou. Malých poslucháčov oboznámil s týmto vedným odborom, pričom príklady jednotlivých situácií predstavil na fotografiách z archeologických výskumov realizovaných priamo v Novom Meste nad Váhom a jeho najbližšom okolí. Deti a mládež zažili tiež Archeopotulky Rimavskou Sobotou, počas ktorých ich archeológ A. Botoš z Gemersko-malohontského múzea pospriadal po širšom historickom centre mesta a ukázal im miesta objavenia najvýznamnejších archeologických nálezov a nálezísk. V Múzeu v Kežmarku sa žiaci základných škôl aj tento rok zúčastnili na obľúbenom interaktívnom podujatí Hravo archeológom, alebo archeológia pre začiatočníkov aj pokročilých. Deti sa hravou formou oboznámili s prácou archeológa, s archeologickými nálezmi a históriou regiónu, ktorá bola tento rok zameraná na mladšie obdobia doby kamennej – na neolit a eneolit. Hornonitrianske múzeum v Prievidzi pripravilo podujatie Zaži atmosféru archeologického výskumu na vlastnej koži. Deti si počas simulovaných archeologických výskumov priamo v areáli múzea vyskúšali prácu archeológov – od objavenia nálezov cez zdokumentovanie až po ich ošetrovanie. V Dubnickom múzeu v Dubnici nad Váhom bol pripravený program pre žiakov 2. až 5. ročníka základných škôl, počas ktorého ich čakala prehliadka expozície Prebudená archeológia, interaktívne dielne, ukážky artefaktov a odkrývanie hrobového miesta, nálezový list i zábavné predstavenie o malom lovcovi mamutov. Pre rodiny s deťmi pokračoval popoludní program interaktívnymi dielňami pre malých bádateľov – odkrývaním vrstiev pravekého hrobového miesta, prehliadkou expozície Prebudená archeológia a divadlom Haliganda, ktoré pripravilo zábavné a poučné predstavenie O malom lovcovi mamutov.

V sobotu sa v SNM – Archeologickom múzeu v Bratislave pod vedením archeologičky A. Bajanovej uskutočnilo sprevádzanie múzeom s názvom Zobrazenia zvierat v praveku a staroveku. Deti v múzeu hľadali a spoznávali zvieratá na archeologických nálezoch a dozvedeli sa, čo o zvieratách v živote človeka v minulosti vieme. Na sprevádzanie nadviazali tvorivé dielne Hra na kovotepcov, kde si deti mohli vytepať svoj medený medailón so zvieracím motívom a odnieť si ho domov. Program pre rodiny s deťmi v múzeu pokračoval aj v sobotu, a to programom Hravo o hradoch. Ten sa začal prehliadkou výstavy Život na hradoch a hrádkoch prispôbenou deťom a následne pokračoval interaktívnou výstavou Hravo o hradoch a tvorivými dielňami s hradnou tematikou.

Ukážky pravekých remesiel v Archeoskanzene Nižná Myšľa. Foto: Š. Oľšav

Ako už býva zvykom, Európske dni archeológie sa konali aj na internete. Pamiatkový úrad SR zverejnil na platforme Sketchfab popisy k desiatim novým 3D modelom terénu archeologických nálezísk zo severného Slovenska a Múzeum v Kežmarku zverejnilo na svojej webovej stránke prezentáciu „Stratená“ sekerka z depotu zo Spišskej Belej.

Sme radi, že sa aj tento rok Európske dni archeológie vydarili a tešili sa hojnej účasti. Ďakujeme všetkým zapojeným archeológom, pamiatkarom, múzejníkom a inštitúciám. Aj vďaka nim narastá povedomie širokej verejnosti o archeológii a našom kultúrnom dedičstve a záujem o ne.

Erika Makarová

Zasadnutie klastra svetového dedičstva Frontiers of the Roman Empire v Mníchove

V dňoch 1. až 4. júla 2025 sa v Mníchove konalo historicky prvé stretnutie všetkých riadiacich skupín klastra svetového dedičstva Hranice Rímskej ríše (Frontiers of the Roman Empire), ktorého súčasťou sú doposiaľ zapísané časti, a to Antonínov val, Hadriánov val, Hornogermánsko-rétsky limes, Dolnogermánsky limes, Dunajský limes (západná časť) a Dácky limes. Prítomní však boli aj členovia pracovnej skupiny Dunajský limes – extenzia. Tá momentálne pripravuje nominačný spis s cieľom rozšíriť už zapísanú západnú časť Dunajského limesu (Nemecko, Rakúsko, Slovensko) o východnú časť (Chorvátsko, Bulharsko, Srbsko, Rumunsko; momentálne bez Maďarska) a vytvoriť tak jednu lokalitu svetového dedičstva Hranice Rímskej ríše – Dunajský limes. Ak bude nominácia úspešná, stane sa najväčšou medzinárodnou sériovou lokalitou zapísanou do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO. Podujatie zorganizoval Bavorský krajinský úrad pre ochranu pamiatok (Bayerisches Landesamt für Denkmalpflege) spolu s Nemeckou komisiou pre Limes (Deutschen Limeskommission).

Okrem samostatných zasadnutí jednotlivých riadiacich skupín, ktoré sa konali v pondelok, stredu a piatok, sa v stredu doobeda uskutočnilo aj plenárne zasadnutie celého klastra, kde sme riešili viacero tém. Silva Sabkova za skupinu Dunajský limes – extenzia podala správu o aktuálnom stave nominačného procesu. Nasledovali dva príspevky zamerané na ďalšiu veľmi aktuálnu problematiku – klimatickú zmenu. David Brough mal príspevok o aktivitách na Hadriánovom vale spojených s riešením vplyvu klimatickej zmeny. Tom Hazenberg informoval o iniciatíve Dolnogermánskeho limesu Limes a klimatická zmena. Tá sa snaží o pochopenie vplyvu zmeny klímy na základe údajov získaných priamo na lokalitách s cieľom vyvinúť riešenia na jej zmiernenie a adaptáciu na ňu, pričom spolupracujú aj s ďalšími programami a iniciatívami v Holandsku a na lokalitách Hranice Rímskej ríše vo Veľkej Británii. Následne každá riadiaca skupina odprezentovala krátky prehľad o súčasnom stave svojho výskumného rámca a na záver sme diskutovali o perspektívach spolupráce na úrovni klastra.

Popri riešení aktuálnych problémov a plodných diskusiách o stave zachovania, ochrany a prezentácie lokalít svetového kultúrneho dedičstva, ktoré tvorili gro programu, sme tiež mali možnosť spoznať viaceré rímske pamiatky v Bavorsku. V utorok

Účastníci zasadnutia v budove Bayerisches Landesamt für Denkmalpflege v Mníchove. Foto: R. Krvačac, BLfD

Pozostatky neskoro-rímskeho kastela Boiotro v areáli Rímskeho múzea. Foto: E. Makarová

poobede sme navštívili Štátnu archeologickú zbierku (Archäologische Staatssammlung), kde sme si prezreli predovšetkým pamiatky z doby rímskej, ale zbežne sme si pozreli aj ostatné oddelenia múzea vystavujúce artefakty a približujúce históriu Bavorska od praveku po novovek. Prehliadky boli doplnené o odborný výklad. Na štvrtok bola naplánovaná celodenná exkurzia. Prvou zastávkou bolo mesto Passau, kde kedysi rieka Inn tvorila hranicu medzi rímskymi provinciami Raetia (na ľavom brehu Innu) a Norikum (na pravom brehu Innu). Tam sme navštívili Rímske múzeum postavené na základoch neskoro-rímskeho kastela Boiotro, ktorého pozostatky sú prístupné v jeho areáli. Kastel sa nachádzal v provincii Norikum a vyznačoval sa netradičným tvarom nepravidelného lichobežníka a jedinou bránou umiestnenou približne v strede kastela, smerujúcou k rieke. Na nárožiach mal vežárovité veže a osem metrov široká obranná priekopa chránila kastel zo zvyšných strán. Ďalej sme sa oboznámili s topografiou rímskeho Passau a na ostrohu medzi riekami Dunaj a Inn sme navštívili Kostol Svätého kríža v (ženskom) kláštore Niedernburg. Pod ním sa podarilo zistiť stopy osídlenia z 1. až 5. storočia patriace do provincie Raetia, a to pozostatky pomocného vojenského tábora postaveného asi už v polovici 1. storočia, civilnej osady (vicus), ktorá vznikla po opustení kastela v 2. storočí, aj mohutnej stavby, pravdepodobne skladu (horreum) postaveného koncom 4. storočia. Spolu s kastelom Boiotro a neskoroantickou strážnou vežou (burgus), ktorá sa nachádza asi 2,6 kilometra východne od neho, tvoria tri komponenty Dunajského limesu zapísané do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO.

Druhou zastávkou bol Künzig, kde sa nachádza ďalší komponent bavorskej časti Dunajského limesu. Ten pozostáva z vicusu rozprestierajúceho sa na juh a východ od pevnosti Quintana a z amfiteátra v jeho juhovýchodnej časti. Ide o jediný drevený amfiteáter v zapísanej časti Dunajského limesu. Postavili ho v prvej polovici 2. storočia, pravdepodobne pri špeciálnej príležitosti, ktorou mohla byť návšteva cisára Hadriána v provincii Raetia, a využíval sa zrejme len niekoľko desaťročí. Doposiaľ však nie je dokázané, že by v ňom bojovali gladiátori. Zaujímavosťou je, že súčasný názov obce bol postupne odvodený práve z názvu rímskeho kastela. O amfiteátri, rímskom osídlení a živote v pohraničnej oblasti, ale aj o svätyni boha Mithru, ktorá bola objavená vo východnej časti civilnej osady, sme sa dozvedeli v Múzeu Quintana, ktorého stála expozícia zobrazuje dejiny regiónu od doby kamennej po včasný stredovek.

Tretou a zároveň poslednou zastávkou bolo Gäubodenmuseum v Straubingu. Múzeum je zamerané najmä na archeológiu regiónu od praveku po včasný stredovek, pričom my sme sa opäť sústredili na dobu rímsku. Dozvedeli sme sa o vývoji osídlenia rímskeho Straubingu (Sorviodurum), na ktorého území sa zistilo niekoľko pevností, prístav, viaceré civilné osady a pohrebiská. Do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO sú z nich zapísané východný kastel a časť civilnej osady, nachádzajúcej sa juhozápadne od neho, a neskoroantická pevnosť postavená na kopci Kostola sv. Petra. Obzreli sme si tiež slávny rímsky poklad zo Straubingu, ukrytý v 3. storočí, ktorý okrem iného obsahoval početné časti prehliadkového brnenia a viaceré sošky.

Súčasťou stretnutia bol aj stredajší spoločenský večer. Hlavným bodom programu bola prezentácia a otvorenie panelovej výstavy k 20. výročiu zapísania Hornogermánsko-rétskeho limesu do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO.

Na záverečnom, plenárnom zasadnutí v piatok podvečer sa všetci účastníci zhodli na veľkom prínose stretnutia všetkých

Honosné náhlenice z rímskeho pokladu zo Straubingu. Foto: E. Makarová

riadiacich skupín klastra a na tom, aby sa takéto stretnutie konalo každé tri roky. Vítané sú predovšetkým spoločné plenárne zasadnutia s možnosťou vzájomnej diskusie a predávania si skúseností a osvedčených postupov. Medzinárodnú spoluprácu existujúcich a aj v budúcnosti zapísaných častí klastra Hranice Rímskej ríše v oblasti manažmentu a vývoja lokality svetového dedičstva považuje za potrebnú aj Výbor pre svetové dedičstvo UNESCO, čo uviedol už vo viacerých svojich rozhodnutiach. Veríme preto, že o tri roky sa stretneme opäť, a dúfame, že Dunajský limes bude už rozšírený o východnú časť.

Erika Makarová

Komorné kolokvium o dejinách archeológie v Martine

V dňoch 10. – 12. septembra 2025 sa v Martine uskutočnil v poradí už 3. ročník komorného kolokvia, ktoré sa svojím zameraním venuje dejinám archeologického bádania. Tento rok bol ako nosná téma vybraný nacionalizmus a jeho prienik s archeologickým výskumom. Výber tejto témy nebol vôbec náhodný z toho dôvodu, že kolokvium bolo výstupom projektu „Archeologie na Slovensku v letech 1918–1939. Ve stínu nacionalismu?“, ktorého hlavným nositeľom je Archeologický ústav Akademie věd ČR v Brne. Doplňme, že uvedený projekt je podporený programom Strategie AV 21: Anatomie evropské společnosti.

Zvolené miesto konania komorného kolokvia malo tiež svoje logické odôvodnenie. Práve Martin bol v minulosti vnímaný ako centrum slovenského kultúrneho života a v medzivojnovom období bol zároveň protiváhou bratislavského, oveľa viac „čechoslovakisticky“ zameraného centra. Tento nádyh ďalej umocňovala prítomnosť vlajkových národných kultúrnych inštitúcií, ktoré v Martine napokon fungujú dodnes – Slovenského národného múzea, Matice slovenskej, Národného cintorína a tiež napríklad Gymnázia Viliama Paulínyho-Tótha, kde krátko pôsobil vo funkcii stredoškolského profesora aj Jan Eisner. Toto prostredie sme považovali za najvhodnejšie na usporiadanie akcie zameranej na výskum medzivojnového nacionalizmu, s čím súhlasili všetci členovia projektového tímu.

Pri organizovaní akcie, ktorého sa ujala Slovenská archeologická spoločnosť spolu s Archeologickým ústavom v Brne, nám vychádzali v ústrety kolegovia zo Slovenského národného

múzea–Etnografického múzea v Martine. Ako konferenčnú miestnosť nám ponúkli zadnú časť Oravskej krčmy v Múzeu slovenskej dediny v Jahodníckych hájoch. Interiér bol veľmi útulný, moderne vybavený a poskytoval dostatok priestoru pre všetkých cca 15 účastníkov komorného kolokvia. Tí boli na toto podujatie cielene pozvaní.

Pred oficiálnou časťou kolokvia, ktorá bola plánovaná na štvrtok, sme sa v stredu poobede stretli v centre Martina a podnikli sme krátku spoznávaciu túru naprieč mestom. Na Národnom cintoríne sme navštívili hroby významných slovenských dejateľov a dejateľiek, obzreli sme si budovu bývalej Tatra banky, videli sme Národný dom, prvú budovu Matice slovenskej, evanjelický kostol a napokon aj súčasné sídlo Matice slovenskej. Každý zo slovenských účastníkov exkurzie sa snažil českým a moravským kolegom a kolegyniam čo najviac priblížiť historické súvislosti miest a pamiatok, ktoré sme obdivovali. Avšak daždivé počasie prerušilo našu okružnú cestu mestom, v dôsledku čoho sme zakotvili v jednej z reštaurácií, kde sme sa navečerali a ukončili našu večernú vychádzku.

Program hlavnej časti komorného kolokvia bol pripravený tak, aby v doobedňajšej i poobednej časti odzneli dve prednášky. Dostatočný čas bol pritom vyhradený na diskusiu, ktorá bola naozaj veľmi bohatá. V prvom bloku odznela ako prvá prednáška s názvom „Archeologie a čechoslovakismus: Popularizace minulosti jako nástroj identity v první republice“, ktorú odprezentovali Olga Lečbychová a Marcela Starcová. Na ne nadviazala prednáška Miloša Hlavu, ktorý predniesol tému „Jan Eisner a slavinita slovenského pravěku“. Po diskusii nasledoval obed pre všetkých zúčastnených v prednom trakte Oravskej krčmy a nadväzujúca krátka komentovaná prehliadka skanzenu. Po nej nadišiel čas na poobedňajší blok. Ten otvoril Martin Neumann s prezentáciou nazvanou „Dva spory o Slovensko a prvých Slovákov. Československo-maďarská diskusia o slovanskom osídlení Karpatskej kotliny v medzivojnovom období“. Kolokvium napokon završila prednáška Miloša Hlavu, ktorý odkryl zákutia „Antisemitismu v archeologii českých zemí“. Keďže kolokvium bolo oficiálne ukončené krátko pred šiestou hodinou večer, presunuli sme sa do centra Martina na krátke večerné posedenie.

Nasledujúci deň sa účastníci kolokvia stretli pred budovou Slovenského národného múzea–Etnografického múzea, kde nás privítal jeho zamestnanec a náš kolega Marek Both. Ten nás následne previedol celou expozíciou múzea a bolo nám povolené vstúpiť aj do depozitárov archeologických zbierok. Tu sme mali

Účastníci komorného kolokvia pred drevenicou v Múzeu slovenskej dediny. Foto: M. Kasala

možnosť vidieť skvosty, ktoré pochádzali z výskumov Andreja Kmeťa či Vojtecha Budaváryho. Stojí za zmienku, že samotný depozitár je umiestnený v tých istých priestoroch, kde bola inštalovaná prvá archeologická expozícia po otvorení budovy múzea. Zachovali sa dokonca aj pôvodné vitríny, ktoré sú v depozitári uschované tiež. Kolega Marek Both nás okrem odborného výkladu o archeologických nálezoch oboznámil s topografiou Martina a predstavil nám koncept „Martinskej akropole“, o ktorom nešli ani slovenskí účastníci a účastníčky kolokvia. Obohatení o nové informácie sme sa z múzea pobrali do Múzea Andreja Kmeťa, ktoré sídli vôbec v prvej múzejnej budove v Martine. Hoci pôvodne sa tu nachádzali zbierky rôzneho zamerania, dnes je múzeum špecializované výhradne na geológiu, paleontológiu, botaniku a zoológiu. Dokonca sú tu prezentované aj kuriozity, ktoré boli kedysi súčasťou pôvodnej Kmeťovej zbierky. Návšteva tejto expozície bola poslednou oficiálnou zastávkou komorného kolokvia. Po jej ukončení sa všetci jeho účastníci rozlúčili a zamierili na vlakovú stanicu.

Z kolokvia sa plánuje vydať menší zborník, ktorý bude obsahovať všetky prednesené príspevky. S usporiadaním ďalšieho ročníka komorného kolokvia sa počíta aj v roku 2026.

Martin Neumann

44. ročník medzinárodnej vedeckej konferencie „Otázky neolitu a eneolitu našich krajín“

V dňoch 23. až 25. septembra 2025 sa v tradičnom čase uskutočnil 44. ročník medzinárodnej archeologickej konferencie „Otázky neolitu a eneolitu našich krajín“. Tento rok sa stretnutie organizačne podujalo zabezpečiť Zemplínske múzeum v Michalovciach v spolupráci s hlavným organizátorom Archeologickým ústavom SAV, v. v. i. v Nitre. Celú organizáciu a realizáciu mali na starosti Mgr. Róbert Malček, PhD. a PhDr. Alena Bistáková, PhD. z AÚ SAV, v. v. i. a autor článku z našej inštitúcie. Miesto konania bolo dohodnuté už na minuloročnej konferencii v Prahe, na zámku v Ctěniciach. Múzeum poskytlo priestor v nedávno zrekonštruovanom objekte zimnej záhrady, ktorá slúži na usporadúvanie podobných podujatí. Okrem poskytnutia priestoru sa Zemplínske múzeum podieľalo aj na zabezpečení výletného autobusu na exkurziu, cateringu počas prednášok, ako aj slávnostného spoločenského večera, ktorý prebiehal v hoteli Družba, kde väčšina zúčastnených bola aj ubytovaná.

Konferencia bola rozvrhnutá do troch dní, presnejšie do dvoch prednáškových dní a jedného dňa, na ktorý bola naplánovaná exkurzia. O tom, že táto akcia patrí k významným archeologickým podujatiam so zameraním na obdobie mladšej a neskorej doby kamennej svedčil aj fakt, že sa na ňu prihlásilo viac ako štyridsať odborníkov z Čiech, Moravy, Sliezska, Poľska, Slovenska, Rumunska a Rakúska.

Po úvodnej registrácii sa na začiatku k účastníkom prihovoril zástupca spoluorganizátora Mgr. Rastislav Hreha, PhD., ktorý všetkých pozdravil a privítal. Následne sa účastníkom podujatia predstavila riaditeľka Zemplínskeho múzea Mgr. Stanislava Rovňáková a po nej aj viceprimátorka mesta Michalovce a poslankyňa Košického samosprávneho kraja JUDr. Timea Sotáková, ktoré rovnako všetkých prítomných srdečne privítali a zaželeli im podnetnú konferenciu. Zároveň zdôraznili potrebu

spolupráce a vzájomnej podpory kultúrnych a vedeckých inštitúcií pri výskume i propagácii jeho výsledkov. Ešte pred začiatkom oficiálnej časti sa ujal slova aj zástupca organizátora Mgr. Róbert Malček, PhD. z Archeologického ústavu SAV, v. v. i., ktorý vyzval minútu ticha k ucteniu si nášho dlhoročného kolegu, významného českého archeológa a vysokoškolského pedagóga doc. PhDr. Vratislava Janáka, CSc., ktorý nás navždy opustil ani nie mesiac pred našou konferenciou vo veku 74 rokov. Túto smutnú udalosť umocňuje aj fakt, že sa na stretnutie tešil a plánoval sa ho osobne zúčastniť, ale, bohužiaľ, to život zariadil inak. Česť jeho pamiatke!

Bohatý program konferencie bol rozdelený do dvoch prednáškových dní a viacerých tematických blokov. V prvom tematickom bloku odznelo šesť prednášok. Po prvom referáte Róbert Malček – Rastislav Hreha: *Neolithic and Eneolithic sites along the gas pipeline route in Zemplín region* nasledoval príspevok Alena Trčková: *The pitchy coatings on Neolithic pottery*. Po nej sa dostal k slovu kolektív autorov Ivana Vostrovská – Petr Kočár – Romana Kočárová – Libor Petr – Josef Kašák: *Landscape and vegetation diversity in eastern central Europe during the Neolithic period*, nasledovali ďalšie tri: David Humpola: *The enclosed area of MMK culture in Znojmo-Kasárna*; Jaroslav Bartík – David Cibulka – Alena Nejedlá – Eliáš Urban – Milan Vokáč – Lubomír Vrána: *Recent Research Findings on the Neolithic Roundels of Moravia* a sekciu uzavrel Pavel Tomek: *A look into macrolithic tools from the LBK settlement at Těšetice-Kyjovice*. Pokračovalo sa krátkou diskusiou k prezentovaným výsledkom a následne aj malým občerstvením.

Účastníci konferencie na gotickom moste pri obci Leles. Foto: archív autora

Po tejto pauze prebehol druhý blok, ktorý pozostával z ďalších troch referátov: Peter Tóth – Veronika Brychová – Johana Malíšková – Miriam Nývltová Fišáková: *Beyond house size: exploring social complexity through vessel use in early farming communities at LBK site in Těšetice-Kyjovice (Czech Republic)*; Dagmara Wera – Rafał Siuda – Rastislav Hreha – Marek Nowak: *Assemblages from three archaeological sites from eastern Slovakia associated with the Alföld Linear Pottery Culture* a Ivan Cheben – Martin Furholt – Alena Bistáková – Zuzana Hukelová – Maria Wunderlich – Kata Furholt – Till Kühl – Katharina Fuchs: *What fate befell the inhabitants of the LBK settlement in Vráble?*

Na záver boli po ďalšej diskusii odprezentované tri vystavené postery aj s krátkym výkladom ich autorov: Anna Rauba-Bukowska – Agnieszka Czekał-Zastawny – Agnieszka Kukułka

– Katarzyna Drabik: *Secrets of small-scale sculpture workshops revealed through Computed Tomography. The foot from early Neolithic site Gwoździec 2, southern Poland*, Petra Schindlerová – Lucie Vélková – Erika Průchová: *Early Neolithic Burials from Rybníčná Street in Prague-Liboc* a Daniel Javorek: *Middle Neolithic settlement in Prešov-Solivar at the Lominová site*. Nasledovala opäť diskusia a po nej sme ukončili prvý deň konferencie spoločnou večerou.

Na druhý deň bola naplánovaná celodenná exkurzia, počas ktorej bolo v pláne prejsť viacero vytipovaných archeologických lokalít na Zemplíne. Postupne sme navštívili archeologicky skúmané sídlisko v polohe Veľká moľva pri Čičarovciach, kde je doložené osídlenie z neolitu aj eneolitu. Zastavili sme sa pri kamennom moste sv. Gottharda pri Lelesi, pravdepodobne najstaršom stredovekom – gotickom moste na území Slovenska. Odtiaľ smerovali naše kroky do obce Svätušie, nad ktorou je situované výšinné sídlisko zo stredného eneolitu so stopami osídlenia ľuďmi badenskej kultúry. Z obce Svätušie sme navštívili eponymnú archeologickú lokalitu v obci Zemplín – významné kelto-dácke hradisko s dodnes dochovaným valovým opevnením. Okrem dôležitého materiálu z prelomu storočí a jeho počiatku pochádzajú aj nálezy z neolitu a eneolitu. Pred poslednou zastávkou sme absolvovali spoločný obed v reštaurácii vo Veľkých Raškovciach. Po výdatnom posilnení sme sa presunuli na poslednú zastávku exkurzie, do obce Lesné. Na vrchole zalesneného chrbta krajných výbežkov Ondavskej vrchoviny sa tiahne skupina desiatok mohýl zo záveru eneolitu. Pri jednej z nich podali krátku informáciu PhDr. Eva Horváthová, PhD. z Archeologického ústavu SAV, v. v. i. a dr. Pawel Jarosz z Archeologického inštitútu PAN v Krakove o výsledkoch najnovších výskumov týchto dodnes viditeľných eneolitických pamiatok. Večer po exkurzii bol ukončený slávnostným spoločenským večerom spojeným so someliérskou prezentáciou miestnych vín.

Posledný deň konferencie sme začali prehliadkou novej archeologickej expozície v našom múzeu s odborným výkladom. Po nej sme opäť pokračovali ďalšími tromi prednáškovými blokmi. V prvom odzneli tieto príspevky: Tomasz J. Chmielewski – Dragan Milanović – Ivana Pandžić – Mateusz Zawadzki: *The Southern Peripannonian Spread Area of the Lengyel Culture*; Josef Dufek: *Two Late Neolithic graves and an Eneolithic grave discovered in 2024 in Kouřim, Kolín district*; Jaroslav Bartík – Tomáš Chrástek: *Project „The Prehistory of the Uherské Hradiště Region*

Konferencia prebiehala v priestoroch zimnej zábrady Zemplínskeho múzea v Michalovciach. Foto: archív autora

in the Light of Absolute and Paleoenvironmental Data“ and its Contribution to the Understanding of the Neolithic and Eneolithic in Southeastern Moravia; Peter Barta – Jana Mellnerová Šuteková et al.: *The Neolithic and Eneolithic stone tools and their components excavated at the Devín Castle in Bratislava (archaeological research 2022 – 2024)* a Tomáš Kolon – Erik Hrnčiarik: *Neolithic and Eneolithic settlement at Biely Kostol in Podolky (Trnava district)*. Po krátkej prestávke a diskusii nasledoval druhý blok v podobe štyroch prednášok: Krzysztof Tunia: *Current state of research of the megalithic tomb cemetery in Stonowice, Kazimierza Wielka district, southern Poland*; Wojciech Pasterkiewicz: *Fire in the Funeral Rituals of the Globular Amphora Culture: the Example of the Cemetery at Sadowie in the Sandomierz Upland*; Cristian Virag: *Some considerations regarding the Aeneolithic necropolis from Urziceni, Satu Mare County, Romania* a Eliška Kuklová – Milan Kukla: *A Contribution to the Study of the Stone Industry from Eneolithic Graves along the Prague motorway bypass*. Po ďalšej krátkej diskusii sme sa presunuli na spoločný obed a rozlúčili sme sa s kolegami, ktorý potrebovali odcestovať skôr. Celé stretnutie uzatvoril záverečný blok ôsmich referátov: Pawel Jarosz – Eva Horváthová – Anita Szczepanek – Piotr Włodarczak: *Investigations of tumuli in the landscape of the Východoslovenská nížina lowland in 2021–2025. Confrontation of preliminary results*; Róbert Malček: *Eneolithic settlement horizon of Filakovo Castle*; Violetta Reiter: *A Cremation Burial of the Classic Baden Culture in Leithaprodersdorf (Burgenland)*; Robert Trnka: *Polished Stone Industry of the Cham Culture*; Monika Kokešová: *Selected scientific analyses of finds from the burial site of the Bell Beaker culture in Předmostí near Přerov*; Katarína Šimunková – Noémi Beljak Pažinová – Mária Hajnalová: *Dudince – results of the 2nd season of research on the Aeneolithic settlement*; Jana Mellnerová Šuteková – Peter Barta – Milan Sedlár: *Preliminary results of metallographic analyses of Eneolithic artifacts from the Devín Castle (Bratislava-Devín), International project IVF Mysterium Magnum 2025 – 2026* a Mária Hajnalová – Matúš Hudák – Mária Hudáková – Dominik Repka – Matej Styk – Maciej Wawrzczak: *The settlement of the hillfort in the location Jánovce – Machalovce (Poprad District) by the Baden culture*.

Účastníci konferencie počas exkurzie. Foto: archív autora

Poslednou diskusiou k prezentovaným príspevkom a následne záverečným slovom organizátorov bolo 44. stretnutie medzinárodnej archeologickej konferencie Otázok neolitu a eneolitu našich krajín oficiálne ukončené. Odznelo na nej spolu dvadsaťtri referátov a prezentovaných bolo aj sedem posterov, ktoré boli

spojené s krátkym autorským výkladom. Ku konferencii bola vydaná kniha abstraktov Malček, Róbert (ed.): *Book of Abstracts – Problems of the Neolithic and Eneolithic 2025* (Nitra 2025, 72 s.). Záverom si dovoľím skonštatovať, že konferencia sa niesla vo výbornej priateľskej a pohostinnej atmosfére. Touto cestou sa chcem poďakovať nielen hlavnému organizátorovi Archeologickému ústavu SAV, v. v. i. v Nitre, ale aj vedeniu Zemplínskeho múzea v Michalovciach, ktoré bolo od začiatku naklonené usporiadať a podporiť toto vedecké podujatie na našej pôde.

Dovidenia na budúci rok na južnej Morave!

Rastislav Hreha

Ultimum Refugium – sympóziu k dejinám Bratislavy

V roku 2018 sa pokúsil Mestský ústav ochrany pamiatok v Bratislave odštartovať tradíciu pravidelných sympózií venovaných pamiatkovým výskumom hlavného mesta. Plánovaná bola dvojročná periodicitu, no vzhľadom na obmedzenia počas pandémie sme sa k realizácii ďalšieho ročníka podporeného aj Slovenskou archeologickou spoločnosťou dostali až 7. októbra 2025. Ako naznačil už názov *Ultimum refugium*, bolo sympóziu venované pochovávaniam na území Bratislavy od dávnej minulosti po dnešok. V Justihov sieni Primaciálneho paláca bolo prednesených v rámci dvoch okruhov dvanásť príspevkov. Prvý sa venoval nálezom hrobov z archeologických výskumov. Kolektív autorov M. Musilová, B. Resutík, A. Šefčáková a A. Žitňan nám priblížili nálezy ľudských kostier v keltsko-rímskych stavbách z neskorého laténu na Bratislavskom hrade-severnej terase. Nasledoval príspevok M. Dörnhöferovej: Antropologická a paleopatologická analýza kostrových pozostatkov z pohrebiska v Podunajských Biskupiciach z obdobia Avarskeho kaganátu. Naň so včasnostredovekou tematikou nadviazal J. Kováč (Skupina včasnostredovekých hrobov z Nedbalovej ulice č. 12 v Bratislave). Po ňom P. Šimončíčová Koošová priblížila počiatky pochovávaní pri kostoloch na území dnešnej Bratislavy (...kto nepochová mŕtveho pri kostole, nech sa postí o chlebe a vode dvanásť dní...). Prvý, archeologický blok uzavrel B. Resutík s príspevkom *Dva horizonty pochovávaní na cintoríne pri Kostole sv. Mikuláša v bratislavskom Podhradí*. Druhý tematický okruh sa zamerl na premeny spôsobu pochovávaní v priebehu storočí. Otvoril ho J. Šedivý s témou *Sepulkrálie zo stredovekej Bratislavy*. Po ňom nasledoval príspevok V. Obuchovej: *Nové poznatky a pramene k historickým bratislavským cintorínom*. Prostredníctvom archívnych prameňov priblížil spôsob zakladania cintorína v novoveku P. Baxa (*Nová „Božia roľa“ v Prešporke. Založenie Cintorína pri Kozej bráne (1782 – 1783) interpretované vo svetle súdobých archívnych dokumentov*). Smútočným obradom a pohrebu v židovskom prostredí sa venovala V. Kamenická (*„... a vrátiš sa do zeme, z ktorej si bol vzatý.“*). Ostatné tri príspevky sa zaoberali drobnou architektúrou na súčasných cintorínoch. J. Hamšíková priblížila *Náhrobok ako špecifický druh umeleckého diela – reminiscencie umeleckých slohov na náhrobkoch bratislavských cintorínov*. S. Horváth a K. Gáspárová sa pozreli na bratislavské historické cintoríny z pohľadu reštaurátora. Sympóziu uzavrela S. Nováčiková prehľadom symbolov na bratislavských náhrobkoch.

Podujatie bolo otvorené odbornej i širokej verejnosti. V nasledujúcom roku plánuje Mestský ústav ochrany pamiatok v Bratislave vydať prednesené príspevky vo forme recenzovaného zborníka venovaného pamiatke PhDr. Branislava Lesáka, k jeho nedožitým

Podujatie otvoril riaditeľ Mestského ústavu ochrany pamiatok v Bratislave, PhDr. Ivo Štassel. Foto: K. Šabíková

šesťdesiatym narodeninám. Nasledujúce sympóziu z tohto cyklu by sa malo uskutočniť v roku 2027.

Petra Šimončíčová Koošová

Historické sklo a jeho výroba

V poradí 51. medzinárodné kolokvium Odborné skupiny pro dějiny skla ČAS pod názvom *Historické sklo a jeho výroba*, so zameraním na archeologický výskum, archeometriu a starostlivosť o nálezy, sa uskutočnilo 8. – 9. 10. 2025 v Prahe. Partnerom tejto tradičnej akcie bolo pražské pracovisko Národného památkového ústavu (Na Perštýne 12). Kolokvium malo medzinárodný charakter a stretlo sa na ňom približne 50 odborníkov, ktorí prezentovali najnovšie výsledky v oblasti výskumu dejín skla zo Slovenska, Poľska, Belgicka, Nemecka a Česka. Hlavnými organizátormi boli: Odborná skupina pro dějiny skla, Česká archeologická společnost (ČAS) a Národní památkový ústav (NPÚ).

Odborný program bol tradične rozdelený do niekoľkých prednáškových blokov, ktoré odzneli v prvý deň. Na druhý deň bola plánovaná exkurzia. Účastníkov konferencie privítala PhDr. Eva Černá (predsedníčka Odborné skupiny pro dějiny skla v Česku) a PhDr. Jaroslav Podliska, Ph.D., riaditeľ NPÚ ÚOP Praha, ako hlavný hosť podujatia. Úvodné referáty boli klasicky zamerané na rekapituláciu predchádzajúcich aktivít a úspechov v rokoch 2024 – 2025. Za českú stranu ich odprezentovala Eva Černá. Za slovenskú stranu, zameranú na činnosť Komisie historického skla SAS, to bola spoločná prezentácia autoriek Danice Staššikovej-Štukovskej a Ivety Kaczarovej, ktorú predniesla práve Iveta Kaczarová. Zamerlala sa predovšetkým na aktivity súvisiace so zápisom ručného sklárstva do zoznamu kultúrneho dedičstva Slovenskej republiky. V blokoch odzneli nasledovné prednášky: Kateřina Tomková: *Dialog mezi věky. Putování koráleků s vrstvenými očky od pozdního halštatského období do raného středověku v Čechách*; Sylwia Semianowska: *Glass beads as a sign of prestige – ‘gold for bead’*; Anna Žďárská/Zuzana Zlámalová Cílová/Jaroslav Podliska/Martin Musílek/Jiří Dienstbier: *Nové nálezy středověkého skla z Prahy*; Martin Vyšohlíd: *Archeologický výzkum na Masarykově nádraží v Praze. Nálezy fragmentů skla – distribuce, fragmentarizace, nálezové okolnosti*; Hana Dehnerová/Tomáš Zlámal: *Nové skleněné artefakty z výzkumů NPÚ v Olomouci*; Petra Burová: *Sklo ze záchranného archeologického*

výzkumu na ulici Křížkovského 10, Olomouc; Marcela Waldmanová: *Sklo z barokní jímky v klášteře Plasy*; Doubravka Konečná: *3D tisk při doplňování archeologického skla – průzkum použitelnosti*. Po jednotlivých blocích bola bohatá diskusia. Prednášky pokračovali aj po obedovej prestávke, a to nasledovne: Tilman Taube: *The Interface between Glasshouse Archeology and Glasshouse Genealogy Part 1: Paul Schürer, the Founding of the Glasshouse at Falknov and his many Descendants*; Christina Kaul: *The Interface between Glasshouse Archeology and Glasshouse Genealogy Part 2: The Glassmakers Friedrich von Kreibitz/Chříbská and their Role in early Glasshouses in Southern Bohemia nad Lower Austria. Jacob Friedrich app 1560 to app 1650 and his many Descendants*; Július Vavák: *Stredoveká sklárňa a fortifikácie vo Svätom Jure*; Radim Gonda: *Sklárna v Pusté Rybné – historická a archeologická dokumentace a materiálová analýza*; Petr Duffek/Michal Vágner/Ján Čáni/Aude Tsuvaltsidis/Anna Mária Rekemová/Tomáš Tencer/Peter Milo/Dávid Šálka: *Barokní sklárská huť v Salačově Lhotě z pohledu archeologie a geofyzikálního průzkumu*.

Po prednáškach nasledoval krst knihy Kateřiny Vaďurové „Středověké a raně novověké sklo z moravsko-slezského pomezí“ a projekcia dokumentárneho filmu o sklárskom sympóziu v Rusovciach v roku 2025 s komentárom Margaréty Musilovej. Počas celého dňa boli k dispozícii postery, ktorých samostatná prezentácia bola vo večerných hodinách: Stanislava Kučová/Helena Svobodová/Šárka Radostová: *Ad unicum. Antika – Unguentaria a další skleněné předměty z mobiliárních fondů ve správě NPÚ*; Eva Hof Krocová: *Experimentální tavby v replice páteřkové*

pece; Kateřina Vaďurová: *Nálezy skel ze šlechtických sídel v oblasti moravskoslezského pomezí*; Ivana Vostrovská/Anna Večeřová: *Konzervátorský–restaurátorský proces rozsáhlého souboru archeologického skla z odpadní jímky v Olomouci–Denisově ulici*; Lenka Choma Soročinová: *Nové nálezy z archeologických výzkumov Malokarpatského múzea v Pezinku*. Zuzana Zlámalová-Cílová odprezentovala poster o výsledkoch medzinárodného projektu zameraného na červený email z doby laténskej a rímskej, kde zo Slovenska participovali Gertrúda Březinová a Radoslav Čambal. Názov posteru znel nasledovne: *Glass Inlays and Enamel Techniques: Technological and Material Connections in the Latène and Roman period Artefacts from Central Europe*. Celodenný maratón prednášok bol ukončený spoločným posedením v Sladovni vo Vodičkovej ulici.

Druhý deň bol venovaný komentovanej prehliadke bohatých zbierok skla v Uměleckoprůmyslovém muzeu, ktorou nás sprevádzal kurátor zbierky historického skla PhDr. Jan Schöttner, Ph.D. V prekrásnom prostredí samotného múzea sme mali možnosť vidieť unikátne nálezy tak z minulosti, ako aj súčasnosti. Stiaľ sme sa presunuli na Malú Stranu do Uměleckého studia sklárskeho výtvarníka Martina Janeckého, ktorá sa nachádza v záhrade Řádu maltézskych rytířů na Kampě. Priamo Martin Janecký nám povedal sprievodné slovo k svojej umeleckej tvorbe a odpovedal aj na početné otázky. Exkurziu sme ukončili v Národopisném muzeu Národního muzea, v Kinského záhrade, kde sme mali možnosť pozrieť si samotné zbierky. Avšak hlavný cieľ našej prehliadky bola výstava Příběhy za sklom, ktorou nás sprevádzala

Záber na prezentáciu skla v Uměleckoprůmyslovém muzeu. Foto: A. Žďárská

Pohľad do dielne sklárskeho majstra. Foto: I. Kaczarová

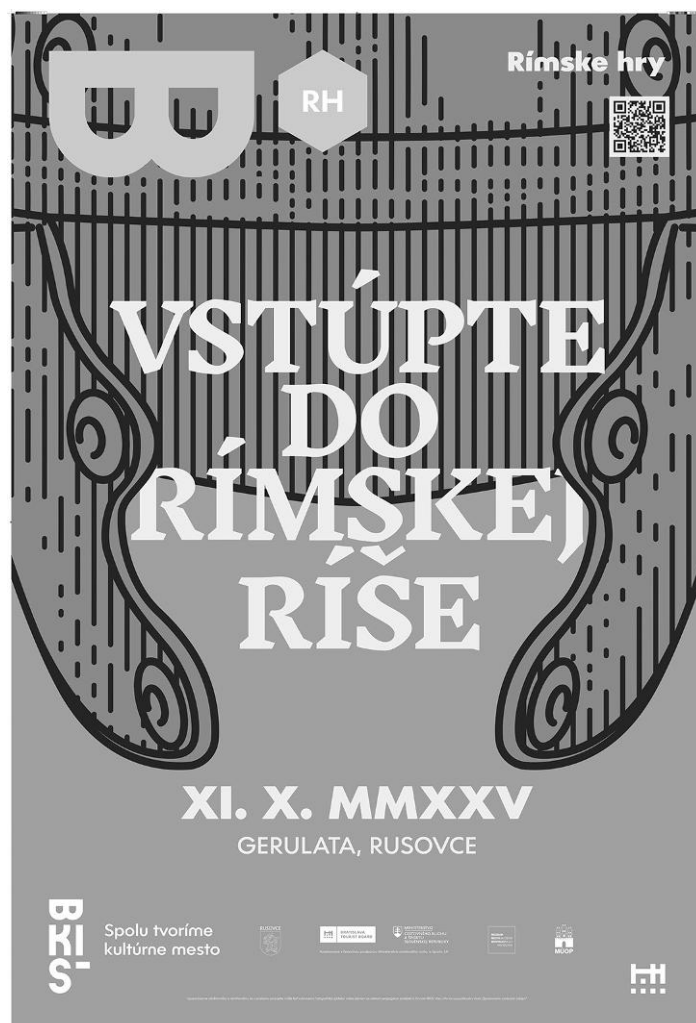
jej autorka Mgr. Romana Kirchnerová. Autorka-reštaurátorka nás veľmi zaujímavou formou vtiahla do svojej práce a upriamila pozornosť práve na podmalby pod sklom, ktoré patrili k bežným druhom umenia v 19. storočí. Mnohé diela je možné zachrániť iba precíznou a veľmi jemnou prácou reštaurátora. Práca reštaurátora je ilustrovaná okrem iného v porovnaní stavu obrazu pred a po zásahu profesionála. Výstava je určená aj deťom, ktoré si môžu vyskúšať retušovanie podmalieb s pomocou farebných papierikov, alebo skladanie sklenených zlomkov (tzv. puzzle).

Gertrúda Březinová

Festival Rímske hry v Rusovciach

V Rusovciach, dávnom sídle vojenského tábora Gerulata, si Bratislavské kultúrne a informačné stredisko BKIS a partnerské organizácie Múzeum mesta Bratislavy (MMB), Mestský ústav ochrany pamiatok v Bratislave (MÚOP), Bratislava Tourist Board (BTB) spoločne s Mestskou časťou Bratislava-Rusovce pripomenuli v sobotu 11. októbra 2025 rozsiahle kultúrne dedičstvo Rimanov. Jednodňové podujatie vrátilo do jedinej bratislavskej UNESCO lokality tvoriacej súčasť Hranice Rímskej ríše – Dunajský Limes, autentickú atmosféru vojenského kastela, život legionárov, ich rodín, vtedajších remeselníkov aj obchodníkov. Podujatie sa konalo už dvadsiaty ôsmykrát, druhý rok pod vedením BKIS a jeho riaditeľky Zuzany Hulíkovej. Program a jeho dramaturgiu tvorili štyri hlavné lokácie: Pošta, Antická Gerulata, Rusovský kaštieľ-Maďarská ulica a Hasičská zbrojnica spolu s parkom na Irkutskej ulici, kde sa nachádza Dom s hypokaustom. Zúčastnilo sa ho odhadom okolo 3000 návštevníkov, viac ako minulý rok.

Atmosféru antického Ríma navodili oddiely rímskych posádok a legionárov prítomnosťou historického združenia KVH Teokratos a jeho oddielu Legio XIII Quartodecima a Dux Pannoniae, združenia Rapax Pannonica z Maďarska a oddielu Legio VI Herculia v podaní skupiny Red Čuvara Grada Zagreba. Slávnostné otvorenie v prítomnosti starostu MČ Rusovce Radovana Jenčíka bolo doobeda o desiatej hodine na Balkánskej ulici, kde oddiel Legio XIII Quartodecima očakával príchod cisárovnej Eusebie, manželky rímskeho cisára Constantina II., na jej ceste do Carnunta. Samotný príchod cisárovnej splnil očakávania, obecenstvo bolo nadšené aj obetnými rituálmi, ktoré predviedla maďarská skupina. Cisárovná mlčala, veď nepatrí sa na cisárovnú, aby prehovorila k plebsu, miesto nej prehovoril rozprávač. Živé tábory a remeselná dedinka vrátili počas festivalu do Rusoviec imperiálnu výstavbu, majstrovstvo šperkárskeho umenia Rimanov, dobové lekárske nástroje, lukostreľbu, ukážky zbraní a výstroja. Pre tých najmenších rozprával príbeh o hrdinstve Féder Teáter predstavením LabyrinTY, na pódium vystúpila aj skupina La3no Cubano. Pre návštevníčky a návštevníkov si pripravili aj workshop hry na perkusie a dobové nástroje. V diskusii s názvom „Sklo z doby rímskej v Gerulate“ s Danicou Staššikovou-Štukovskou, špecialistkou na historické sklo a Janou Mellnerovou Šutekovou, predsedníčkou SAS pri SAV, sa okrem rímskeho sklárstva dozvedelo obecenstvo aj informácie o úspešnom zápise ručnej sklárskej výroby do reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska. Prednášok bolo počas dňa niekoľko. O výskumoch v Brigétiu prišla porozprávať riaditeľka Múzea Györgya Klapku v Komárome Emese Számadó. V krátkych prezentáciách sa ľudia mohli dozvedieť zaujímavosti o rímskych šperkoch,

Pozvánka na festival Rímske hry. Zdroj: archív autorky

Príchod cisárovnej Eusebie do Rusovciac-Gerulaty. Zdroj: BKIS

o prilbe, ktorú našiel a odovzdal Ladislavovi Snopkovi Rusovčan pán Jaborek, či o rímskej štátnej poštovej dopravnej službe a úlohe beneficiárov. Erik Hrnčiarik, vedúci archeologického výskumu kaštiela v Rusovciach, a Tomáš Kolon z Katedry klasickej archeológie Trnavskej univerzity v Trnave porozprávali o najnovších výsledkoch výskumu. Zaujala informácia o objave rímskej cesty Via Carnuntina a rímskej vojenskej peňaženky, ktorá sa navliekala na rameno. Je to zatiaľ jediný nález tohto druhu na Slovensku. Vladimír Varsik z Trnavskej univerzity v Trnave predstavil Archeologický skanzen v Cíferi-Páci a Vladimír Turčan priblížil nové informácie o zemetraseniach na území Podunajska v 4. storočí. Návštevníci si mohli pozrieť dva nemecké filmy o stavbe rímskej veslice Danuvina Alacris, ktorá prezimovala v Bratislave v Čunove a mnohí Bratislavčania si na nej od októbra 2024 do konca júna 2025 aj aktívne zaveslovali.

Rôznorodý program pripravilo MMB v múzeu Antická Gerulata. Odborný výklad o stálej expozícii múzea pod gesciou Jaroslavy Schmidtovej poskytli študentky a študenti spolu s absolventkami a absolventmi Katedry archeológie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského a Trnavskej univerzity, liečebné postupy z rímskych čias priblížili simulácie ošetrenia rímskeho vojaka v areáli múzea. Spoznávať Rusovce a jeho históriu bolo možné prostredníctvom viacerých filmov a tematických vychádzok Rande s mestom, kde boli sprievodcami Ľudovít Mathédesz a sprievodcovia z BKIS. Mimoriadne pestrý bol program pre najmenších. Spolu s hlavným programom boli na miestnom detskom ihrisku pri Hasičskej zbrojnici a v areáli Antickej Gerulaty otvorené tvorivé workshopy a herne so spoločenskými hrami, aktivity pre malých bádateľov a bádateľky a výcviky malých gladiátorov a gladiátoriek. O výbornú kávu na kolieskach On the Road Coffee sa postarala archeologička Lenka Pechová.

Na záver treba len konštatovať, že ako archeológovia podieľajúci sa roky na propagácii rímskej Gerulaty sa môžeme len tešiť, že sa mesto Bratislava chopilo organizovania náročného podujatia v réžii Juraja Johanidesa a že v tom bude úspešne pokračovať.

Podujatie bolo realizované s finančnou podporou Ministerstva cestovného ruchu a športu SR.

Margaréta Musilová

Konferencia Hont a jeho dejiny

Občianske združenie Hont a jeho dejiny, ktoré už päť rokov vydáva rovnomenný vedecko-populárny časopis o dejinách a kultúre Hontu, zorganizovalo dňa 13. 10. 2025 v Hrušove medzinárodnú

odbornú konferenciu s názvom Hont a jeho dejiny vo svetle najnovších výskumov. Spoluorganizátormi podujatia boli Historický ústav SAV, v. v. i. v Bratislave a Katedra histórie FF UMB v Banskej Bystrici, s podporou viacerých sponzorov.

Je známe, že historické územie Hontu presahovalo dnešné štátne hranice, preto prínosom konferencie bola účasť archeológov a historikov z Maďarska s prezentáciou výsledkov vlastného bádania. Program prednášok bol rozvrhnutý do troch kapitol: Kapitoly z dejín Hontianskej stolice, Nové poznatky z archeológie Hontu a Vybrané kapitoly z dejín Hontu v 15. – 18. storočí.

Archeologický blok prednášok „odštartovala“ prednáška Noémi Beljak Pažinovej – Kataríny Šimunkovej z Katedry archeológie FF, UKF Nitra: Aktuálne výsledky výskumu pravekej osady v Dudinciach. Výskum realizuje katedra v rámci projektu Letnej školy archeológie a v spolupráci s vedením kúpeľov Dudince od roku 2023. Doterajšie sezóny priniesli dôkaz existencie eneolitickej osady, keď jej obyvatelia využívali teplé minerálne pramene, čoho dôkazom bol objav kultúrnej vrstvy z eneolitu v roku 2025, ktorú prerušila vrstva travertínu. Kostrové zvyšky zvierat (kôň, pes), nálezy keramiky, kamennej industrie a analýzy kostier z hrobu dieťaťa (C14) zaraďujú nálezy do etapy 4300 – 4050 pred Kristom.

Dvojica archeológov Tadeáš Macko (SBM Banská Štiavnica) a Martin Kvietok (Midland Adventure, s. r. o.) prezentovala doterajšie výsledky výskumu budovy Bergerichtu v Banskej Štiavnici, poškodenej ničivým požiarom v roku 2023. Výskum sa realizoval v interierovej a exteriérovej časti objektu, vrátane sledovania zásypových vrstiev klenieb, v ktorých sa objavili aj pozoruhodné nálezy fragmentov kachlíc z obdobia renesancie. Jeho najväčším prínosom boli získané archeologické dôkazy k poznaniu vývoja architektúry tohto sídliskového komplexu s pravdepodobne dvomi samostatne stojacimi objektami z obdobia neskej gotiky.

Konferenciu otvorila prednáška Erika Koncza. Foto: Róbert Čunderlík

Nový pohľad na známu bitku pri Plášťovciach z roku 1552 (cisárske a osmanské vojsko) priniesla prednáška Martina Neumanna z HÚ SAV, v. v. i. (Bratislava) pod názvom Bitka pri Plášťovciach – nové perspektívy. Autor neprezentoval len známe historické fakty, ale uskutočnil rekognoskáciu terénu s tým, že do súčasného geografického prostredia zakreslil predpokladané rozmiestnenie osmanského a cisárskeho vojska a pripomenul nejednotnosť velenia oddelených vojsk cisárskej armády, čo malo vplyv na ich porážku.

Poslednú prednášku archeologického bloku konferencie prezentoval Maxim Mordovin z ELTE BTK Régészettudományi Intézet pod názvom Každodenný život na hrade Čabrad v 17. až 18. storočí na základe archeologických prameňov. Doterajšie výskumy hradu priniesli obrovské množstvo archeologických nálezov, z ktorých dominuje práve prezentovaná etapa novoveku. Ich katalogizácia bude veľkým prínosom pre všetkých bádateľov daného obdobia na Slovensku i v Maďarsku.

V mene všetkých účastníkov konferencie sa chcem poďakovať hlavnému organizátorovi podujatia, zároveň zodpovednému redaktorovi časopisu Hont a jeho dejiny Mgr. Erikovi Konczovi, PhD. z HÚ SAV, v. v. i. v Bratislave za jeho organizačné aktivity, ale aj prísľub, že všetky prednášky z konferencie budú publikované.

Jozef Labuda

29. medzinárodná konferencia Staršia a stredná doba bronzová v strednej Európe

V dňoch 13. – 16. októbra 2025 sa v Kongresovom centre SAV v Starej Lesnej uskutočnil 29. ročník medzinárodnej konferencie Staršia a stredná doba bronzová v strednej Európe. Organizátorom podujatia bol Archeologický ústav SAV, v. v. i. v spolupráci so Slovenskou archeologickou spoločnosťou pri SAV. Po viac ako 35 rokoch sa konferencia vrátila na východné Slovensko a nadviazala na tradíciu odborných stretnutí zameraných na problematiku staršej a strednej doby bronzovej v karpatskom priestore. Tento rok odznelo 46 referátov a prezentovaných bolo 16 posterov. Podujatie spojilo viac než stovku autorov a spoluautorov, prevažne zo Slovenska, Českej republiky, Maďarska, Poľska, Rakúska, Nemecka, ale aj iných krajín, čím potvrdilo stabilné miesto v rámci medzinárodného vedeckého fóra.

Úvodného slova sa ujal jeden z organizátorov J. Bátora, ktorý pripomenul aj svoje osobité spojenie s tradíciou stretnutí. Osobne sa v roku 1984 zúčastnil vôbec prvého sympózia o staršej dobe bronzovej, čo ilustroval historickým fotografickým záberom. Ocenil smerovanie podujatia, ktoré sa odráža aj v narastajúcom počte účastníkov – kým prvé stretnutie absolvovala približne desiatka bádateľov z Čiech, Moravy a Slovenska, v Starej Lesnej sa zišlo viac ako 60 špecialistov z viacerých krajín. Úvod konferencie bol zároveň venovaný pietnej spomienke na J. Vladára, významnú osobnosť slovenského bádania o dobe bronzovej, ktorý nás opustil začiatkom tohto roka.

Na úvod nadviazal odborný program prvého dňa, ktorý tvorili príspevky venované aktuálnym medzinárodným projektom a novým metodologickým prístupom. Pozornosť si získali výskumy využívajúce analýzu sDNA, interdisciplinárne spracovanie rozsiahlych sídliskových areálov a nové pohľady na sociálnu organizáciu a ekonomické zmeny na prelome staršej a strednej doby bronzovej. Diskusia sa dotkla problematiky diaľkových kontaktov, distribúcie surovín, symbolických artefaktov a ich novej funkcie v rámci výmenných sietí. Samostatný blok bol venovaný sídliskám, vrátane opevnených a viacvrstvových lokalít v karpatskej oblasti a priľahlých regiónoch.

Druhý konferenčný deň sa tematicky sústredil najmä na problematiku materiálnej kultúry. Referáty priniesli súhrnné prehľady známych hromadných nálezov kovových artefaktov,

nové kolekcie z viacerých regiónov Slovenska i susedných krajín, ako aj úvahy o ich chronologickom zaradení, funkcii a spoločenskom význame. Diskutované boli aj otázky, do akej miery môžu výnimočné kovové, resp. zlaté predmety indikovať existenciu centralizácie. Popri tom boli prezentované výsledky metalurgických analýz zameraných na zdroje surovín a technologické postupy, ako aj detailné analýzy jednotlivých artefaktov. Významný priestor dostali petrografické analýzy keramických súborov, ktoré prispievajú k poznaniu výroby, distribúcie surovín a sociálno-ekonomických vzťahov medzi komunitami. Osobitne boli prezentované aj možnosti trasologického výskumu keramiky. Ďalšia časť programu rozšírila spektrum skúmaných materiálov o kostenú a parohovú industriu, fosílné nálezy a archeobotanické pramene. Referáty poukázali na pretrvávajúce tradičné technologické postupy, na význam netradičných surovín v pohrebnom prostredí i na nové poznatky o poľnohospodárstve a stravovacích stratégiách v dobe bronzovej.

Záverečný blok druhého konferenčného dňa bol zameraný na pohrebiská a priniesol výsledky výskumov z rôznych regiónov strednej Európy, menovite nové poznatky o štruktúre pohrebísk, špecifikách pochovávaní detí, postmortálnych praktikách, ako aj o vývoji pohrebného rítu v priebehu staršej a strednej doby bronzovej. Významný posun predstavujú najmä interdisciplinárne analýzy kombinujúce archeologické, antropologické, izotopové a genetické dáta, ktoré umožňujú detailnejšie rekonštruovať sociálne väzby, mobilitu a stravovanie pravekých populácií.

Tretí deň bol už tradične venovaný exkurzii po vybraných lokalitách a múzejných expozíciách na východnom Slovensku. Účastníci navštívili Podtatranské múzeum v Poprade s novou výstavou významného nález kniežacej hrobky z obdobia sťahovania národov, živú travertínovú kopu Sivá brada, opáľové bane v Dubníku a významné archeologické nálezisko v Nižnej Myšli, vrátane obecného múzea a skanzenu. Exkurzia, zavŕšená ochutnávkou remeselných vín a večerným pohostením priamo na nálezisku zo staršej doby bronzovej v Nižnej Myšli, nepochybne poskytla priestor na neformálne diskusie a prehĺbenie kontaktov.

Účastníci 29. medzinárodnej konferencie Staršia a stredná doba bronzová v strednej Európe. Foto: A. Kalapáčová

Záverečný štvrtý deň konferencie patril prezentácii nových výskumov sídlisk a pohrebísk vrátane výsledkov terénnych záchranných výskumov a multidisciplinárnych analýz starších súborov. Osobitný dôraz bol kladený na rádiouhlíkové datovanie a archeogenetické výskumy, ktoré v posledných rokoch zásadne

menia pohľad na chronológiu, populačné vzťahy a kultúrne procesy v staršej a strednej dobe bronzovej.

Konferencia v Starej Lesnej potvrdila, že dlhodobá platforma si zachováva svoj význam a tiež že výskum staršej a strednej doby bronzovej v strednej Európe patrí k dynamicky sa rozvíjajúcim oblastiam archeologického bádania. Medzinárodné zastúpenie účastníkov a široké tematické rozpätie referátov potvrdili, že problematika doby bronzovej presahuje rámec národných bádania a prirodzene smeruje k intenzívnejšej spolupráci naprieč regiónmi. Predstavené príspevky podtrhli dôležitosť nových terénnych výskumov a metodických posunov, ktoré prinášajú genetické, izotopové, rádiouhlíkové a geoarcheologické analýzy. Práve systematické prepájanie tradičného výskumu s prírodovednými metódami umožňuje precíznejšie riešiť otázky chronológie, mobility, sociálnej organizácie a hospodárskych stratégií komunit. Možno konštatovať, že konferencia priniesla nielen sumarizáciu aktuálneho stavu poznania, ale aj impulzy pre rozvoj interdisciplinárnych projektov zameraných na staršiu a strednú dobu bronzovú v strednej Európe.

Z konferencie bol publikovaný zborník abstraktov, ktorý sumarizuje prezentované príspevky (Bátora et al. eds. 2025) a podrobnejšiu rešerš podujatia prináša aj správa v časopise Slovenská archeológia (Jelínek 2025).

V mene organizačného výboru so zastúpením J. Bátoru, P. Bobeka, K. Daňovej, Š. Olšava a D. Oravkinovej patrí poďakovanie všetkým účastníkom za aktívnu účasť, zdieľanie skúseností a nadšenie, ktoré do konferencie priniesli. Osobitné poďakovanie prináleží vedeniu Archeologického ústavu SAV, v. v. i., výboru Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV, OZ Mons Castri, Podtatranskému múzeu v Poprade, spoločnosti Slovenské opáľové bane, s. r. o., a OZ Collegium Myssle za rôzne formy organizačnej a materiálnej podpory. Veríme, že dni strávené v Starej Lesnej priniesli zúčastneným nové poznatky, odborné impulzy, posilnenie existujúcich spoluprác a vznik nových kontaktov. Zároveň sa tešíme na ďalšie stretnutie komunity, ktoré sa v roku 2027 presunie do východných Čiech.

Dominika Oravkinová – Štefan Olšav

Použitá literatúra:

Bátora et al. eds. 2025 – J. Bátora/P. Bobek/K. Daňová/Š. Olšav/D. Oravkinová (eds.): 29th International Conference on the Early and Middle Bronze Age in Central Europe. 13. – 16. 10. 2025, Stará Lesná. Book of Abstracts. Nitra 2025.

Jelínek 2025 – P. Jelínek: 29. medzinárodná konferencia Staršia a stredná doba bronzová v strednej Európe. Slovenská archeológia, roč. 73, 2025, s. 397–400.

Konferencia o neinvazívnych archeologických výskumoch v Karpatoch, Krosno 2025

Vo štvrtok 23. októbra 2025 sa v priestoroch Podkarpatského múzea v Krosne uskutočnila vedecká konferencia zameraná na využitie neinvazívnych metód v archeológii. Úvodného slova na podujatí sa ujal čerstvý riaditeľ Krzysztof Gierlach, ktorý vo svojom príhovore osobitne uvítal všetkých prítomných a zaželel úspešný priebeh konferencie. Tá bola rozdelená na dva bloky. Prvý blok, moderovaný Pawłem Kocańdou, otváral pracovník miestneho archeoskanzenu Piotr Szmyd, ktorý vo svojej

Podkarpatské múzeum v Krosne a s ním susediaca Kamiénica Zgoda. Foto: M. Neumann

prednáške prezentoval novú interpretáciu prístupových ciest do vnútorného areálu včasnostredovekého hradiska v Trzcini. Na rozdiel od súčasnej interpretácie nemala prístupová cesta viesť v priamej línii skrz štyri pásy drevozemného opevnenia, no mala sa naprieč nimi cikcakovito klukatiť a viesť až na hlavný „majdan“ hradiska. Hlavným podporným argumentom boli zachované terénne relikty pôvodnej prístupovej cesty, ktoré boli viditeľné na vizualizáciách leteckého laserového skenovania a o ktorých prítomnosti v teréne sme sa mali možnosť presvedčiť aj nasledujúci deň priamo v areáli hradiska. Kritické prehodnotenie si pravdepodobne bude vyžadovať aj pôdorys vonkajšieho opevnenia, ktoré mohlo na južnej strane viesť až dole do údolia (smerom k skanzenu). Vynesenie definitívnych záverov by však malo byť podporené dôkladným výskumom, a to najmä historickým a archívnym. Ako totiž poukázal Jan Gancarski, nie je vylúčené, že v prípade reliktovej cesty ide skôr o provizórne cesty drevorubačov a lesných robotníkov, ktorí pre pohodlnejší zvoz vyrúbaného dreva neváhali preraziť zemné valy a zahĺbiť do terénu nové prístupové komunikácie. Po tomto príspevku nasledovalo predstavenie projektu MRAK, ktoré prezentovalo autorské trio v zložení Peter Bisták, Martin Miño a Martin Neumann. Obecstvu predstavili náplň APVV projektu zameraného na prínos a potenciál špecializovaných vizualizácií leteckého laserového skenovania s vysokým rozlíšením (až 25 cm/px) pre vyhľadávanie a dokumentovanie antropogénnych reliktovej v troch regiónoch naprieč Slovenskom (Tribeč, Štiavnické vrchy, Medzibodrožie). Po uvedenom príspevku nasledovalo vystúpenie Bogdana Žogaľa a Magdaleny Krzemińskiej, ktorí oboznámili účastníkov konferencie s výsledkami výskumu sekundárne využitej mohyly v katastri obce Sólca, ktorá leží na rieke Wiar neďaleko hranice s Ukrajinou. Archeologický výskum odhalil, že do mohyly boli sekundárne zahĺbené hroby v druhej polovici 12. storočia, ktoré však narušili jej pôvodný kamenný plášť. Keďže vnútro mohyly nebolo vôbec preskúmané, boli na účel identifikácie vnútornej štruktúry mohyly nasadené nedeštruktívne metódy. Súbežné nasadenie konduktometrie, ERT a geomagnetiky preukázali zahĺbenie mohyly do terénu a prítomnosť minimálne dvoch kamenných komôr. Ich prítomnosť bola napokon potvrdená aj geologickými vrtmi. Nasledovný príspevok Tomasza Tokarczyka z univerzity v Rzeszowe predstavil prítomným činnosť tunajšieho Archeologického inštitútu, no najmä jeho laboratória (Laboratorium Archeologii Cyfrowej i Badań Źródłoznawczych), ktoré sa zameriava na deponovanie, ochranu, dokumentáciu a digitalizáciu

archeologických nálezov. Posledný príspevok v predpoludňajšom bloku sa zamerl na genézu nápadných vyvýšení, ktoré v oku archeológa môžu vyvolávať dojem mohylových násypov. Ako však ukázal Piotr Gębica, nie každý podozrivý mohylový útvar musí mať automaticky antropogénny pôvod.

Dębno (neďaleko Tarnowa). Ako ukázal archeologický výskum, išlo o hromadný hrob, do ktorého boli uložené len lebky (bez sánok) a dlhé kosti 155 ľudských jedincov. Väčšinu z nich (až 119) tvorili dobre živí muži veku 30 – 60 rokov, ktorých kosti niesli stopy po sečných zraneniach. Udalosť, s ktorou sa

Archeoskanzen Karpatská Trója v Trzcini. Foto: M. Neumann

Po naozaj bohatej diskusii a obedovej prestávke nasledoval druhý blok konferencie, ktorý moderovala profesorka Maria Łączont. Ako prvý sa ujal slova Eugeniusz Foltyn, ktorému sa v katastri Miasteczka Śląskiego podarilo identifikovať relikty tavných pecí z obdobia stredoveku. Toto zistenie je dôležité najmä pre históriu samotného mesta, ktoré bolo založené v okolí ložísk striebra a olova v prvej polovici 16. storočia. Odkrytie pecí tak posunul počiatky tunajšieho osídlenia o niekoľko storočí späť. Zaujímavosťou bolo tiež zistenie, že ako palivo sa tu už v 13. storočí používalo kamenné uhlie (a teda nie drevené uhlie, ako bolo v tej dobe úplne bežné). Na E. Foltyna nadviazal svojou prednáškou Paweł Kocańda z múzea v Bieczu. Ten odprezentoval výsledky archeologického výskumu v Dukle, počas ktorého bol odkrytý pôdorys menšej sakrálnej stavby. Je možné, že ide o najstarší kostol v katastri obce Dukla. Otázky vyvolával predovšetkým zachovaný kanál, ktorý viedol z krypty mladšej fázy kostola (zo 16. storočia). Ten bol pravdepodobne ešte v tom čase drevený, čo naznačujú aj plytko položené základy. Zaujímavou bola prednáška tria Marek Materna, Wojciech Tabaszewski a Marta Wardas-Lasoń, ktorá sa týkala náhodného nálezu ľudských kostí vypadávajúcich z brehu do riečky Niedźwiedz w intraviláne obce

môže tento výnimočný nález spájať, však dodnes nie je známa. Veľký záujem vzbudila prednáška Bogusława a Bożeny Chorąży, ktorí dlhodobou venujú pozornosť výskumu hradísk v severnej časti Sliezkych Beskýd. Tri vybrané hradiská (Palenica, Góra Ostry u Jaworzu, Lipowski Groń) vykazujú podobnú pôdorysnú štruktúru i veľkosť (tvar v podobe ľadviny). Pod ich kamennými valmi bolo vo všetkých troch prípadoch objavené intenzívne prepálenie, a to až do jednometrovej hĺbky. Datovanie pomocou opticky stimulovanej luminiscencie zasadilo vznik valov do obdobia 5400±500 BP (Palenica), resp. 3900±600 BP (Góra Ostry). Uvedené dáta zodpovedajú obdobiu neolitu, resp. doby bronzovej, čím sa narúša tradičná predstava o ich datovaní do stredoveku. Ich chronologickému zasadeniu do praveku napovedajú aj nálezy sekerky a dláta z doby halštatskej. Otázky však stále vyvolávajú kamenné kopy v predpolí týchto hradísk. Kopy s priemerom okolo 1 – 4 m vznikli uložením väčších kameňov na jedno miesto. Ich účel ani datovanie nie je známe, no ako poznamenal Martin Miño, podobné relikty kultúrnej krajiny nachádzame aj na strednom Slovensku. Posledný príspevok odprezentoval Bogusław Chorąży. Jeho predmetom bol zaniknutý dvor (či tvrdza) v obci Kozy neďaleko Bielsko-Białej, ktorá bola

síce od 50. rokov 20. storočia evidovaná v zozname pamiatok, no v súčasnosti už fyzicky neexistuje. Pomocou georadarového merania sa však podarilo v záhradách súkromných domov objaviť pôdorys zaniknutej stavby a potvrdiť tak jej polohu. Týmto príspevkom bola konferencia ukončená a pokračovala ešte spoločenským večerom v priestoroch múzea. Skvelá atmosféra, bohatá diskusia a veľké prijatie zo strany hostiteľov zanechali v účastníkoch konferencie hlbokú stopu a určite prispeli k tomu, že sa budú do Krosna vždy radi vracat.

Martin Neumann

Híbkový ponor k podstatám... (zamyslenie sa nad 2. ročníkom Archeofilm festivalu Bratislava)

Logo Archeofilm festivalu

Firenze, Florencia. Najúžasnejšie európske mesto plné umenia. Kde inde, ak nie tu, mohol vzniknúť nápad realizovať Festival Internazionale del Cinema di Archeologia Arte Ambiente. Bolo to v roku 2018 a tohto roku v marci bol už jeho siedmy ročník. Nie je potrebné zdôrazňovať, že ho bohato navštevujú diváci bez rozdielu veku. Majú jedno spoločné – chcú poznať svoju,

a nielen svoju, históriu, prácu nad jej odhaľovaním i osobnosti, ktoré za tým stoja, objavovať neznáme a nepoznané dejiny i nové a vyvíjajúce sa formy ich odhaľovania. Festival expandoval aj do ďalších talianskych miest a do zahraničia. V roku 2023 sa uskutočnil 1. Archeofilm Bratislava. Za jeho vznikom bolo stretnutie jedného z organizátorov Firenze Archeofilmu Piera Prunetiho a slovenskej archeologičky Ivany Kvetánovej pôsobiacej v Taliansku. Vďaka jej nadšeniu, ktorým inšpirovala kolegyňu archeologičku Margarétu Musilovú, v spolupráci s Mestským ústavom ochrany pamiatok v Bratislave a OZ Priatelia Bratislavy, sa v dňoch 27. – 29. 11. 2025 uskutočnil v kine Mladosť aj 2. Archeofilm Bratislava, archeológia – umenie – prostredie. Slávnostné otvorenie festivalu sa uskutočnilo za účasti veľvyslanca Talianskej republiky J. E. Gianclemente De Felice, ktorý nad festivalom prevzal záštitu, talianskych partnerov Giulie a Giuditty Prunetiových z Florencie a riaditeľa MÚOP v Bratislave Iva Štassela. „Archeofilm Bratislava spája film, vedu a verejnosť. Už druhýkrát sa usilujeme priniesť príbehy, ktoré ukazujú, že archeológia nie je len vzdialená minulosť, ale živá súčasť našej kultúry a poznania“, povedala I. Kvetánová. Kým Etruská Chiméra z Arezza je symbolom Archeofilmu Firenze, Archeofilm Bratislava si zvolil za svoje logo štýlizovaného koníka z keltskej mince objavenej na území bratislavského oppida z 1. storočia p. n. l. Ceny pre víťazov festivalu – sklený obraz s motívom keltského koníka pripravil aj pre tento ročník významný umelecký sklár Palo Macho.

Na festivale uviedli 20 súťažných filmov v sekciách „Firenze“ (mnohé ocenené zahraničné filmy) a „Bratislava“ (slovenské a české filmy) v dvoch kategóriách – krátkometrážna

a dlhometrážna tvorba. Nesúťažne premietli hraný film Osada havranov (1978, réžia J. Schmidt), príbeh z mladšej doby kamennej, uvedený na počesť Jiřího Bartošku. Tento ročník ponúkol divákovi i odbornej verejnosti zaujímavý rozmanitý program vrátane sprievodných podujatí a stretnutí s tvorcami. Previedol nás naprieč rôznymi civilizáciami, obdobiami i témami – od Egypta (pôsobenie slovenských archeológov, členov Nadácie Aigyptos), cez Mezopotámiu, až po pôsobenie Vikingov, križákov i Napoleona, ktorý v Bratislave podpísal Bratislavský mier, ktorého 220. výročie sme si pripomenuli 26. decembra 2025. Pripomenutie si niektorých historických osobností bolo taktiež súčasťou uvádzaných filmových diel. Trochu príliš detailné, ale zaujímavé boli aj dva nemecké dokumenty z univerzity FAU Erlangen o stavbe repliky veslice Danuvina Alacris.

Porota nemala jednoduchú úlohu vybrať víťazov jednotlivých kategórií, keďže spracovanie náročných tém bolo u väčšiny filmov na veľmi dobrej úrovni. Cenu za najlepší dlhometrážny film si odniesol film režiséra Jacquesa Plaisanta Tajomstvo hieroglyfov. Bratia Champollionovci (2022). „Dokument vyváženým spôsobom prepája pôsobivé animácie a výňatky zo Champollionovej osobnej korešpondencie s dobovým kontextom a historickými faktami. Približuje život a myslenie vedca absolútne oddaného svojmu poslaniu, no zároveň nezľavuje zo svojej bohatej informačnej hodnoty.“ (citované zo zdôvodnenia poroty) V kategórii krátkometrážnej tvorby si Cenu za najlepší film odniesol animovaný film českého režiséra Jana Cechla Lawrence z Moravie (2024). Mimoriadne pôsobivý dokument o profesorovi Aloisovi Musilovi zaujal odvážnym výtvarným spracovaním, využitím skratky, výraznej štylizácie, imaginácie a divokých dejových zvrátov. Nabádal diváka, aby siahol po ďalších informáciách na tému filmového hrdinu. Porota udelila aj tri čestné uznania: (1) Archeológia neviditeľného – LIDAR (2023, réžia Jozef Chudík). Systém Lidar, ktorý umožňuje laserové skenovanie terénu, používajú slovenskí archeológovia medzi prvými na svete pri odhaľovaní pamäte krajiny oddnes až do dávnoveku. Film pútavo približuje ich prácu. (2) Bratislava a Napoleon (2024,

Záver z filmu Bratia Champollionovci. Zdroj: archív Archeofilm festivalu

réžia Daniel Dluhý) obdržal Čestné uznanie MFF Archeofilm Bratislava a plne si ho zaslúžil. Nápad a scenár Miroslava Musila, ktorý pripomína napoleonské obdobie Prešporka, strategické boje o mesto i okolnosti podpísania Bratislavského mieru v roku 1805, je výstižne spracovaný na malej časovej ploche. (3) Tretím Čestným uznaním bol poctený dokument Objevování Mikulčic (2023, réžia Zdeněk Skokan). Približuje cez spomínanie archeológov veľké objavy svojej mladosti i tragickú udalosť, pri ktorej sa veľká časť dokumentov nenávratne stratila. Objav európskeho významu v Mikulčiciach je inšpirujúci aj pre dnešnú vedeckú komunitu. Diváci vybrali za svoj najatraktívnejší film Tajomný Libanon: Poklady Byblosu (2024, réžia Philippe Aractingi). Jedno z najstarších miest na svete – Byblos, v staroveku významná obchodná a kultúrna križovatka medzi Egyptom a Mezopotámiou, akoby po storočie trvajúcich archeologických výskumoch odкрыla už všetky svoje tajomstvá. A predsa. Práce súčasných archeológov prinášajú nové a prekvapujúce poznatky, ktoré zásadne menia doterajšie interpretácie.

Záber z filmu *Lawrence z Moravy*. Zdroj: archív Archeofilm festivalu

Tento ročník priniesol aj veľmi potrebné a pre divákov zaujímavé a hojne navštevované sprievodné podujatia, ktoré dopĺňovali či rozširovali témy niektorých filmov na festivale. Prednášku Požiar a obnova krovov Katedrály Notre Dame v Paríži (2019 – 2023) uviedol jeden z účastníkov prác v Paríži Ing. Lubor Suchý, PhD. z Pamiatkového úradu SR. Ak nevieš, čo s peniazmi, mal si možnosť absolvovať prednášku Kúp si svojho dinosaura: pohľad do zákulisia obchodu s fosíliami, ktorú priniesol doc. Mgr. Matúš Hyžný, PhD. z Ústavu vied o Zemi SAV. O úspechoch našich egyptológov diskutovali v rámci Egyptologických jednodubiek s Nadáciou Aigyptos Renáta Rábeková a František Kropáč.

Všetky stretnutia v Sále pod klenbami Mestského ústavu ochrany pamiatok boli hojne navštevované, čím len potvrdili, že MFF 2. Archeofilm Bratislava vyplnil taký potrebný priestor v našej filmovej kultúre. „Skončil sa už príbeh ten, skryl sa opäť do písmen...“ – týmito slovami končila rozprávanie rozprávky na dobrú noc teta Viera Bálintová v čase môjho detstva. „O dva

roky v tento čas, začne príbeh veru zas...!“ – dodávam a myslím na 3. Archeofilm Bratislava. Organizátori si mnohé vyskúšali po stránke programovej – kvalitné a tematicky rozmanité diela zo zahraničia, ale aj zo slovenskej a českej produkcie pritiahli mnohých divákov do kín. Od klasického dokumentárneho spracovania tém až po netradičné, experimentálne spracovanie, či už netradičnou metódou, ako napríklad klasický portrét (mám tu na mysli uvedený animovaný dokument Lawrence z Morávie a pod.) alebo využitím vizuálneho stvárnenia na prerozprávanie s vnútorným nábojom, ktoré prepája historické, archeologické i antropologické aspekty diela na jeho poslanstvo divákovi. Takýchto filmov sme mali na festivale viac a za všetky vymenujme Tajomný Libanon: poklady Byblosu, ktorý získal Cenu diváka. Stretnutia s tvorcami, vedcami, diskusie, prednášky i bezprostredné výmeny názorov medzi sebou poukázali na významný komunikačný aspekt podujatia, na ktorom sa dá budovať do budúcnosti. Rozbeh sa podaril a teraz je potrebné udržať tempo a pridávať (v rámci možností) na kvalite a rýchlosti celého systému. „Nebude to ľahké, drahá...“ – ako sa spieva v jednej slovenskej pesničke. Mená si, prosím, doplňte.

Ladislav Volko

Archeologické výskumy

Astronomická orientácia rondelu Svodín 1

Niektoré typické orientácie vchodov do rondelov sa opakujú, a preto je zaujímavé sa touto problematikou zaoberať. Ako sa ukázalo, niektoré rondely majú orientáciu vchodov na smery tzv. vysokého či nízkeho Mesiaca. Týmto smerom výskumu sme sa vydali spolu s doc. PhDr. Jurajom Pavúkom, DrSc., ktorý slávi mimoriadne krásne životné jubileum. Hľadali sme orientácie v súvislosti s pohybom Mesiaca (Pavúk/Karlovský 2008). Pri témach o rondeloch bolo radosť spolupracovať, ale keďže astronómia a archeológia sú svojím spôsobom odlišné, empatia bola potrebná. Prírodzene pri vchodoch do rondelov sú možné aj smery na slnovraty, či už letné alebo zimné, preto aj tieto sú témou výskumu. Priestorovou štruktúrou areálu vo Svodíne sa zaoberal aj Peter Demján v dizertačnej práci v roku 2016 (Demján 2016). Naš príspevok sa bude zaoberať astronomickými smermi sledovanými v rondeli Svodín 1, ktoré tvoria vchody do rondelu.

Revízia orientácií

V práci Viery Němejcovej-Pavúkovej sú uvedené azimuty pre vchody do rondelu Svodín 1 takto (Němejcová-Pavúkova 1995, s. 33): vchod západo-juhozápad (WSW) 60° – 240° s možnou chybou okolo 2°; severo-severozápadný vchod (NNW) 145° – 325° a východo-severovýchodný vchod (ENE) 247° – 67°. Pri revízii bolo zistené, že niektoré uvedené azimuty nesúhlasia s plánom a iné áno. S plánom súhlasí iba severo-severozápadný

vchod (NNW), a to s hodnotou 325°. Aby sme zistili prečo je to tak, preverili sme aj orientácie vchodov Svodínu 2, ktorého plán je na tej istej platforme ako Svodín 1. Tam je situácia takáto:

Záchranná dokumentácia urnového pohrebiska z doby bronzovej na Domaši (Kvakovce – Dobrá)

V letných mesiacoch bola v dôsledku výrazného poklesu hladiny vodnej nádrže Domaša v katastri obce Kvakovce (lokalita Dobrá) na základe laického podnetu okamžite zahájená záchranná dokumentácia a vyzdvihnutie archeologických nálezov z doby bronzovej, ktorú realizoval Krajský pamiatkový úrad Prešov v spolupráci so spoločnosťami Support 42, s. r. o., Archo, s. r. o., OZ Hradiská a viacerými dobrovoľníkmi v dňoch 7. júla a 29. augusta 2025. Celkovo bolo zdokumentovaných a vyzdvihnutých viac než 80 urnových hrobov, ktoré sa na základe tvaru nádob a geografickej polohy radia do mladšej až neskoršej doby bronzovej, pravdepodobne do okruhu juhovýchodných popolnicových poľí.

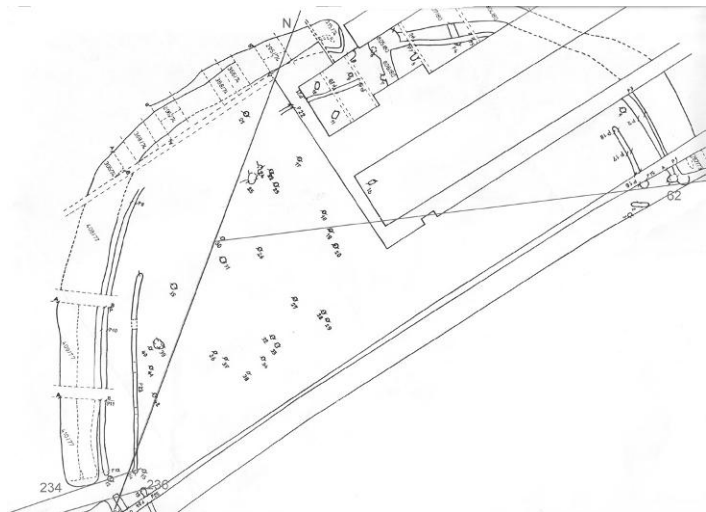
Lokalita v literatúre označovaná ako „Mládežnícka“ bola archeológom známa už od osemdesiatych rokov 20. storočia, keď náhodný rybár objavil železné predmety, ktoré odovzdal múzeu v Humennom. Zberom získaný nálezový fond obsahoval artefakty typické pre hrobovú výbavu staršej doby rímskej. Keď sa preto objavil v roku 2025 nový podnet o odhalených urnových hroboch po ďalšom výraznom poklese hladiny vodnej nádrže, predpokladalo sa, že by mohlo ísť práve o túto lokalitu.

Počas terénnych prác sa však ukázalo, že situácia je odlišná. Typológia keramiky z novoobjavených hrobov, úplná absencia kovových milodarov a charakter žiarového rítu potvrdili, že ide o pohrebisko z mladšej až neskoršej doby bronzovej. Získaný nálezový súbor preto naznačuje, že ide o novú lokalitu, ktorá nesúvisí s nálezmi z osemdesiatych rokov. Staršie nálezy z doby rímskej tak zostávajú samostatným dokladom pohrebnej aktivity v priestore dnešnej Domaše.

Balenie vyzdvihnutých urnových hrobov. Foto: J. Timura

Z dôvodu výraznej turistickej frekvencie na pláži boli jednotlivé hroby vyberané v blokoch s okolitým sedimentom, aby mohli byť následne podrobne preskúmané v stabilných podmienkach. Obsahy urien sa zachovali prevažne len v ich spodných častiach:

Astronomické smery vchodov rondelu Svodín 1. Autor: V. Karlovský

Železný plot pri vchodoch rondelov Svodín 2 a Svodín 1. Foto: archív V. Karlovského

NNW vchod $137^\circ - 317^\circ$ súhlasí s plánom. Ďalší vchod západ-juhozápad (WSW) nesúhlasí s plánom, uvedené je tu rozpätie $50^\circ - 230^\circ$ (Němejcová-Pavúková 1995, s. 92). Vchody, ktoré nesúhlasia s plánom, sa všetky nachádzajú v blízkosti železného plotu vinice, ktorý tu existoval v čase vykopávok na rondeloch. Rozdiely v azimutoch vchodov sú 7° oproti plánu. To bolo zrejme spôsobené meraním kompasom v blízkosti železného plotu, vzdialenosti sa pohybujú od 1 až 1,5 metra. Kompas bol určite týmto dlhým plotom ovplyvnený. Vo výsledku bolo v rondeli Svodín 1 zistené, že vchod WSW smeruje na západ Slnka pri zimnom slnovrate $231,5^\circ - 233^\circ$ a vchod ENE na východ nízkeho Mesiaca 60° . Po najnovšej revízii (Demján 2025) sa plán mierne otočil a vchod WSW smeruje na západ Slnka pri zimnom slnovrate v azimute $234^\circ - 236^\circ$ a vchod ENE na východ nízkeho Mesiaca pri azimute 62° . Výpočet pre obdobie 4800 BC dáva azimut pre vchod WSW 233° . Pretože vchod je pomerne široký, dovoľuje Slnko pri zimnom slnovrate pohodlne pozorovať.

Vladimír Karlovský

Použitá literatúra:

Demján 2025 – Demján, Peter: Osobná komunikácia.

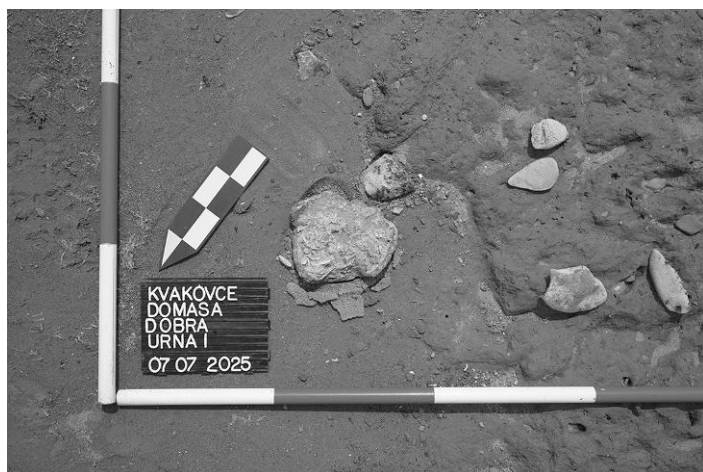
Demján 2016 – Demján, Peter: Svodín. Štruktúra a chronológia sídliska lengyelskej kultúry. Dizertačná práca. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2016.

Ortofotosnímka brehu vodnej nádrže Domaša s vyznačenou polohou urnových hrobov. Foto: J. Timura

ide najmä o kalcinované ľudské kosti, fragmenty uhlíkov a drobné mikrobotanické zvyšky.

Po vyzdvihnutí hrobových celkov nasledovala druhá etapa terénnej práce. Na odkrytej ploche bola vytvorená sektorová sieť, ktorá umožnila systematický povrchový zber doplnený územne rozšíreným prieskumom za použitia detekčných zariadení s cieľom overiť prítomnosť prípadných kovových nálezov, ktoré by mohli súvisieť s predchádzajúcimi zisteniami z osemdesiatych rokov 20. storočia. Aktuálny prieskum však potvrdil výlučne iba dobu bronzovú bez akýchkoľvek nálezov kovových artefaktov alebo iných nálezov datovaných do doby rímskej.

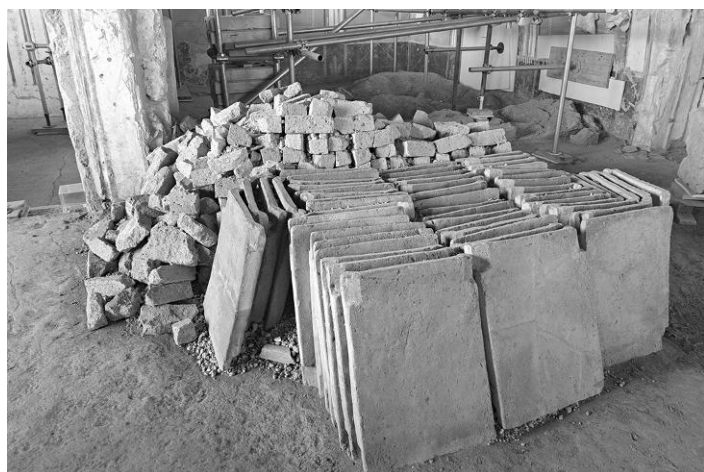
Záber na odkrytý urnový hrob. Foto: J. Timura

Nasledovať bude detailné spracovanie hrobových celkov, typologické zhodnotenie keramických nádob a analýzy archeobotanických vzoriek. Treba však uviesť, že vzhľadom na to, že sa hrobové situácie nachádzali viac než 60 rokov pod hladinou vodnej nádrže, sú možnosti ďalších odborných analýz výrazne obmedzené. Napriek tomu predstavuje súbor viac ako 80 žiarových hrobov z brehu Domaše najrozsiahlejšie a najucelenejšie neskorobronzové pohrebisko v Hornom Zemplíne.

Ján Jusko – Juraj Timura – Peter Fecko

Nové výskumy v Pompejach

Súčasťou môjho študijného pobytu, ktorý som získala v rokoch 2024 až 2025 cez Slovenský historický ústav v Ríme, bol aj záujem navštíviť nové vykopávky v Pompejach, ktoré boli zverejnené v roku 2023. Tesne pred covidom prebehli výskumy v ešte neprebádaných miestach. Pod vedením nového riaditeľa Archeologického parku Gabriela Zuchtriegela sa pristúpilo k výskumu v tzv. Regio IX, teda miesta označovaného v plánoch mesta ako zelená časť. Ide približne o 3200 m², skoro celý mestský blok. Nevykopaná časť Pompejí pokrýva približne 22 hektárov, čo je viac ako 30 % mesta pochovaného erupciou v roku 79 n. l. Hlavným cieľom je zachrániť pred zrútením a prenikaním vody tú časť vykopávok, ktorá hraničí s tými, ktoré ešte treba vykopávať. Novými vedeckými metódami v spolupráci s rôznymi inými pomocnými vednými odbormi ako sú archeobotanika, vulkanológia, seizmológia, geológia sa tak podarilo získať nové informácie. Navštívila som časť Insula IX/10 na Via Nola. Spolu s Ivou Kvetánovou sme mali možnosť pozrieť si aj výrobnú časť domu, kde sa nachádzala pec a mlyny. Pôvodne to bol dom bohatého občana Pompejí, ktorý ho opustil – zrejme predal po zemetrasení v roku 62 n. l. Nie všetci obyvatelia poslúchli toto varovné znamenie. Dom kúpil miestny podnikateľ, ktorý ho začal prerábať na dva menšie domy, skrátka chcel z neho vyťažiť čo najviac. Začal stavať priečky, dávať novú strešnú krytinu. Práve toto ma zaujalo, erupcia v roku 79 totiž zachytila dom v rozostavanom stave. Vďaka sypkému materiálu (drobné kamienky a popol), ktorý tvoril vulkanický zásyp, sa dali nálezové situácie veľmi ľahko odkopať a všetko bolo dokonale zachované in situ. Tegule pekne poukladané a pripravené na použitie, tufové kocky určené pre murivo typu opus reticulatum nachystané na ďalšej kôpke. Dookola bolo vidieť pripravený aj ďalší stavebný materiál.

Keramické tegule pripravené na kladenie na strechu v časti Regio IX/10 v Pompejach. Foto: M. Musilová

Dom cudných milencov prekrytý ochrannou stavbou. Foto: M. Musilová

Situácia prestavby domu zachytená in situ, to sa naozaj málokedy podarí. Lepšiu časť domu tvorila „Modrá svätyňa“ – miestnosť s omietkami v egyptskej modrej. Boli v nej poukladané amfory a kopa ustríc, možno už len zvyšky hostiny. Ďalšie steny boli pokryté krásnou šafranovožltou freskou s rôznymi motívmi, na inej čiernej stene sa vynímal obrázok tzv. „pizze“, ktorý obehol všetky sociálnej siete. Zachované kresby, zobrazujúce rôzne mýtické, ale asi aj skutočné postavy, sa vynímali svojou neskutočne čerstvou farebnosťou a detailom. Vykopávky tu prebiehajú síce v gescii Archeologického parku, ale vykonávajú ich na dohodu rôzne skupiny archeológov, či už z Univerzity La Sapienza v Ríme alebo súkromných spoločností, ktorej členkou bola aj naša sprievodkyňa Alessandra Marchello z Cooperativa Archeologia z Florencie. Ukázala nám aj Dom cudných milencov (Insula dei Casti Amanti, IX/12) s rozlohou 2600 m² na Via Abbondanza, kde prebehli revízne vykopávky v napojení na novo odkryté situácie. Celý rímsky dom – vilu – zastrešili ochrannou stavbou. Dnes sa po lešení nad ňou môžu prechádzať návštevníci. Je to nový koncept, kde môžete sledovať odborníkov priamo na placi pri práci. Nesmelo sa však fotiť, čo mne vadilo. Preto som v roku 2025 získala povolenie priamo od riaditeľa Zuchtriegela pre mňa aj môjho kolegu Braňa Resutíka. Bolo to úžasné pohybovať sa v priestoroch, kde vkročilo doteraz iba zopár ľudí. Videla som kuchyňu s hrncami na sporáku, grafity malých detí, ktoré sa hrali pri matinej sukni, pokým varila. Zachované prahy a okenice, poličky, dlážky. Záhradu, kde boli ešte zvyšky stromčekov, ktoré

Freska zobrazujúca „pizzu“, ktorá bola nájdená v časti Regio IX. Foto: M. Musilová

ju kedysi dávno zdobili. Množstvo amfor opretých lebabolo o múry, odkvapy, vodovody a práčovňa–fullonica. Našli sme tu veľa analógií k situáciám objaveným na keltsko-rímskych stavbách na Bratislavskom hrade. Prekvapilo nás nasadenie bagrov na odhŕňanie horných vrstiev a ľahkosť, s akou sa vyberali vrstvy popola. Plánujeme sa sem ešte vrátiť. Každý rok odkopú a odprezentujú ďalšiu časť. Pompeje doslova ožili, povstali z popola znovu, tentoraz zdokumentované technológiami modernej archeológie, a to vďaka novému vedeniu lokality.

Margaréta Musilová

Rímske kamenné pamiatky z Gerulaty a okolia

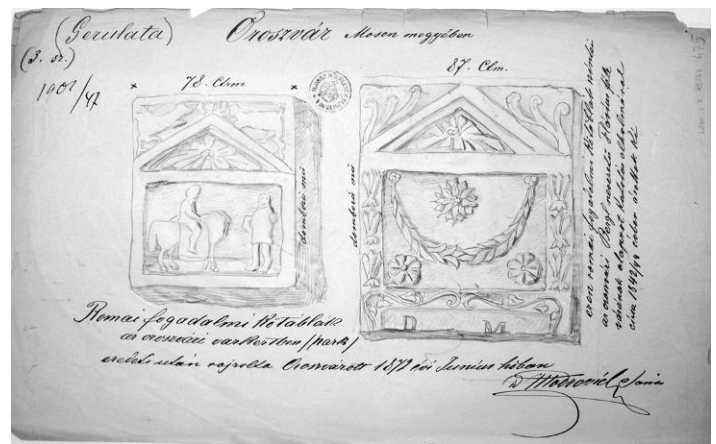
Nález sekundárne použitých rímskych kamenných pamiatok v Gerulate pri stavbe neskorooantickej pevnosti dali podnet na vznik základného diela Tituli Latini Pannoniae Superioris Annis in Slovacia Reperti (1985), kde Radislav Hošek spracoval a prečítal 34 nápisov, ktoré boli získané výskumom Jána Dekana. V novšom katalógu Rímske kamenné pamiatky Gerulata (2005) od autoriek Jaroslava Schmidtová, Jitka Jezná a Anita Kozubová, ktorý bol súčasťou medzinárodného projektu UBI ERAT LUPA, sú okrem epigrafických pamiatok zahrnuté aj výtvarné diela a architektonické články z výskumov našich predchodcov, ku ktorým pribudol Ladislav Snopko, ale aj pamiatky, ktoré získali na výskumoch kolegyne zo SNM Ľudmila Kraskovská a Magda Pichlerová.

Príprava kamenných článkov na fotenie. Foto: archív autorov

Nebolo možné rozobrať pamiatku v snahe získať ďalšie kamenné výtvarné diela. Reliéf sa našli aj vo venci rímskej studne, ktorá je v strede pevnosti. Studňa bola ešte počas výskumov v 70. rokoch rozobratá a uložená v otvorenom depozitári v Gerulate. Z dokumentácie MSPS OP, dnes MÚOP v Bratislave, ako aj vlastným výskumom sme zistili, že sú tu deponované ďalšie reliéfy a architektonické články. Nebolo v našich silách obracať a dvíhať metrákové kamenné bloky. Na pomoc prišiel PhDr. Ing. Bc. Peter Sater, PhD. et Ph.D., ktorého nám odporučili naši kolegovia z Devína dr. Jana Mellnerová a dr. Peter Barta. Devínske lapidárium bolo „upratané“. Do Gerulaty sme pozvali členov Občianskeho združenia Apponiana, ktoré vzniklo v roku 2001 v obci Oponice na záchranu Oponického hradu. Na

svojej stránke má OZ Apponiana zverejnený svoj program, ciele a priority, a to vytrhnúť hrad Oponice z lesa a priblížiť dnešnej generácii spôsob života na stredovekom hrade v duchu hesla „Niet nad vlastnú skúsenosť“. Ochota, šikovnosť a pracovitosť chlapov z Apponiany je zárukou, že ich ciele budú naplnené.

Kresba stély od J. Modrovicha (ltsz. K 13567). Zdroj: archív autorov

Z množstva zložených kamenných fragmentov z vencia rímskej studne boli vybrané a dokumentované kamenné pamiatky, ktoré už sú zaradené do pripravovaného katalógu „Rímske kamenné pamiatky z Gerulaty a okolia“ od autorov Ľudovít Mathédesz a Jaroslava Schmidtová. Dokumentáciu zabezpečili členovia nového oddelenia MMB Digitalizácie a digitalizačných služieb Marie Starovecká a Branislav Hornák, koordináciu celej akcie zabezpečil vedúci oddelenia MMB Manažment zbierok Radko Schmidt. V novom katalógu budú ďalej zaradené pamiatky získané archeologickými výskumami (MMB, SAHI), ako aj pamiatky, ktoré sú výsledkom skúmania prameňov staršej literatúry, predovšetkým maďarskej. Napríklad dr. Ľudovít Mathédesz našiel v dokumentácii Maďarského múzea architektúry a dokumentačného centra ochrany pamiatok v Budapešti (Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ) kresbu piatich kameňov z Gerulaty. Stéla jazdca so sluhom, ktorého opisuje Á. Sötér a cituje M. Pichlerová, bol doteraz označený v lapidáriu v Győri aj v literatúre ako pamiatka pochádzajúca z neznámeho náleziska. Kresba Jánosa Modrovicha jednoznačne spojila túto stélu s Gerulatou.

Zachované epigrafické pamiatky sú neoceniteľným zdrojom informácií o obyvateľoch Gerulaty, ich identite a pôvode, ako aj životných podmienkach zosnulých. Spolu s kamennými výtvarnými dielami dopĺňajú naše poznatky o každodennom živote, odievaní, kulte a náboženských predstavách obyvateľov Gerulaty.

Jaroslava Schmidtová – Ľudovít Mathédesz

Archeologický výskum čiernej kuchyne na hrade Likava

Archeologická spoločnosť Midland Adventure v súvislosti s plánovanou rekonštrukciou národnej kultúrnej pamiatky – hradu Likava – realizovala predstihový záchranný archeologický výskum. Cieľom výskumu bolo archeologickými metódami zdokumentovať miesta, ktoré by mohli byť ohrozené pripravovanými stavebnými zásahmi. Terénna časť výskumu priniesla cenné poznatky o stavebno-historickom vývoji hradu a zároveň poskytla nové informácie o živote jeho obyvateľov.

Korvína bol sídlom liptovského župana. Po roku 1528 sa Likava dostala pod správu kráľovskej komory, neskôr ju získali Pekryovci, Méreyovci, Báthoryovci a Illésházyovci. Za Gašpara Báthoryho (1642) bola upravená východná brána a zamurovaný pôvodný severný vstup.

V druhej polovici 17. storočia sa hrad stal majetkom Štefana a Imricha Thökölyovcov, po dobytí cisárskym vojskom (1670) prešiel do rúk Habsburgovcov, ktorí ho využívali ako sklad soli. Počas Rákocziho povstania (1707) bol hrad zničený a opustený. Koncom 18. storočia sa stal majetkom eráru a bol začlenený do panstva Liptovský Hrádok.

V súvislosti s plánovanou rekonštrukciou hradu Likava bol realizovaný predstihový záchranný archeologický výskum

Ortofotosnímkou hradu Likava s vyznačenou skúmanou plochou. Foto: R. Pinter

Hrad Likava sa nachádza v severozápadnej časti Liptovskej kotliny na výraznom vápencovom brale (cca 630 m n. m.), vystupujúcom z južného úpätia Chočských vrchov. Administratívne patrí do katastrálneho územia obce Likavka (okres Ružomberok, Žilinský kraj). Geomorfologická poloha na rozhraní Liptovskej kotliny a Chočských vrchov zabezpečovala strategicky výhodnú pozíciu s vizuálnou kontrolou doliny rieky Váh a prielomovej časti medzi Ružomberkom a Likavkou. Prudko klesajúce svahy a obmedzená prístupnosť z viacerých strán vytvárali ideálne podmienky pre opevnený objekt. Hrad plnil predovšetkým strážnu funkciu. Kontroloval križovatku ciest spájajúcu Považie, Liptov a Oravu.

Prvé písomné zmienky o hrade pochádzajú z roku 1335 v súvislosti so sporom o majetok Lichwa. Podľa listiny z roku 1341 prešiel do vlastníctva kráľa Karola Róberta výmenou za obec Lubela, čo potvrdil jeho syn Ľudovít I. v roku 1354. Za fundátora hradu sa tradične považuje magister Donč, zvolenský župan. V druhej polovici 14. storočia hrad vlastnili Bubekovci, po ktorých ho kráľ Žigmund Luxemburský odobral a daroval palatínovi Mikulášovi Garovi (1399). V 15. storočí hrad viackrát zmenil majiteľov – krátko ho ovládli husiti (1431 – 1434), neskôr Ján Hunyadi, Ján Jiskra a Peter Komorovský. Počas vlády Mateja

pod vedením T. Molotu v spolupráci s R. Pinterom a T. Madleňákom. Zameraný bol na miesta, ktoré by mohli byť ohrozené pripravovanými stavebnými zásahmi. Jedným zo skúmaných objektov bola tzv. Bašta hranolová, ktorá je súčasťou južného hradného opevnenia.

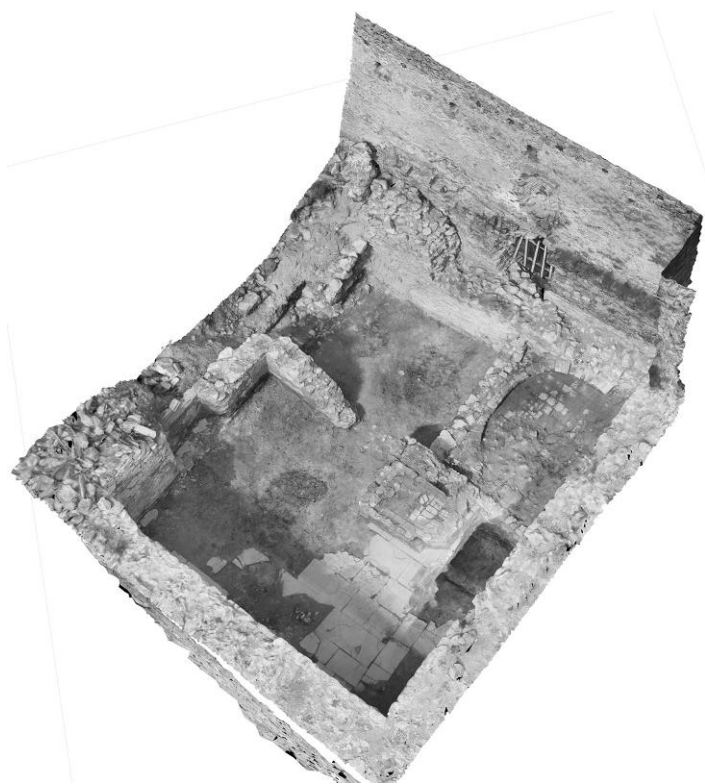
Výskum začal zisťovacou sondážou, ktorá umožnila odkryť staršie murivá čiastočne vystupujúce nad súčasný terén. Odhalené bolo torzo severnej steny hranolovej bašty, rámcovo datované do 2. polovice 15. storočia, a masívne murivo tzv. plenty, pristavané k severovýchodnému múru v priebehu 1. polovice 16. storočia. Predpokladá sa, že plenta slúžila ako stabilizačný prvok opevnenia. V murive neprekrytom plentou sa zachovali minimálne tri ložné otvory pre osadenie drevenej podlahy ďalšieho poschodia, a za plentou bola dokumentovaná pôvodná, pravdepodobne flankovacia strieľňa. Významným architektonickým prvkom bol zachovaný parapet strieľne. Interiér bašty bol s vysokou pravdepodobnosťou omietnutý vápennou omietkou, čo potvrdzujú zvyšky zachované v škáre medzi severovýchodným murivom a plentou. Pôvodná sonda bola v južnej časti rozšírená západným smerom, čím nadobudla tvar písmena „L“. V tejto časti sondy bola zdokumentovaná tehlová dlažba a relikty klenutia pravdepodobne

pyrotechnologického zariadenia – pece pristavenej k murivu plenty. Sondážny výskum bol ukončený odbornou komisiou.

Archeologický výskum pokračoval plošným odkryvom, ktorý umožnil preskúmať sutinový zásyp v celej ploche hranolovej bašty. Zásyp vznikol pravdepodobne deštrukciou vyšších poschodí a obsahoval početné fragmenty reliéfne zdobených kachlíc, keramiky, fajok a architektonických článkov ostení rôznych veľkostí. Pod sutinovým zásypom sa podarilo odkryť takmer neporušený interiér zaniknutej čiernej kuchyne. Interiér, pôvodne bašty, pozostával z dvoch samostatných miestností, oddelených deliacou priečkou širokou 0,55 – 0,60 m. V priečke sa zachoval dverový otvor široký 1,30 m s lôžkami pre osadenie ostenia, čím boli miestnosti vzájomne priechodné.

Fotografická dokumentácia nálezovej situácie. Foto: T. Molota

Axonometrický pohľad na 3D model nálezovej situácie. Autor: T. Molota

Východná miestnosť mala pôvodne 22,5 m², neskôr bola zmenšená výstavbou chlebovej pece na 12 m². Pôvodný vstup do interiéru tzv. čiernej kuchyne bol zo severu a výškový rozdiel medzi nádvorím hradu, ktorý bude ešte predmetom skúmania, a interiérom prekonávalo drevené schodisko, z ktorého sa zachovali odtlačky schodníc v hmote deliacej priečky. Pochôdznu plochu miestnosti tvorila udusaná ílovitá vrstva, ktorá prekryla staršiu, pravdepodobne drevenú podlahu.

Západná miestnosť zaberala plochu 38 m². Podlaha pozostávala z veľkoformátových pieskovcových platin rôznych rozmerov uložených do maltového lôžka. V miestach, kde dlažba absentovala, bola nahradená udusanou ílovitou vrstvou. V severnej stene bol zdokumentovaný parapet okenného otvoru smerujúceho do nádvorí hradu. Všetky steny boli omietnuté vápennou omietkou, ktorá bola opakovane opravovaná. Deliaci priečka v južnej časti bašty bola čiastočne rozobratá a na jej mieste vznikol plniaci otvor do pece – tzv. predpečná jama. Najzaujímavejším nálezom bolo pyrotechnologické zariadenie – chlebová pec s oválnym pôdorysom a čiastočne zachovanou tehlovou kopulovitou klenbou. Maximálna dĺžka pece dosahovala 3,33 m, vnútorné rozmery boli 2,90 × 2,50 m. Dno tvorila tehlová dlažba uložená do maltového

lôžka s akumulačnou vrstvou z riečnych okruhliakov, pred pecou sa nachádzala predpečná jama zapustená pod úroveň pieskovcovej podlahy a vyplnená z väčšej časti popolovým výmetom. K deliacej priečke bolo neskôr pristavané menšie pyrotechnologické zariadenie – pravdepodobne otvorené ohnisko s rozmermi 1,20 × 2,0 m, z vonkajšej strany bolo omietnuté vápennou omietkou. V štruktúre stavby otvoreného ohniska môžeme pozorovať minimálne dve stavebné etapy.

Archeologickým výskumom sa podarilo zdokumentovať unikátny nález tzv. čiernej kuchyne so zachovaným interiérom a dvomi pyrotechnologickými zariadeniami rámcovo datovanými od 2. polovice 16. storočia po koniec 17. storočia. Väčšie zariadenie predstavuje chlebová pec, menšie pravdepodobne otvorené ohnisko určené na rýchlu prípravu pokrmov. Výsledky výskumu budú ďalej spracované v spolupráci so stavebným historikom a ďalšími odborníkmi a v budúcnosti komplexne vyhodnotené a publikované

Tomáš Molota

Softvér FRUITS a jeho využitie pri rekonštrukcii stravy v archeológii

Súčasná archeológia čoraz viac využíva poznatky a metódy prírodných vied, čo umožňuje klásť nové otázky o živote ľudských spoločností v minulosti. Jednou z oblastí, kde je tento interdisciplinárny prístup mimoriadne prínosný, je výskum stravovania prostredníctvom analýzy stabilných izotopov. Izotopové analýzy ľudských kostrových pozostatkov dokážu poskytnúť cenné informácie o tom, aké typy potravín ľudia konzumovali a aké miesto mali v potravinovom reťazci. Samotné izotopové hodnoty však často neumožňujú jednoznačnú interpretáciu, a preto sa v posledných rokoch uplatňujú pokročilejšie štatistické modely. Jedným z nich je aj systém FRUITS (Food Reconstruction Using Isotopic Transferred Signals).

Model predstavuje kvantitatívnu analýzu vychádzajúcu z Bayesovskej štatistickej inferencie. Na základe izotopových dát získaných z kostrových pozostatkov je následne možné určiť, aký podiel potravinových zdrojov sa vyskytoval v strave jedinca alebo aj skupiny ľudí. Softvér dokáže z týchto dát vytvoriť kvantitatívnu analýzu, vďaka ktorej je možné rekonštruovať podiel jednotlivých zložiek stravy. Celá analýza je tak založená na izotopových signáloch z prijatej potravy, ktoré sa počas života človeka ukladajú do jeho tkanív, a to predovšetkým do kostného

kolagénu a bioapatitu. Vďaka tomuto procesu je potom možné spätne modelovať pravdepodobné zloženie stravy.

Ako metóda FRUITS funguje

Základom fungovania systému FRUITS je porovnanie izotopových hodnôt získaných z ľudských pozostatkov s izotopovými hodnotami potenciálnych potravinových zdrojov. Do modelu teda môžu vstupovať rôzne kategórie potravy, ako sú rastlinné produkty, mäso suchozemských zvierat, mliečne výrobky, ale tiež aj akvatické zdroje potravy. Cieľom metódy nie je určiť presné množstvo konzumovanej potravy, ale odhadnúť relatívne zastúpenie jej jednotlivých zložiek.

FRUITS zároveň vychádza z poznania, že izotopový signál uložený v kostiach nie je jednoduchým odrazom celej prijatej potravy. Ovplyvňuje ho viacero faktorov ako je metabolizmus, zloženie stravy či biologické rozdiely medzi jednotlivcami. Model preto pracuje s rôznymi vstupnými parametrami a umožňuje zohľadniť aj mieru neistoty merania.

Izotopy uhlíka a dusíka ako zdroj informácií

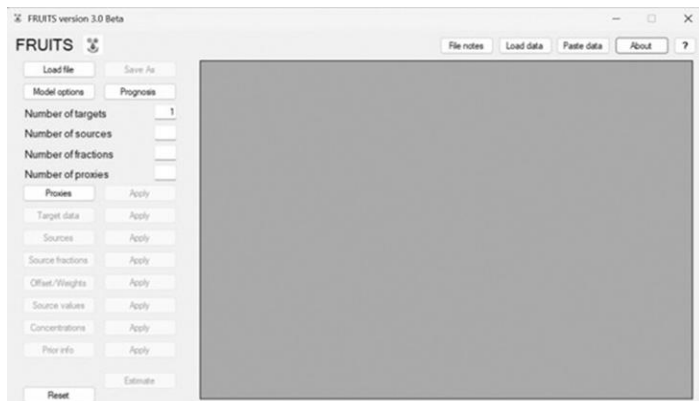
Pri rekonštrukcii stravy sa v rámci systému FRUITS najčastejšie využívajú stabilné izotopy uhlíka ($\delta^{13}\text{C}$) a dusíka ($\delta^{15}\text{N}$). Izotopy uhlíka umožňujú rozlíšiť medzi rôznymi typmi rastlinnej stravy a nepriamo poukazujú aj na podiel živočíšnych produktov v nej. Izotopy dusíka sa zase zvyšujú s rastúcou trofickou úrovňou a poskytujú informácie najmä o konzumácii živočíšnych bielkovín, a tým aj o samotnom pôvode konzumovanej stravy (akvatický vs. terestrický pôvod) alebo príjmu materského mlieka u detí.

Výhodou metódy FRUITS je, že tieto izotopové indikátory dokáže kombinovať a vyhodnocovať spoločne, čím poskytuje komplexnejší pohľad na stravovanie v minulosti než porovnávacie prístupy používané doposiaľ.

Práca s neistotou a biologickými procesmi

Jedným z hlavných prínosov systému FRUITS je jeho schopnosť pracovať s neistotami výsledných modelov. Izotopové hodnoty potravinových zdrojov sa môžu líšiť v závislosti od prostredia, ročného obdobia, či samotného spôsobu spracovania potravy. Okrem toho existujú rozdiely medzi izotopovým zložením prijatej potravy a signálom, ktorý sa nakoniec uloží v tkanivách konzumenta.

FRUITS tieto rozdiely zohľadňuje prostredníctvom tzv. izotopových odchýlok a pracuje s intervalmi pravdepodobnosti namiesto jedného výsledného čísla. Takýto prístup umožňuje realističnejšiu interpretáciu dát a znižuje riziko príliš zjednodušených záverov.

Pracovné rozhranie softvéru FRUITS. Foto: B. Čunderlíková

Dôležitým aspektom je aj tzv. dietary routing, teda rozdielne spracovanie bielkovín, tukov a sacharidov v organizme. Keďže kostný kolagén odráža najmä príjem bielkovín, FRUITS umožňuje tieto biologické procesy zahrnúť do výpočtov, a tým spresniť rekonštrukciu stravy.

Možnosti využitia metódy

Metóda FRUITS je využiteľná pri analýze jednotlivcov, no aj väčších populačných súborov. Umožňuje porovnávať stravu rôznych skupín obyvateľstva, napríklad podľa pohlavia alebo veku. Zároveň je vhodná aj na opätovné spracovanie starších izotopových dát, ktoré boli pôvodne interpretované jednoduchšími metódami.

FRUITS tak predstavuje nástroj, ktorý dokáže rozšíriť naše poznanie každodenného života v minulosti a ponúka nový pohľad na stravovacie návyky populácií v minulosti. Nejde o náhradu tradičných archeologických prístupov, ale o ich doplnenie, ktoré umožňuje lepšie využiť potenciál prírodovedných dát.

Barbora Čunderlíková

Výberová literatúra:

- Fernandes, R. et al. 2014: Food reconstruction using isotopic transferred signals (FRUITS): A Bayesian model for diet reconstruction.
- Fernandes, R. et al. 2015: Quantitative reconstruction of diet using Bayesian mixing models.
- Fernandes, R. 2015: A Simple(R) Model to Predict the Source of Dietary Carbon in Individual Consumers. In: *Archaeometry*, 58-3, 2015, s. 500-512.
- Katzenberg, M. A. – Grauer, A. L. 2018: Stable isotope analysis: A tool for studying past diet.
- Tykot, R. H. 2020: Bone Chemistry and Ancient Diet.

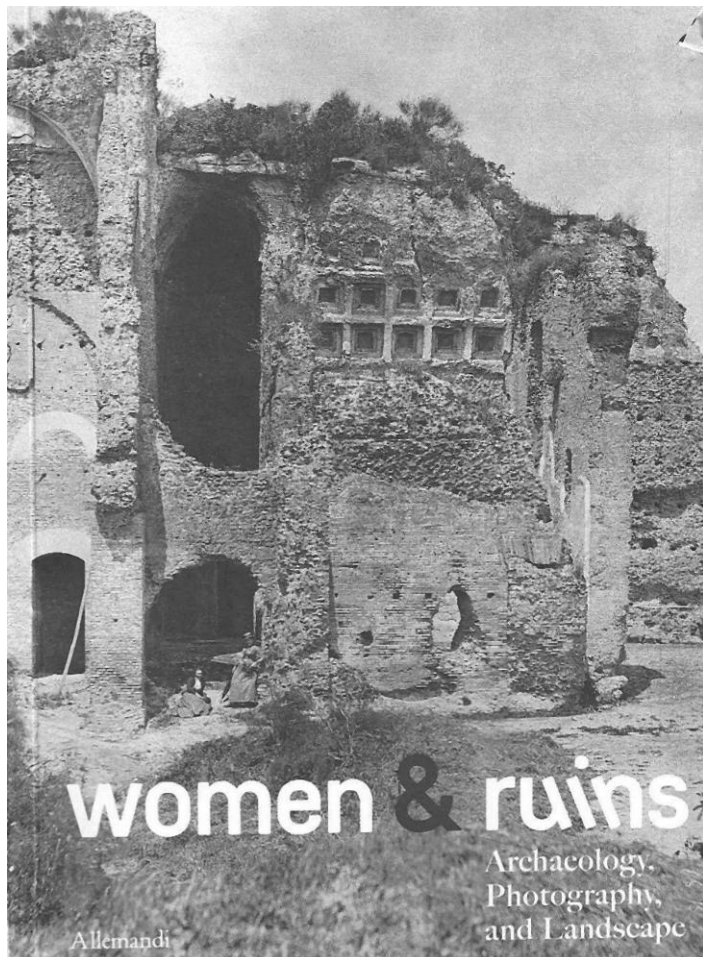
Internetové odkazy:

- <https://www.youtube.com/@fruits6481>
- <https://www.youtube.com/watch?v=0up-Pxp7DKQ & t=19s>

Expozície a výstavy

Výstava Ženy a ruiny na Americkej akadémii v Ríme

Women and Ruins: Archaeology, Photography, and Landscape – Výstava Ženy a ruiny, ktorá bola otvorená v dňoch 14. mája – 9. novembra 2025 v sídle Americkej akadémie v Ríme (AAR), ma ihneď zaujala, pretože to bola prvá výstava venovaná ženám, archeologičkám, cestovateľkám a priekopníčkam, ktoré pomáhali dokumentovať archeologické vykopávky a okolitú krajinu nielen v Ríme, ale aj v celom Stredomorí z nového uhľa pohľadu. Téma žien v archeológii je zriedkavá. Spolu s Ivanou Kvetánovou, rovnako archeologičkou, sme absolventky tejto prestížnej akadémie (<https://aarome.org/it/society-of-fellows/directory>) a tiež spoznávame Rím a jeho archeologické pamiatky už niekoľko rokov. AAR je medzinárodná inštitúcia, ktorá podporuje umelcov a bádateľov z USA a Talianska a v minulosti prostredníctvom Mellonovej nadácie aj štipendistov zo strednej a východnej Európy. Vďaka AAR sme mali možnosť navštíviť a dokumentovať pre našu prácu mnohé bežne neprístupné zákutia. Trávili sme tu obe niekoľko mesiacov a pravidelne navštevujeme bohatú knižnicu akadémie. Samotná poloha na Gianicole s kvitnúcimi

Titulná strana katalógu výstavy *Ženy a ruiny*. Foto: M. Musilová

mimózami na jar dodáva miestu pri antickej Via Aurélii pokoj a atmosféru na štúdium. Výstavu pripravili kurátorky Martina Caruso, Lexi Eberspacher, Caroline Goodson a Ilaria Puri Purini. Caroline Goodson je profesorkou včasného stredoveku na Univerzite v Cambridge, momentálne zamestnaná v AAR. Skontaktovala som sa s ňou počas mojej stáže na SHŮR (Slovenský historický ústav v Ríme) minulý rok, aby mi priblížila výstavu. Výstava *Ženy a ruiny* skúma obdobie konca 19. a začiatku 20. storočia, najmä po zjednotení Talianska známom ako Risorgimento. Rím sa stal centrom umelcov, spisovateľov, archeológov a intelektuálov z celého sveta. Prilákali ich sem rozsiahle vykopávky. Títo jednotlivci boli úzko prepojení, profesionálne aj osobne, pri odhaľovaní minulosti Večného mesta. Ich objavy vyvolali diskusie o tom, ako vyvážiť historické pamiatky s prírodou a vznikajúcou modernou mestskou krajinou. Na výstave boli vystavené fotografické dokumenty šiestich žien: Gertrude Bell, Marion Elizabeth Blake, Esther Boise Van Deman, Marie Pontì Pasolini a sestier Dory a Agnes Bulwerových, dokumentujúcich okolie Ríma – vidieckej oblasti regiónu Lazio – spolu s ich fotografiami z ciest do Alžírsku, Tuniska, Chorvátska a ďalších častí Stredomoria. Fotoaparát bola nová vymoženosť, asi tak ako my používame dnes mobil. To, že ho používali ženy, nebola ale v tej dobe samozrejmosť. Vystavené fotografie dokumentujú, ako ženy experimentálne zameriavali svoje objektívy na archeológiu v krajine a fotografovali ruiny ako archeologické dokumenty s monumentálnym, sochárskym rozmerom. Fotografie odhaľujú záujem o estetické kvality fotografie spolu s jej dokumentárnou hodnotou. Giovanni Battista Piranesi, známy taliansky umelec, rytec, zachytávajúci hlavne ruiny a pamiatky Ríma, nazýval antické zvyšky hovoriacimi ruinami – „rovine parlante“, aby zdôraznil obdobie fascinácie ruinami a aby pomenoval pocit,

ktorý v ňom ruiny evokovali. Niekoľko fotografií týchto žien archeologičiek a fotografiek má spoločnú zvláštnosť: zobrazujú osamelé ženské postavy v ruinách. Hoci archeológovia niekedy používajú ľudské postavy kvôli mierke, na týchto fotografiách postavy neplnia čisto technickú úlohu. Ženy na fotkách sú buď príliš vzdialené alebo odvrátené od fotoaparátu a nemožno ich rozpoznať. Na niektorých obrázkoch sú skryté v listí alebo podobne ako ruiny pôsobia dojemom, že splyývajú s prostredím. Sú v pohybe alebo pózujú v krajine, často v dobových šatách, prechádzajú cez polia a kamene pod horúcim slnkom. Snažili sa autorky týchto fotografií vtlčiť svoju pečať do tejto krajiny? – túto otázku si kladie jedna z autoriek výstavy. Výstava osvetľuje spôsoby, akými skupina amerických, britských a talianskych žien využívala fotografiu ako nástroj na pochopenie dávnej minulosti a na interpretáciu spoločenských a politických transformácií svojej doby. Je to obdobie meniaceho sa sveta, keď sa ženy popri mužoch začali zapájať do štúdia staroveku. Nebolo to samozrejmosťou a museli prekonávať pritom rôzne prekážky. V roku 1816 bola založená pápežom Píom VII. Accademia Romana di Archeologia so 40 zahraničnými a 60 talianskymi členmi. V roku 1829 založili inštitút Istituto di Corrispondenza Archaeologica a v roku 1846 Ècole française d'Athènes. Po zjednotení Talianska prebiehali intenzívne vykopávky a vzdelanci mohli ísť študovať, resp. boli hosťami zahraničných inštitútov akými boli Cisársky nemecký archeologický inštitút, dnes DAI (1871), Ècole française de Rome (1873), Real Academia de España en Roma (1873 – 1875), The American School of Classical Studies, Americká akadémia v Ríme (1894), The British School at Rome (1901), Švédsky inštitút, Belgický inštitút a miestne talianske spoločnosti venujúce sa ochrane pamiatok a archeologickému výskumu. Na rozdiel od Grécka, kde si mohli cudzinci sami financovať a viesť archeologické výskumy, v Taliansku to tak nefungovalo. Vykopávky v Ríme boli zastrešené Ministerstvom školstva a Komisiou pre mestskú archeológiu, riaditeľom vykopávok na Forum Romanum bol Giacomo Boni (1899 – 1925). Zahraničné inštitúcie zabezpečovali prednášky o aktuálnych objavoch a vykopávkach, vydávali vlastné časopisy ako The Journal of the British and American Archaeological Society of Rome. Zachovala sa rozsiahla korešpondencia od Gertrude Bell, zachytávajúca práve takýto spoločenský život, kde si na rôznych večierkoch po prednáškach vedci vymieňali aktuálne novinky.

„Bola som taký idiot, že som si nepriniesla fotoaparát a som tak strašne zúfalá, že sa bez neho nezaobídem, musíš mi ho bezpodmienečne poslať.“ Píše Gertrude svojej nevlastnej mame z Ríma v roku 1910. Tento výrok Gertrude Bell dobre vystihuje jej závislosť na fotoaparáte. Po príchode do Ríma uvidela toľko nádheru, toľko antických ruín, že ich okamžite chcela zachytiť objektívom. Vystavené fotografie mapujú štúdium a cesty týchto dám z Ríma do iných miest a na vidiek, od ruín až po ľudí, ktorých stretli cestou a odhaľujú širokú škálu tém relevantných pre archeologický výskum, históriu fotografie a sociálne dejiny Talianska. Okrem samotných fotografií tvorili súčasť výstavy aj samotné historické kamery, fotoaparáty Eastman Kodak (1904 – 1910) a Korona, séria IV, Gundlach Manhattan Optical Co. (1900), oba vyrobené v Rochester, NY, USA, ktoré používala Esther Van Deman. K výstave vyšiel aj 127-stranový katalóg, ktorého editorkou je Ilaria Puri Purini a vydala ho Americká akadémia v Ríme (2025).

Esther Boise Van Deman (1862 – 1937) bola americká archeologička špecializujúca sa na rímsku architektúru a priekopníčka v štúdiu starovekých stavebných techník antických budov

v Stredomorí. Bola členkou Americkej školy klasických štúdií v Ríme (1909) a je známa svojím výskumom Domu vestálok na Rímskom fóre a výskumom rímskeho betónu. Van Deman si všimla, že múry Domu vestálok menili svoje stavebné techniky skoro každý rok. Začala preto pracovať na systéme datovania podloženom na druhu kameňa a spojiva. Urazilo ju a protestovala, keď jej zástupca riaditeľa Nemeckého inštitútu v Ríme, archeológ a kunsthistorik Christian Hulsen nedovolil vstup na svoju prednášku. Van Deman bola asertívna žena, vedela presadiť svoje zámery v období, keď muži uprednostňovali pokorné ženy.

Marion Elizabeth Blake (1892 – 1961) ako americká profesorka klasických jazykov a členka Americkej akadémie v Ríme (1925) zdedila po Esther Van Demanovej výskum o starovekých rímskych stavebných technikách. Zohrala zároveň kľúčovú úlohu pri rozvoji architektonických dejín rímskeho sveta. Napísala tri knihy o rímskom stavebníctve (*Roman construction in Italy from Tiberius through the Flavians*). V knihách sú použité fotografie Van Demanovej a Marion Blake. Na výstave sú jej fotografie rímskych pamiatok a krajiny.

Sestry Bulwerové, Agnes (1856 – 1940) a Dora (1864 – 1948), vyrastali v Neapole. Ich otec Archibald Redfoord Bulwer pochádzal z Anglicka a pracoval pre britskú lodiarsku spoločnosť Holmes & Co. Obidve sestry boli zapojené do archeologického výskumu a dokumentácie v Stredomorí, úzko spolupracovali s riaditeľom Britskej školy v Ríme Thomasom Ashbym a archeológom Rodolfom Lancianim. Zhotovovali fotografie na ilustráciu ich vedeckých publikácií. Do roku 1912 žili v Ríme, poznali sa s Esther Van Deman, Gertrude Bell a Mariou Pasolini Ponti a boli aktívne v intelektuálnych kruhoch archeológov a vedcov. Ich fotografie odhalujú veľmi osobitý prístup k fotografii.

Gertrude Lowthian Bell (1868 – 1926) bola slávna britská archeologička, objaviteľka a diplomatka. Vyštudovala ako prvá žena s vyznamenaním univerzitu v Oxforde, a keďže ju život vo viktoriánskom Anglicku nudil, vycestovala na Blízky východ, kde prežila dve tragické lásky. Aby sa preniesla cez tento nemilý osud, cestovala veľa po Európe, bývalej Osmanskej ríši a Perzii, spoznala arabský svet a stala sa z nej expertka na Blízky východ. Bell prišla do Ríma v roku 1910, kde prednášala a navštevovala rímske lokality s Giacomom Bonim, ktorý viedol vykopávky Rímskeho fóra, a ďalšími. Stretávala sa s Esther Van Deman, Marion Blake, Mariou Ponti Passolini a vymieňala si s nimi názory na stavebné techniky a dojmy z návštev pamiatok. Z Ríma odišla naspäť na Blízky východ. V prvej svetovej vojne bola britskou agentkou, spolupracovala s Lawrencom z Arábie a zohrala kľúčovú úlohu pri založení moderného Iraku. Založila tam archeologické múzeum a je v Bagdade aj pochovaná. Slávny režisér Werner Herzog natočil o jej živote film *Kráľovná púšte* s Nicole Kidman v hlavnej role.

Maria Ponti Pasolini (1856 – 1938) pochádzala z Ravenny, bola talianska filantropka, sociálna reformátorka a zástankyňa vzdelávania žien a záchranu archeologických pamiatok. V Ríme aktívne prispievala k debatám o urbanizme a ochrane pamiatok dokumentovaním ohrozenej architektúry pomocou fotografií, a to nielen v samotnom meste, ale aj na vidieku. Ponti Pasolini usporadúvala medzinárodný salón, kde pravidelne hostila niektorých z najvýznamnejších mužov a žien literatúry svojej doby, umelcov, archeológov, politikov a ekonómov. Sprostredkovala cudzím urodzeným ženám-vedkyňiam, ako boli Van Deman, Blake a Bell, kontakty s talianskou societou.

Margaréta Musilová

Výstava Kaganov jazdec v Gemersko-malohontskom múzeu v Rimavskej Sobote

Výstava Kaganov jazdec bola v Gemersko-malohontskom múzeu sprístupnená v termíne od 17. mája do 31. augusta 2025. Kurátormi výstavy boli Hága Tamara Katalin a Dani János z Déri múzea v Debrecíne. Výstava mala vernisáž 2. októbra 2019 v Déri múzeu v Debrecíne a následne bola prezentovaná v Múzeu kráľa svätého Štefana v Stoličnom Belehrade (Szent István Király Múzeum Székesfehérvár). Časť nálezov bola vystavená aj v Schallaburgu (Rakúsko) na výstave Reiternomaden in Europa a v Halle (Nemecko) na výstave Rider Nomads in Europe.

Na jar roku 2017 bolo počas archeologického výskumu pred výstavbou diaľnice M35 pri juhozápadnom chotári obce Derecske (župa Hajdú-Bihar) objavené avarské pohrebisko. V rámci pohrebiska bol odkrytý jazdecký hrob avarskeho bojovníka. Na základe dátumu objavenia hrobu (4. apríl) dostal pochovaný jazdec pomenovanie Kerény (staré uhorské krstné meno).

Antropologickou analýzou sa zistilo, že v hrobe bol pochovaný muž vo veku 30 – 35 rokov, vysoký 172 cm, európo-mongoloidného typu. Jeho lebka vykazovala európske aj mongoloidné črty. Chrup bol zachovaný v dobrom stave, mal všetkých 32 zubov. Kostí nevykazovali žiadne patologické zmeny spôsobené

Inštalácia jazdeckého hrobu. Foto: D. Hanula

Hyperrealistická rekonštrukcia avarskeho jazdca. Foto: D. Hanula

chorobami ani stopy po smrteľnom zranení. Na pravej strane lebky, v oblasti spánkovej kosti, sa však nachádzalo poranenie spôsobené ostrým predmetom, ktoré vzniklo ešte počas jeho života. Toto zranenie nebolo smrteľné, pretože sa na ňom už začal proces hojenia a čiastočná tvorba nového kostného tkaniva. Z lebky bola odobraná vzorka na archeogenetickú analýzu. Výsledky DNA testov potvrdili, že avarský bojovník mal predkov európskeho aj ázijskeho pôvodu.

Antropologické pozostatky boli podrobené analýze stabilných izotopov uhlíka a dusíka, analýze izotopov stroncia, ako aj rádiokarbónovej metóde (C14), ktorá preukázala, že jazdec zomrel okolo roku 630.

Pochovaný jazdec bol uložený do hrobu s úplnou výzbrojou. Tá obsahovala železný meč zdobený zlátením a striebornými kovami, luk obložený parohovými doštičkami, tulec s vyrezávanými parohovými a kostenými doštičkami obsahujúci železné hroty šípov, železnú kopiju, lamelový pancier, ako aj pozlátený strieborný bojovnícky opasok. Jazdec bol pochovaný v truhle zhotovenej z dubových dosiek. Vedľa neho bol uložený aj jeho kôň s výstrojom, so železným zubadlom v ústach, so sedlom zdobeným parohovým obložením, s párom železných strmeňov, s ohlávku, s poprsným a zádržným remeňom, ktoré boli zdobené pozlátenými striebornými lisovanými kovami.

Detail rekonštruovanej tváre jazdca. Foto: D. Hanula

Odkrytý hrob má mimoriadny význam vďaka nálezu lamelového panciera, pozostávajúceho z viac ako 500 kusov pozdĺžnych železných lamiel. Telo jazdca bolo uložené v rakve priamo na lamelový pancier. Význam tohto objavu spočíva v tom, že ide o prvý úplný lamelový pancier z obdobia avarského kaganátu, ktorý bol odkrytý v neporušenom stave a vyzdvihnutý metódami archeologického výskumu z pôvodného miesta uloženia. Vďaka týmto nálezovým okolnostiam boli počas reštaurovania panciera zistené podrobnosti o jeho komponentoch a štruktúre, ktoré umožnili jeho autentickú rekonštrukciu.

Autorský tím Kerényi-a oživil prostredníctvom hyperrealistickej rekonštrukcie. Rekonštrukcia tváre bola vykonaná tradičnou sochársko-anatomickou metódou. Vedeckú rekonštrukciu tváre realizovali antropologička Kustár Ágnes (Antropologický kabinet Maďarského prírodovedného múzea) a sochár Balikó András.

Avarský jazdec bol vo finálnej podobe rekonštruovaný v životnej veľkosti, sediaci na cválajúcom koni, v ruke držiaci kopiju, s rekonštrukciou všetkých zbraní odkrytých v hrobe, ako aj s rekonštrukciou lamelového panciera a prilby. Prilba ako

jediná nebola odkrytá v hrobe, no na základe zranenia v oblasti spánkovej kosti autori výstavy predpokladajú, že zranenie prežil práve vďaka jej noseniu.

Celotelovú hyperrealistickú rekonštrukciu avarského bojovníka zo silikónu v životnej veľkosti vytvorila spoločnosť Filmeffex Bt. z Budapešti, ktorá patrí k svetovej špičke v produkcii filmových masiek. Výsledky jej práce možno vidieť aj vo viacerých filmoch hollywoodskej produkcie (napr. v sci-fi filme Duna).

K výstave bol vydaný aj mimoriadne hodnotný katalóg, ktorý okrem samotného náleziska, metód a spôsobu odkryvu hrobu či prezentácie nálezov predstavuje aj postupy rekonštrukcie jednotlivých zbraní, výsledky prírodovedných analýz, ako aj spôsob hyperrealistickej rekonštrukcie avarského bojovníka.

Návštevníci výstavy mali jedinečnú príležitosť oboznámiť sa s elitným členom obávaného avarského jazdeckva. Pochovaný jazdec patril k elite avarskej spoločnosti z prvej tretiny 7. storočia a bol členom malej zložky ťažkého jazdeckva avarského vojska. Výstava Kaganov jazdec v Gemersko-malohontskom múzeu zaznamenala značný záujem verejnosti – počas jej trvania si ju prezrelo 2037 návštevníkov.

Výstava bola realizovaná s finančnou podporou Národného kultúrneho fondu Maďarska (Nemzeti Kulturális Alap) a Banskobystrického samosprávneho kraja.

Alexander Botoš

Výstava Nuovi recuperi v Múzeu zachráneného umenia v Oktogóne Rímskeho Národného múzea-Diokleciánove kúpele (26. 6. 2025 – 11. 1. 2026)

Jeande la Bruyère, Les Caractères (1688), 18 (I): Krásne veci strácajú krásu, keď sú mimo miesta pôvodu

V roku 2008 sme uverejnili spolu s manželom v Pamiatkach a múzeách 3/2008 článok s titulom Veľká razia – kultúrne dedičstvo sa vracia domov. V tom čase vzbudila výstava s názvom „NOSTOI – Znovu nájdené skvosty v Ríme“, ktorá sa uskutočnila v paláci Poli, obrovský záujem verejnosti nielen domácej talianskej, ale aj zahraničnej. Nostoi je odvodené z gréckeho slova „nostos“. Súvisí s gréckymi eposmi, ktoré rozprávajú o osude hrdinov po zničení Tróje a ich dlhom a strastiplnom návrate domov. Takouto Odyseou bol aj osud predmetov, ktoré sa v súčasnosti s veľkou slávou vrátili do talianskej vlasti. V roku 2008 bol kurátorom výstavy renomovaný archeológ a filológ profesor Louis Godart z Kancelárie prezidenta republiky, ktorý vtedy povedal: „Taliansko je svetová kultúrna veľmoc s piatimi miliónmi katalogizovaných umeleckých diel, 100 000 kostolmi, 20 000 historickými centrami miest, 45 000 zámkami a záhradami, 35 000 historickými obydliami, 2000 archeologickými lokalitami a 3500 múzeami súkromnými aj verejnými... a Taliansko je tiež krajina s najväčším počtom lokalít zapísaných v Zozname svetového dedičstva UNESCO – 41.“ Dnes už ich má Taliansko 61, o dvadsať viac. Toto obrovské kultúrne dedičstvo je neustále ohrozované dravcami umenia. S pomocou špeciálneho oddielu polície – karabinierov, pridelených talianskemu ministerstvu kultúry (TPC – Tutela del Patrimonio Culturale) sa v roku 2008

Výstava *Nuovi recuperi* v Oktogónálnej sále Diokleciánových kúpeľov v Ríme. Foto: M. Musilová

Terakotová Venuša v mušli, ktorá bola prinavrátená v roku 2025. Foto: M. Musilová

podarilo navrátiť do Talianska zo Spojených štátov amerických 74 ukradnutých a ilegálne vyvezených diel. Spojenými silami talianskeho ministerstva kultúry, ozbrojených zložiek štátu, súdnicstva a kultúrnou diplomaciou sa získalo od veľkých amerických múzeí to, čo bolo neoprávnene vyvezené počas posledných tridsať

rokov. Dňa 26. júna 2025 otvorili v Múzeu zachráneného umenia (Planetarium-Oktogón) v Ríme novú výstavu s názvom NUOVI RECUPERI. V preklade to znamená „Nové predmety získané vďaka navráteniu“. Oktogonálna sála na Piazza Repubblica, patriaca pôvodne k Diokleciánovým kúpeľom, prešla rozsiahlou rekonštrukciou a je súčasťou Národného archeologického múzea v Ríme. Kurátorsky ju pripravili Sara Colantonio a Maria Angela Turchetti. Výstava je výsledkom spolupráce Veliteľstva karabínierov – jednotkou pre ochranu kultúrneho dedičstva talianskeho Ministerstva kultúry (MiC), Národného inštitútu pre reštaurovanie a Národného múzea v Ríme. Táto inštitucionálna sieť posilňuje prepojenie medzi ochranou, štúdiom a propagáciou pamiatok. Výstava dokumentuje najvýznamnejšie operácie, ktoré vykonalo veliteľstvo TPC v rokoch 2022 – 2025. Vďaka podpore nových technológií, napríklad Databáze nelegálne odcudzeného kultúrneho dedičstva a systému S.W.O.A.D.S (Stolen Works Of Art Detection System), založenom na umelej inteligencii, získali karabínieri späť veľké množstvo diel a sprístupnili ich verejnosti. Databáza obsahuje viac ako 1,3 milióna ukradnutých predmetov a viac ako 7 miliónov registrovaných kultúrnych pamiatok. Za menej ako dva roky sa karabínierom podarilo získať späť viac ako 200 ukradnutých predmetov. Podarilo sa to vďaka súdnym vyšetrovaniam, vzájomným dohodám o kultúrnej diplomacii a spontánnym reštitúciám zo strany občanov a inštitúcií. Medzi najvýznamnejšie exponáty výstavy patria polychrómnne etruské urny z Città di Pieve spolu s pohrebnou výbavou a neskorohelenistickou bronzovou sochou nedávno repatriovanou z Belgicka. Socha muža odetého v tóge Lath Ceisina (1. storočie pred Kr.) pochádza z Perugia a významovo je porovnateľná so slávnymi bronzovými sochami zo San Casciano dei Bagni a ďalšou sochou muža v tóge, vrátenou v roku 2007. Operácia, vďaka ktorej sa sochu a ostatné predmety podarilo vrátiť, sa volala „Fenice“ (vták fénix, ktorý vstal z popola) a uskutočnila sa v roku 2013 v spolupráci s belgickou políciou a súdnictvom. Medzi ďalšie významné nálezy vrátené z New Yorku patria maľované terakotové obklady z Cerveteri zo 6. – 5. storočia pred Kristom, grécke a etruské bronzové zbrane, etruské a rímske bronzové a strieborné nádoby, terakotové predmety z obdobia Veľkého Grécka (Magna Graecia), etruské zlatnícke výrobky,

Bronzové sochy Lath Ceisina a Aule Ceisina. Obe boli objavené vykrádačmi hrobov. Foto: M. Musilová

votívne bronzы a divadelné masky. Pätnásť kusov strieborných predmetov z Morgantiny, objavených v roku 1978, bolo dlho hľadaných prostredníctvom internetových stránok sicílskych karabinierov. Vykrádači zbierku predali za 1000 dolárov, po dlhšej ceste ilegálneho obchodu ju Metropolitan Museum kúpilo v rokoch 1981 – 1982 za 2,7 miliónov dolárov. Keby Metropolitan Museum nepristúpilo na rokovania o prinavrátení predmetov, ktoré dokázateľne pochádzali z územia Talianska, tak by ho talianska vláda navždy vylúčila z medzinárodných výpožičiek predmetov. Vďaka ďalším vyšetrovaniam sa podarilo získať od Metropolitaného múzea dve terakotové busty ženských božstiev. Rozhodnutie veľkých amerických múzeí prijať etické princípy získavania akvizícií prispelo k dialógu s talianskym ministerstvom kultúry (MiC) a TPC. Múzeá sa zaviazali overovať pôvod získaných zbierkových predmetov a vracat späť tie, ktoré získali nelegálne. Prvý krok k takémuto rozhodnutiu urobilo Múzeum umenia v Bostone. Zahranické operácie karabinierov siahajú aj do Veľkej Británie. Podarilo sa im zaistiť predmety pochádzajúce z Talianska a uskladňované u anglického starožitníka v Londýne. Vedelo sa o ňom už od roku 2007, ale až v roku 2023 sa ho podarilo usvedčiť a mnohé predmety získať späť. Niektoré už medzitým našli nových majiteľov v USA. Vďaka Generálnej prokuratúre v New Yorku sa mnohé vrátili naspäť do Ríma. Je to okolo 600 predmetov z kostolov, súkromných zbierok, ale aj ilegálnych vykopávok prevádzaných takzvanými „tombarolmi“, vykrádačmi hrobov. Datované sú od 9. storočia pred Kr. až po 2. storočie po Kr. Pochádzali pritom z rôznych oblastí Talianska – Lázia, Kampánie, Apúlie, Kalábrie a Sicílie. V apríli 2024 sa začalo vyšetrovanie štátnej prokuratúry v Perugia na základe informácií od karabinierov. Týkalo sa etruských urien, ktorých obrázky kolovali na internete. Spoločne s Rímskou univerzitou Tor Vergata sa podarilo identifikovať urny. Pochádzali z okolia

mesta Chiusi, z nekropoly, ktorú objavili počas orby v roku 2015. Etruské urny z 3. až 2. storočia pred Kr. pochádzali z hrobky rodiny Pulfna. Vyšetrovanie, zamerané na pozemok susediaci s hypogeom, ktorý vlastnil miestny podnikateľ, sa zameralo na telefonálne odpočúvania a sledovanie dronmi, čím sa zabránilo bezprostrednému uvoľneniu tovaru na nelegálny trh so starožitnosťami. To umožnilo získať osem urien a dva sarkofágy spolu s pohrebnými milodarmi. Táto operácia bola považovaná za jednu z najdôležitejších objavov etruských artefaktov, aké sa kedy dosiahli počas vyšetrovacej činnosti. V roku 2014 sme hostovali na bratislavskom hrade výstavu Etruskovia z Perugia. Vtedy sa nám v spolupráci s Národným archeologickým múzeom v Perugia podarilo priviezt do Bratislavy okrem iných predmetov aj 20 urien, ktoré boli čerstvo získané práve vďaka zásahu karabinierov. Bol to vzácny nález, ktorý bol po Ríme (v prezidentskom paláci), vystavený verejnosti iba po druhý raz. Vďaka dohodám medzi MiC a európskymi múzeami, hlavne dohode s Antikensammlung v Kunsthalle v Kielu v Nemecku sa v roku 2024 podarilo prinavrátiť štyri apúlske keramické vazy, z ktorých najvzácnejšou je nádherný louthrophoros s motívom z gréckej mytológie o bohyni úsvitu Eos a mladom poľovníkovi Kephalovi.

Na výstave v Oktogone nechýbajú ani predmety získané z operácií v krajinách tretieho sveta alebo v krízových zónach ako sú Egypt, Irak a Sýria. Patria k nim okrem iného aj fajansovú amulety, votívne figúrky, pečate, kamenné sochy a koptské textilie, ktoré čakajú na navrátenie pôvodným majiteľom. Celá sekcia je venovaná aj spontánnym zásielkam, teda predmetom, ktoré vrátili jednotliví ľudia, uvedomujúc si historickú a právnu hodnotu svojho majetku. Takto sa podarilo získať sošku božstva Potnia-Theron. Nájdená bola pôvodne počas vykopávok v hellenistickej svätyni v Ardei, potom bola odcudzená a vyvezená von do zahraničia. Vďaka izraelskému múzeu v Jeruzaleme sa ju podarilo identifikovať a po deviatich rokoch vrátiť s pomocou zásahu prokuratúry a diplomacie. Svedčí to o rastúcom povedomí o ochrane nášho spoločného kultúrneho dedičstva na medzinárodnej úrovni. Výstava skončila 11. januára 2026, bol k nej vydaný aj katalóg vydavateľstvom Silvana Editoriae. Veríme, že tento boj o záchranu ukradnutého a nelegálne vyvezeného kultúrneho dedičstva bude úspešne pokračovať nielen v Taliansku, ale aj na Slovensku. Pamiatkový úrad SR spolu s Interpolom a Ministerstvom vnútra SR už prezentovali nedávno čiastkové výsledky. Slovenský komitét ICOM spoločne so Slovenskou archeologickou spoločnosťou pri SAV a Slovenským komitétom Modrého štítu sa usilujú vytvoriť v rámci EU projektu PRISM webovú platformu, kde sa takéto informácie budú pravidelne zverejňovať.

Margaréta Musilová

Grécky zázrak Vojtecha Zamarovského. Oživený „Grécky zázrak“ v podobe kópií antických sôch

V Slovenskom národnom múzeu-Archeologickom múzeu v Bratislave sme otvorili 18. októbra 2025 pri príležitosti Medzinárodného dňa archeológie novú výstavu. Venovaná je životu a dielu Vojtecha Zamarovského a prezentuje sochárske diela a artefakty spojené s jeho osobou.

Logo špeciálneho oddielu talianskych karabinierov (TPC – Tutela del Patrimonio Culturale). Foto: M. Musilová

Záber zo slávnostnej vernisáže. Zľava: J. Bruna, R. Čambal, A. Bajanová. Foto: archív autorky

Vojtech Zamarovský (1919 – 2006), popredný slovenský spisovateľ literatúry faktu a „Veľvyslanec helenizmu“, zasvätil svoju literárnu tvorbu starovekým civilizáciám. Jeho celoživotná fascinácia „gréckym zázrakom“ vyústila v roku 2000 do mimoriadneho daru: Grécka republika mu venovala kolekciu desiatich kópií antických sôch a reliéfov pre pripravované Múzeum Antiky v Trenčíne.

Za myšlienku múzea v Zamarovského rodnom meste stál jeho priateľ a obdivovateľ Ing. arch. Július Bruna. V roku 1997 založil Klub priateľov Vojtecha Zamarovského a podnikol kroky na získanie exponátov. Dar hodnotných kópií sochárskych diel antiky prišiel na Slovensko nečakane o tri roky ako zázrak. Múzeum Antiky v Trenčíne fungovalo, no pre opakované sťahovanie a rekonštrukciu poslednej budovy skončili cenné exponáty v sklade súkromnej firmy.

V roku 2025 sa Július Bruna obrátil na Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum v Bratislave s návrhom na sprístupnenie diel verejnosti. Z dôvodu priestorových možností múzea vznikla výstava, ktorá kompromisne prezentuje sedem sochárskych diel z daru Gréckej republiky (reliéfy nebolo možné prezentovať), jednu plastiku získanú Júliuom Brunom v Egypte a predmety z autorovej pozostalosti.

Výstava, sprístupnená na prvom poschodí múzea, je rozdelená na dve časti. Pre širokú verejnosť sú prístupné kľúčové diela antického sochárstva: Kúros z Volomandry (archaický štýl), Euthydikova kora (ranoklasický štýl), Atlét z Eleusis (klasický štýl), Hlava Hygie, Hlava Alexandra Macedónskeho a Nymfa z ostrova Rhodos (helenizmus).

V druhej, špecializovanej časti, prístupnej pre návštevníkov, ktorí sa dopredu objednávajú, sú vystavené ďalšie dve diela: Kykladský idol z doby bronzovej a staroegyptská socha Kaaperovej manželky. Túto časť dopĺňajú vitríny s osobnými vecami, knihami a panelmi o Zamarovského živote a tvorbe.

Ku každému sochárskemu dielu je pripravený popis, ktorý obsahuje odkazy na relevantné informácie v publikáciách Vojtecha Zamarovského.

Pre záujemcov o podrobnejšie poznatky o exponátoch je elektronicky k dispozícii špeciálny katalóg. Tento katalóg pripravili študenti z Katedry klasickej archeológie Trnavskej univerzity pod odborným vedením doc. Mgr. Miroslavy Daňovej, PhD.

Výstava, ktorá potrvá pravdepodobne do konca roka 2026, pokiaľ sa nenájde priestor v Trenčíne, vznikla vďaka úsiliu Júliusa

Pohľad na výstavu s kópiami antických sôch. Foto: A. Bajanová

Brunu a autorskej spolupráce Mgr. Anny Bajanovej a Mgr. Radoslava Čambala, PhD. Je nielen prehliadkou antického umenia, ale aj poctou Vojtechovi Zamarovskému, mužovi, ktorý „oživil mramor“ pre tisíce čitateľov. Veď mnohí z nás prepadli túžbe stať sa archeológom práve po prečítaní jeho diel.

Prezentované diela a ich význam

V prvej časti:

- *Kúros z Volomandry (560 – 550 pred n. l.):* Idealizované zobrazenie mladého atléta s typickým archaickým úsmevom, slúžiace ako náhrobok.

- *Euthydikova kora (okolo 490 pred n. l.):* Prechodové dielo medzi archaikou a ranou klasikou. Socha z Akropoly, ktorá už nemá archaický úsmev, signalizuje nástup nového štýlu.

- *Atlét z Eleusis (rímska kópia Polykleita, okolo 440 pred n. l.):* Zosobnenie klasického ideálu krásy a proporcií podľa Polykleitovho Kánonu.

- *Hlava bohyně Hygie (cca 350 pred n. l.):* Dielo pripisované Skopasovi, majstrovi neskorého klasického sochárstva, ktorý vedel majstrovsky zobraziť silné emócie a „oživiť mramor“.

- *Hlava Alexandra Macedónskeho (koniec 4. stor. pred n. l.):* Realistický portrét od dvorného sochára Lysippa, ktorý zachytil energiu mladého kráľa a zaviedol nový kánon proporcií.

- *Nymfa z Rhodosu (koniec 2. – začiatok 1. storočia pred n. l.):* Príklad helenistického „barokového“ štýlu, dynamické a živé stvárnenie ženskej postavy.

V druhej časti:

- *Kykladský ženský idol (2800 – 2300 pred n. l.):* Záhadná, geometricky štylizovaná socha, kanonický príklad umenia kykladskej doby bronzovej.

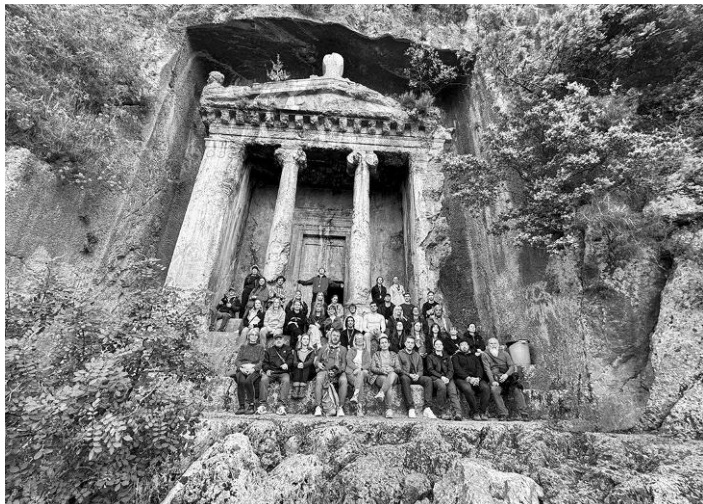
- *Kaaperova manželka (Egypt, okolo 2500 pred n. l.):* Staroegyptská drevená socha z nekropoly Sakkára, demonštruje odlišný prístup k stvárneniu ľudskej postavy. Zakúpená bola v Egypte Klubom priateľov Vojtecha Zamarovského pre Múzeum Antiky.

Anna Bajanová

Aktivity Katedry klasickej archeológie Trnavskej univerzity v roku 2025

Rok 2025 bol pre Katedru klasickej archeológie FF TU úspešný vo výskume, vo vedeckej práci aj v oblasti prezentácie kultúrneho dedičstva. Silným momentom roka bolo pokračovanie záchranného archeologického výskumu v Rusovciach, kde sa podarilo odkryť rímsky akvadukt z polovice 2. storočia – výnimočný príklad rímskeho inžinierstva na území Slovenska. Za tento objav získali doc. Erik Hrnčiarik a Mgr. Tomáš Kolon, PhD. Výročnú cenu časopisu Pamiatky a múzeá i Cenu Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV za rok 2025. Objav rezonoval aj v médiách a stal sa jedným z najzaujímavejších archeologických nálezov roka. Oblasť prezentácie kultúrneho dedičstva úspešne reprezentoval Archeopark Cífer-Pác, ktorý v roku 2025 získal Výročnú cenu časopisu Pamiatky a múzeá v kategórii expozícia/výstava, ako aj Cenu SAV za popularizáciu vedy a spoločenské aplikácie. Odborným garantom projektu je prof. Vladimír Varsík, ktorý dlhodobo stojí za odbornou koncepciou prezentácie neskoroorientálnej rezidencie Kvádov a jej ukotvenia v regióne.

Študenti a pedagógovia našej katedry sa aj tento rok v máji v rámci výuky zúčastnili odbornej exkurzie do juhozápadného Turecka. Počasie bolo nečakane chladné, no napriek tomu sme absolvovali mimoriadne výživný odborný program, ktorý opäť pripravil doc. Erik Hrnčiarik. Výsledky bádania v oblasti architektúry a urbanizmu z tejto exkurzie sú dostupné aj širokej verejnosti v podobe recenzovaného elektronického zborníka *Architectura Archaeologica Antica VII – Verejné stavby a urbanizmus verejného priestoru v Malej Ázii*.

Záber z exkurzie do juhozápadného Turecka. Foto: archív autorov

Systematický výskum rímskeho limitu patril aj tento rok k hlavným činnostiam katedry. V spolupráci s Archeologickým ústavom SAV pokračoval archeologický výskum na lokalite rímskeho vojenského tábora v Iži, pamiatke UNESCO. Naň nadviazala medzinárodná letná škola KELEMANTIA 2025, financovaná Medzinárodným vyšehradským fondom, ktorá spojila terénnu výučbu s odbornými prednáškami a privítala študentov a odborníkov zo Slovenska, Česka a Maďarska. Paralelne s týmito aktivitami pokračuje náš záchranný výskum v areáli kaštiela v Rusovciach na území antickej Gerulaty, pamiatky UNESCO.

Výročnú cenu časopisu Pamiatky a múzeá za rok 2024 získali E. Hrnčiarik (vľavo) a T. Kolon (vpravo). Foto: archív autorov

Silnou profilovou líniou katedry zostala aj archeológia pod vodou, vedená a odborne usmerňovaná Mgr. Miroslavou Daňovou, PhD. Naši študenti si mohli zvoliť predmet Archeológia pod vodou a v máji sa niektorí z nich zúčastnili aj medzinárodného výskumu neskoroorientálneho prístavu v Polače na ostrove Mljet v Chorvátsku. Tento výskum vedie Hrvatski restauratorski zavod a okrem nás sa na ňom podieľali Archeologický ústav SAV, v. v. i. a nemecká organizácia DEGUWA. Významným vzdelávacím podujatím bol certifikovaný kurz Nautical Archaeology Society (NAS), prvý v strednej Európe vôbec. Za slovenskú stranu ho organizovala Katedra klasickej archeológie Trnavskej univerzity a Slovak Scientific Diving Academy. Garantom podujatia bola ICUA Zadar a zúčastnili sa ho nielen pedagógovia a študenti Trnavskej univerzity, ale aj ďalší účastníci zo Slovenska, Čiech a Nemecka. Naša katedra v zastúpení doc. Daňovej zároveň reprezentovala Slovenskú republiku na Valnom zhromaždení UNESCO, ktoré sa venovalo ochrane kultúrneho dedičstva pod vodou. Téma ochrany kultúrneho dedičstva pod vodou mala v roku 2025 aj výrazný mediálny ohlas – od RTVS a regionálnych médií až po tematické podcasty a rozhovory s odbornou verejnosťou.

Okrem toho katedra zorganizovala viacero významných podujatí s medzinárodnou účasťou. Walking seminar – Traces of the Roman Frontier (13. – 19. 10. 2025) predstavil moderný formát kombinujúci terénne exkurzie, výučbu priamo v krajine a interdisciplinárnu diskusiu o hraniciach, UNESCO lokalitách a kultúrnych kontaktoch v antike. BIP – Blended Intensive Programme „Natura et cultura“ (Erasmus+) prepojoval výučbu s prednáškami zahraničných odborníkov a terénnym poznávaním kultúrnych krajín.

Jesenným vyvrcholením bola medzinárodná konferencia Living Heritage: Knowledge, Identity, Practice – 27. – 28. 11. 2025, ktorá vytvorila platformu na diskusiu o živom, oživovanom a komunitnom dedičstve a prepojila archeologické, etnologické, environmentálne a muzeologické perspektívy v rámci konzorcia KreativEU a UNESCO UNITWIN. Katedra bola zároveň aktívna v oblasti mobility pedagógov a študentov a jej členovia prednášali na renomovaných zahraničných konferenciách. Študenti sa zapájali do grantových projektov i terénnych výskumov doma a v zahraničí; viacerí získali ocenenia dekana za záverečné práce a študentka Pavlína Farulová reprezentovala Slovensko na svetových hrách v Číne. Rok 2025 tak potvrdil

pozíciu Katedry klasickej archeológie Trnavskej univerzity ako dynamického pracoviska, ktoré prepája výskum, výučbu, terénne aktivity a medzinárodnú spoluprácu, zároveň úspešne popularizuje archeologické dedičstvo a posilňuje odborný profil svojich študentov.

*Lucia Nováková – Vladimír Varsík – Miroslava Daňová –
Tomáš Kolon – Eduard Droberjar – Erik Hrnčiarik*

Jeden akademický rok na Katedre archeológie FF UKF v Nitre

Akademický rok 2024/2025 na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre sa oficiálne začal 23. septembra 2024 slávnostným otvorením. Na Katedre archeológie FF UKF v Nitre však nové pracovné obdobie symbolicky odštartovalo už o niekoľko dní skôr. Dňa 21. septembra 2024 sa takmer všetci pedagógovia a doktorandi katedry zúčastnili výjazdovej porady spojenej so spoločenským stretnutím v tribečských lesoch. Podujatia tohto typu slúžia nielen na plánovanie práce v nadchádzajúcom semestri, ale aj na oddych a upevňovanie kolegiálnych vzťahov pred začiatkom intenzívneho akademického obdobia.

Oficiálne otvorenie akademického roka 23. septembra 2024 bolo, ako každoročne, spojené s udeľovaním Ceny rektora za mimoriadne výsledky vo vedeckej, umeleckej a tvorivej činnosti za rok 2023. Medzi ocenenými bola aj členka Katedry archeológie doc. Mgr. Mária Hajnalová, PhD., ktorá získala ocenenie za kapitolu v knižnej publikácii *Oppidum as an urban landscape: A multidisciplinary approach to the study of space organisation at Bibracte*. Práve lokalita Bibracte patrí medzi dlhodobo významné výskumné aktivity katedry. Už deväť rokov sa tu pod vedením doc. Márie Hajnalovej realizuje systematické vzorkovanie a archeobotanický výskum rastlinných makrozvyškov. V posledných rokoch sa do spolupráce zapojil aj dr. Peter Barta, ktorý sa od 1. septembra 2024 stal členom našej katedry.

Riadna výučba na univerzite, a teda aj na Katedre archeológie, sa začala 24. septembra 2024. V akademickom roku 2024/2025 zabezpečovalo výučbu dvanásť interných pedagógov katedry pod vedením vedúcej katedry doc. Mgr. Zuzany Borzovej, PhD. Pedagogický kolektív tvorili prof. PhDr. Noémi Beljak Pažinová, PhD., prof. PhDr. Pavel Otmar Krafl, Dr., doc. PhDr. Stanislava Bönde Gogová, PhD., doc. Mgr. Mária Hajnalová, PhD., doc. Mgr. Dominik Repka, PhD., doc. PhDr. Pavol Šteiner, PhD., PhDr. Daniel Bešina, PhD., univ. doc., Mgr. Peter Barta, PhD., Mgr. Jakub Godiš, PhD., Mgr. Matej Styk, PhD. a Mgr. Katarína Šimunková, PhD. Z externého prostredia v tomto

Účastníci výjazdovej porady v tribečských lesoch. Zdroj: archív autorov

roku na katedre vyučoval PhDr. Vladimír Mitáš, PhD. a PhDr. Marián Soják, PhD. z Archeologického ústavu SAV, v. v. i., Mgr. Peter Grznár z Krajského pamiatkového úradu v Trnave a Bc. Miloslav Drevo, DiS.

Súčasťou katedry zostávajú aj emeritní profesori: prof. Jozef Bujna, CSc., prof. PhDr. Peter Romsauer, CSc. a prof. PhDr. Egon Wiedermann, CSc., ktorí aj po odchode do dôchodku predstavujú pre pracovisko významnú odbornú a ľudskú oporu.

V akademickom roku 2024/2025 pôsobilo na katedre aj šesť interných doktorandov, z nich dvaja v rámci cotutelle, t. j. doktorandského štúdia pod dvojím vedením/dvoch školiteľov z dvoch univerzít: Université Marie & Louis Pasteur, Besançon, Francúzsko a University of Alabama, USA, a jeden doktorand v externej forme doktorandského štúdia. Okrem nich na našej univerzite pod Katedrou archeológie pôsobilo ďalších šesť interných doktorandov študujúcich v spolupráci s externou vzdelávacou inštitúciou – Archeologickým ústavom SAV, v. v. i. V tomto akademickom roku na študijný program Archeológia – bakalársky stupeň nastúpilo 26 študentov. V rámci bakalárskeho stupňa štúdia študijného programu Pamiatková starostlivosť a kultúrne dedičstvo sme evidovali 9 študentov. Na magisterskom stupni štúdia v študijnom programe Archeológia bolo zapísaných 11 a v študijnom programe Muzeológia 4 študenti.

Život na Katedre archeológie však ani v uplynulom akademickom roku nebol späť vylúčne s výučbou študentov študijných programov Archeológia, Pamiatková starostlivosť a kultúrne dedičstvo a Muzeológia. Významnú časť činnosti tvorili aj projektové, publikačné, terénne a popularizačné aktivity. Najdôležitejšie z nich možno zhrnúť v nasledujúcom chronologickom prehľade.

September 2024

Pri pamätníku obetiam fašizmu v Kremničke sa koncom septembra uskutočnila tretia etapa archeologického výskumu pre vedecké a dokumentačné účely pod vedením P. Šteinerja. Katedrový výskum sa zamerl na spresnenie poznatkov o protitankovej priekope; archeologickými sondami sa podarilo overiť jej tvar, rozmery a konštrukciu, čím sa rozšírilo poznanie povstaleckej obrany Banskej Bystrice. Lokalita má mimoriadny vedecký význam, keďže dokumentuje nielen vojenské opatrenia, ale aj tragické udalosti z rokov 1944/1945 – v týchto miestach sa nachádzal masový hrob obetí nacistických represálií. Zistenia výskumu majú okrem vedeckého aj významný spoločenský a ochranný rozmer, keďže poskytujú odborné podklady pre rozhodovanie o dôstojnej ochrane tohto pietneho a historicky významného územia.

Október 2024

Tento mesiac sa niesol v duchu odborných aj popularizačných prednášok v podaní pedagógov a doktorandov katedry. Jednou z nich bola prednáška Mgr. J. Godiša, PhD., ktorý študentom na Masarykovej univerzite v Brne počas svojho pobytu v rámci programu Erasmus Staff Mobility for Teaching predstavil aktuálny stav a perspektívy výskumu strednej doby bronzovej. Prednáškové, ako aj školiace pobyty, poskytujú pedagógom príležitosť rozvíjať odborné aj didaktické zručnosti a získavať nové skúsenosti v oblasti výskumu a edukácie. Okrem kolegu sa v akademickom roku 2024/2025 zúčastnili školiaceho pobytu Erasmus Staff Mobility for Training Z. Borzová na Eötvös Loránd University v Budapešti a N. Beljak Pažinová v Maďarskom

Deň s vedou DEŇ S ARCHEOLÓGIU na FF UKF v Nitre

Týždeň vedy a techniky na Slovensku
11.11.2024

Spoločenská miestnosť - suterén, budova FF UKF v Nitre, Štefánikova 67

PREDNÁŠKOVÝ BLOK (9:00 – 14:00)

9:00 – 9:15 Z. Borzová: Podoby archeológie na Katedre archeológie za roky 2023-2024
9:15 – 10:00 P. Barta: Stromy, Malta, hodváb, hudba: chronometrické datovanie kultúrneho dedičstva na Slovensku

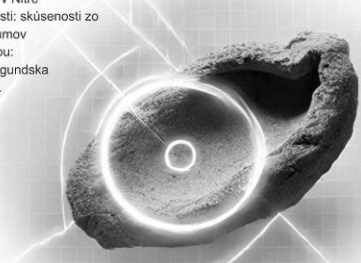
Archeologické výskumy Katedry archeológie FF UKF v Nitre za sezónu 2024

10:00 – 10:20 N. Beljak Pažinová – K. Šimunková: 6000 rokov stará praveká osada pri dudinských travertínoch
10:20 – 10:40 D. Repka – M. Kučerová – M. Hajnalová – M. Hudáková – M. Hudák – M. Styk: Archeologický výskum predhradia hradiska púchovskej kultúry v Jánovciach-Machalovciach
10:40 – 11:00 prestávka
11:00 – 11:20 D. Bešina – S. Bönde Gogová: Výsledky systematického archeologického výskumu šibenice v Holíči (2022-2024) a perspektívy do budúcnosti
11:20 – 11:40 P. Steiner: Archeologický výskum povstaleckých obranných postavení a miest popráv v Kremničke
11:40 – 12:00 diskusia
12:00 – 12:30 prestávka

Vedecké aktivity v študentských radoch

12:30 – 12:45 E. Vaneková – V. Uhrinová – T. Kačengová: Workshop C14 v Prahe
12:45 – 13:00 J. Kovač Kočíš – K. Bohušová – V. Matejovičová: Archeologický výskum v Zalavári očami študentov Katedry archeológie UKF v Nitre
13:00 – 13:15 A. Kalapáková: Expedície do minulosti: skúsenosti zo zahraničných archeologických výskumov
13:15 – 13:30 N. Prochádková: Semienko pod lupou: archeobotanický výskum v srdci Burgundska
13:30 – 13:45 R. Sabol: Posterová prezentácia tzv. prikostolného múzea v Marianke
13:45 – 14:00 diskusia

Vernisáž výstavy PÍROŠKA – môj život s ARCHEOLÓGIU (17:00)

Program Dňa s vedou – dňa s archeológiu na FF UKF v Nitre.
Zdroj: archív autorov

Výstavu Piroška – môj život s archeológiu navštívila aj P. Ratimorská. Zdroj: archív autorov

národnom múzeu v Budapešti. V rámci programu Erasmus+ využívajú aj študenti a doktorandi možnosť študijných pobytov a stáží v zahraničí. Tieto mobility sú plne podporované vedením katedry aj garantmi študijných programov – N. Beljak Pažinovou (ŠP Archeológia, všetky stupne štúdiá) a P. O. Kraflom (ŠP Pamiatková starostlivosť a kultúrne dedičstvo a ŠP Muzeológia). V akademickom roku 2024/2025 vycestovalo na zahraničné mobility 11 študentov a doktorandov a dvaja študenti absolvovali študijné pobyty. Ich hosťiteľmi boli katedry a ústavy univerzít vo Vroclave, Českých Budějoviciach, Hradci Králové, Ústí nad Labem a na ELTE v Budapešti. Funkciu Erasmus koordinátorky

zastávala do konca zimného semestra 2024/2025 N. Beljak Pažinová, od letného semestra 2024/2025 ju preberá M. Styk.

November 2024

Doktorandské kolokvium, t. j. celoslovenské stretnutie doktorandov študijného programu Archeológia, sa uskutočnilo 5. novembra 2024 na Katedre klasickej archeológie Trnavskej univerzity v Trnave. Doktorandi z domácej univerzity, Archeologického ústavu SAV, v. v. i., Katedry archeológie a kultúrnej antropológie Univerzity Komenského v Bratislave a Katedry archeológie Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre predstavili výsledky svojej doterajšej vedeckovýskumnej práce za účasti svojich školiteľov a ďalších pedagógov. Súčasťou kolokvia bola odborná diskusia zameraná na usmernenie ďalšieho smerovania doktorandského výskumu a skvalitnenie dizertačných prác, pričom stretnutie zároveň prispelo k nadväzovaniu odborných kontaktov a posilneniu spolupráce medzi doktorandmi, ako aj samotnými akademickými pracoviskami.

Od 11. do 17. novembra 2024 sa uskutočnil 21. ročník celoslovenského podujatia Týždeň vedy a techniky. Katedra archeológie FF UKF v Nitre sa, podobne ako v predchádzajúcich rokoch, aj v roku 2024 aktívne zapojila do tohto podujatia prostredníctvom viacerých odborných aktivít. Jednou z nich bola konferencia s názvom Deň s vedou – deň s archeológiu, zameraná na prezentáciu činnosti Katedry. V prvom prednáškovom bloku členovia katedry predstavili kolegom-archeológom z iných inštitúcií a študentom historických vied svoje vedecko-výskumné aktivity. Prezentované boli výsledky archeologických výskumov pravekej osady v Dudinciach, hradiska púchovskej kultúry v Jánovciach-Machalovciach, šibenice v Holíči a miest popráv v Kremničke, ktorým predchádzala úvodná prednáška venovaná chronometrickému datovaniu kultúrneho dedičstva na Slovensku. Poobedný blok prednášok bol v réžii študentov katedry, ktorí prezentovali svoje mimoriadne aktivity, ako napríklad účasť na workshope C14 v Prahe, výskumy v Zalavári a na lokalite Bibracte, ako aj na ďalších zahraničných lokalitách. Súčasťou programu bola aj správa o prezentácii prikostolného múzea v Marianke.

Ďalšou z aktivít Katedry archeológie FF UKF v Nitre v rámci Týždňa vedy a techniky bola vernisáž putovnej výstavy Piroška – môj život s archeológiu, venovanej životu a odbornému dielu PhDr. Prisky Ratimorskej. Výstavu pripravila Katedra archeológie FF UKF v spolupráci s Podunajským múzeom v Komárne. Prostredníctvom textových a obrazových panelov bola predstavená profesijná dráha a vedecko-výskumné aktivity PhDr. Prisky Ratimorskej, jednej zo zakladateľiek odboru archeológia na Filozofickej fakulte UKF v Nitre, ktorá na katedre pôsobila v rokoch 1994 – 2001. Odbornými garantmi výstavy boli S. Bönde Gogová a D. Bešina. Na príprave výstavy sa podieľali aj študenti 3. ročníka bakalárskeho štúdia, ŠP Pamiatková starostlivosť a kultúrne dedičstvo a študent ŠP Archeológia, pričom projekt zároveň plnil funkciu absolventského projektu. Putovná výstava bola postupne prezentovaná v priestoroch Pevnosti v Komárne, Rímskeho a národopisného múzea Kelemantia v Iži a na Katedre archeológie FF UKF v Nitre, teda na miestach, kde PhDr. Priska Ratimorská počas svojej profesionálnej dráhy pôsobila. Výstavu bolo možné navštíviť v priestoroch Filozofickej fakulty UKF na Štefánikovej ulici 67 do 13. decembra 2024.

19. novembra 2024 sa Katedra archeológie zapojila do celouniverzitného projektu Deň otvorených dverí, ktorého cieľom bolo predstaviť fakultu ako atraktívne miesto na štúdium a „destináciu

budúcnosti“ pre potenciálnych študentov. Hlavnou myšlienkou podujatia bolo vytvoriť fiktívne fakultné mestiečko Filozofpolis, ktoré slúžilo ako metafora fakulty a jej dynamického akademického prostredia. Naša katedra počas podujatia predstavila svoje tri študijné programy, ako aj aktivity, projekty a publikácie, čím návštevníkom poskytla komplexný pohľad na štúdium a svoju vedeckú činnosť.

Beánie, teda študentská slávnosť a tradičné prijatie prvákov do „nášho cechu“, sa uskutočnili 27. novembra 2024. V prítomnosti všetkých ročníkov a pedagógov katedry boli „prváci-archeológovia“ symbolicky pomazaní hlinou z Jánoviec, zatiaľ čo „prváci-pamiatkari“ si odniesli pečať na viditeľnom mieste na tele. Toto milé podujatie má nielen symbolický, ale aj komunitný význam, keďže umožňuje prvákovi spoznať starších študentov, pedagógov a „obyčaje katedry“.

December 2024

Katedra archeológie sa v neposlednom rade zameriava aj na popularizačné aktivity, ktorými približuje výsledky katedrových výskumov a význam archeológie širokej verejnosti. Počas celého roka sa takto prezentuje formou prednášok, rozhovorov, besied, ako aj prostredníctvom aktivít pre deti a mládež.

Jednou z decembrových aktivít bol celodenný workshop pre žiakov ZŠ Makovičky v Nitre, ktorý pripravili študenti 1. ročníka magisterského štúdia študijného programu Archeológia a študijného programu Muzeológia pod vedením Z. Borzovej v rámci predmetu Verejná archeológia. O vedeckom odbore antropológia referovala doktorandka M. Tábiová žiakom Piaristickej spojenej školy sv. Jozefa Kalazanského. Na ZŠ Atómová v Trnave zase S. Bönde Gogová a D. Bešina v prednáške Stratená

Momentka z celodenného workshopu pre žiakov ZŠ Makovičky v Nitre. Zdroj: archív autorov

minulosť – tajomstvá archeológie priblížili žiakovi prácu archeológov, postupy objavovania a ochrany pamiatok.

Na druhej strane sa študenti katedry stretávajú s popularizáciou priamo v rámci vyučovania. Jedným z príkladov je zážitkové učenie formou workshopu s vernými replikami artefaktov. Prezentáciu predmetov, ktorých predlohami sú reálne nálezy z územia Nitry a jej okolia, doplnil odborný výklad historika a estetika PhDr. Mateja Šišku, PhD., ktorý zároveň ukázal aj praktické využitie archeologických nálezov.

K popularizácii historických vied dlhodobo prispieva aj P. Šteiner, ktorý sa od roku 2008 podieľa na organizácii rekonštrukcii bojov druhej svetovej vojny na Slovensku. V roku 2025 zabezpečil odborný program viacerých podujatí, medzi nimi Jarné prebudenie v Komoči, Oslobodenie 1945 vo Vinosadoch, celoslovenské oslavy 80. výročia víťazstva nad fašizmom v Piešťanoch, Hrmenie pod Zoborom v Nitre či Tankové dni Laugaricio v Trenčianskych Stankovciach.

Celoročnú popularizačnú činnosť pedagógov katedry predovšetkým formou prednášok pre verejnosť možno sledovať v médiách, na sociálnych sieťach katedry (Facebook a Instagram), ako aj na webovej stránke katedry: <https://karch.ff.ukf.sk/>

Január 2025

Prvý mesiac roka tradične znamená pre študentov skúškové obdobie, venovanie sa príprave a absolvovaniu skúšok, ako aj písaniu bakalárskych, diplomových a dizertačných prác. Pedagógovia medzitým využívajú čas na projektovú a publikačnú činnosť.

V akademickom roku 2024/2025 boli členovia katedry zapojení do niekoľkých medzinárodných, národných, ako aj inštitucionálnych projektov. Z medzinárodných treba spomenúť projekty ako Hungarian National Research Development and Innovation Office a Vyšegrádsky fond, v oboch projektoch je zodpovedným riešiteľom za UKF M. Hajnalová a Program Európskej únie Erasmus+ (MKEP) pod vedením Z. Borzovej za UKF. Z národných projektov je katedra zapojená do troch projektov APVV (zodpovední riešitelia: N. Beljak Pažinová, M. Hajnalová, S. Bönde Gogová), štyroch projektov VEGA (N. Beljak Pažinová, D. Bešina, M. Hajnalová, Z. Borzová), jedného projektu KEGA (K. Šimunková) a štyroch projektov financovaných Úradom vlády SR (P. Barta, S. Bönde Gogová, D. Repka, K. Šimunková). Z projektov na inštitucionálnej úrovni získali projekt UGA mladí vedeckí pracovníci: D. Bešina, J. Godiš a M. Styk, ako aj doktorandi: A. Kalapáčová, J. Kónya, N. Karaš, C. Ranum, N. Prochácková, M. Tábiová a J. Wójcik.

Rovnako úspešní sú členovia katedry aj z pohľadu publikačnej činnosti. Viacerí z nich získali Cenu rektora za vedecké a odborné publikácie evidované v medzinárodných indexovaných databázach Web of Science a Scopus za obdobie október 2024 – október 2025. Medzi ocenenými sú N. Beljak Pažinová, D. Bešina, Z. Borzová, J. Godiš, D. Repka, M. Hajnalová, P. O. Krafl, K. Šimunková, P. Šteiner a doktorandka A. Kalapáčová. Okrem týchto databázovaných príspevkov členovia katedry publikujú aj ďalšie vedecké výstupy, všetky sú evidované v univerzitnom knižničnom systéme KIS, ako aj na webovej stránke katedry (pozri priložený QR kód).

Február 2025

Pod taktovkou Katedry archeológie UKF v Nitre a predovšetkým vďaka M. Hajnalovej sa v dňoch 5. – 7. februára 2025 konala

Účastníci konferencie o environmentálnej archeológii na exkurzii v Archeoparku Cífer-Pác. Zdroj: archív autorov

na našej univerzite medzinárodná konferencia environmentálnej archeológie – 19th Conference of Environmental Archaeology, Nitra 2025. Viac než 100 účastníkov z 10 krajín sveta: Arménsko, Rakúsko, Cyprus, Česko, Nemecko, Maďarsko, Poľsko, Rumunsko, Španielsko a Slovensko diskutovalo na tému „Archeológia zdrojov“, ktorá sa zameriava na skúmanie spôsobov, akými minulé civilizácie využívali a spravovali prírodné zdroje, ako sú voda, pôda, minerály, rastliny a zvieratá. Počas dvoch konferenčných dní odznelo 37 príspevkov v duchu tejto nosnej témy. Prednáškovú časť dopĺňala prezentácia 29 posterov. Posledný deň konferencie sa konala odborná exkurzia, počas ktorej účastníci navštívili dve dôležité archeologické miesta. Jedným z nich je novoobjavený Archeopark v Cíferi-Páci. Následne sa účastníci konferencie presunuli do Smoleníc, kde absolvovali výstup na hradisko Molpír doplnený odborným výkladom. Vedecký kredit, odbornosť a aktuálnosť tejto konferencie potvrdzuje skutočnosť, že sa konala pod záštitou Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky a vedeckého časopisu IANSA, ktorý je indexovaný v databázach Web of Science, Scopus a Erihplus.

Marec 2025

Dňa 26. marca 2025 sa na UKF v Nitre uskutočnilo podujatie ŠVOUČ – Študentská vedecká, odborná a umelecká činnosť, ktoré je zamerané na podporu a rozvoj vedeckej, odbornej a umeleckej tvorivosti študentov a na prezentáciu výsledkov ich práce. Študenti všetkých troch študijných programov sa zapojili do súťaže v sekcii „Súčasná otázky archeológie“, kde odborná porota zo siedmich súťažných prác vybrala tri víťazné.

Prvé miesto získala Tatiana Kačengová s prácou Nitka za nitkou: Spracovanie vlny a textilná výroba v dobe halštatskej – na príklade nálezov z Hallstattu a západného Slovenska (školiteľ J. Godiš), druhé miesto obsadila B. Bagálová s prácou Mariánska Čelad' – kláštor bez rehole: premeny pavlínskeho kláštora a jeho architektonické adaptácie (1788 – súčasnosť) (školiteľka S. Bönde Gogová) a tretie miesto patrilo I. Černuškovi za prácu Prívesky a amulety laténskeho obdobia z vybraných pohrebísk juhozápadného Slovenska (školiteľ M. Styk).

Apríl 2025

V priestoroch Koniarne Holíčskeho zámku bola 15. apríla 2025 otvorená výstava Tí, ktorí zhršili – Holíčska šibenica vo svetle interdisciplinárneho výskumu. Výstava prezentovala výsledky archeologického výskumu historickej šibenice v Holíči, realizovaného v rokoch 2022 – 2024 tímom Katedry archeológie FF UKF v Nitre v spolupráci s odborníkmi z viacerých vedných disciplín.

Návštevníkom priblížila fungovanie hrdelného práva, symboliku verejného trestania a osudy popravených prostredníctvom archeologických nálezov, rekonštrukcií a vizuálnych panelov. Autori výstavy boli S. Bönde Gogová a D. Bešina; výstava vznikla v spolupráci s mestom Holíč a bola prístupná verejnosti do 30. apríla 2025. Otvorenie výstavy sprevádzal medzinárodný odborný seminár venovaný archeológii popravísk, na ktorom vystúpili odborníci zo Slovenska, Česka a Poľska. Program pokračoval 16. apríla popularizačnou prednáškou autorov výstavy s praktickými ukázkami dobového inštrumentária výkonu trestu.

Výstava sa následne presunula do Záhorského múzea v Skalici, kde si ju mohli záujemcovia pozrieť od 17. júla do 3. augusta 2025.

Posledný aprílový deň privítala katedra hostí z Laboratoře archeobotaniky a paleoekologie (LAPE) Jihočeskej univerzity v Českých Budějoviciach – Mgr. Michaelu Ptákovú, Ph.D. a doc. Mgr. Petra Pokorného, Ph.D. Súčasťou pracovného stretnutia boli aj rokovania a príprava spoločného medzinárodného magisterského študijného programu Environmentálna archeológia/ Environmentální archeologie v režime joint degree. Tento študijný program má ambíciu pripraviť absolventov s komplexnými znalosťami v oblasti archeológie, archeobotaniky, archeozoológie, antropológie, etnoarcheológie a v oblasti aplikácie izotopovej analýzy. Program reflektuje súčasné interdisciplinárne smerovanie výskumu vzťahov medzi človekom a prostredím v minulosti.

Záber z návštevy evanjelického kostola a. v. v Kraskove. Zdroj: archív autorov

Máj 2025

Katedra archeológie FF UKF v Nitre v spolupráci s občianskym združením Apponiana realizovala v máji a júli 2025 archeologický výskum hrobky rodiny Bartakovičovcov pod podlahou sakristie Rímskokatolíckeho farského kostola sv. Petra a Pavla v Oponiciach. Výskum prebiehal pod vedením D. Repku a Z. Borzovej a zapojil široký interdisciplinárny tím odborníkov z oblasti archeológie, antropológie, histórie, stavebnej histórie a prírodných vied. Terénne práce sú ukončené a v súčasnosti prebieha spracovanie archeologického a antropologického materiálu vrátane kovových artefaktov, textílií, kožených a drevených predmetov. V ďalšej fáze výskumu sa počíta s rekonštrukciou vybraných nálezov a tvorbou 3D vizualizácií hrobky a zachovaných drevených rakiev. Výsledky výskumu budú prezentované odbornej aj širokej verejnosti.

Celonárodné popularizačné podujatie pod názvom Noc kostolov prezentoval za Katedru archeológie UKF v Nitre kolega

P. Barta. V Kostole sv. Juraja v Kostolánoch pod Tribečom vystúpil s prednáškou „Výskum doby výstavby Kostola sv. Juraja v Kostolánoch pod Tribečom“.

Jún 2025

Začiatkom júna 2025 absolvovali študenti a pedagógovia Katedry archeológie FF UKF v Nitre trojdňovú odbornú exkurziu do regiónu Gemer, ktorý vyniká bohatstvom stredovekých sakrálnych pamiatok a významných archeologických lokalít. Program zahŕňal návštevu Gemersko-malohontského múzea v Rimavskej Sobote a prehliadku vybraných stredovekých kostolov v Štítniku, Slavci, Plešivci a v obciach Malé Teriakovce, Rimavská Baňa, Rimavské Brezovo, Kyjatice a Kraskovo, známych výnimočnou freskovou výzdobou. Súčasťou exkurzie boli aj archeologické a historické lokality, medzi nimi archeologický chodník vo Včelinciach dokumentujúci osídlenie územia od praveku po novovek a pozostatky opevnení z druhej svetovej vojny v Bretke. Záver exkurzie patril mestu Filakovo s prehliadkou hradu a vyhlídkovou jazdou Cerovou vrchovinou popri ruinách hradov Hajnáčka a Soví hrad. Odborný výklad pedagógov umožnil študentom prepojiť teoretické poznatky s terénnou praxou a lepšie porozumieť kultúrno-historickému vývoju regiónu v širšom krajinnom kontexte.

V dňoch 16. – 27. júna prebehla na Oponickom hrade (okr. Topoľčany) ôsma výskumná sezóna Katedry archeológie v spolupráci s OZ Apponiana. Pod vedením D. Repku sa výskum zamerlal na interiér pivničného priestoru paláca na hornom hrade, konkrétne na zachytenie úrovne podlahy a prahu pôvodného vstupu do paláca v juhozápadnej stene. V severnom rohu sa skúmal nábeh klenby preklenujúcej pivnicu a dva priečne tehlovo-kamenné múriky objavené už v roku 2022. Katedrový tím, ktorého súčasťou boli aj študenti archeológie, našiel fragmenty včasnónovovekej keramiky, kachlíc, zvieracích kostí, železné klince a ojedinelé kusky tabuľového skla, fragment železnej podkopy, ozdobného železného pántu a malý kostený predmet.

Naša katedra realizovala v období 23. júna – 11. júla 2025 tretiu sezónu archeologického výskumu v Dudinciach (poloha Pod Gestencom). Výskumu sa zúčastnili študenti katedry formou letnej školy archeológie pod vedením N. Beljak Pažinovej a K. Šimunkovej. Archeologický výskum pre vedecké a dokumentačné účely potvrdil a spresnil lokalizáciu osady ludanickej kultúry smerom do svahu a k lesnému porastu a opätovne doložil využívanie dudinských minerálnych prameňov už pred približne 6000 rokmi. Medzi nálezmi sa nachádzala keramika, mazanica, kamenné nástroje, úštepy a zvieracie kosti vrátane pozostatkov psa, ktoré budú podrobené izotopovým a C14 analýzám. Významným prínosom bolo systematické archeobotanické vzorkovanie. Študenti si pod vedením M. Hajnalovej osvojili aj preplavovanie vzoriek priamo na lokalite. Archeobotanické analýzy prispievajú k poznaniu stravy a životného prostredia pravekej osady.

Júl 2025

V dňoch 7. – 18. júla 2025 prebehla piata sezóna archeologického výskumu hradiska v Jánovciach-Machalovciach. Výskum sa uskutočnil v spolupráci Múzea Spiša v Spišskej Novej Vsi, Katedry archeológie FF UKF v Nitre a spoločnosti Archeológia Spiš, s. r. o., a realizoval sa formou letnej školy archeológie pod vedením D. Repku a M. Styka, so zapojením študentov katedry. Pozornosť bola sústredená na pätu kopca, na ktorom sa nachádza opevnené hradisko púchovskej kultúry z obdobia (neskorej) doby laténskej a staršie hradisko badenskej kultúry z obdobia

eneolitu. Overovaná bola aj hypotéza o existencii železiarskych pecí v svahu, ktorá sa však nepotvrdila – geofyzikálne anomálie súviseli s recentnými kovovými predmetmi a plytkým skalným podložíom. Výskumom sa zistilo, že daný priestor svahu kopca hradiska nie je v tomto smere využiteľný. Na južnom okraji opevnenia sa podarilo zachytiť časť valového opevnenia s kameným násypom a drevenou konštrukciou, hoci vstup do hradiska zatiaľ identifikovaný nebol. Priestor priniesol množstvo nálezov z obdobia záveru doby laténskej, najmä keramiku, ale aj železný hrot šípu, ihlu, sklený korálik, praslen a fragment kamenného žarnova. Súčasťou výskumu bolo aj systematické vzorkovanie a preplavovanie zeminy, z ktorého pochádzajú rastlinné makrozvyšky, ktoré budú podrobené archeobotanickej analýze.

August 2025

Medzinárodná letná škola archeológie a výskum na Pustom hrade, Hornom hrade a juhozápadnom bastióne Zvolenského zámku, organizovaná Katedrou archeológie pod vedením N. Beljak Pažinovej v spolupráci s Archeologickým ústavom SAV, v. v. i., prebiehala v niekoľkých augustových turnusoch. Účastníci – domáci aj zahraniční študenti – sa okrem samotného výskumu zúčastnili odborných prednášok a workshopov.

V dňoch 25. – 29. augusta 2025 prebehla v Stupave na kopci Pod vrškom prvá etapa archeologického výskumu zaniknutej šibenic. Výskum realizuje Katedra archeológie FF UKF v Nitre pod vedením K. Šimunkovej, v spolupráci s Krajským pamiatkovým úradom v Bratislave a Trnave. Už v úvodnej fáze sa podarilo zachytiť murované základy, ktoré predbežne potvrdzujú historické využitie lokality ako popraviska. Výskum nadväzuje na predchádzajúce práce katedry pri šibenici v Holíči a poskytuje cenný základ pre porovnanie a pochopenie dejín trestného práva

Nový dizajn katedrovej študovne. Zdroj: archív autorov

na Záhorí. Cieľom je odhaliť nielen architektúru, ale aj súvislosti so spoločenským a právnym životom obdobia.

Na záver akademického roka, s podporou dekanátu Filozofickej fakulty UKF v Nitre, katedra zmodernizovala niekoľko svojich priestorov využívaných pre výskum a vzdelávanie. Nový dizajn získala študovňa – miesto pre formálne aj neformálne stretnutia, miestnosť pre doktorandov aj katedrová knižnica. Katedra zároveň získala novú miestnosť určenú na dokumentačné účely pre pedagógov a študentov.

Sme na konci akademického roka 2024/2025. Z pohľadu vyššie zosumarizovaných aktivít sa pre katedru zdá byť pestrý. Či bol aj úspešný, musia posúdiť iní.

Zuzana Borzová – Dominik Repka

Prehľad záverečných prác s archeologickou tematikou v roku 2025

Redakcia Informátora – Revue slovenských archeológov aj tento rok pokračuje v sprístupňovaní prehľadu študentských záverečných prác, ktoré sa svojim obsahom dotýkajú archeológie. Dôvody, prečo sa redakcia k tomuto kroku minulý rok odhodlala, bohužiaľ, stále pretrvávajú. Predkladaný zoznam záverečných prác si tak robí ambície byť pre čitateľa pomôckou na zorientovanie sa v aktuálne obhájených záverečných prácach. Bez väčšej námahy tak môže zistiť, ktoré výskumné témy sú jednotlivými univerzitnými pracoviskami preferované, nakoľko reflektujú bádanie v zahraničí a čo je ťažiskom ich odborného záujmu. Ďalšou, nemenej dôležitou príčinou je už dlho pozorovaný fakt, že do archeologického bádania výrazne zasahujú iné vedné disciplíny (platí to, samozrejme, aj naopak). Typicky archeologické témy sú tak už bežne predmetom záverečných prác aj na pracoviskách s prírodovedným, matematickým alebo výtvarným zameraním. Práve tieto práce dlhodobo unikali (a unikajú) pozornosti archeologickej obce. Predkladaný prehľad záverečných prác si kladie za cieľ tento stav aspoň čiastočne napraviť uvádzaním aj tých prác, ktoré nevznikli na pôde „typických“ archeologických pracovísk.

Nižšie zverejňujeme záverečné práce z roku 2025. Prehľad je rozdelený podľa jednotlivých pracovísk, na ktorých záverečné práce vznikli. Všetky sú zoradené abecedne podľa priezvisk aj s uvedením druhu záverečnej práce (bakalárska, diplomová, rigorózna, dizertačná).

Katedra archeológie a kultúrnej antropológie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave

- Béreš, Samuel: Najstaršie meče doby bronzovej v Karpatскеj kotline. Bakalárska práca. 2025.
- Dižkanec, Lukáš: Počiatky púchovskej kultúry. Bakalárska práca. 2025.
- Együdová, Dominika Rozália: Kachlice z Kammerhofu v Banskej Štiavnici: pôvod a používanie. Diplomová práca. 2025.
- Haneschová, Anna: Biritualita alebo kontinuita? Včasnostredoveké mohylové pohrebiská v strednom Podunajsku. Bakalárska práca. 2025.

- Hantabalová, Lea: Zaniknutá stredoveká sakrálna stavba v Krásne: stavebný vývin a miesto v stavebnej kultúre románskeho slohu. Bakalárska práca. 2025.
- Hesounová, Alexandra: Medical Practices in Bronze Age Europe. Bakalárska práca. 2025.
- Hrabínová, Tamara: Doklady domestikácie koní v mladšom pravku z územia Slovenska. Bakalárska práca. 2025.
- Mesíčková, Sára: Špecifiká keltského mincovníctva na juhozápadnom Slovensku. Bakalárska práca. 2025.
- Olléová, Claudia: Sakrálna topografia komárňanského dekanátu v období vrcholného stredoveku. Bakalárska práca. 2025.
- Spišák, Jakub: Sídelný areál z doby bronzovej vo Veľkej Lomnici. Bakalárska práca. 2025.
- Štít, Roman: Archeologické nálezy skla z Oravského Podzámku. Bakalárska práca. 2025.
- Tomčíková, Dominika: Sociálna topografia územia Slovenska v zrkadle včasnostredovekých depotov. Bakalárska práca. 2025.
- Voltemar, Samuel: Včasnostredoveké žiarové pohrebisko v Čakajovciach: chronológia pochovávaní a pohrebné zvyklosti. Bakalárska práca. 2025.
- Zahurák, Filip: Archeologické nálezy stredovekej výzbroje a výstroje z hradu Sokol. Bakalárska práca. 2025.

Katedra archeológie Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre

- Bölöni, Barnabáš: Archeologické dôkazy bojovej činnosti z druhej svetovej vojny na Východoslovenskej nížine. Diplomová práca. 2025.
- Demko, Dávid: Štiepaná kamenná industria z Hurbanova-Bacherovho majera. Diplomová práca. 2025.
- Duchonová, Simona: Zvieratá v hroboch z doby laténskej na juhozápadnom Slovensku. Bakalárska práca. 2025.
- Gašparíková, Barbora: Funerálna architektúra v okrese Topoľčany. Bakalárska práca. 2025.
- Chochlíková, Hana: Nacistické represálie na strednom Považí a pamiatky s nimi spojené. Bakalárska práca. 2025.
- Iankovskaia, Anastasiia: 3D fotogrametria v archeológii. Bakalárska práca. 2025.
- Kačengová, Karin: Košický hrad a jeho prezentačný potenciál. Bakalárska práca. 2025.
- Kačengová, Tatiana: Mazanica z domu v stredovekej dedine Tomanová a jej výpovedná hodnota. Diplomová práca. 2025.
- Kónya, Jozef: Výskum a ochrana opevnení z druhej svetovej vojny na juhozápadnom Slovensku. Dizertačná práca. 2025.
- Meretická, Albína: Technické pamiatky Nitry (stav a prezentácia). Bakalárska práca. 2025.
- Miakusha, Alina: Potenciál analýzy izopotov a DNA pre štúdium obdobia prechodu medzi mezolitom a neolitom v Strednej Európe. Bakalárska práca. 2025.
- Miklós, Sebastián: Archeologická topografia ľavého brehu rieky Váh oblasti Trenčianskej kotliny. Bakalárska práca. 2025.
- Nagy, Lukáš: Kovové dýky doby bronzovej z územia Slovenska. Bakalárska práca. 2025.
- Petrashkevich, Aleksandr: Zbrane a ochranný výstroj 5. až prvej polovice 13. storočia vo východnej Európe

v bádani tunajších osobností a inštitúcií vedného odboru archeológie a muzeológie (od roku 1945 až po súčasnosť). Bakalárska práca. 2025.

- Procháčková, Natália: Food and fuel related economy of the Bibracte oppidum (France). Dizertačná práca. 2025.
- Savko, Samuel: Boje v Dargovskom priesmyku (1944, 1945) a ich stopy v teréne. Bakalárska práca. 2025.
- Soják, Marián: Jaskyne na Slovensku ako objekty archeologického a historického poznania. Habilitačná práca. 2025.
- Szerdová, Lúbia: Inventarizácia a súpisy pamiatok na Slovensku. Rigorózna práca. 2025.
- Tolykina, Mariia: Architektonický návrh prezentácie in situ šibenice v Holíči. Bakalárska práca. 2025.
- Vaneková, Eliška: Archeozoologická analýza zvieracích kostí zo sídliska z obdobia avarského kaganátu v Obide. Diplomová práca. 2025.

Katedra klasickej archeológie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave

- Boško, Kristián: Pobrežné štruktúry rímskych mostov na riekach Dunaj a Rýn. Diplomová práca. 2025.
- Bukovčanová, Sarah: Rímske lyžice v germánskych kniežacích hrobách tzv. Východnej skupiny. Bakalárska práca. 2025.
- Danišová, Iveta: Helenistické a rímske interpretácie klasickej sôch – Afrodita/Venuša. Bakalárska práca. 2025.
- Foldyna, Patrik: Tempus Fugit. Vzhľad a konštrukcia hodín v antickom Ríme na príklade nálezov z Apeninského polostrova. Bakalárska práca. 2025.
- Chovanec, Jakub: Intramurálne pochovávanie v gréckom svete. Diplomová práca. 2025.
- Igaz, Adam: Germánska (markomanská a kvádska) výzbroj počas markomanských vojen. Bakalárska práca. 2025.
- Kováčová, Samantha: Rímsky riečny prístav na severe impéria. Bakalárska práca. 2025.
- Lukáčová, Kristína: Historické scény v gréckom umení. Bakalárska práca. 2025.
- Michalčák, Erik: Zmeny hladiny mora v kontexte ochrany antických pamiatok. Bakalárska práca. 2025.
- Prieceľ, Dominik: Rímske emailové spony severne od stredného Dunaja. Bakalárska práca. 2025.
- Sabov, Andrej: Žitný ostrov v dobe rímskej. Dizertačná práca. 2025.
- Tomaščík, Samuel: Militária v hrobách staršej doby rímskej na území Čiech. Diplomová práca. 2025.
- Tomčíková, Veronika: Anthesteria v archeologických dokladoch. Bakalárska práca. 2025.
- Valúchová, Katarína Mária: Smrť Priama a Astyanaxa v gréckom klasickej umení. Bakalárska práca. 2025.
- Vymazalová, Barbora: Osídlenie Bratislavskej brány v 1. storočí. Dizertačná práca. 2025.

Katedra biológie Fakulty humanitných a prírodných vied Prešovskej univerzity v Prešove

- Palková, Júlia: Morfometrická analýza tíbie u kostrových pozostatkov z archeologických lokalít východného Slovenska. Diplomová práca. 2025.

Katedra geografie, geoinformatiky a regionálneho rozvoja Fakulty prírodných vied a informatiky Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre

- Bekéniová, Pavlína: Využitie LiDAR a GIS pri identifikácii archeologických nálezísk. Diplomová práca. 2025.

Katedra histórie Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela Banská Bystrica

- Lachká, Zuzana: Európa na troskách Západorímskej ríše: transformácia rímskeho sveta a zrod barbarských štátov v dobových prameňoch a modernej historiografii. Diplomová práca. 2025.

Katedra intermédií a digitálnych médií Fakulty výtvarných umení Akadémie umení v Banskej Bystrici

- Slašťanová, Viktória: Pamäť – archeológia – vizualita. Bakalárska práca. 2025.

Katedry astronómie, fyziky Zeme a meteorológie, Fakulty matematiky, fyziky a informatiky Univerzity Komenského v Bratislave

- McCulloch, Alexandra: High-resolution geophysical archaeological prospection of shallow underwater environments: A Comparative Case Study from Lakes Attersee and Mondsee (Upper Austria). Diplomová práca. 2025.

Katedra globálnej geodézie a geoinformatiky Stavebnej fakulty Slovenskej technickej univerzity v Bratislave

- Bešínská, Alexandra: Využitie starých máp banských ťažobných aktivít na dokumentáciu a ochranu kultúrneho dedičstva, v lokalite UNESCO – Banská Štiavnica a blízkom okolí. Diplomová práca. 2025.
- Billová, Martina: Možnosti modelovania viditeľnosti v GIS s využitím výškových dát z leteckého laserového skenovania. Bakalárska práca. 2025.
- Kanát, Marek: Optimalizácia spracovania dát diaľkového prieskumu Zeme pre vizualizáciu archeologických objektov. Diplomová práca. 2025.

Ústav geodézie, kartografie a geografických informačných systémov Fakulty baníctva, ekológie, riadenia a geotechnológií Technickej univerzity v Košiciach

- Bartko, Michal: Fotogrametrické zameranie archeologického náleziska v lokalite Ostrá Lúka. Bakalárska práca. 2025.

Jubileá

90 rokov

doc. PhDr. Juraj Pavúk, DrSc.; PhDr. Eva Kolníková, DrSc.; PhDr. Mária Lamiová-Schmiedlová, CSc.

80 rokov

Ing. František Elias, CSc.

75 rokov

PhDr. Ondrej Ožďáni, CSc.; Jana Jaššová; PhDr. Klára Fűrýová; Prof. PhDr. Jozef Batora, DrSc.; PhDr. Peter Baxa

70 rokov

PhDr. Zdeněk Farkaš; PhDr. Pavel Žebrák

65 rokov

JUDr. Gabriel Lukáč; PhDr. Robert Bača; Katarína Konečná; PhDr. Jaroslava Ruttkayová; PhDr. Mária Kotorová-Jenčová, PhD.; PhDr. Juraj Bartík; Pavol Hránek

60 rokov

Mgr. Marcela Ďurišová; Mgr. & Mgr. Jozef Hudec, PhD.

Jubilantom srdečne blahoželáme a prajeme veľa zdravia, osobnej pohody a úspechov do ďalších rokov!

Oslávili sme životné jubileum doc. PhDr. Juraja Pavúka, DrSc.

Jurajovi Pavúkovi gratuluje za domovskú inštitúciu AÚ SAV kolegyňa Lucia Benedíková. Foto: archív SAS pri SAV

Doc. PhDr. Juraj Pavúk, DrSc. oslávil 8. marca 2025 významné životné jubileum. V priestoroch jeho domovskej inštitúcie Archeologického ústavu SAV, v. v. i. v Nitre sa pri tejto príležitosti stretli kolegovia, spolupracovníci a priatelia z rôznych končín Slovenska i Moravy, aby potešili jubilanta (nar. 1935 v Kožanoch, okr. Bardejov), poďakovali mu za roky priateľstva a spolupráce a zaspomínali si spoločne na dávnejšie časy, spoločné výskumy, pracovné cesty i nedávne stretnutia a taktiež naplánovali tie ďalšie. Viac ako 70 rokov archeologickej cesty nášho vzácného Juraja Pavúka, vedca a pedagóga dokumentujú desiatky jeho domácich terénnych výskumov i expedície v zahraničí, bohatá publikačná činnosť a nové vedecké výstupy, ktoré pribúdajú aj v tomto jeho „striebornom“ veku (napr. J. Pavúk: Svet prvých

roľníkov a budovateľov rondelov. Štúdie o neolitických kultúrach na západnom Slovensku. VEDA: Nitra – Bratislava, 2023, 248 s.; J. Pavúk – A. Bakamska: Die neolithische Tellsiedlung in Gäläbnik. Mitteilungen der Prähistorischen Kommission, Band 91. Österreichische Akademie der Wissenschaften: Wien, 2021, 435 s.). Jeho blízki spolupracovníci vedia, že stále systematicky a neúnavne pracuje a venuje sa otvoreným témam slovenského neolitu.

Doc. PhDr. Juraj Pavúk, DrSc. je medzinárodne uznávaným vedcom, ktorý položil pevné základy výskumu stredoeurópskeho neolitu. Je kmeňovým zamestnancom Archeologického ústavu SAV, v. v. i. v Nitre a členom niekoľkých zahraničných vedeckých spoločností. Bol pedagógom a vedeckým pracovníkom na svojej Alma Mater, Katedre archeológie Filozofickej fakulty UK v Bratislave (1997 – 2008) a taktiež hosťujúcim profesorom na niekoľkých univerzitách v Nemecku. Stal sa členom Stálej rady vrcholnej organizácie archeológie – Medzinárodnej únie vied prehistorických a protohistorických (UISPP) a viceprezidentom Komisie UISPP (1991), členom korešpondentom Nemeckého archeologického inštitútu (DAI) v Berlíne (1991), zahraničným členom Poľskej akadémie vied a umení v Krakove (1997), členom korešpondentom Maďarskej archeologickej a umenovednej spoločnosti (2012). Z pohľadu celospoločenského uznania na Slovensku bol v roku 2010 nominovaný na cenu nadácie Krištáľové krídlo v kategórii „medicína a veda“ a v roku 2020 bol ocenený zlatou medailou Filozofickej fakulty UK v Bratislave za celoživotný prínos k poznaniu mladšej doby kamennej v strednej a juhovýchodnej Európe a k pochopeniu procesu neolitizácie, ako aj za výchovu novej generácie archeológov.

Milý pán docent, vo Vašej pracovni na Akademickej ulici v Nitre je stále živý pracovný ruch, rozložené plány zo Žilkoviec a otvorené najnovšie archeologické publikácie. Vážim si tie chvíle spoločných diskusií o vedeckých otázkach i rozhovorov o bežnom archeologickom i osobnom živote. Ďakujem Vám a v mene kolegov, študentov, spolupracovníkov a priateľov prajem naďalej najmä dobré zdravie, vitalitu a jasnosť mysle a teším sa na ďalšie stretnutia a spoluprácu. Ad multos annos!

Jana Mellnerová Šuteková

Životné jubileum PhDr. Evy Kolníkovéj, DrSc.

Pri príležitosti významného životného jubilea si s úctou a uznaním pripomíname vzácnu osobnosť a poprednú bádatelku na poli slovenskej a európskej numizmatiky PhDr. Evu Kolníkovú, DrSc. (nar. 20. 4. 1935). Dr. Eva Kolníková celý svoj profesionálny, ale v mnohom i osobný život spojila s pôsobením na Archeologickom ústave SAV v Nitre. V jeho službách pôsobila viac než pol storočia, kde sa roky popri vedeckej a vedecko-organizačnej práci venovala aj náročnej edičnej činnosti. Patrí k tým výnimočným osobnostiam, ktorých dôsledná, systematická a neúnavná práca zásadným spôsobom ovplyvnila a posunula numizmatické bádanie na Slovensku.

Bola a je to jej príslovečná usilovnosť a húževnatá, cieľavedomá práca, ktorej výsledkom je obdivuhodné dielo. Popri takmer neprebernom množstve príspevkov, informatívnych správ i obsiahlych súpisov ako dôležitých zdrojov prameňov sú to najmä jej početné syntetické štúdie zásadného významu a viaceré

monografie. Programovo sa zamerala predovšetkým na keltské a rímske mincovníctvo, a to nielen na ich analýzu, ikonografiu, systematizáciu, ale aj na ich úlohu v počiatkoch peňažnej výmeny, a to tak v regionálnych, ako aj v dialkových obchodných a kultúrnych vzťahoch v širokom historickom kontexte. Erudovanosť a odbornosť jej práce tak predstavuje mimoriadne významný prínos v oblasti numizmatického a historického bádania nielen v domácom, ale aj v celoeurópskom meradle. Jej meno sa stalo prirodzenou súčasťou slovenskej numizmatiky, nielen ako odborníčky, venujúcej sa detailne najmä keltskému a rímskemu mincovníctvu, ale aj ako vedkyne, ktorá dokázala tieto poznatky pretaviť do mnohých publikácií, katalógov a štúdií, ktoré dodnes slúžia ako základné pramene a východiská ďalšieho bádania.

Okrem toho má nesporné a veľké zásluhy na vydávaní, redigovaní i vzniku celého radu periodík, zborníkov a edícií s celoslovenskou pôsobnosťou. Popri publikáciách úzko spätých s jej odborným zameraním ako *Slovenská numizmatika* či *Nálezy mincí na Slovensku* sa podieľala aj na vzniku ďalších edícií a veľmi významne aj na vzniku ročenky *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku*, známeho AVANS-u.

Jubilantka je dlhoročnou členkou Slovenskej archeologickej spoločnosti a Slovenskej numizmatickej spoločnosti. Bola iniciátorkou založenia nadácie, dnešnej Spoločnosti Antona Točika, na podporu zverejňovania výsledkov archeologického a numizmatického výskumu, ktorá v rámci edície Biografie – Bibliografie – Spomienky vydala viacero publikácií o významných zakladateľských osobnostiach slovenskej archeológie a prevzala aj vydávanie Slovenskej numizmatiky.

Ani po odchode z Archeologického ústavu SAV nepoľavila vo vedeckej aktivite. Naďalej sa intenzívne venovala a venuje publikovaniu nových poznatkov, ako aj určovaniu, evidencii a hodnoteniu narastajúceho množstva najmä zberových nálezov. Svoj čas a skúsenosti ochotne a nezištne poskytovala aj mladším kolegom, ktorým bola vždy pripravená poradiť a podeliť sa o svoje bohaté odborné i životné skúsenosti. Svedčí to nielen o jej mimoriadnej pracovitosti, zanietení a oddanosti vede, ale aj o jej ľudských kvalitách, prívetivosti a ochote pomáhať.

V mene všetkých, ktorí s ňou mali možnosť spolupracovať, učiť sa od nej alebo ju osobne poznať, vyslovujeme srdečné podakovanie za jej celoživotné pôsobenie v prospech slovenskej archeológie a numizmatiky. Ďakujeme jej za všetko, čím obohatila nielen našu vedu, ale aj naše životy. Do ďalších rokov jej zo srdca želáme, aby si udržala zdravie, bystrú myseľ, neubúdajúcu energiu, elán a entuziazmus. Ad multos annos!

Ján Rajtár

Milá Evička,

v mene Mestského ústavu ochrany pamiatok v Bratislave by som Ti chcela popriať k Tvojmu krásnemu životnému jubileu aj na stránkach Informátora Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV ešte veľa zdravia a životného elánu do spracovávaní stále pribúdajúcich nových a nových nálezov keltských a rímskych mincí. Stála si pri mne a mojich prvých objavoch keltských mincí od tých najmenších troch Karlsteinov na Hlavnom námestí v roku 1987, simmeringov na Rudnayovom námestí č. 6, Zelenej ulici č. 10/Ventúrskej č. 12, Kutscherfeldovom paláci, Hlavnom námestí č. 7, kde sme našli prvú tetradrachmu Nonnos, Františkánskej záhrade s nálezmi Biateka a Karlsteinov až po veľký objav pokladu zlatých Biatekov a Nonnosov na Bratislavskom hrade v roku 2009. Bola si prekvapená aj s Titusom, keď ste sa

Jubilantke sme k jej výročiu prišli zagratulovať osobne aj s Danicou Stašíkovou-Štukovskou. Foto: archív autorky

dozvedeli nad miestom nálezu o tomto objave. Tajili sme to až do poslednej chvíle, až do momentu archeologickej komisie. Tešila som sa, že si bola ochotná spracovať tento súbor zlatých a strieborných mincí do Slovenskej archeológie a ďakujem Ti v mene mojich kolegov, už nebohého Braňa Lesáka a Braňa Resutíka za Tvoju obrovskú a nezištnú pomoc pri spracovávaní nálezov mincí z Bratislavy.

Margaréta Musilová

Vzácné jubileum PhDr. Márie Lamiovej-Schmiedlovej, CSc.

Stretnutie jubilantky s kolegami z košickej pobočky AÚ SAV. Foto: Annamária Jergušová

Zdá sa mi, že desať rokov od jubilejnej osemdesiatky Márie Lamiovej-Schmiedlovej ubehlo veľmi rýchlo (Pozri Informátor, roč. 26, č. 1-2, 2015, 34-35) a nechce sa mi veriť, že 5. mája 2025 oslávila ďalšie, naozaj vzácné životné jubileum – 90 rokov. Pracovný aj súkromný život jubilantky sa spája s mestom Košice

a východným Slovenskom. Prvé dotyky s archeológiou začínala v čase, keď poznatky o najstaršom osídlení východného Slovenska boli obmedzené. Výskum v teréne bol nedostatočný a chýbali archeológovia. Jubilantka vedela, že územie ležiace na okraji severného Potisia, mimo civilizačných centier, je na historické pamiatky veľmi bohaté. Frekventovaným koridorom, ktorým od praveku prichádzali pestré kultúrno-historické podnety, bola rieka Tisa a jej prítoky. Úvahy o osídlení a kultúrnej profilácii, často hypotetické, v súčasnosti potvrdzujú výsledky nových archeologických výskumov. Jubilantka od začiatku aktívnej činnosti inklinovala k dobe rímskej a položila základy pre výskum spomenutého obdobia na východnom Slovensku. Predmetom jej terénneho a teoretického výskumu bolo sledovanie štruktúry osídlenia tunajších obyvateľov a ich postavenia v kontexte kultúrno-historického vývoja Karpatskej kotliny. Ako prvá vyhodnotila veľké súbory archeologického materiálu z doby rímskej. Spomeniem pozoruhodné hrobové nálezky zo staršej doby rímskej z obce Zemplín, ktoré publikovala spolu s univerzitným profesorom Vojtechom Budinským-Kričkom (*V. Budinský-Krička/M. Lamiová-Schmiedlová: A Late 1st century B. C. – 2nd century A. D. cemetery at Zemplín. Slovenská archeológia 38, 1990, 245–348*). Pre poznanie osídlenia na území Šarišského podolia sú prínosom výskumy v Ostrovanoch a Medzanoch, ktoré realizovala v spolupráci s Boženou Tomášovou z Krajského múzea v Prešove. Na publikovaní nálezov z doby rímskej aktívne participovala ako spoluautorka (*M. Lamiová-Schmiedlová/L. Luščíková/B. Tomášová: Osady z doby rímskej v Ostrovanoch a Medzanoch. Katalóg. Nitra 2017*). Archeológovia, ktorí sa venujú dobe rímskej, meno Mária Lamiová-Schmiedlová dobre poznajú z osobných stretnutí alebo z literatúry. Rozsiahla bibliografia obsahuje štúdie, odborné príspevky, recenzie a populárno-vedecké články (Pozri *Slovenská archeológia 48, 2000, 358–363*). Vedeckú činnosť jubilantky ocenila v roku 2015 Slovenská akadémia vied zaradením medzi významné slovenské vedecké osobnosti. K doterajším oceneniam Strieborná čestná plaketa Ludovíta Štúra SAV za zásluhy v spoločenských vedách a „Cena cti Jozefa Hajmóczzyho“ za etické postoje a prínos k poznaniu historického vývoja mesta Košice, pribudli v ostatných rokoch ďalšie. Napriek tomu, že už dvadsať rokov je na dôchodku, stále si udržiava kontakty s košickými pracovníkmi Oddelenia pre výskum východného Slovenska Archeologického ústavu SAV, Krajského pamiatkového úradu a Východoslovenského múzea. Ako poctu viacročnej spolupráce s múzeami a Krajským pamiatkovým úradom v Košiciach jej v roku 2023 udelil Pamiatkový úrad SR Cenu Alžbety Güntherovej-Mayerovej za celoživotný prínos v oblasti kultúrneho dedičstva. Prierez pôsobenia a podiel jubilantky na objavovaní a záchrane kultúrneho dedičstva na východnom Slovensku zhrnul v rozsiahlom príspevku pracovník Krajského pamiatkového úradu v Košiciach Juraj Gembický (*Celoživotná pocta archeologičke Márii Lamiovej-Schmiedlovej. In: Informátor 34, 1–2, 2023, 87–89*). Mária Lamiová-Schmiedlová celý život žila a pracovala v košickej mestskej časti Staré mesto, ktoré si svoju obyvateľku v roku 2023 uctilo Cenou starostu mestskej časti Košice-Staré Mesto za osobitný prínos pre rozvoj mestskej časti a významné výsledky vo vedeckej činnosti.

Dobrá znalosť maďarčiny pomáhala jubilantke pri získavaní a udržiavaní mnohých bezprostredných osobných a odborných kontaktov s kolegami z Maďarska. Často aj nám ochotne pomáhala a pomáha s prekladmi odborných príspevkov. Jej preklady nie sú zamerané len na archeológiu. Znalosti ponúkla pri preklade osobnej korešpondencie hudobného skladateľa Jána Cikkeru.

Do pripravovanej knihy preložila všetky listy, ktoré skladateľ písal mame po maďarsky (Irena Michalicová edit.: Ján Cikker: Listy matke. Vydavateľstvo G-ATELIER, Kraków 2017).

V ostatných rokoch vďaka starostlivosti a obetavosti rodiny, sa aj napriek obmedzeným pohybovým možnostiam s jubilantkou stretávame na otváraní výstav a stretnutiach východoslovenských archeológov. Treba pripomenúť, že práve Mária Lamiová-Schmiedlová patrila k iniciátorom, aby sa v rámci Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV vytvoril priestor pre samostatné stretnutie archeológov, ktorí pôsobili na východnom Slovensku. Cieľom bolo zlepšenie vzájomnej spolupráce a informovanosti o výskumnej činnosti. Prvé, skôr komorné stretnutia sa konali na pracovisku Archeologického ústavu SAV v Košiciach. Neskôr, keď počet archeológov a výskumov narastal, organizáciu striedavo preberali východoslovenské múzea a krajské pamiatkové úrady. V tomto roku sa pripravuje už 32. stretnutie východoslovenských archeológov. Úlohu hostiteľa prevzalo Múzeum v Kežmarku.

Jubileum oslávila Mária Lamiová-Schmiedlová v Košiciach v kruhu početnej rodiny – detí, vnukov, pravnukov a blízkych priateľov. Na oslave v byte jubilantky sa stretla skupina jej dlhoročných spolupracovníkov z košickej pobočky Archeologického ústavu SAV. Strávili sme spolu príjemné chvíle spomienkami, ako sme začínali.

Milá pani doktorka, milá Meda, tešia nás stretnutia a rozhovory s Tebou. Obdivujeme Tvoju schopnosť udržiavať kontakty, ďakujeme za toleranciu, priateľský prístup a ochotu poradiť a pomáhať. Za všetkých spolupracovníkov a kolegov Ti želám lepšie zdravie, spokojnosť a ešte veľa síl a radosti.

Elena Miroššayová

PhDr. Ondrej Ožďáni, CSc. jubiluje

Dňa 12. februára 2025 oslávil PhDr. Ondrej Ožďáni, CSc. svoje 75. narodeniny. Jubilant sa narodil v učiteľskej rodine v Lučenci na juhu Slovenska, kde po úspešnom absolvovaní Strednej vzdelávacej školy B. S. Timravy a prijímacích skúšok v roku 1968 bol prijatý do prvého ročníka štúdia archeológie na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Po ukončení vysokoškolských štúdií absolvoval základnú vojenskú službu

v západných Čechách a v roku 1973 nastúpil na miesto odborného pracovníka v Archeologickom ústave SAV v Nitre.

Bol súčasťou ročníka, v ktorom sa stretlo spolu 10 študentov v čisto mužskom kolektíve, v dovtedy najpočetnejšom ročníku. K jeho spolužiakom patrili Peter Baxa, Anton Fiala, Michal Glonda, Václav Hanuliak, Dušan Haroník, Vladimír Mináč, Gabriel Nevizánsky, Michal Slivka a Jozef Bátora.

Jubilantov prvý kontakt s archeológiou prišiel ešte v časoch jeho stredoškolských štúdií, keď sa ako brigádnik spolupodieľal na archeologickom výskume stredovekého panského sídla v Poltári. Výskum viedol PhDr. Igor Hrubec z Archeologického ústavu SAV v Nitre.

Podľa spomienok jeho bývalých spolužiakov patrilo Dr. Ožďáni k veľmi obľúbeným v školskom kolektíve. Ako spomína jeho spolužiak, dnes významný slovenský archeológ a vysokoškolský profesor dr. Jozef Bátora, „...pri odborných skúškach, na ktoré sa vedel dobre pripraviť a nie raz nás spolužiakov dokázal tesne pred skúškou iritovať svojou 'počítačovou' pamäťou, keď na nás chrľil vedomosti o detailnom triedení a chronológii jednotlivých pravekých kultúr, názory bádateľov atď.“ Už svojou diplomovou prácou o karpatskej mohylovej kultúre predučil svoju budúcu odbornú špecializáciu na strednú dobu bronzovú. Túto problematiku neopustil ani po tom, ako nastúpil na Archeologický ústav SAV v Nitre. Vyústením tejto snahy bolo obhájenie jeho dizertačnej práce (CSc.) „Význam mohylových kultúr pre sociálno-ekonomický rozvoj Slovenska v dobe bronzovej“, ktorú úspešne obhájil v roku 1982 a ktorou sa úspešne zaradil medzi vedeckých pracovníkov a špecialistov v danom obore. Okrem vedeckej práce realizoval jubilant aj viacero záchranných a systematických vedeckých výskumov. Zo záchranných výskumov môžeme spomenúť výskum sídliska badenskej a čakanskej kultúry v Leviciach v roku 1974 a výskum polykultúrnej lokality na úseku diaľnice D1 v Čataji v roku 1976. Neskôr, v osemdesiatych rokoch 20. storočia, viedol viaceré výskumy spojené viac s jeho odborným zameraním a súviseli s riešením problematiky karpatskej mohylovej kultúry a začiatku kultúr popolnicových polí. Vo svojom teoretickom výskume sa venoval najmä mohylovým kultúram. Konkrétne realizoval v roku 1983 výskum v Malej nad Hronom, kde sa odhalilo žiarové pohrebisko boľerázskej kultúry zo stredného eneolitu a birituálne pohrebisko karpatskej mohylovej kultúry. Skúmal tiež opevnené sídlisko hatvanskej a čakanskej kultúry v Ipelskom Sokolci v roku 1987. Zisťovaco-záchranným výskumom vyvolaným stavbou rodinného domu v Úľanoch nad Žitavou získal okrem iného aj archeologické nálezy patriace karpatskej mohylovej kultúre. Významné výsledky priniesol tiež výskum v rokoch 1984 a 1985 pri Štúrove, kde sa na polykultúrnom nálezisku odhalil aj dvojhrob v sídliskovom objekte. Obsahoval dôležitý keramický materiál z prelomu staršej a počiatku strednej doby bronzovej.

Okrem výskumov realizovaných na území Slovenska sa Ondrej Ožďáni spolupodieľal aj na zahraničných projektoch terénnych výskumov. Jedného takého sa zúčastnil v roku 1994 na výstavbe diaľnice v severnom Maďarsku, na lokalite Mezőkeresztes – Cincse. V rokoch 2001 a 2002 participoval na medzinárodnom výskume, ktorý realizovala Sárska univerzita v Saarbrückene. Výskum na neolitickom a eneolitickom tellovom sídlisku v Drame v juhozápadnom Bulharsku viedol prof. Dr. Ján Lichardus, u ktorého dr. Ožďáni začínal svoju profesionálnu kariéru.

Štúdium týchto pohrebísk sa snažil osvetliť najmä spoločenské postavenie jednotlivcov, náboženské predstavy, či pohrebné

rituály vtedajšej spoločnosti v danom období praveku na území juhozápadného Slovenska. Porovnával nálezy zo Slovenska s nálezmi z okolitých krajín, čím prispel k lepšiemu poznaniu kultúrnych kontaktov medzi rôznymi pravekými spoločenstvami. Tieto výskumy priniesli významné výsledky a mali význam nielen pre naše územie, ale aj pre širší región strednej Európy.

Okrem terénneho výskumu je autorom viacerých štúdií, autorom a spoluautorom viacerých vedeckých kapitôl v kolektívnych monografiách venovaných archeológii praveku, kde okrem jeho prvoradého záujmu o obdobie strednej doby bronzovej riešil aj viaceré témy súvisiace so stredoeurópskou dobou bronzovou. Svojou vedeckou prácou, archeologickými výskumami a publikáciami prispel k lepšiemu poznaniu doby bronzovej a pravekých kultúr v strednej Európe. Jeho práca je dôležitým prínosom pre slovenskú archeológiu a historickú vedu. Svojím bádáním prispel k riešeniu otázky záveru staršej a počiatku strednej doby bronzovej, lepšiemu poznaniu záveru maďarovskej kultúry, kde preukázal kontinuitu domáceho vývoja v staršej a nasledujúcej strednej dobe bronzovej. Vo svojej práci tiež sledoval vzájomné kontakty reprezentantov rôznych kultúr z doby bronzovej z odlišných územných oblastí Karpatskej kotliny. Niekoľko dôležitých odborných štúdií venoval problematike analýzy depotov bronzových predmetov. V roku 1983 mu vyšla v edícii *Ars slovacica antiqua* populárno-náučná monografia „Dávnoveké zbrane na Slovensku“. Mnoho zo svojich vedomostí a skúseností uplatnil pri písaní významnej kolektívnej monografie „Slovensko v dobe bronzovej (STASLO)“ z roku 2015, kde týmito svojimi poznatkami prispel k napísaniu časti o mohylových kultúrach a kultúrach popolnicových polí v mladšej a neskorej dobe bronzovej.

Jubilant bol v Archeologickom ústave SAV aktívny aj na poli redakčnom. V rokoch 1991 až 1995 bol hlavným a odborným redaktorom časopisu *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku – AVANS*. Bol tiež vedúcim alebo spoluriešiteľom viacerých domácich vedeckých grantových projektov VEGA. V rokoch 2012 – 2015 bol súčasťou spoluriešiteľského kolektívu programu APVV „Prínos Slovenska pre hospodársky a spoločenský rozvoj európskeho metalika“.

Jeho publikačná činnosť predstavuje súčasť vedeckej produkcie, ktorá pomáha formovať moderný obraz pravekých dejín Slovenska a strednej Európy. Svojou teoretickou prácou, archeologickými výskumami a publikáciami prispel k lepšiemu poznaniu doby bronzovej a pravekých kultúr v strednej Európe. Jeho dielo je dôležitým prínosom pre slovenskú archeológiu a historickú vedu.

Záverom môžeme konštatovať, že Ondrej Ožďáni patrí medzi významných slovenských archeológov, ktorí svoju kariéru a značnú časť života spojili s Archeologickým ústavom SAV. Aj napriek tomu, že je už dnes penzionovaný, stále sa aktívne zaujíma a sleduje dianie v súčasnom archeologickom svete. Tým nám dokazuje, že práca archeológa nie je len zaujímavá profesia, ale je to celoživotné poslanie, ktoré presahuje rámec spoločenských konvencií.

Na záver mi dovoľ, milý jubilant Ondro, aby som Ti pri príležitosti Tvojho životného jubilea nielen v mojom mene, ale aj v mene celého výboru Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV zo srdca pogratuloval a poprial najmä pevné zdravie, veľa šťastia ešte a mnoho šťastných a spokojných dní do ďalších rokov.

Rastislav Hreha

K významnému životnému jubileu PhDr. Kláry Fúryovej

V tomto roku sa významného životného jubilea dožíva archeologička Klára Fúryová. Narodila sa 26. 5. 1950 v Bratislave. Štúdium archeológie absolvovala v externej forme v Archeologickom seminári FF UK v Bratislave. Jej celý profesionálny život bol spätý s Archeologickým múzeom SNM v Bratislave, kde pracovala až do odchodu do dôchodku v roku 2020. V oddelení Bela Pollu, významného slovenského archeológa a historika, sa jej odborný záujem nasmeroval na výskum obdobia stredoveku, ktorý už neopustila.

Jubilantka má na konte niekoľko dôležitých archeologických výskumov. Časť z nich sa spája s regiónom Gemer. V polohe Somkút v katastri obce Gemerský Sad, časť Nováčany (okr. Revúca) odkryla v 80. rokoch 20. storočia skupinu šachtových pecí, v ktorých sa v 11. – 12. storočí tavilo železo, a neskorostredovekú fázu osady. Výsledky chemických, mikroskopických a mineralogických analýz ukázali, že železo sa na lokalite získavalo redukciou železných rúd v malých šachtových peciach vstavaného typu, ako redukčné činidlo sa používalo drevené uhlie. Zaujímavosťou je, že dvojica pecí z lokality Somkút bola z terénu vyzdvihnutá v roku 1986, konzervovaná a inštalovaná v Expozícii baníctva a hutníctva Gemera v roku 1995 a v novej podobe prezentovaná v roku 2018. Vyzdvihnutie a prevoz zachytáva aj dokument. Uvedený typ pece bol potvrdený aj pri výskume románskeho kostola v obci Rákoš (okr. Revúca). V roku 1990 tu K. Fúryová realizovala sondážny výskum v exteriéri a interiéri Kostola Najsvätejšej Trojice, ktorý priniesol dôležité poznatky k stavebno-historickému vývoju kostola, ako aj k pochovávaniu a spôsobu ohradenia sakrálneho priestoru. Východne od apsidy a sakristie sa našla batéria šachtových pecí na tavenie železa. Výstavba kostola (polovica 13. storočia) je tak hornou hranicou ukončenia tavby železa na predmetnom mieste. V roku 1987 sa podieľala na archeologickom výskume v interiéri a exteriéri románskeho kostola v Novej Dedinke (okr. Senec), ktorý je

situovaný na pôvodnej halštatskej mohyle. V rokoch 1994, 1995 a 1997 sa výskumom pri farskom kostole sv. Mikuláša v Trnave v rámci úprav Námestia sv. Mikuláša podarilo jubilantke odkryť pôvodne stredoveký Kostol sv. Michala, ktorý bol v roku 1813 zbúraný.

Dôležitú zložku práce Kláry Fúryovej tvorila publikačná činnosť. Publikovala výsledky svojich terénnych výskumov v domácich i zahraničných periodikách. Svoju pozornosť venovala osobitne stredovekému železiarstvu, ako aj knižným kovaniam a historickému sklu. Zvlášť verná zostala výskumu historického skla. Bola v neformálnej skupine bádateľiek, ktoré iniciovali odborné stretnutia s českými kolegami z Odbornej skupiny pro dějiny skla pri České archeologické společnosti a usilovali o vznik obdobnej slovenskej skupiny. V roku 1989 sa im podarilo zorganizovať medzinárodnú konferenciu v Bratislave, ktorá mala byť zakladajúcim stretnutím slovenskej sekcie na podporu výskumu historického skla z archeologických výskumov. Pomocnú ruku podala aj pri vzniku Komisie pre podporu interdisciplinárneho výskumu a spracovávaní fondov a archeologických nálezov historického skla na Slovensku (Komisia HS) pri SAS pri SAV v roku 2000. V Komisii HS pracovala v rokoch 2010 – 2015. Pomáhala pri organizácii konferencií o skle svojou aktívnou účasťou alebo organizačne (bližšie k tomu D. Staššíková-Štukovská: Životné jubileum Kláry Fúryovej. In: Informátor SAS 31/1-2, 2020, s. 58-59).

Pani doktorka Klára Fúryová bola autorkou alebo spoluautorkou viacerých výstav (napr. Stredoveké remeslá v archeologických pamiatkach; Stredoveká zbraň a zbroj v archeologických nálezoch; Archeologické nálezy z Podhradia a iné), podieľala sa aj na príprave expozície najstarších slovenských dejín na Bratislavskom hrade.

Klára Fúryová po prevezení šachtovej pece z Gemerského Sadu do priestorov múzea v Rožňave v roku 1986. Foto: archív Banického múzea v Rožňave

Nemenej významná bola tiež jej práca so zbierkovými predmetmi. V Archeologickom múzeu SNM pracovala dlhý čas na pozícii vedúcej oddelenia dokumentácie. Oddelenie predovšetkým digitalizovalo staršie fondy, dopĺňalo údaje o zbierkových predmetoch do elektronických inventarizačných záznamov a sprístupňovalo zbierkový fond a dokumentáciu bádateľom. Práve vďaka tejto práci som mala možnosť sa s pani doktorkou Klárou Fúryovou zoznámiť. Bola vždy veľmi otvorená, priateľská a ústretová. Obe nás spájala láska ku Gemeru. Napriek rokom, ktoré ubehli od jej výskumov v tomto regióne, mu zachovávala naďalej svoju priazeň. Stretli sme sa napríklad na konferencii

o najnovších poznatkoch z výskumov stredovekých pamiatok na Gotickej ceste v roku 2014 v Rožňave.

K významnému životnému jubileu jej v mene členov Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV, múzejných archeológov a milovníkov historického skla prajeme veľa zdravia a každodenného radostného naplnenia v osobnom živote.

Ad multos annos!

Zuzana Poláková

Od Nevidzian do Európy: 75 rokov objavov profesora Jozefa Bátora

Rok 2025 je pre slovenskú archeologickú obec príležitosťou pripomenúť si životné jubileum prof. PhDr. Jozefa Bátora, DrSc. – osobnosti, ktorá sa už niekoľko desaťročí s neutíchajúcim entuziazmom podieľa na výskume pravekých dejín Slovenska, predovšetkým záveru eneolitu a staršej doby bronzovej. Jeho vedecká práca, systematické terénne výskumy a pedagogické pôsobenie zásadne prispeli k poznaniu tohto obdobia a zároveň aj pevnejšiemu začleneniu do stredoeurópskeho výskumného priestoru.

Profesor Bátora sa narodil roku 1950 v Nevidzanoch, prostredí a regiónu, ku ktorému sa aj vo svojej vedeckej práci opakovane vracal. Už počas študentských rokov, ktoré absolvoval na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave sa profiloval pod vplyvom vtedajších výrazných osobností slovenskej archeológie. Po krátkom pôsobení v múzejnej praxi a absolvovaní vojenskej služby nastúpil ako mladý vedecký pracovník do Archeologického ústavu SAV v Nitre, s ktorým spája svoj profesionálny život dodnes. Už jeho kandidátska práca, zameraná na sociálno-ekonomický vývoj v staršej dobe bronzovej, naznačila smer, ktorým sa bude uberať – k širším interpretačným otázkam spoločnosti, hospodárstva a kultúrnych kontaktov.

Svoj vedecký záujem postupne sústredil na oblasť juhozápadného Slovenska, najmä na Pohronie a Poiplie. Viedol viaceré systematické terénne výskumy kľúčových lokalít staršej doby bronzovej, medzi ktorými dominujú pohrebiská v Jelšovciach a Ludaniciach-Mýtnej Novej Vsi, ako aj opevnené sídliská v Santovke, Rybníku, Šahách a predovšetkým centrálne sídlisko vo Vrábloch-Fidvári. Pre vedeckú prácu profesora Bátora je príznačný dôraz na interdisciplinárny prístup, ktorý uplatňoval dlhodobo, ešte skôr než sa stal všeobecne štandardom. Výrazne sa to prejavilo napríklad v monografickom spracovaní pohrebiska v Jelšovciach, kde spojil archeologické dáta s výsledkami antropológie, prírodovedných analýz, absolútneho datovania či chemického výskumu kovov a jantáru. Takto koncipované práce presahujú rámec tradičnej archeológie a prinášajú komplexnejší obraz pravekých spoločností. Z pera pána profesora tak pochádza niekoľko stoviek vedeckých publikácií vrátane viacerých zásadných monografií, ktoré sú referenčnými dielami pre štúdium staršej doby bronzovej v strednej Európe. Priniesli poznatky, ktoré majú nepopierateľný význam nielen v rámci Slovenska, ale aj v širšom európskom kontexte.

Pedagogicky pôsobil na Katedre archeológie Filozofickej fakulte Univerzity Komenského a vychoval viaceré generácie študentov. Viacerí z nás sme sa s problematikou staršej doby bronzovej stretli práve počas štúdia v tomto prostredí a v špecializácii pokračujeme dodnes.

Pán profesor nepoľavuje ani v súčasnosti, skôr práve naopak. Za Archeologický ústav SAV, v. v. i., je partnerom medzinárodného ERC projektu UNEarth, zameraného na výskum sedimentárnej DNA, ktorý otvára nové možnosti rekonštrukcie sociálnych štruktúr pravekých komunít. Práve na lokalite Fidvár pri Vrábloch sa podarilo odobrať vzorky, z ktorých bola následne získaná ľudská DNA priamo zo sedimentov – metódou, ktorá ešte donedávna nebola realizovateľná mimo kostrových pozostatkov. Výskum patrí k prvým svojho druhu v otvorenom sídliskovom prostredí a posúva možnosti archeologického poznania novým smerom.

V uplynulom roku zarezonovalo najmä ocenenie Učenej spoločnosti Slovenska, ktoré získal za medziodborový vedecký prístup. Popri tom bol profesor Bátora ocenený Krištáľovým krídlom za rok 2025, čo možno vnímať ako ocenenie jeho dlhoročného prínosu pre slovenskú vedu.

Vážený pán profesor, pri príležitosti Vášho jubilea Vám gratulujeme za všetky Vaše nové úspechy, prajeme pevné zdravie a ešte mnoho rokov naplnených vedeckou prácou a objavovaním, ktoré Vás sprevádzajú po celý profesionálny život.

Dominika Oravkinová

Jubileum PhDr. Petra Baxu

Koncom júna oslávil svoje 75. narodeniny môj dlhoročný kolega a časom aj blízky priateľ PhDr. Peter Baxa (nar. 27. 6. 1950). Štúdium archeológie absolvoval v kuloároch dobre známom „koňakovom“ ročníku v rokoch 1968 – 1973 na Filozofickej fakulte UK v Bratislave, z ktorého vzišli výrazné osobnosti slovenskej archeológie.

V roku 1973 nastúpil na Mestskú správu pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Bratislave (dnešný Mestský ústav ochrany pamiatok), kde sa venoval predovšetkým záchranným a pamiatkovým výskumom v historickom jadre mesta.

Jubilant Peter Baxa (druhý zľava). Foto: archív M. Musilovej

Vo výskumoch na území Bratislavy pokračoval aj neskôr na Archeologickom ústave SAV (1982 – 1989) a v Mestskom múzeu v Bratislave (1990 – 1997). Z dnešného pohľadu boli prelomovými jeho výskumy dokumentujúce stavebný vývoj stredovekej Bratislavy, na ktorých intenzívne spolupracoval s kunsthistorikom PhDr. Viktorom Fergusom. Spolu vytvorili výskumný tandem, ktorý systematicky skúmal a vyhodnocoval stredovekú mestskú architektúru, najmä stavebný vývoj kamenných meštianskych domov a mestského opevnenia. Práve počas výskumu v severozápadnej časti mestských hradieb sa im v roku 1983 podarilo objaviť vežu so štvorcovým pôdorysom, ktorá sa doteraz neoficiálne označuje ako „Baxova veža“. Výsledky ich tvorivej spolupráce sa prejavili aj v roku 1991 prípravou výstavy Bratislava meštana Wocha 1243 – 1291, usporiadanej pri príležitosti 700. výročia udelenia mestských práv.

S istotou sa však dá povedať, že najvýraznejšie stopy zanechal Peter Baxa na svojom poslednom pôsobisku pred odchodom do dôchodku, ktorým bol Pamiatkový úrad SR (v rokoch 1998 – 2002 Pamiatkový ústav). Hoci sa od roku 2002 pri práci na Krajskom pamiatkovom úrade Bratislava musel viac venovať často otravnej administratíve, metodike archeologických výskumov a zavádzaniu novej legislatívy pamiatkovej ochrany do praxe, stále zostal najmä terénnym archeológom. Preto s vervou pokračoval vo výskume Kostola sv. Margity Antiochijskej v Kopčanoch, ktorý začal v roku 1998. Precíznosť, systematický prístup a zapojenie ďalších vedných disciplín priniesli už po niekoľkých sezónach ovocie v podobe vedeckého dôkazu, že kostol sv. Margity Antiochijskej je najstaršou stojacou sakrálnou stavbou na našom území, datovanou do 9. storočia. Tento výnimočný objav neďaleko moravských Mikulčíc viedol v roku 2008 k vyhláseniu širšieho územia okolo kostola za (zatiaľ) jediná archeologickú Pamiatkovú zónu Kopčany.

Hoci sme boli s Petrom Baxom kolegovia od roku 2002, možnosť s ním spolupracovať a bližšie ho spoznať aj po ľudskej stránke sa mi naskytla až o pár rokov neskôr, pri revíznom výskume cintorína pri Kostole sv. Juraja v Kostolčanoch pod Tribečom a výskume historickej krajiny Kostolianskej kotliny (od roku 2006). Multidisciplinárne zameraný výskum aj tu preukázal,

že najstaršia fáza kostola s unikátnymi freskami patrí k predrománskej architektúre. Naša intenzívna spolupráca pokračovala v rokoch 2010 až 2015 v rámci medzinárodného európskeho projektu Kolisky európskej kultúry (Cradles of European Culture – Francia Media 850 – 1050), ktorého cieľom bolo mapovanie obdobia včasného stredoveku a jeho významu pre vznik európskej kultúrnej identity. Výstupmi slovenskej časti projektu boli okrem iného monografia obce Kostolany pod Tribečom (2013), príprava a realizácia Kostolianskeho náučného chodníka s tlačnými sprievodcami v angličtine (2014) a slovenčine (2016), ako aj spolupráca na príprave a realizácii výstavy Dedičstvo Karola Veľkého v belgickom Ename (2014), v Prahe (2015), Bratislave (2016), Košiciach (2017) a vo Zvolene (2018). A niekedy v tomto období, keď veľa vecí nešlo ako po masle, sme sa stali priateľmi.

V roku 2024 bola Petrovi Baxovi udelená Cena Alžbety Güntherovej-Mayerovej za celoživotný prínos v oblasti ochrany pamiatkového fondu, najmä za jeho dlhoročnú vedeckovýskumnú a odbornú činnosť v oblasti archeológie.

Milý Peter, na Pamiatkovom úrade SR si zanechal aj ďalšiu nemenej významnú, i keď na prvý pohľad neviditeľnú stopu – svojím nadhľadom, precíznosťou, vytrvalosťou až tvrdohlavosťou, ale najmä ochotou pomôcť a podeliť sa so svojimi skúsenosťami, si sa výraznou mierou podieľal na výchove a formovaní celej generácie mladých začínajúcich archeológov – pamiatkarov, za ktorých Ťi ďakujem. Aj keď sa už v poslednej dobe stretáme iba občas na káve, pretože žiješ v Prahe, stále ma udivuje to množstvo energie, ktorým oplývaš a ktoré Ťi môžem iba závidieť.

Tvoju osobnosť dokresľuje okrem iného fakt, že Tvojou neodmysliteľnou spoločničkou v teréne bola trojnohá fenka jazvečička, o ktorú si sa s láskou staral po tom, ako si ju našiel niekde opustenú a zanedbanú. A keď sa vo vysokom veku odobrala do psieho neba, ujal si sa Ajky – ďalšej fenky s podobným osudom.

Milý Peter, do ďalších rokov Ťi želim pevné zdravie, pohodu a veľa elánu a tvorivej energie pri realizovaní Tvojich ďalších plánov.

Peter Bisták

Okrúhle životné jubileum PhDr. Zdenka Farkaša, PhD.

Okrúhleho životného jubilea sa dožíva v plnom zdraví a stálom pracovnom nasadení príslušník zrelej archeologickej generácie PhDr. Zdeněk Farkaš, PhD. Patrí k tým bádateľom, ktorí zanecháva nie jednu, ale niekoľko hlbokých brázd v našej profesii, a čo je potešujúce, stále je aktívnym a rešpektovaným spoluobjaviteľom našich najstarších dejín.

Jubilant sa narodil 11. apríla 1955 v Bratislave. Už od detstva mu rodičia, renomovaní lekári, vštepovali lásku k dejinám a kultúrnym hodnotám, čo sa odrazilo aj na jeho všeobecnom rozhlade a neskorších záujmoch. Po mame mal korene v stovežatej Prahe, po otcovi zase v Maďarsku, čo iste prispelo k jeho tolerantnej povahe, rešpektovaniu iných názorov v diskusiách, ale aj schopnosti pokojne a vecne argumentovať pri archeologických diskusiách.

Prirodzený záujem o minulosť, umenie a históriu doviedol Zdena k štúdiu archeológie na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave do seminára prof. Bohuslava Novotného. V školskom ročníku 1973 – 78 sme sa tu stretli šestnásti nadšení adepti, namyslení na to, čo raz budeme, vášnivo sme

Zdeněk Farkaš pri jednej z mnohých vernisáží v SNM-Archeologickom múzeu. Zľava: manželka Marta Farkašová, jubilant a kamarát a kolega Vladimír Jánský. Foto: archív autora

hlali prednášky našich pedagógov a zo semináru sme si urobili „klub“, odkiaľ sme občas vyrazili do vtedy početných vinární, kde sme ďalej rozvíjali poznatky, ktoré sme sa dozvedeli v škole. Zdeno v týchto diskusiách vynikal nielen znalosťami, ale aj tým, ako začleňoval naše predsa len torzovité poznatky do širších kontextov. Ako jediný z nás skončil štúdium s „červeným diplomom“ a treba povedať, že úplne zaslúžene, čo dokázal aj vo svojej neskoršej odbornej kariére.

Po skončení štúdia a u chlapcov absolvovaní vtedy povinnej vojenskej služby sme sa rozprchli na rôzne archeologické pracoviská (väčšina do Archeologického ústavu SAV v Nitre). So Zdenom, ktorý bol krátko tiež zamestnancom Archeologického ústavu SAV v Nitre, sme vstúpili do služieb vtedajšieho Archeologického ústavu SNM v Bratislave, ktorému sme ostali verní až do dôchodku (dokonca sme vedno sedávali v tých istých kanceláriách – spolu sme ich vystriedali tri). Na pracovisku si našiel aj svoju životnú partnerku Martu, rodenú Macháčkovú a zakrátko sa tešili z dcéry Karolíny.

Zdeno sa začal venovať problematike doby kamennej. Starší kolegovia si na nás možno ešte ani poriadne nezvykli, keď terajší jubilant objavil a preskúmal dovtedy neznáme lokality v západnej časti Bratislavy a podstatne tým prepracoval koncepciu najstarších dejín nášho hlavného mesta. Popri výskume lokalít zo staršieho praveku (Bratislava-Mlynská dolina, Devínska Kobyla, Záhorská Bystrica, Stupava, Brezová pod Bradlom) ho postupne zaujali aj fortifikácie z povelkomoravského obdobia (Bratislava-Polianky, Modra, Pezinok, Stupava). Úspešne sa zhostil aj náročných výskumov z mladších období, konkrétne výskumu hradu v Bernolákove a unikátnej akcie pri identifikácii miesta uloženia ostatkov Petra Pázmaňa a Juraja Lipaya v Dóme sv. Martina v Bratislave.

Hoci ho vždy priťahoval skôr terén, nevyhli sa mu ani organizátorské starosti. Dvakrát bol poverený funkciou riaditeľa Archeologického múzea a dlhú dobu bol zástupcom riaditeľa. V súvislosti s terénnou činnosťou Zdena Farkaša je obdivuhodná jeho schopnosť orientovať sa v krajine. Dokáže nielen priamo na výskume, ale aj za „zeleným“ stolom a na prednáškach osvetľovať prírodné pomery a ich vzťah k historickej štruktúre krajiny ako málokto archeológ.

Pozornosť odbornej i laickej zainteresovanej verejnosti vyvolala už jeho prvá monografia (Koleso a záprah v praveku Slovenska. Bratislava 1984), unikátna témou i spracovaním. V ďalšej monografii (Ich ohniská kryje zem. Bratislava 1990) predložil syntetický pohľad na život a kultúru prvých roľníkov na našom území. Kniha je síce určená širšej verejnosti, ale predstavuje dosiaľ vlastne našu jedinú archeologicko-historickú syntézu najstarších dejín. Niet divu, že je stále čítaná a citovaná aj v odborných publikáciách.

Okrem spomenutých monografií je Zdeněk autorom desiatok štúdií, spoluautorom monografií, príspevkov vo vedeckých a odborných periodikách a pod. Spomenúť treba aj jeho práce zostavovateľa zborníku SNM-Archeologického múzea Archeológia v rokoch 2005 – 2008. Aj vďaka nemu sa stal zborník rešpektovanou publikačnou platformou pre bádateľov stredo-európskeho regiónu a je tomu tak dodnes.

Odborný profil jubilanta dopĺňajú aj jeho prednášky na Pedagogickej a Filozofickej fakulte Univerzity Komenského, charakterizované systematickosťou a prítlačivým prednesom a početné posudky pre tieto, no i ďalšie vysoké školy.

Do ďalších rokov želáme kamarátovi a kolegovi Zdenovi Farkašovi veľa zdravia a pohody v súkromí a nám stálu chuť jubilanta zúčastňovať sa na činnosti archeologickej komunity.

Vladimír Turčan

K životnému jubileu Pavla Žebráka

Jubilant Pavel Žebrák. Foto: archív GCM v Nitre

Náš kolega archeológ, obľúbený pedagóg aj turistický sprievodca – PhDr. Pavel Žebrák (narodený 21. 6. 1955), v tomto roku oslávil sedemdesiatiny. Rodák z Bohumína pri Ostrave v Moravsko-sliezskom kraji (Česká republika) si vzťah k najstarším dejinám našiel už v mladosti. Chcel byť archeológom. Archeológiu a históriu vyštudoval na Sofijskej univerzite sv. Klimenta Ochridského v Bulharsku. V druhej polovici 70. rokov 20. storočia ho osud zaviedol na Slovensko – do Nitry, kde žije a pôsobí doteraz. Životné jubileum nášho oslávenca je dôvodom

aj ku krátkej rekapitulácii jeho pestrej a zaujímavej profesijnej dráhy. Z pohľadu autora zdravotice, ktorý Pavla Žebráka spoznal už ako tínedžer na hodinách dejepisu a v priateľskom kontakte so svojím profesorom z gymnázia zostal až dodnes, sa v nej zrkadlia tri zásadné a vzájomne sa prelínajúce životné etapy. Teraz je príležitosť si ich pripomenúť.

Prvá etapa jubilanta je zviazaná s archeológiou a s Archeologickým ústavom SAV v Nitre, kde nastúpil v roku 1979. V tomto roku sa stal aj členom Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV. Archeológ Pavel Žebrák sa od prelomu 70. a 80. rokov 20. storočia podieľal na celom rade terénnych archeologických výskumov. Vo väčšine prípadov išlo o výskumy nálezísk z mladšej a z neskorej doby bronzovej. V roku 1979 zabezpečil technickú stránku výskumu sídliska pilinskej a kyjatickej kultúry v Radzovciach (vedúcim výskumu bol Václav Furmánek). V rokoch 1980 a 1981 uskutočnil prieskum a následne záchranný výskum archeologických nálezísk v trase cestných komunikácií v okolí Zvolena. K častým aktivitám jubilanta patrili povrchové zbery v nedostatočne archeologicky poznaných oblastiach Slovenska. V prvej polovici 80. rokov 20. storočia realizoval početné prieskumy na juhu stredného Slovenska (dotkli sa napr. obcí Čebovce, Dolná Strehová, Kiarov, Ľuboreč, Malé Zlievce, Muľa, Príbelce, Senné, Stredné Plachtince, Vinica), ktorých výsledky výrazne rozšírili archeologickú topografiu regiónov Hont a Novohrad. Spomenúť možno aj realizáciu záchranného výskumu sídliska lužickej kultúry v Ladomerskej Vieske (1986). Zásadnou archeologickou aktivitou Pavla Žebráka bol výskum hradiska z neskorej doby bronzovej na majestátnom vrchu Sitno v rokoch 1982 – 1987, kde okrem iného objavil aj vedecky dôležitý hromadný nález bronzov s unikátnym opaskom z bronzového plechu. Po skončení viacročného výskumu na Sitne sa začal venovať montážnej archeológii. V rokoch 1988 – 1990 realizoval tematicky zamerané prieskumy v rôznych častiach Slovenska, kde sa v minulosti ťažili farebné kovy alebo železné rudy. Výsledky archeologických výskumov a bádania k ťažiskovým témam publikoval tak doma, ako aj v zahraničí. Jedným z posledných publikačných počinov nášho jubilanta, ktoré sa spájajú s jeho zamestnaním v Archeologickom ústave SAV v Nitre, je spoluautorstvo na odbornej publikácii Terminológia archeologickej hmotnej kultúry na Slovensku – Šperk a súčasti odevu, zverejnenej najprv v slovenčine (1990), neskôr v štvorjazyčnej podobe (1996).

Krátko po Nežnej revolúcii, na začiatku 90. rokov 20. storočia, Pavel Žebrák z Archeologického ústavu odišiel a začal sa naplno realizovať ako učiteľ dejepisu. Na novovzniknutom cirkevnom Gymnázii sv. Cyrila a Metoda v Nitre (1991) patrila k najobľúbenejším pedagógom a v uvedenej škole dejepis učil až dodnes! Spomienky na pána profesora Žebráka, v ktorom sme mali perfektného znalca a rozprávača najstarších dejín, z mojej pamäti nevyprechali ani po vyše 30 rokoch. Veď prvé dva roky nám pútavo vykladal len o praveku, staroveku a o antike. Učiť dejepis ho viditeľne bavilo a kontakt so študentmi mu prinášal veľkú radosť. Najradšej sme však na hodinách s obľúbeným dejepisárom mali odbočky k jeho dobrodružno-veselým historikám z archeologických výskumov, debaty o videoklipoch na ikonickej hudobnej stanici MTV či zastávky pri jeho nových knihách, ktoré si pán profesor zanielene kupoval, no ako často s ľútosťou konštatoval, nestíhal čítať. Pravda, nejedného študenta inšpiroval k láske ku knihám či k budovaniu domácej knižnice a autora zdravotice dokonca výrazne ovplyvnil pri výbere budúceho povolania. Pedagóg Pavel Žebrák bol pre mnohých študentov jednoducho viac než len bežný profák z gympla. S archeológiou

sa náš jubilant však celkom nerozlúčil ani v tejto životnej etape. V roku 1999 na Katedre archeológie Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre úspešne obhájil rigoróznou prácu s názvom Praveké baníctvo medzi na Slovensku a po absolvovaní rigorózneho skúšky sa stal doktorom filozofie (PhDr.).

Archeológ a pedagóg Pavel Žebrák sa popri výučbe na cirkevnom gymnázii presadil aj v rámci Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, presnejšie v jej nitrianskom pracovisku – Teologickom inštitúte, kde roky prednáša biblickú a kresťanskú archeológiu. V roku 2007 sa stal správcom Diecézneho múzea v Nitre. Posledné roky je činný aj ako nitriansky turistický sprievodca. Stretnúť ho možno najmä v areáli zvyškov Zoborského kláštora s Kostolom sv. Jozefa pod Zoborom, kde v mene pátra Filipa návštevníkom s nadšením rozpráva zaujímavosti z histórie tohto osobitného miesta. Práve tu si náš jubilant od nitrianskeho diecézneho biskupa Viliama Judáka v roku 2024 prevzal menovacieho listinu, ktorou ho pápež František vymenoval za rytiera Rádu sv. Gregora Veľkého za jeho zásluhy pre cirkev a dobro spoločnosti. Pripomínam, že menovaný pápežský rytiersky rád je jeden z piatich rádov, ktoré udeľuje priamo Svätá stolica. Rád ustanovil v roku 1831 pápež Gregor XVI. a jeho členovia majú viaceré privilégiá. Rádovým rytierom napríklad má povinnosť salutovať vo Vatikáne Švajčiarska garda (bližšie <https://nitra.dnes24.sk/novy-rytier-titul-ziskal-turisticky-sprievodca-451567>).

Milý Pavle, už v čase, keď sa dožívaš svojich sedemdesiatin, zanechávaš za sebou dôležitú a inšpiratívnu stopu, ktorá sa rozvetvuje do archeológie, učiteľstva i do sprievodcovskej činnosti. Je mi ctou, že Ťa môžem tak vo svojom mene, ako aj v mene slovenskej archeologickej obce a Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV k Tvojmu životnému jubileu zaželať všetko najlepšie a do nastávajúcich rokov Ťa popriať veľa zdravia, šťastia, spokojnosti, rodinnej pohody a neutíchajúcej radosť z histórie.

Vladimír Mitáš

Somíname

Za prof. PhDr. Jozefom Vladárom, DrSc.

Dňa 31. januára 2025 nás krátko po 91. narodeninách opustil náš priateľ a kolega, prof. PhDr. Jozef Vladár, DrSc., významný vedec, dlhoročný pracovník Archeologického ústavu SAV v Nitre, pedagóg na FF UK v Bratislave, neskôr aj na UKF v Nitre a spisovateľ.

Nedá mi, aby som pri tejto príležitosti nepridal svoje osobné spomienky a skúsenosti súvisiace s profesorom Vladárom. Po prvýkrát som sa s ním, spolu s mojimi konškolákmi, stretol na Katedre archeológie Filozofickej fakulty UK v Bratislave začiatkom 70. rokov minulého storočia, kde nám prednášal problematiku neskorého eneolitu a staršiu dobu bronzovú. Nie iba obsah, ale i spôsob ako nám dokázal priblížiť toto zložité obdobie európskeho praveku v nás vzbudilo o túto epochu mimoriadny záujem a zároveň si získal prednášateľ naše sympatie. Následne po ukončení štúdia časť z nás mala to šťastie stať sa jeho priamymi kolegami v Archeologickom ústave SAV v Nitre, ja osobne aj jeho doktorandom, a tak z blízka spoznať Jozefa Vladára nie iba ako vedca, výskumníka, ale aj ako človeka. Napriek tomu, že bol

v tom čase zástupcom riaditeľa ústavu a krátko na to i členom Predsedníctva SAV v Bratislave, jeho vzťah k nám mladým odborným pracovníkom sa nezmenil a zostal rovnako priateľský.

Základným ťažiskom vedecko-výskumnej špecializácie prof. Vladára bolo obdobie eneolitu a doby bronzovej v strednej, juhovýchodnej a východnej Európe vrátane eurázijskej oblasti a Kaukazu. Je pozoruhodné, že sa toto ťažisko jeho odborného záujmu, tak v terénnom, ako aj v teoretickom výskume v priebehu rokov postupne menilo a presúvalo od staršieho obdobia k obdobiam mladším, t. j. od eneolitu do staršej doby bronzovej. A aj v jej rámci venoval najprv pozornosť počiatku doby bronzovej (nitrianska a koštianska kultúra) a neskôr záveru staršej doby bronzovej a počiatku strednej doby bronzovej (otomansko-fúzesabonský kultúrny komplex).

Už vo svojej kandidátskej dizertačnej práci, ktorá bola publikovaná na stránkach časopisu Slovenská archeológia v roku 1966, ako prvý komplexne zhodnotil nálezy skupiny Kosihy-Čaka (dnes označovanej ako kultúra Kosihy-Čaka-Makó) z územia Slovenska. Dokázal jej úzku súvislosť s kultúrno-historickým vývojom v oblasti severného Balkánu a naznačil aj spojenia s oblasťou východnej Európy. Na tie osobitne poukázal v štúdiu, v roku 1970, venovanej sekerkám s otvorom v tyle, ktorých výroba bola úzko spätá práve s nositeľmi kultúry Kosihy-Čaka-Makó a ich najstaršie exempláre v Európe pochádzajú z oblasti severného Kaukazu z prostredia majkopskej kultúry.

Následne sa ťažiskom jeho bádateľského záujmu stala kultúra zvoncovitých pohárov, ktorú taktiež ako prvý súborne zhodnotil na území Slovenska (svoje výsledky predniesol na konferencii v nemeckom Oberriede v roku 1974), pričom mu ako východisko poslužil hrobový nález zo Sládkovičova. V tejto súvislosti osobitnú pozornosť venoval tzv. sprievodnej keramike kultúry zvoncovitých pohárov, ktorá mu umožnila charakterizovať a zdôrazniť význam vnútrokarpatských kultúr pri formovaní keramickej náplne mladšej etapy vývoja kultúry zvoncovitých pohárov.

Vychádzajúc z terénnych výskumov v Branči a v Nitre-Čermáni, ktoré realizoval v rokoch 1962 – 1966, pri ktorých sa mu podarilo odkryť rozsiahle kostrové pohrebiská, sa nosnou témou jeho vedeckého bádania stal starší a stredný úsek staršej doby bronzovej, t. j. nitrianska a únětická kultúra. Toho výrazom bola aj monografia Pohrebiská zo staršej doby bronzovej v Branči (Bratislava 1973). Bez nadsadenia možno povedať, že ide o prvé komplexné vyhodnotenie pravekých pohrebísk na Slovensku, pri ktorých nechýbala štandardná antropologická analýza. Tá nechýbala ani v takmer po polstoročí publikovanej kolektívnej monografii, v ktorej prof. Vladár venoval pozornosť spracovaniu výsledkov svojich výskumov v Nitre-Čermáni a v Nitre na Partizánskej ulici (Nitra 2022).

Nedlho po ukončení výskumu uvedených pohrebísk prof. Vladár začal ďalší systematický výskum. Išlo o výskum opevneného sídliska zo staršej doby bronzovej v Spišskom Štvrtku (1968 – 1975). Týmto sa jeho bádateľský záujem presunul do záverečného obdobia staršej a na počiatok strednej doby bronzovej, t. j. do obdobia, ktoré v rámci pravekého vývoja v severnej časti karpatského priestoru patrí k najzložitejším. Výskum v Spišskom Štvrtku tým, že tam boli odkryté zvyšky kamenného opevnenia (múry, bastióny) z nasucho kladených lomových kameňov, ako aj skutočnosť, že sa podarilo v rámci sídliska preskúmať akropolu, remeselnícko-výrobnú časť a sakrálny priestor, poskytol J. Vladárovi neobvyklú možnosť identifikovať cudzie komponenty v domácom kultúrnom prostredí, ku ktorým „ideové“ vzory možno nájsť vo východomediteránnej oblasti. Práve výsledky

výskumu v Spišskom Štvrtku tak tvorili základné východisko k jeho monografickým štúdiám základného významu, v ktorých bol po prvýkrát v slovenskej archeologickej spisbe začlenený kultúrno-historický vývoj v staršej dobe bronzovej na Slovensku do širokého európskeho dejinného kontextu.

Problematicu kultúrnych kontaktov územia Slovenska s bližšími či vzdialenejšími oblasťami v skúmanom období si J. Vladár udržal natrvalo v programe svojho vedeckého bádania aj v nasledujúcich rokoch. Táto skutočnosť sa pozitívne odrazila aj v jeho prácach zameraných na praveké umenie, ktoré v mnohom čerpalo inšpirácie najmä z oblasti východného Stredomoria. Z takto zameraných prác možno spomenúť monografiu Praveká plastika (Bratislava 1979) a Venuše slovenského praveku (so sonetmi V. Turčányho; Bratislava 1979). V prípade spomenutej práce ide o unikátne dielo nie iba v rámci Slovenska, ale i v európskom meradle, pretože sa v ňom spájajú kreatívnym spôsobom výsledky vedeckého bádania s vrcholnou básnickou tvorbou – sonetmi. Preto len s radosťou bolo možné privítať, že v roku 2015 vyšla reedícia tohto ojedinelého diela.

Napriek tomu, že J. Vladár bol takmer pätnásť rokov v službách vedy v Bratislave, celý čas bol úzko spätý s Archeologickým ústavom SAV. K tomu sa vždy hrdo hlásil. Potvrzuje to i jeho známy výrok „za všetko, čo som v odbore dosiahol, ďakujem Archeologickému ústavu SAV v Nitre“. Nezabúdaj na to, ani keď vykonával najvyššie funkcie v Predsedníctve SAV, paralelne bol aj riaditeľom Encyklopedického ústavu SAV a neskôr dekanom Filozofickej fakulty UK. Prejavilo sa to i po jeho návrate z Bratislavy na svoje materské pracovisko – Archeologický ústav SAV – v roku 1990, keď nemal problém opätovne aktívne vstúpiť do procesu tvorivej vedeckej práce, ktorá zostala prirodzenou súčasťou jeho života. Svedčí o tom najmä syntetické dielo Slovensko v dobe bronzovej, ktoré v spoluautorstve s V. Furmánkom a L. Veličikom vyšlo vo vydavateľstve Veda v roku 1991 a o niekoľko rokov neskôr, v roku 1999 jeho rozšírená verzia v nemeckom jazyku v SRN. A potvrdil to svojím spoluautorstvom na prvom a štvrtom dieli Starého Slovenska, ktoré boli venované archeológii ako historickej vede (Nitra 2013) a Slovensku v dobe bronzovej (Nitra 2015).

O jeho veľkom odbornom a organizačnom potenciáli po návrate do Nitry svedčí aj kreovanie Katedry archeológie na Filozofickej fakulte Konštantína Filozofa v Nitre (1996), kde viac rokov pôsobil aj ako interný pedagóg. K uvedenému možno pripočítať i jeho následné pôsobenie na Katedre muzeológie tej istej fakulty.

Záverom si dovoľím byť opätovne osobný, pretože som v Archeologickom ústave SAV v Nitre viac rokov zdieľal spoločnú prácu s prof. Vladárom. Mal som tak neobvyklú možnosť byť často v blízkosti tohto vzácneho človeka, rozprávať sa s ním a viesť odborné „minikolokviá“. Priznám sa, že som sa vždy tešil na čas strávený s ním, pretože okrem odbornej špecializácie mi bola a stále je blízka aj jeho životná filozofia. Mal som rád jeho nekonvenčné myslenie a svojský, nenásilný spôsob jednania, veľmi podobný diplomatickému, no bez ústupkov, ktoré by poškodzovali morálne princípy. Vždy som pookrial pri jeho veľkorysosti a žičlivosti, ktorá v dnešnej dobe nie je vôbec bežná.

V profesorovi Jozefovi Vladárovi odišiel vzácny a dobrý človek, vedec európskeho formátu a renesančná osobnosť slovenskej archeológie. Česť jeho pamiatke. R.I.P.

Jozef Bátora

Do večnosti navždy odišiel archeológ docent Dušan Čaplovič

Doc. PhDr. Dušan Čaplovič, DrSc. sa narodil 18. septembra 1946 v Bratislave. Vysokoškolské štúdium v odbore historickej vedy a archeológia absolvoval na Univerzite Komenského v Bratislave v roku 1969 a následne si na Alma Mater doplnil akademické hodnosti PhDr. (1970) a CSc. (1982). V roku 1999 získal v Slovenskej akadémii vied vedeckú hodnosť DrSc. a v roku 2003 sa habilitoval na Filozofickej fakulte Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Profesionálne pôsobil vo Východoslovenskom múzeu v Košiciach, veľká časť jeho archeologickej kariéry je však spätá s Archeologickým ústavom Slovenskej akadémie vied, či už s pracoviskom Košice a neskôr Nitra, kde bol v rokoch 1990 – 1991 aj zástupcom riaditeľa. V rokoch 1992 – 2001 bol členom predsedníctva Slovenskej akadémie vied, od roku 1995 jej podpredsedom. Od roku 1996 zastával aj pozíciu predsedu Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV. Vedecké záujmy Dušana Čaploviča sa sústreďovali na obdobie včasného stredoveku, vo svojich dielach akcentoval národnú identitu a štátnosť. V rámci medzinárodných štruktúr pôsobil ako predseda Komisie pre archeológiu pri Medzinárodnom komitáte slavistov vo Varšave, bol zástupcom SAV v International Social Science Council pri UNESCO v Paríži a členom *Arbeitskreis für genetische Siedlungsforschung in Mitteleuropa* v Bonne, *Permanent Committee Rulalia* v Tervuren v Belgicku a *Medieval Settlement Research Group* v Durhame vo Veľkej Británii.

Dušan Čaplovič má za sebou aj úspešnú politickú kariéru, bol viacnásobným poslancom Národnej rady Slovenskej republiky a predsedom rôznych parlamentných výborov za stranu SMER-SD. Vo verejnom priestore najviac zarezonoval ako Minister školstva, vedy, výskumu a športu – túto pozíciu zastával v rokoch 2012 – 2014. Naposledy vydýchol vo veku 78 rokov dňa 6. marca 2025. Česť jeho pamiatke a dielu!

Redakcia

Spomíname na architektku Janu Hlavicovú

Dňa 6. marca 2025 nás vo veku 87 rokov opustila kolegyňa a dlhoročná členka SAS pri SAV Ing. arch. Jana Hlavicová. Ako rodáčka z Prahy absolvovala vysokoškolské štúdium na Fakulte architektúry na Slovenskej vysokej škole technickej v Bratislave, kde ho v roku 1964 aj úspešne ukončila. V roku 1971 nastúpila do Mestského múzea v Bratislave (v súčasnosti Múzeum mesta Bratislavy), v ktorom zotrvala až do svojho odchodu na dôchodok v roku 1993. Súčasťou jej života ako architektky sa stala archeológia a terénny výskum. Podieľala sa na viacerých archeologických výskumoch a ich dokumentácii v Bratislave – v Starej radnici, františkánskej kostole, farskej kostole a kaštieli v obci Devín (napr. pohrebisko v polohe Za kostolom), no najmä na hrade Devín, kde za desaťročia pôsobenia spolu s PhDr. Veronikou Plachou realizovala veľký kus odbornej práce. Pani Ing. arch. Jana Hlavicová sa venovala aj publikačnej činnosti, prednášala na mnohých konferenciách, zameraných prevažne na stredovek. Je spoluautorkou monografií *Devín* (1984), *Slovanský Devín* (1990) a *Devín – dávny svedok našej minulosti* (2002). Počas svojho pôsobenia na hrade Devín sa spoluautorsky podieľala na realizácii početných výstav a expozícií. Česť jej pamiatke a tvorbe!

Redakcia

Spomienka na pána Mariána Klča – vlastivedného pracovníka, historika a archeológa

Dňa 9. marca 2025 nás opustil historik, archeológ, dlhoročný pracovník Balneologického múzea a vzácny kolega Marián Klča. Narodil sa vo Vrbovom 11. septembra 1948. Celý život sa zaujímal o dejiny rodného mesta Vrbové a okolitých obcí – dejiny oblasti medzi Váhom a Malými Karpatmi. Jeho záujmy boli však oveľa širšie. Zaujímal sa aj o výtvarné umenie, písomníctvo, dejiny

starovekých národov, náboženstiev, filozofiu, literatúru, dejiny alchémie a mágie, architektúru i históriu 2. svetovej vojny. Dokladá to aj jeho roky systematicky budovaná unikátna knižnica, ktorej veľkú časť daroval do nášho múzea. Jeho rozsiahle vedomosti, úžasná pamäť a zanietenie pre históriu a archeológiu, záujem publikovať boli úžasné. Sprvu to bol len jeho koníček popri zamestnaní – práci v Oblasťnom ústave geodézie a kartografie Bratislava detašované pracovisko Piešťany (1967 – 1977), v Zdravoprojekte n. p. Bratislava, ateliér 04 Piešťany (1978 – 1980), v podniku Vodné zdroje, n. p., Bratislava (1980 – 1981). V týchto zamestnaniach pracoval často vonku v teréne a rozvíjal pri tom svoj záujem o archeológiu a históriu.

Veľkou životnou oporou mu bola manželka Mária, dcéra Janka a syn Peter. V neskoršom období sa veľmi sa tešil zo svojich vnúčat a s láskou sa im venoval.

Dňa 1. marca 1981 nastúpil do Archeologického ústavu Slovenskej akadémie vied v Nitre, kde až do 31. marca 1992 pracoval ako technik-špecialista na archeologických výskumoch. Spomeňme aspoň najvýznamnejšie z nich: výskum neolitického osady v Šarišských Michaloch; výskumy lokality osídlenej v mladšej dobe kamennej a dobe bronzovej vo Svodíne, výskumy v Kočine, výskumy pravekého rondelu v Borovej (tieto výskumy viedla dr. Viera Pavúková) a množstvo menších výskumov. V dôsledku jeho pracovnej činnosti vznikli desiatky nálezových (výskumných) správ, ktoré sú uložené v dokumentácii Archeologického ústavu SAV a v archíve Balneologického múzea v Piešťanoch. Počas práce na výskumoch, ktoré prebiehali v rôznych častiach Slovenska, sa vždy zaujímal aj o históriu týchto regiónov – pravekú i stredovekú.

V Balneologickom múzeu pracoval od roku 1992 (do roku 2011) ako dokumentátor. Mal na starosti odbornú evidenciu zbierok, odborný archív múzea a prírodovednú zbierku. Ale so zameraním a veľkým záujmom sa venoval menším archeologickým výskumom v regióne Piešťan. Po celý život sa venoval aj archeologickým prieskumom a sledovaniu zemných prác, ktoré narušali archeologické lokality v okolí Piešťan, na území mesta Vrbové, obcí okresu Piešťany, ale i na iných miestach Slovenska. Všetky nálezy z jeho odbornej činnosti sú uložené v Archeologickom ústave SAV, Balneologickom múzeu v Piešťanoch alebo v iných, územne príslušných múzeách.

Ako pracovník Balneologického múzea spolurealizoval archeologický výskum stredovekého cintorína a zvyškov gotickej sakrálnej stavby „Starý kláštor“ v Piešťanoch (1992 – 1994), archeologický výskum na nádvorí Beňovského kúrie vo Vrbovom (1995), archeologické výskumy neolitických sídlisk v katastri obce Chtelnica (2001), záchranné archeologické výskumy v katastri obce Krakovany (od 90. rokov 20. storočia do súčasnosti) a iné.

Výsledky svojej práce publikoval v množstve populárno-náučných i odborných článkov a štúdií v celoštátne vydávaných periodikách, novinách, regionálnej tlači, odborných periodikách – Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku, Balneologický spravodajca, rôznych zborníkoch a ročenkách. Napísal veľa monografií obcí či už sám alebo so spoluautormi – Banka, Borovce, Dolný Lopašov, Lančár, Ducové, Ostrov, Rakovice, Trebatice, Veľké Orvište. Spoluautorsky sa podieľal na vydaní monografie obcí Chtelnica, Radošina, Kovarce, Krakovany, Horné Obdokovce a napísal aj monografiu obce Medzany.

Spoluautorsky sa podieľal i na súbornom spracovaní a publikovaní zbierok Balneologického múzea (Katalóg zbraní

zo zbierok Balneologického múzea, Numizmatická zbierka, Básnik Ivan Krasko a jeho knižnica) a publikovaní bibliografických údajov (Archeologická bibliografia okresu Piešťany, Bibliografia prác o M. A. Beňovskom).

V samostatnej publikácii spracoval Pomníky padlým z 1. svetovej vojny na území piešťanského okresu. V knižke Okres Piešťany – stručná história, erby miest a obcí spracoval dejiny obcí v okrese Piešťany a vývoj ich heraldických symbolov. Spoluautorsky, s jedným či viacerými spoluautormi sa podieľal na publikovaní a zhodnotení nálezov z bohatých hrobov z doby rímskej z Krakovian-Stráží a tiež z doby sťahovania národov (Bohaté hroby z doby rímskej z Krakovian-Stráží vydané v roku 2015, Hroby z doby sťahovania národov z Krakovian-Stráží vydané v roku 2008), na spracovaní výsledkov muzeálnych archeologických výskumov – väčších v samostatných publikáciách (napr. v dvojzväzkovej publikácii Starý kláštor – výskum gotického kostola v Piešťanoch vydané Balneologickým múzeom v rokoch 2012 a 2017, Archeologický výskum Kostola sv. Gála v Krakovianoch, katastrálne územie Stráže vydané v roku 2021) a menších v štúdiách i článkoch.

Zaslúžil sa o záchranu a získanie jedného z najväčších pokladov strieborných mincí do numizmatickej zbierky Balneologického múzea (v roku 1989). Ide o poklad mincí zo 16. a 17. storočia z obce Šterusy, okres Piešťany – 5230 strieborných mincí. Podieľal sa aj na získaní ďalších hodnotných artefaktov do zbierky múzea (menší poklad mincí z Krakovian, pozostalosti staviteľa Gejzu Megu z Vrbového a mnohých iných.).

Výsledky svojej činnosti – archeologické nálezy a svoje historické poznanie prezentoval aj na množstve výstav z oblasti numizmatiky, archeológie, histórie a výtvarného umenia.

Pripomíname si ho s úctou k jeho osobe a k výsledkom jeho práce. A ja osobne som veľmi rád, že som s ním mohol dlhé roky spolupracovať.

Vladimír Krupa

Profesorke Kláre Kuzmovej k nedožitému jubileu

Pani profesorka Klára Kuzmová by sa 28. júna 2025 dožila okrúhlych 70 rokov. Osud však rozhodol inak a na Veľkú noc v roku 2022 nás po ťažkej chorobe navždy opustila. Narodila sa v Nových Zámkoch. Archeológiu vyštudovala na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. V roku 1978 nastúpila do Archeologického ústavu SAV v Nitre, kde sa venovala výskumu doby rímskej na Slovensku. Spolu s dr. Jánom Rajtárom viedla archeologický výskum rímskeho tábora v Iži. Od roku 2001 pôsobila ako pedagogička na Katedre klasickej archeológie Trnavskej univerzity v Trnave.

Vo svojej vedeckej práci sa zameriavala najmä na obdobie rímskych provincií. Patrila medzi popredných odborníkov na limitné prostredie na Dunaji, jeho topografiu, politicko-hospodársky význam a dejiny rímskej doby na území Slovenska. Osobitnú pozornosť venovala rímskej luxusnej keramike terra sigillata, v ktorej patrila medzi uznávané odborníčky európskeho významu.

V roku 2004 sa habilitovala v odbore archeológia a v roku 2011 bola po inaugurácii na Filozofickej fakulte Trnavskej univerzity vymenovaná prezidentom Slovenskej republiky za prvú

prof. PhDr. Klára Kuzmová, CSc.

profesorku klasickej archeológie na Slovensku. Počas svojej kariéry aktívne pôsobila v mnohých celoštátnych odborných a vedeckých výboroch, komisiách a radách. Bola dlhoročnou členkou (od roku 1977) a vedeckou tajomníčkou Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV (1989 – 1994, 1999 – 2003), členkou Komisie pre historické vedy grantovej agentúry VEGA (1999 – 2002) i komisií SAIA. Ako členka výboru Slovenskej archeologickej spoločnosti sa počas viacerých volebných období významne podieľala na jej činnosti, organizovaní odborných podujatí a vydávaní časopisu Informátor.

V občianskom združení Pro Archaeologia Classica, ktoré združuje odborníkov aj laických záujemcov o antickú kultúru a jej dedičstvo na Slovensku, pôsobila dlhé roky ako štatutárna zástupkyňa.

Udelenie Čestného občianstva mesta Nové Zámky.
Foto: E. Hrnčiarik

Jej nedožitý jubileum sme si v priebehu roka pripomenuli viacerými spôsobmi. Už v roku 2024 sa na pôde Trnavskej univerzity v Trnave uskutočnila medzinárodná vedecká konferencia venovaná životu a dielu pani profesorky. Príspevky z konferencie

boli v roku 2025 publikované v časopise ANODOS. Studies of the Ancient World, ročník 17. Číslo venované jej pamiatke je rozdelené na dve časti. Prvá obsahuje osobné spomienky, pocty a vedecké reflexie kolegov, priateľov a spolupracovníkov, ktoré približujú jej profesionálnu dráhu, kľúčové publikácie a metodologické prístupy. Druhá časť pozostáva z odborných štúdií slovenských i zahraničných autorov, ktoré tematicky pokrývajú obdobie od doby bronzovej až po stredovek. Skutočnosť, že pani profesorka bola výraznou inšpiráciou a zakladateľkou vlastnej vedeckej školy, dokazuje aj vysoký počet autorov, ktorí boli jej bývalými študentmi. Mnohí z nich dnes pôsobia v múzeách, pamiatkových inštitúciách, v SAV či na vysokých školách.

Osobitnej pocty sa pani profesorka dostalo koncom októbra, keď jej mesto Nové Zámky udelilo in memoriam čestné občianstvo za mimoriadne celoživotné zásluhy v oblasti archeológie na medzinárodnej úrovni, ako aj za významnú pedagogickú a vedeckú činnosť pri príležitosti jej nedožitého 70. jubilea. Počas slávnostnej ceremónie si na ňu v krátkej videoprojekcii zaspomínal jej bývalý kolega doc. Erik Hrnčiarik. Ocenenie z rúk primátora mesta prevzala jej dcéra Ivana Kuzmová. Pri tejto príležitosti jej bude na jar 2026 na budove Múzea Jána Thaina v Nových Zámkoch osadená pamätná tabuľa.

Koncom roka 2025 vyšla publikácia *Die Steindenkmäler aus dem Auxiliarkastell in Iža (Brückenkopf des Legionslager von Brigetio)*, ktorú vydala Trnavská univerzita v Trnave v spolupráci s Archeologickým ústavom SAV v v. i. Impulz na vznik tejto monografie vzišiel ešte od pani profesorky Kuzmovej, ktorá na nej pracovala už od prelomu milénia. Pracovné povinnosti a neskôr aj zdravotné problémy jej však nedovolili dielo dokončiť. Po jej predčasnom úmrtí sa spracovania publikácie ujal doc. Erik Hrnčiarik, ktorý doplnil jednotlivé kapitoly a zabezpečil odbornú redakciu. Na publikácii sa autorsky podieľali aj prof. R. Hošek, prof. P. Kovács, prof. P. Chrastina, dr. Ch. Ertel a dr. G. Kremer. Publikácia analyzuje kamenosochárske pamiatky nájdené v rímskom tábore v Iži z umelecko-historického, architektonického, epigrafického a petrografického hľadiska. Napriek tomu, že ide o pomerne malý súbor kamenných artefaktov, často bez zachovaného primárneho kontextu, podarilo sa identifikovať päť funkčných skupín. Ich analýza – hoci bola realizovaná už pred takmer 25 rokmi – priniesla významné poznatky, ktoré prispeli k lepšiemu pochopeniu života a organizácie rímskej armády za Dunajom.

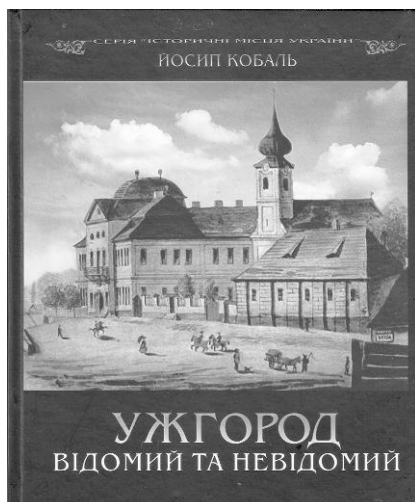
Erik Hrnčiarik

Nové publikácie

Josyp Kobal': Užhorod vidomyj ta nevidomyj. Vydannja 3-tje, vypravlene, dopovnene. Ľviv.

Istoryčni mistsja Ukrajiny, 2025, 204 strán. ISBN 978-966-603-555-7.

Populárno-vedecká publikácia *Užhorod vidomyj ta nevidomyj* (Užhorod známy, neznámy. 3. opravené, doplnené vydanie), vydaná v sérii Historické miesta Ukrajiny, ktorú chceme touto

recenziu predstaviť, nie je archeologická, i keď jej autorom je renomovaný ukrajinský archeológ, odborník na dobu bronzovú, Josyp Kobaľ. Exkurzom do dejín mesta Užhorod si autor zrejme naplnil ďalšiu z vnútorných povinností svojho poslania múzejníka, dlhoročného pracovníka užhorodského múzea, ukázať bohatstvo dejín mesta, s ktorým je bytostne zviazaný, a zároveň sa netajil svojím národným zaangażovaním a lokálpatriotizmom. Vychádza pritom z výsledkov archeologických, historických, etnografických a lingvistických výskumov. Kniha v netradičnom formáte (20 x 25 cm) je v podstate akýmsi sprievodcom v čase a priestore po meste ležiacom v tesnej blízkosti slovensko-ukrajinských hraníc. Preto sa domnievame, že môže byť zaujímavým čitateľským stretnutím sa s dejinami aj pre archeológov zaoberajúcich sa stredovekou a novovekou archeológiou na Slovensku, ale aj pre záujemcov o toto mesto – perlu Ukrajiny – známe svojou etnickou, kultúrnou a religióznou rôznorodosťou.

Publikácia je písaná pútavou formou, zaujme čitateľa nielen obsahom, ale aj bohatými ilustráciami, predstavujúcimi popri pamiatkach mesta aj početné ukážky archívnych dokumentov a plánov mesta z minulých storočí. Tie majú často zdroj v archíve užhorodského múzea, ktorý je pre bádateľov v súčasnosti ťažšie (ak vôbec) prístupný.

Text s ilustráciami obsahuje 204 strán, v tom anglické a maďarské resumé. Je členený do 80 krátkych nečíslovaných častí. Nedisponuje poznámkovým aparátom ani citáciami zdrojov. V úvode autor poskytuje prehľad starších pokusov o historické, často romantizujúce pohľady na dejiny mesta, s vlastným kritickým postojom k niektorým z nich. V ďalšej časti ponúka etymologický výklad pomenovania Užhorod, resp. rieky Uh, ktorého základ vidí v turkickom jazykovom prostredí. Úvodné časti završuje legenda zviazaná s užhorodskou pevnosťou a kniežatom Laborcom, zachovaná v Anonymovej kronike.

Ďalšie časti publikácie sú už venované jednotlivým pamiatkam mesta, počínajúc areálom hradu, kde je potrebné upozorniť predovšetkým na dnes už neexistujúci chrám sv. Juraja. Jeho začiatky spadajú do 13. storočia a jeho krypta zo 16. storočia bola miestom uloženia ostatkov viacerých Drugetovcov. Tí vlastnili Užhorod od 14. storočia a ich vláda predstavuje obdobie rozkvetu mesta. Archeologické výskumy v areáli kostola v posledných rokoch, realizované V. Moyžesom, odhalili viac ako sto pohrebov z 13. – 18. storočia s veľmi bohatým sprievodným mobiliárom zo zlata, striebra, bronzu, železa a keramiky. Chrám sv. Juraja postihol v roku 1728 požiar, z ktorého sa už nespamätal. Toto miesto však nie je známe len ako pohrebisko Drugetovcov. V jeho múroch bola 24. apríla 1646 uzavretá Užhorodská cirkevná

únia, keď 63 pravoslávnych kňazov vložilo do rúk biskupa Juraja Jakušiča vyznanie katolíckej viery.

V ďalších častiach publikácie sa pred čitateľom odvíjajú historické udalosti i legendy, osudy šľachticov zvučných mien spätých s hradom, najmä Mikuláša Berčéniho a krásnej Kristíny Čaky, ktorí mu vtisli lesk a slávu, neskôr história kňazského seminára, na ktorý využili hradný palác po desaťročiach vojenskej posádky, až napokon sa osud hradu spojil so Zakarpatským vlastivedným múzeom T. Lehockého, ktorému slúži dodnes. J. Kobaľ tu predstavuje veľmi stručný prierez históriou múzea a jeho zbierok, kde zvlášť upozorňuje na numizmatickú zbierku s viac ako 12 000 položkami.

Prechádzka Užhorodom v čase a priestore pokračuje v publikácii najstaršou ulicou mesta – Kapitulskou, prehliadkou etnografického skanzenu (Zakarpatské múzeum ľudovej architektúry a života), jedného z prvých na Ukrajine, aby sa čitateľ cez tzv. Cintorínsku záhradu dostal k ďalším a ďalším uliciam, parkom, historickým stavbám (napr. Gréckokatolícka katedrála a bývalé sídlo mukačevských biskupov), fabrikám, školám, ich osudom a osudom tu žijúcich ľudí. S prehľadom znalca pomerov zavedie autor čitateľa na Kalváriu s najväčším užhorodským cintorínom a aj do samostatnej štvrte Galagov, postavenej podľa jednotného architektonického plánu počas Československej republiky. Priblíži tiež miestne prírodovedné zaujímavosti, ako je bývalé koryto rieky Malý Uh, ktoré mestu dodávalo „benátsky“ vzhľad, či minerálne pramene, tzv. „Kvasnu vodu“.

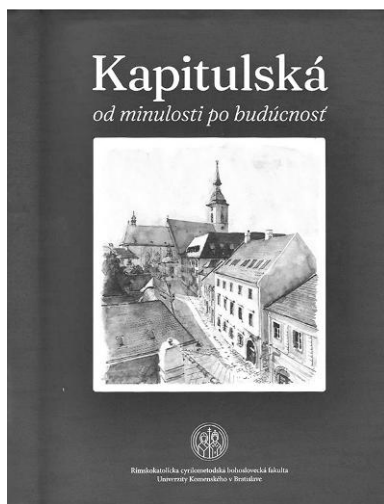
Prehľadný obraz početných starobylých i nedávnych pamätihodností Užhorodu postavených pred rokom 1945 (v publikácii je ich vyše 400!) ukončuje autor Gorjanskou rotundou, jedinečnou historickou a architektonickou pamiatkou z konca 13. storočia s unikátnymi freskami zo 14. – 15. storočia, ovplyvnenými ranou talianskou renesanciou.

Ako je už aj z tohto veľmi stručného výpočtu zrejmé, je kniha Užhorod známy, neznámy kvalitným sprievodcom a populárno-vedeckým príspevkom k poznaniu a popularizácii dejín mesta. Pre odborníka určite chýba poznámkový aparát a citácie zdrojov, avšak to zrejme autor neuvádzal úmyselne práve kvôli popularizačnému charakteru publikácie. Napriek tomu, aspoň základný súpis zdrojov by jej hodnotu rozhodne zvýšil, podobne ako aj minimálne stručný informatívny úvod o histórii mesta, prípadne užšieho regiónu. Chápeme autorov zámer pohybu v priestore a sledovaní pamiatok prechádzajúc jednotlivými ulicami mesta, avšak pre prvý kontakt s danou lokalitou by úvodný chronologický prehľad čitateľovi určite pomohol. Pre slovenského čitateľa, najmä z mladšej generácie, je istou bariérou azbuka a ukrajinský jazyk publikácie. Škoda, že kniha nemá širšie anglické resumé.

V každom prípade, na zoznámenie sa s Užhorodom, multietnickým a multikultúrnym mestom, počas dlhých storočí nám blízky svojou históriou a kultúrou, je publikácia Josypa Kobaľa *Užhorod vidomyj ta nevidomyj* rozhodne dobrou voľbou.

Mária Kotorová Jenčová

1. Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-19-0563.

Peter Slepčan (ed.): Kapitulská od minulosti po budúcnosť. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie Kapitulská / od minulosti po budúcnosť konanej v dňoch 25. a 26. mája 2023 v Bratislave. Bratislava.

Post Scriptum, 2025, 692 strán. ISBN 978-80-8218-056-8.

Zborník je výsledkom cennej spolupráce cirkevných a civilných inštitúcií Bratislavy. Venuje sa kapitule ako miestu. Farnosť sv. Martina sa v roku 2021 v snahe čo najlepšie čeliť náporu turistov v Katedrále sv. Martina stala členom Bratislavskej organizácie cestovného ruchu. Spoločne s Ústavom dejín a teórie architektúry a obnovy pamiatok na Fakulte architektúry a dizajnu STU vznikla myšlienka zorganizovať konferenciu, vďaka ktorej by sa nové poznatky dostali medzi ľudí. Príprava konferencie trvala vyše roka, príprava zborníka ďalšie dva. Podarilo sa vďaka zostavovateľovi farárovi ThDr. Petrovi Slepčanovi. Samotná konferencia sa konala v Aule Benedikta XVI., patriacej Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulte UK na Kapitulskej ulici, kde odznelo v máji 2023 trinásť prednášok. V zborníku je publikovaných vyše tridsať štúdií vrátane úvodných príhovorov a krátkych spomienok. Kniha je rozdelená na štyri časti. Prvú časť tvoria príhovory bratislavského arcibiskupa metropolitu Stanislava Zvolenského, primátora Matúša Valla, starostu MČ Staré Mesto Mateja Vagača a podpredsedu BSK Juraja Štekláča. Druhá časť s podtitulom História zahŕňa 24 príspevkov. Prvý príspevok Margaréty Musilovej a Petry Šimončíchovej Košovej z Mestského ústavu ochrany pamiatok v Bratislave (MÚOP) „Staršie dejiny Kapitulskej ulice z pohľadu archeológov“ hovorí o Kapitulskej ulici ako najstaršej ulici mesta. Jej os orientovaná severojužne zahýba na severe prirodzene k hradnému kopcu a na juhu zase k Dunaju. Počiatky osídlenia tohto územia spájame s mladšou a neskorou dobou kamennou. Prvé výrazné zmeny v topografii terénu nastali v mladšej dobe železnej, v dobe laténskej. Opevňovací systém, ktorý chránil akropolu oppida, pozostával z drevozemného valu s čelnou stenou z nasucho kladeného kameňa a predsunutej priekopy s hrotitým dnom. Zvyšky takéhoto opevnenia sa objavili v roku 2007 archeologickým výskumom MÚOP-u vo viacerých polohách na Farskej ulici za kostolom klarisiek. Nález kamennej architektúry

na Kapitulskej č. 17 z rokov 1967 – 1968, interpretovaný ako kliešťová brána keltského opevnenia, bol už v čase objavu považovaný za import z antického prostredia. Ďalšiu dôležitú etapu vývoja Kapitulskej ulice poznáme na základe fragmentov pohrebísk z 10. až 11. storočia. Tie predchádzali výstavbám najstarších sakrálnych objektov v tomto priestore – Kostolu sv. Mikuláša na východnom úpätí hradného kopca a Kostolu sv. Martina pod dnešnou katedrálou. Pohrebiská patrili k osadám (12. – 13. storočie), ktoré spolu s podobnými sídliskovými aglomeráciami vytvorili základ stredovekého mesta Bratislavy. Vývoj územia ovplyvnilo postavenie mestských hradieb (prelom 13. a 14. storočia), keď sa staršie centrum dostalo na okraj mesta. Podľa výsledkov archeologických výskumov získal severný úsek dnešnú podobu parcelácie až na prahu novoveku. Druhý príspevok Juraja Šedivého a Zdenky Šedivej sa venuje Kapitulskej ulici z pohľadu stredovekých písomných prameňov. Rozmach zaznamenala ulica v 13. storočí, keď sa bratislavská kapitula po roku 1221 presídlila z hradného kopca do lokality dnešnej Kapitulskej ulice. Po vzniku mesta a vybudovaní hradieb v 13. storočí sa ulica dostala do pozície jeho vnútorného areálu a viedla pozdĺž západnej hradby. Už historické názvy spomínajú ulicu ako Pfaffengasse (Farárska), ako Capitelgasse sa začala nazývať až od roku 1750. Frederik Federmayer sa vo svojom príspevku venuje Kapitulskej ulici v ranom novoveku. Dejiny ulice sú dejinami jej palácov a domov akými sú Prepoštský palác alebo neskororenesančná budova Collegia Emericanum, dielo talianskych architektov J. Battistu Ravu a jeho syna. Ďalší autori ako Daniela Dvořáková, Štefan Holčík, Klára Meszárošová a iní rozoberajú vo svojich príspevkoch rôzne témy od vzdelávania cez hudobné tradície, pápežských legátov, jezuitov až po kníhtlač. V tretej časti s názvom Ochrana pamiatok sa autori kunsthistorici a architekti Peter Buday, Elena Sabadošová, Andrej Botek, Pavol Paulíny, Ľubomír Boháč a Ladislav Németh venujú problematike obnovy a reštaurovania pamiatkových objektov, pamiatkovej starostlivosti a na záver aj osudu nešťastného Esterháziho paláca, ktorý chátra už skoro 40 rokov. Publikácia je naozaj bohatá na informácie týkajúce sa jednej historickej ulice. Vďaka a uznanie patrí prezieravosti a vytrvalosti Petra Slepčana, ktorý vydržal od začiatku do konca pri myšlienke zostaviť takýto bohatý zborník.

Margaréta Musilová

Nové využitie a rozvoj kultúrnych pamiatok v Bratislavskom kraji. Zborník príspevkov z konferencie organizovanej pri príležitosti Dní európskeho kultúrneho dedičstva 2024 / 15 ročník. Bratislava.

Bratislavský samosprávny kraj, 2025, 146 strán. ISBN 978-80-99911-12-4.

Dňa 15. októbra 2024 sa konala v priestoroch novo zrekonštruovaného kaštieľa v Čunove-Ekocentre konferencia na tému nového využitia a rozvoja kultúrnych pamiatok v Bratislavskom kraji. Bratislavský samosprávny kraj (BSK) organizuje už dlhodobo konferencie venované vždy jednej špeciálnej téme

v spolupráci s Akadémiou Istropolitana Nova – v roku 2020 mu bola za to udelená Výročná cena časopisu Pamiatky a múzeá za rok 2019. Editormi 15. ročníka boli Svetlana Waradzinová, Andrej Lauro, Lucia Gembešová a Zuzana Svitková. Termín bol zámerne vybraný v súvislosti s príchodom lode Danuviny Alacris do prístavu v Danubiane, ktorá dorazila 14. októbra 2024. Účastníci konferencie mali možnosť navštíviť Galériu Meulensteen a v sprievode profesora Borisa Dreyera si pozreli repliku rímskej lode. Podarilo sa tak spojiť tému prvej prednášky Margaréty Musilovej a Vladimíra Turčana: Návštevnícky potenciál významných archeologických nálezísk a možnosti prezentácie rímskej Gerulaty ako jedinej lokality Svetového dedičstva UNESCO na území kraja. Zborník začína príhovormi predsedu BSK Juraja Drobu, Svetlany Waradzinovej, vedúcej oddelenia kultúry BSK a bývalého generálneho riaditeľa Pamiatkového úradu SR Pavla Ižvolta. Ižvolt zdôraznil, že nie je ekologické zaberáť novú ornú pôdu pre novú výstavbu, ale treba sa sústrediť na rekonštrukcie existujúcich budov a sídiel. Prvý príspevok je od už vyššie spomenutých archeológov M. Musilovej a V. Turčana. Autori uvádzajú v prvej časti významné nálezy keltsko-rímskej architektúry na Bratislavskom hrade v rokoch 2008 – 2014 a ich prezentáciu nielen in situ v priestoroch hradu a severnej terasy, ale aj prostredníctvom výstav v zahraničí v Taliansku, Nemecku a Rakúsku. V tej súvislosti spomínajú aj Devín ako súčasť oppidálneho systému bratislavskej brány. Pokračujú prezentáciou mobilnej aplikácie Po stopách Keltov v Bratislave a modernou interaktívnou expozíciou BIATEC Keltská mincovňa v Pálffyho paláci. Zápisom rímskeho vojenského tábora Gerulata v Rusovciach do Zoznamu svetového dedičstva v roku 2021 získalo mesto Bratislava a Bratislavský kraj svoju prvú UNESCO pamiatku. Autori kriticky upozorňujú na fakt, že mestská časť Rusovce a Bratislavský kraj nedostatočne využívajú tento potenciál, nevyužívajú aplikácie vyvinuté v rámci rôznych medzinárodných projektov, akým bol napr. Living Danube Limes v rokoch 2020 – 2022. Chýba označenie pri vstupe do obce a ani na diaľnici prechádzajúcej v tesnej blízkosti Rusoviec a privádzajúcej turistov z Rakúska a Maďarska sa UNESCO lokalitou nechválime. Druhá časť príspevku sa venuje rímskym a slovanským pamiatkam na ľavom brehu Dunaja, už spomínanému Devínu, Dúbravke, Stupave a slovanskému hradisku Neštich pri Svätom Jure. Rímske kúpele v Dúbravke a rímska stanica v Stupave zostávajú na okraji záujmu. Ďalšie príspevky sú od architektov Kataríny Smatanovej, Pavla Gregora a Martina Vargu: Prehľad hradov, zámkov a kaštieľov na území kraja – ich stav a vlastníctvo. Renovácia kaštieľov a kúrií zohráva zásadnú úlohu pri formovaní kultúrnej krajiny regiónov. Tieto

stavby nikdy nefungovali izolovane, ale boli prepojené s okolitou krajinou a miestnymi komunitami, zdôrazňujú autori v závere príspevku. František Chupík píše o obnove a novom využití vybraných pamiatok v Českej republike a v spoločnom článku so Zdeňkou Vydrovou na príklade mesta Litomyšl hovorí o súčasnej architektúre v historickom prostredí. Z ďalších príspevkov, celkových štrnástich, zaujal článok Natálie Ferusovej a Petra Horanského o obnove kaštieľa a parku v Rusovciach ako lokality s potenciálom pre rozvoj daného územia. Autori Andrea Urandová a Cornelius van der Westhuizen píše o bývalej synagóge v Svätom Jure. Ďalšie články sa venujú rozvoju turistického ruchu a obnove zámckých parkov a kaštieľov v Malackách, Modre a Pezinku. Verme, že BSK ako aj mestské samosprávy si zoberú inšpiráciu z príspevkov, aby kultúrne pamiatky získali nové využitie a prispeli tak k rozvoju kraja.

Margaréta Musilová

Jana Mellnerová Šuteková – Peter Barta (eds.): V službe pre Slovensko. Dejiny archeológie v období prvej Československej republiky. Bratislava.

Múzeum mesta Bratislavy, 2025, 222 strán. ISBN 978-80-89636-64-8.

Múzeum mesta Bratislavy se v roce 2025 odhodlalo k publikačnímu činu, který stále svým zaměřením v naší odborné archeologické a historické literatuře není běžným a můžeme říci, že je něčím i odvážným. Kolektiv autorů z českých a slovenských archeologických pracovišť (Miloš Hlava, Marcela Starcová, Olga Lečbychová, Martin Neumann, Jana Mellnerová Šuteková a Peter Barta), kteří jsou sdružení v neformální pracovní skupině věnující se historii archeologie se zaměřením především na meziválečné období, se pokusili zmapovat kulturně-politický rámec institucionalizovaného archeologického výzkumu v daném období. A dodejme na začátek, že se jedná o pokus zdařilý, přinášející jednoznačně nové poznatky k problematice historie archeologie na Slovensku, resp. osvětlují mnohdy ambivalentní vztahy hlavních aktérů organizace archeologické práce v rámci Československé republiky. Všechny publikované příspěvky vzhledem k využití dosud nepublikovaných archivních pramenů

osvětlují množství nových poznatků k této problematice a v mnohém přinášejí významný kvalitativní posun v pochopení rozvoje archeologie na našem území v první polovině 20. století.

Zásadní přínos v tomto směru přináší dva příspěvky Miloše Hlavy, věnované aktivitám Státního archeologického ústavu na Slovensku v letech 1919 – 1939, nejdříve v širších souvislostech (Státní archeologický ústav a jeho terénní aktivity na Slovensku) a následně rozvedené na příkladě plánu preferovaného výzkumu římských památek na slovenském území (Systematický výzkum římských památek na Slovensku: plány a realita). Pečlivé vytěžení značného množství archivních materiálů autorovi dovolilo připravit syntetizující příspěvky, které v této šíři i hloubce poprvé přinesly vhled do složitého pletiva vztahů, stojících na pozadí organizace archeologické práce. Autor při tom konstatuje, že rozvoj oboru nebyl komplikován jen obecnými česko-slovenskými vztahy v tomto období, ale také neustálým (někdy vnuceným) vymezováním kompetencí pražské centrály Státního archeologického ústavu ke skupině českých pedagogů Univerzity Komenského v Bratislavě v čele s Janem Eisnerem. Důležitým faktorem byly také proměnlivé vztahy s tradičním badatelským centrem Slovenského národního múzea v Turčianském Sv. Martině a nově vzniklého (1923/1924) Slovenského vlastivedného múzea v Bratislavě s centralizačními tendencemi, reflektující spíše záměry a zájmy českého „odborného establishmentu“.

Rovněž příspěvek Martina Neumanna věnovaný osobnosti Jana Eisnera (Jan Eisner vo funkcii štátneho konzervátora pre Slovensko) přináší kvalitativní posun v biografii této přední osobnosti archeologie na Slovensku a významně rozvíjí poznatky, sumarizované dosud jak v elektronické publikaci „Dejiny archeológie. Archeológia v Československu v rokoch 1918 – 1948, Bratislava 2020“ tak v řadě spíše přehledových medailonů věnovaných Eisnerovi. Především část příspěvku zaměřený na období před příchodem do Bratislavy pomáhá pochopit základy pevných povahových vlastností Jana Eisnera, které se nepochybně projevovaly i v jeho profesionální práci v oblasti archeologie a samozřejmě také v postojích, které zaujímal vůči oficiálním postojům a strukturám Státního archeologického ústavu se sídlem v Praze. Také autorem analyzovaný nekonečný spor o dotaci (renumeraci) ve výši 2000 Kč na roční činnost konzervátora pro celé území Slovenska, o který Eisner musel neustále na různých místech žádat, je v mnohém vypovídající a místy absurdní.

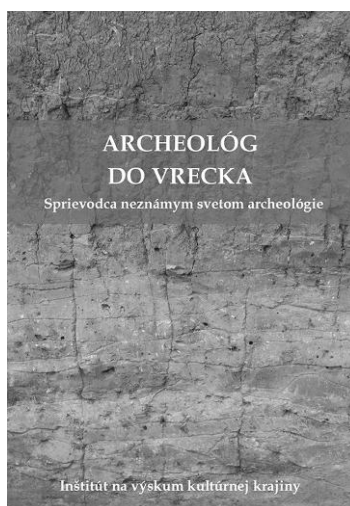
Text Olgy Lečbychové a Marcely Starcové věnovaný výzkumu slovenských jeskyň především pod hlavičkou Klubu českých turistů (Cesty do hlubin Slovenska: archeologické výzkumy v krasových oblastech poprvé profesionálně) přináší velmi užitečný přehled o množství aktivit, které v tomto směru byly na Slovensku realizovány. Práce je zvláště užitečná při srovnání s analogickými snahami Karla Absolona v oblasti Moravského krasu, které vrcholily v první polovině 30. let 20. století zpřístupněním Punkevních jeskyní, což se odehrávalo prakticky ve stejné době, jako v případě jeskyně Domici, kterou autorky velmi správně zasadily do širšího kulturně-politického kontextu, který opět nebyl prostý pozoruhodných nacionálně laděných sporů. V tomto smyslu by pro úplnost bylo snad možné text doplnit odkazem na podrobnější popis aktivit Aloise Krále v této době v Demänovských jeskyních, publikovaný rovněž v již uvedené elektronické publikaci, který se také pokouší popsat komplikované vztahy (ekonomické a společenské), které doprovázely zpřístupňování jeskyní veřejnosti a koneckonců i vysvětlující jinak

doty překvapivý, ale zřejmě cílený, „nezájem“ Karla Absolona o speleologický průzkum na Slovensku v této době.

Všechny uvedené klady předešlých textů lze bez výhrad uvést i v případě poslední studie J. Mellnerové Šutekové a Petera Barty zaměřené na historii výzkumu hradu Děvína (Krajina hradu Devín v časoch I. L. Červinku a J. Eisnera). Vedle přehledného výčtu archeologických aktivit na lokalitě je opět velmi cenné zasazení významu lokality do širšího společenského kontextu, odrážející mimo jiné skutečnost, jak významnou angažovanou roli archeologie také v období první Československé republiky hrála při vyváření českých a slovenských národních identit.

Autorům publikace se podařilo předložit neotřelé pohledy na vývoj archeologie na Slovensku v meziválečném období a volbou témat vytvořit kompaktní text, který v jednotlivých studiích na sebe přirozeným způsobem navazuje. Spolu s použitou obrazovou přílohou se jednoznačně jedná o významný příspěvek k dějinám oboru.

Petr Kostrhun

Barbra Čunderlíková – Dominik Drozd – Martin Neumann – Jana Mellnerová Šuteková: Archeológ do vrečka. Sprievodca neznámym svetom archeológie. Suchá nad Parnou.

**Inštitút na výskum kultúrnej krajiny, 2025, 86 strán. ISBN
978-80-570-7594-3.**

Krátká publikácia Archeológ do vrečka je zvecnením užitočnej skladnej príručky pre širokú verejnosť. Zaujímavosť o archeológii si v nej nájdu základné a zaujímavé informácie o vede a stavebníci, poľnohospodári a lesníci návod ako v prípade objavu archeologického nálezku postupovať.

Publikácia sa skladá z ôsmich kapitol písaných vždy jedným z autorov, z úvodného príhovoru a zo slovníku pojmov použitých v publikácii na lepšie pochopenie pojmu, poprípade rozšírenie vedomostí. Pre široké spektrum tém si každý čitateľ nájde niečo, čo ho zaujme alebo sa ho týka. Je písaná zrozumiteľne pre úplných začiatok, ale zhrnie základné informácie o legislatíve, postupoch a ochrane kultúrneho dedičstva aj pokročilým na jednom

Jánovce-Machalovce, Pod Hradiskom:
Archeologický prieskum polykultúrnej lokality
v rokoch 2020 – 2022

Jánovce-Machalovce, Pod Hradiskom:
Archaeological survey of polycultural site
in 2020 – 2022

Dominik Repka – Matúš Hudák – Mária Hudáková (ed./eds.)

mieste. Dá sa čítať ako celok, ale aj samostatne po kapitolách bez straty potrebných informácií, pretože každá kapitola obsahuje ucelené informácie k danej téme. Kapitoly venované archeológii v kombinácii so stavebníctvom, poľnohospodárstvom a lesníctvom majú podobný naratív – ako spoločne chrániť naše kultúrne dedičstvo, ako zistiť archeologický potenciál pozemku, ako rozpoznať archeologické nálezy, ako sa zachovať, kam nález nahlásiť a informovať o zákone a treste. Menované kapitoly sú užitočným manuálom pre stavebníkov, poľnohospodárov a lesníkov, pričom vyvracajú zaryté negatívne predstavy o archeologickom výskume a vyzývajú k vzájomnému pochopeniu, či už spoločných alebo individuálnych cieľov. Zvyšné kapitoly prezradia, čo je archeológia, kde ju študovať, aké inštitúcie na Slovensku zamestnávajú archeológov, čo je archeologický výskum, kde sa verejnosť s archeológiou stretáva, ako treba chrániť kultúrne dedičstvo a mnoho ďalšieho. Na konci publikácie sú uvedené zdroje a literatúra, právne normy a webové stránky v prípade, že čitateľa nejaká téma zaujala a rád by sa o nej dozvedel viac. Pri revízijských vydaniach odporúčam zapracovať do popisov obrázkov aspoň lokalitu a doplniť popisy k ilustráciám, ktoré sú vo formáte A3.

V oblasti literatúry je málo publikácií venovaných širokej verejnosti písaných kvalitne študovanými odborníkmi, bez úzkeho zamerania na určitú tému, a neexistovali už vôbec žiadne aktuálne stručné príručky pre tých, s ktorými archeológovia spolupracujú počas archeologického výskumu. Publikácia Barbory Čunderlíkovej, Dominika Drozda, Martina Neumanna a Jany Mellnerovej Šutekovej vyplňa spomínanú medzeru.

Silvia Lipovská

Dominik Repka – Matúš Hudák – Mária Hudáková (eds.): Jánovce-Machalovce, Pod Hradiskom: Archeologický prieskum polykultúrnej lokality v rokoch 2020 – 2022. Jánovce-Machalovce, Pod Hradiskom: Archaeological Survey of Polycultural Site in 2020 – 2022. Spišská Nová Ves.

Múzeum Spiša v Spišskej Novej Vsi, 2025, 276 strán. ISBN 978-80-85173-47-5.

V roku 2025 vydalo Múzeum Spiša v Spišskej Novej Vsi vedeckú monografiu Jánovce-Machalovce, Pod Hradiskom: Archeologický prieskum polykultúrnej lokality v rokoch 2020 – 2022, ktorá prináša komplexné vyhodnotenie výsledkov archeologických prieskumov významnej polykultúrnej lokality Pod Hradiskom. Lokalita sa nachádza pod terénnou vyvýšeninou Hradisko v katastri obce Jánovce a jej miestnej časti Machalovce (okres Poprad) na severovýchodnom Slovensku.

Terénny výskum realizovala vydavateľská inštitúcia v úzkej odbornej spolupráci so spoločnosťou Archeológia Spiš, s Katedrou archeológie Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, občianskym združením Septentrio a Krajským pamiatkovým úradom v Žiline. Cieľom výskumu bolo zhodnotiť

stav a výskumný potenciál lokality a zároveň pripraviť podklady na jej vyhlásenie za národnú kultúrnu pamiatku. Tento zámer sa podarilo naplniť v roku 2025, keď bola lokalita zapísaná do Ústredného zoznamu pamiatkového fondu Slovenskej republiky pod číslom 13060/1.

Počas prieskumov, ktoré zahŕňali povrchovú prospekciu a zber archeologických nálezov po orbe, bolo získaných, zaevidovaných a podrobne priestorovo zameraných viac ako 1500 nálezov. Chronologicky pokrývajú obdobia paleolitu, neolitu, eneolitu, doby bronzovej, staršej a mladšej doby železnej, doby rímskej, stredoveku a novoveku. Z kvantitatívneho a kvalitatívneho hľadiska je na lokalite zastúpené predovšetkým obdobie púchovskej kultúry.

Publikácia má podobu editovanej vedeckej monografie, na ktorej tvorbe sa podieľali domáci i zahraniční odborníci z oblasti archeológie, histórie, numizmatiky a metalografie. Jej štruktúra je koncipovaná systematicky: od topografie lokality (M. Styk), doterajšieho stavu bádania (D. Repka, M. Hudák, M. Hudáková), prehľadu osídlenia (D. Repka, M. Hudáková) a metodiky výskumu a konzervácie nálezov (D. Repka, M. Hudák, M. Hudáková, M. Hložek), až po analýzu získaných nálezov z jednotlivých časových úsekov (J. Mellnerová Šuteková – neolit a eneolit; M. Kučerová – doba bronzová; A. Kozubová – doba halštatská; D. Repka – doba laténska a rímska; M. Hudák, M. Hudáková – stredovek a novovek; M. Števík – historicko-geografické aspekty osídlenia lokality a jej okolia v období stredoveku). Samostatné kapitoly sú venované kamennej industrii (M. Wawrzczak), numizmatickým nálezom (M. Budaj), predmetom zo skla z doby laténskej (G. Březinová). Pozornosť je zameraná aj na röntgen-fluorescenčné analýzy kovových predmetov (M. Hložek).

Monografia predstavuje interdisciplinárne spracovanie rozsiahleho nálezového fondu a zasádza lokalitu do širších kultúrno-historických súvislostí regiónu. Je koncipovaná ako dvojazyčná (slovensko-anglická) publikácia doplnená o resumé vo francúzštine, čím sprístupňuje výsledky výskumu aj zahraničnej odbornej verejnosti.

Matúš Hudák

Archeológovi Michalovi Slivkovi udelili čestný doktorát

Dňa 6. 5. 2025 udelila Trnavská univerzita čestný doktorát archeológovi Michalovi Slivkovi.

Udelením titulu doctor honoris causa doc. PhDr. Michalovi Slivkovi, CSc. Trnavská univerzita v Trnave spolu s jej Filozofickou fakultou (...) ocenila jeho rozhodujúcu zásluhu o vznik Trnavskej univerzity v Trnave, zásadný prínos k rozvoju archeologickej vedy na Slovensku a angažovanie sa v oblasti občianskych a náboženských práv“ (použitie z Laudatio dekana Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity doc. Dr. phil. Erika Hrnčiarika).

Archeológ Michal Slivka počas udelovania čestného doktorátu na pôde Trnavskej univerzity v Trnave. Foto: archív Trnavskej univerzity

Michal Slivka pochádza z Letanoviec na Spiši, kde sa narodil 9. 7. 1948. Odbor archeológia, ktorému zasvätil celý život, začal študovať na FF UK v Bratislave v roku 1968. Zo štúdií bol neskôr z ideologických dôvodov vylúčený. Vďaka svojej neoblomnosti a zanietaniu štúdium úspešne ukončil v rokoch 1973 až 1974. Po absolvovaní vysokej školy bol pracovníkom Slovenského ústavu pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody na pracovisku v Prešove a neskôr v Bratislave (1974 – 1980). V rokoch 1981 až 1993 bol zamestnancom Archeologického ústavu SAV v Nitre. V roku 1992 stál pri obnovení Trnavskej univerzity. Patrí medzi jej zakladateľov a bol aj prvým predsedom akademického senátu (1993 – 1996). Spolu založil dve fakulty – Fakultu humanistiky

a Pedagogickú fakultu. Zároveň na Fakulte humanistiky pôsobil ako pedagóg. Aj po jeho odchode z Trnavskej univerzity tu naďalej, až do roku 2010, externe prednášal. Od roku 1996 pôsobil na Filozofickej fakulte UK v Bratislave, kde najprv prednášal na katedre etnológie (odbor religionistiky) a od roku 1998 na katedre archeológie, kde bol v rokoch 1998 až 2004 jej vedúcim. V roku 2008 externe prednášal aj na Katolíckej univerzite v Ružomberku.

Popredný slovenský archeológ Michal Slivka realizoval početné a rozsiahle archeologické terénne výskumy, ktoré boli zamerané predovšetkým na výskum hradných areálov (Paričov hrad v Trebišove, hrad Šariš vo Veľkom Šariši, hrad Kapušany, hrad Medzianky, Vajkovce, Marcelov hrad v Hrabušiciach a iné) a sakrálnych pamiatok (Kostol sv. Egidia v Poprade, Kostol Najsvätejšej Trojice v Chrasti nad Hornádom, zaniknutá stavba v Poprade-Stojanoch, výskumy v Trenčíne, Kežmarku, Bratislave-Rusovciach a Bratislave-Vajnorochoch, kláštor v Spišskom Štiavniku a ďalšie). Svoje životné dielo – systematický výskum zaniknutého kartuziánskeho kláštora na Kláštorisku v Slovenskom raji začal realizovať v roku 1983. V roku 1986 tu vzniklo zoskupenie mladých ľudí v ekologicko-záchrannej aktivite známej pod názvom Strom života. Celý kláštoriný komplex sa postupne rekonštruje a stále nové časti sú prezentované a sprístupňované verejnosti. Dodnes je Michal Slivka koordinátorom a aktívnym účastníkom týchto prác.

Vedecký život Michala Slivku je nadmieru bohatý a čínorodý. Okrem početných štúdií v domácich a medzinárodných periodikách, monografiách, statiach v monografiách a iných (dnes cez 230 bibliografických jednotiek) sa aktívne podieľal pri organizovaní vedeckých konferencií, vydávaní zborníkov a popularizácii vedy. Absolvoval tiež viaceré zahraničné študijné pobyty v Maďarsku, v Poľsku a v Nemecku.

Za svoju vedeckú činnosť a osobné zásluhy získal rad ocenení doma i vo svete, možno spomenúť napríklad *Čestnú cenu Wacława Felczaka a Henryka Wereszyckého*, udelenú Jagelovskou univerzitou v Krakove za najlepšiu publikáciu z dejín strednej Európy v roku 2005, cenu *Fra Angelica* – čestné uznanie za osobný prínos k rozvoju kresťanských hodnôt v kultúre na Slovensku z roku 2006 či *Dekrét pápeža Františka* – vystavený pri príležitosti životného jubilea v roku 2018. V roku 2020 sa stal laureátom *Ceny Alžbety Güntherovej-Mayerovej* za celoživotné zásluhy v oblasti ochrany a prezentácie kultúrneho dedičstva.

Docentovi Michalovi Slivkovi v mene Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV, kolegov a priateľov srdečne gratulujeme a prajeme veľa ďalších úspechov v jeho neúnavnej práci.

Zuzana Poláková

Profesor Jozef Batora ocenený Učenu spoločnosťou Slovenska

Rada Učenej spoločnosti Slovenska udelila 2. decembra 2025 archeológovi a akademikovi prof. PhDr. Jozefovi Batorovi, DrSc. cenu Učenej spoločnosti Slovenska (UčSS) „za mimoriadny medziodborový vedecký výstup“, a to konkrétne „za súbor priekopníckych prác multidisciplinárnej archeológie v medzinárodnom kontexte“. Profesor si ocenenie prevzal dňa 2. decembra 2025 na Valnom zhromaždení UčSS v Bratislave.

Výročné ceny časopisu Pamiatky a múzeá za rok 2024

Už po tridsiaty štvrtý raz boli udelené ceny renomovaného časopisu Pamiatky a múzeá za najvýznamnejšie tvorivé činy z oblasti výskumu, ochrany a prezentácie kultúrneho odkazu Slovenska. Slávnostné odovzdávanie cien sa uskutočnilo dňa 19. novembra 2025 v Zimnej jazdiarni Bratislavského hradu. Ako každý rok, aj teraz boli ocenené aj prínosné aktivity v archeologickej oblasti.

V kategórii OBJAV – NÁLEZ – AKVIZÍCIA získali výročnú cenu Erik Hrnčiarik, Tomáš Kolon a Katedra klasickej archeológie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity za nález a archeologický výskum rímskeho vodovodu v Bratislave-Rusovciach.

V kategórii EXPOZÍCIA – VÝSTAVA ocenila porota takisto výročnou cenou široký kolektív Vladimíra Varsika, Radoslava Panáčka, Janu Minaroviech, Petra Popluhára, Jaroslava Šimuna, Mateja Ruttkaya, Jaroslavu Ruttkayovú, Jakuba Tótha, Martina Kubinu, Daniela Didu, Maroša Sagana, Zuzanu Stollár Dido- vú, Hedvigu M. Gutierrezovú a Katedru klasickej archeológie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity, Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied, v. v. i. a obec Cífer za Archeopark Cífer-Pác.

Odovzdávanie výročnej ceny za nález rímskeho vodovodu v Bratislave-Rusovciach. Zľava: Tomáš Kolon, Erik Hrnčiarik a Mário Comisso. Foto: archív autora

Výročnú cenu v kategórii AUDIOVÍZIA – MULTIMÉDIÁ získala Slovenská televízia a rozhlas za rozhlasovú historickú revue Dejiny.sk, ktorú pripravujú Róbert Kotian a Peter Turčík. V relácii pravidelne účinkujú aj slovenskí archeológovia.

V kategórii PUBLIKÁCIA sa medzi užšie nominácie zaradila publikácia *Rimania na dotyk. Dejiny, spoločnosť, kultúra. Kniha pre nevidiacich a slabozrakých* od Juraja Kucharíka, Jany Huttánovej, Dušany Blaškovej a Slovenského národného múzea, ktorá vznikla v spolupráci so Slovenskou knižnicou pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči.

Všetkým odmeneným a nominovaným gratulujeme a ďakujeme za propagáciu nášho vedného odboru v širšej kultúrnej verejnosti.

Vladimír Turčan

Predseda Učenej spoločnosti Slovenska, akademik prof. RNDr. Jozef Noga, DrSc., podpredsedníčka Učenej spoločnosti Slovenska prof. Pharm. Dr. Daniela Ježová, DrSc. a ocenený akademik prof. PhDr. Jozef Bátora, DrSc. (vľavo). Foto: archív Učenej spoločnosti Slovenska

Profesor Jozef Bátora je dlhoročný pracovník Archeologického ústavu SAV, v. v. i. v Nitre, v rokoch 2011 – 2019 vedúci Katedry archeológie na Filozofickej fakulte UK v Bratislave, štipendista Nadácie Alexandra von Humboldta, člen korešpondent Nemeckého archeologického ústavu, prednášajúci na domácich a mnohých zahraničných univerzitách a vedúci domácich a medzinárodných vedeckých projektov s bohatou vedeckou a publikačnou praxou. Už desaťročia sa venuje interdisciplinárnemu výskumu staršieho praveku a najmä dobe bronzovej v strednej a východnej Európe a aj v súčasnosti realizuje vedecký výskum európskeho významu. Predsedníctvo UčSS v sprievodnom slove k návrhu ocenenia uviedlo, že Jozef Bátora ako spoluriešiteľ v medzinárodnom ERC projekte v spolupráci s vedeckými pracovníkmi Ústavu pre pokročilú genetiku a antropológiu Max Planck Inštitútu v Lipsku a Nemeckého archeologického ústavu so sídlom vo Frankfurte nad Mohanom, odobral v rokoch 2023 – 2024 v areáli opevneného sídliska zo staršej doby bronzovej vo Vrábľoch, v polohe Fidvár, vzorky z kultúrnych vrstiev a obydlí, z ktorých sa v laboratóriu podarilo novou genetickou analýzou získať ľudskú jadrovú DNA (doteraz sa takéto DNA analýzy dali získať iba z ľudských a zvieracích kostí). Túto revolučnú metódu v genetickej analýze, ktorá bola vo Vrábľoch uplatnená ako na jednom z prvých pravekých nálezísk na svete v otvorenom priestore, priniesol svojím výskumom prof. Svante Pääbo, ktorý vedie uvedený ústav v Lipsku a v roku 2022 mu za tento vynález udelili Nobelovu cenu.

Profesorovi Jozefovi Bátorovi k oceneniu srdečne blahoželáme a prajeme veľa ďalších úspechov vo výskume.

Redakcia

Šiesty ročník súťaže pre študentov stredných škôl

Na jeseň roku 2024 sa Výbor SAS pri SAV rozhodol vyhlásiť v poradí 6. ročník súťaže pre študentov stredných škôl. Tohtoročná téma znela „(Ne)viditeľná archeológia“. Oproti minulému ročníku sme sa rozhodli vrátiť sa ku dvom súťažným kategóriám, a to konkrétne k „eseji“ a k „video/prezentácii“. Napriek rozšíreniu súťažných kategórií sa do súťaže prihlásilo celkovo len 5 súťažných prác, ktoré reprezentovalo dokopy 5 študentiek. Napriek tomu boli aj tento rok všetky odovzdané práce nadmieru kvalitné a bolo evidentné, že všetky prihlásené súťažiaci vložili do svojich prác množstvo energie. Do súťaže sa zapojili v roku 2024/2025 nasledujúce stredné školy:

1. Gymnázium Michala Miloslava Hodžu (Liptovský Mikuláš)
2. Gymnázium Varšavská cesta (Žilina)
3. Gymnázium Viliama Paulinyho-Tótha (Martin)
4. Obchodná akadémia Dušana Metoda Janotu (Čadca)
5. Stredná odborná škola pedagogická (Levoča)

Odborná komisia sa tento rok rozhodla udeliť ocenenie len víťazným prácam, ktoré sa umiestnili na prvom mieste. Hodnotitelia sa však zhodli, že aj počas tohto ročníka budú odovzdané čestné uznania tým súťažiacim, ktorí sa neumiestnili na prvom mieste. Výherkyňami tohto ročníka súťaže sa stali nasledovné študentky (výherné práce sú sprístupnené prostredníctvom nižšie priložených QR kódov a sú dostupné aj na webovej stránke Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV):

Kategória „esej“:

1. miesto – A. Zobolová (Stredná odborná škola pedagogická, Levoča)
(téma: (Ne)viditeľná archeológia)

Kategória „video/prezentácia“:

1. miesto – I. Šimanská (Gymnázium Michala Miloslava Hodžu, Liptovský Mikuláš)
(téma: Bitka o Liptovský Mikuláš)

Slávnostné odovzdávanie cien výherkyňiam študentskej súťaže na Valnom zhromaždení v Trnave. Foto: archív SAS pri SAV

Čestné uznania boli udelené nasledovným účastníkom súťaže:

1. J. Chochulová (Gymnázium Viliama Paulinyho-Tótha, Martin)
2. E. Chytilová (Gymnázium Varšavská cesta, Žilina)
3. P. Chreneková (Obchodná akadémia Dušana Metoda Janotu, Čadca)

Výherkyne boli odmenené vecnými cenami (perá, trička, tašky, knihy) a boli pozvané na slávnostné odovzdávanie cien, ktoré sa uskutočnilo dňa 7. mája 2025 v priebehu Valného zhromaždenia Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV v Trnave. Ocenenie si prišli osobne prevziať obe výherkyne – A. Zobolová aj I. Šimanská. My im ešte raz blahoželáme a ďakujeme aj ostatným, ktorí sa do súťaže zapojili.

Dúfame, že nám študenti a študentky zachovajú svoju priazeň aj v nasledujúcich rokoch. Je pre nás obrovským záväzkom vytvárať rok čo rok nové a aktuálne témy, ktoré by vedeli priťahovať čo najširšie publikum. Pevne veríme, že sa nám to bude dariť aj v blízkej budúcnosti.

Kategória „esej“:

1. Miesto – A. Zobolová

Kategória „video/prezentácia“:

1. miesto – I. Šimanská

Martin Neumann

Siedmy ročník študentskej súťaže

Slovenská archeologická spoločnosť pri SAV organizuje v poradí už 7. ročník úspešnej študentskej súťaže pre stredoškôľakov, tentokrát na tému „Modrý štít (Blue Shield) – Objav poklady svojho regiónu, ktoré si zaslúžia ochranu Modrým štítom“.

Cieľom tohtoročného ročníka súťaže má byť prezentovanie vybraných pamiatok vo vlastnom regióne, obci alebo meste, ktoré považujete za výnimočné a hodné ochrany Modrým štítom. Môžete sa sústrediť na archeologické nálezy, lokality, architektonické pamiatky, pamätihodnosti či umelecké predmety. Ak Modrý štít ešte nepoznate, navštívte jeho webové stránky a zistite si o ňom viac: <https://modrystit.sk/>.

Vybranú pamiatku môžete prezentovať formou eseje, posteru, prezentácie alebo videa (minimálne náležitosti vybranej súťažnej formy môžete nájsť na našom webe). Pokúste sa vyjadriť svoj názor a zdôvodniť, prečo práve vami vybraná pamiatka by mala byť chránená Modrým štítom.

Viac informácií o súťaži a jej podmienkach sa dá získať na našej webovej stránke: <https://sas.sav.sk/sutaz/7-rocnik-sutaze/>. Podmienky na prihlásenie do súťaže zostávajú rovnaké ako aj minulý rok. Prihlásiť sa je možné prostredníctvom prihlášky, ktorú je po vyplnení nutné zaslať na adresu sas.sav.sutaz@gmail.com, a to do konca marca 2026. Tento dátum je aj termínom na odovzdávanie prác. Vyhodnotenie zaslaných prác prebehne

MODRÝ ŠTÍT

OBJAV POKLADY SVOJHO REGIÓNU

študentská súťaž

Prezentuj pamiatku z tvojho regiónu, ktorú považuješ za výnimočnú a hodnú ochrany Modrým štítom – vyjadrí svoj názor a zdôvodni PREČO?

Môžeš si vybrať archeologický nález, lokalitu, architektonickú pamiatku, pamätihodnosť či umelecký predmet.

Vybranú pamiatku môžeš prezentovať ako

- ▶ esej
- ▶ poster
- ▶ prezentáciu alebo video

Viac o Modrom štíte zistiš tu

MODRÝ ŠTÍT
Slovensko

Viac informácií o súťaži nájdete tu: www.sas.sav.sk/sutaz/7-rocnik-sutaz/

Naše rady v roku 2025 opustili:

Mgr. Štefánia Tóthová, Štefan Meliš, Jaroslav Somr

2 % z dane

Budeme vďační, ak 2 % z dane venujete aj v ďalšom roku Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV. Zároveň úprimne ďakujeme všetkým, ktorí tak v predchádzajúcom roku už urobili. Vďaka Vám získala SAS pri SAV prostriedky, ktoré boli využité na realizovanie mnohých podujatí v uplynulom roku, ako aj na prevádzku našej spoločnosti. Aktuálne informácie a návod ako darovať 2 % z dane nájdete na webe <http://www.sas.sav.sk/2%z dane/>.

Ďakujeme.

Aktuálne informácie

Upozorňujeme členov Spoločnosti, že s účinnosťou od 1. januára 2025 sa zvýšil členský poplatok z 10 € na 15 € (pre fyzické osoby), resp. 20 € (pre právnické osoby). Pre študentov a doktorandov zostáva zachovaná výška členského 10 €. Členovia nad 70 rokov členský poplatok neplatia. Viac informácií o platbe členského nájdete na webovej stránke <https://sas.sav.sk/o-spolocnosti/uhrada-clenskeho-poplatku/>.

Múzeá a inštitúcie, ktoré sú kolektívnymi členmi SAS pri SAV, môžu informácie o svojich akciách poskytnúť aj výboru Spoločnosti, ktorý ich následne zverejní na webovej stránke Spoločnosti. Aktuálne informácie, pozvánky, príspevky, prosíme poslať na adresu: sas.archeologia@gmail.com.

Redakcia Informátora rada prijme príspevky zamerané na históriu archeologického bádania na Slovensku (i v zahraničí). Vítané sú osobné spomienky, memoáre, dokumenty, korešpondencia, fotografie, osobné pozostalosti. Kontaktovať nás môžete na mailovej adrese sas.archeologia@gmail.com.

v apríli a autori víťazných prác budú pozvaní na slávnostné vyhlásenie cien, ktoré sa už tradične uskutoční počas Valného zhromaždenia Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV. Tešíme sa na všetky práce!

Dominika Andreánska – Martin Neumann

Oznamv výboru

ZMENY V ČLENSKEJ ZÁKLADNI

Za nových členov SAS pri SAV boli v roku 2025 prijatí:

Mgr. András Csuthy, PhD., Mgr. Dominik Drozd, PhD., Mgr. Katarína Hladíková, PhD., Mgr. Daniel Javorek, Mgr. Andrej Košút, Bc. Martin Kružliak, Mgr. Mária Lepiš Valigová, Mgr. Tadeáš Macko, Mgr. Daniela Majerčíková, PhDr. Zuzana Staneková

O zrušenie členstva v roku 2025 požiadali:

Bc. Zuzana Hukeľová, MSc., PhD.

Pozvánka

V dňoch 6. – 7. mája 2026 sa v Bratislave, v priestoroch Slovenskej akadémie vied na Štefánikovej ulici, uskutoční Valné zhromaždenie SAS pri SAV, vedecký seminár, ako aj odborná exkurzia. Zjazd slovenských archeológov sa bude niesť v slávnostnom duchu, nakoľko si pripomíname 70 rokov od založenia SAS pri SAV – 23. marca 1956 bola na valnom zhromaždení v Bratislave ustanovená slovenská sekcia Československej spoločnosti archeologickej pri ČSAV.

Abecedný zoznam autorov

Andreánska Dominika (Vlastivedné múzeum v Hlohovci, Hlohovec)
Bajanová Anna (SNM-Archeologické múzeum, Bratislava)
Bátori Jozef (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
Bisták Peter (Pamiatkový úrad SR, Bratislava)
Borzová Zuzana (Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Nitra)
Botoš Alexander (Gemersko-malohontské múzeum, Rimavská Sobota)
Březinová Gertrúda (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
Čunderlíková Barbora (SAHI, s. r. o., Bratislava)
Daňová Miroslava (Filozofická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave, Trnava)
Droberjar Eduard (Filozofická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave, Trnava)
Fecko Peter (Archeo, s. r. o., Tročany)
Hreha Rastislav (Zemplínske múzeum v Michalovciach, Michalovce)
Hrnčiarik Erik (Filozofická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave, Trnava)
Hudák Matúš (Archeológia Spiš, s. r. o., Hozelec)
Hudec Jozef (Ústav orientalistiky SAV, v. v. i., Bratislava)
Jusko Ján (Krajský pamiatkový úrad Prešov, Prešov)
Kaczarová Iveta (Lučenec)
Karlovský Vladimír (Slovenská astronomická spoločnosť, Hlohovec)
Kotorová Jenčová Mária (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
Kolon Tomáš (Filozofická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave, Trnava)
Kostrhun Petr (Moravské zemské muzeum, Brno)
Kraskovská Ludmila
Krupa Vladimír (Balneologické múzeum Imricha Wintera, Piešťany)
Labuda Jozef (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
Lipovská Silvia (Slovenská akademická informačná agentúra, Bratislava)
Makarová Erika (Pamiatkový úrad SR, Bratislava)
Mathédesz Ludovít (Múzeum mesta Bratislavy, Bratislava)
Mellnerová Šuteková Jana (Múzeum mesta Bratislavy, Bratislava)
Miroššayová Elena (Archeologický ústav SAV, v. v. i., VPS Košice, Košice)
Mitáš Vladimír (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
Molota Tomáš (Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica)
Musilová Margaréta (Mestský ústav ochrany pamiatok v Bratislave, Bratislava)
Neumann Martin (Historický ústav SAV, v. v. i., Bratislava)
Nováková Lucia (Filozofická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave, Trnava)
Olšav Štefan (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
Oporosková Stanislava (Krajský pamiatkový úrad Žilina, Žilina)
Oravkinová Dominika (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
Poláková Zuzana (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
Rajtár Ján (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
Repka Dominik (Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Nitra)
Schmidtová Jaroslava (Múzeum mesta Bratislavy, Bratislava)
Staššiková-Štukovská Danica (Nové Mesto nad Váhom)
Šimončíčová Koššová Petra (Mestský ústav ochrany pamiatok v Bratislave, Bratislava)
Timura Juraj (Support 42, s. r. o., Košice)
Turčan Vladimír (Bratislava)
Varsik Vladimír (Filozofická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave, Trnava)
Volko Ladislav (Bratislava)

9 788097 414962